

מאריס האפמאן

אונטער אפריקאנער זון

ISBN:0-657-12132-0

06-1095









אונטער אפריקאנער זון



# UNTER AFRIKANER ZUN

---

**Morris Hoffman**

*Permanent preservation of this book was made possible  
by Ann & Ben Marcus  
In honor of our grandchildren*

THE MAX PALEVSKY  
YIDDISH LITERATURE COLLECTION



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER  
AMHERST, MASSACHUSETTS  
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER  
AMHERST, MASSACHUSETTS  
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG  
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE  
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY  
WAS PROVIDED BY:

*Lloyd E. Cotsen Trust*  
*Arie & Ida Crown Memorial*  
*The Seymour Grubman Family*  
*David and Barbara B. Hirschorn Foundation*  
*Max Palevsky*  
*Robert Price*  
*Righteous Persons Foundation*  
*Lief D. Rosenblatt*  
*Sarah and Ben Torchinsky*  
*Harry and Jeanette Weinberg Foundation*  
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE  
*National Yiddish Book Center*

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

---

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at [cmadsen@bikher.org](mailto:cmadsen@bikher.org).

# אונטער אפריקאנער זון

דער ציילונגען און סקיצן

מיט דער אויטאביאגראפיע פונעם מחבר  
און בילדער פון זיינע פארשיידענע לעבנס-פעריאדן

פון

טאריס האפטאן

דע-אאר / קיי פלאנד  
דרום-אפריקע / 1939



פארלאג "קארא"  
יאהאנעסבורג / דרום-אפריקע  
תשי"א — 1951



MORRIS HOFFMAN  
"UNDER AFRICAN SUN"  
(NOVELS AND SKETCHES)  
DE AAR, C.P. SOUTH AFRICA, 1939

## אינהאלט:

זײַטן	
9 — 23	אויטאָביאָגראַפֿיע
25 — 43	א קרבן
45 — 50	אדאָניסעס אײַסערזוכט
51 — 58	אַ סרעמדער יײד
59 — 73	דער דערהויבענער ציל
75 — 112	דעם קאַפּ פאַרלאָרן
113 — 121	א תקיעה
123 — 149	און דער ים האָט געשטורעמט
151 — 167	די מאַמע איז גערעכט געווען
169 — 186	סימנים פון דער הגדה
187 — 226	דערשטיקט דאָס געזאַנג
227 — 255	זאַמקע פּלאַקן
257 — 296	„אובאַמי בונזימאַ“





אברהם יצחק ויצמן  
ה'תר"ל





געחידמעט דעם אַנדענק  
מ"ן טיערער שחעסטער  
סעמע-גייטל.



## אויטאביאגראפיע.

געבארן געווארן בין איך אין פרייל, וויטעבסקער ראיאן, — א קליין שטעטל, איינגעטונקט אין גרינס, ארומגערינגלט מיט לאנגע, געדיכטע וועלדער און ברייט-באוואקסענע פעלדער, וועלכע האָבן זומערצייט „זיך געטרונקען אין ליכט און געזאָנג“ און ווינטערצייט פלעגן זיי ווערן באדעקט מיט א דיקער צאַרט-ווייסער שניידעקע און פלעגן אונטער דער דאָזיקער פאַרפראַרענער צאַרטקייט און טויטער שטילקייט אַפּשלאַפּן ביז פּרילינג, ווען די נאַטור שטייט אויף תּחית-המתים. אויף די שמאַלע געלבלעכע שטעגלעך איבער די האַלב-דרעמלדיקע פעלדער פלעגן זיך ציען מאַסן פּויערים מיט זייערע פאַמיליעס פון די ארומיקע דערפער אין שטעטל אריין, צום מאַרק, צוויי מאַל א וואָך, — וואָס איז געווען דער גאַנצער מקור פון דערנערונג פאר בערך זעקס הונדערט יידישע פאַמיליעס, וועלכע האָבן אויסגעהאלטן די געוויינטלעכע נייטיקע קהלשע אינסטיטוציעס, אריינרעכענענדיק די דריי בתי-מדרשים, ווו יידן האָבן התלהבותדיק געדאוונט און ישיבה-בחורים האָבן געלערנט יומם ולילה, אויך צוויי רבנים, צוויי שוחטים, א פינף מלמדים און צוויי חזנים, א.א.וו.

איינער פון די חזנים, זייער א פיינער, הדרת-פנימדיקער, פרומער ייד, א מופלג בתורה, אויך א משכיל און אן אמתער פקה, איז געווען מיין געליב-טער פאָטער רבי אברהם מרדכי הכהן, דער זון פון ר' יהודה לייב — א ייד א למדן און א גרויסער בעל צדקה — און א ברודער פון די דריי באווסטע פערזאָנען: ר' מאיר הלל, ר' הירש און ר' פאלק, וועלכע האָבן זיך אויסגע-צייכנט מיט זייערע קענטענישן אין תורה וחכמה ומדות טובות. מיין פאָטער איז געווען זייער באליבט און געאַכט ביי אלעמען אי פאר זיין חשיבות, גוטסקייט און איידלקייט, אי פאַר זיין לערנען פאַרן עולם עין-יעקב בין מנחה-למעריב און אויך פאר זיינעם א שמועס מכוח וועלט-פאליטיק, וואָס — זייענדיק א שטענדיקער אבאָנענט פון „המליץ“ און „הצפירה“ — האָט ער געשעפט פון די קוואַלן פון „בינה-לעתים“ און דברי-הימים“ פון סאַקאַלאָוון, וועלכער איז געווען זיין „אורים ותומים“. אחוץ דעם האָט מען אים נאָך געמוזט האַלט האָבן פאַר זיינע תפילות, פאַר זיין צעזינגען זיך אזוי גע-

שמאק און זיס אויף זיין אמת שיינעם קול-נגינה. „אז רבי אברהם מרדכי דאָונט פאַרן עמוד, איז מחיה-נפשות“—פלעגן אלע זאָגן. פונדעסטוועגן האָט ער פון חזנות זיך נישט געקענט דערנערן און האָט באַדאַרפט אַנקומען צו דער פאַרהאַסטער קרעמעריי, וואָס איז געפירט געוואָרן דורך מיין ליבהאַרציקער, טייערער מאמען, וועלכע איז געווען א גרויסע אשת-חיל און א ריכטיקע עזר כנגדו—די הויפט-שפייזערין פון דער פאמיליע, וואָס איר שווערער יאָך איז געלעגן אויף אירע שוואַכע פלייצעס.

מיין הארץ גייט אויס מיט אומאויסדריקלעכער ליבשאפט צו דער גע-טרייער, גוטער מאמען מיינער, וועלכע דערמאָנט, אין אלע פרטים, אָן י. ל. גאַרדאַנס „חנה“, וועגן וועמען ער זינגט: „דערקענענדיק זי, האָב איך זיך דערוווסט, אז אויף דער ערד געפינט זיך אויך א מלאך“. מיין פאָטער האָט מיין מאמען אויך אזוי געהאלטן. א טיף-נשמעדיקע, מעכטיקע ליבע האָט עקסיסטירט צווישן די צוויי מיר הייליק-ליב-טייערע פערזאנען, וועלכע האָבן מיך אויף דער ליכטיקער וועלט געבראַכט (לויט ווי ס'איז איינגעשריבן אין די ביכער פון דער „אופראָווע“) דעם 1-טן אויגוסט 1885.

וואָס איך געדענק פון דער „בראשית“ פון מיין לעבן, איז מיין מאמעס ווייכע, בלאַע צערטלעך-זיסע אויגן, וואָס האָבן אויף מיך געקוקט, ווען איך בין נאָך אין וויגעלע געלעגן, און איר זיס און שטיל צעזינגען זיך, שאַקלענ-דיק דאָס וויגעלע:

„...ירושלים איז געווען מיין שטאָט.

דער בית-המקדש איז געווען מיין דירה.

מיין מאָן איז געווען גאָט — — —

און איך בין געווען די גבירה“ — — —

נאָך היינט קלינגט מיר אזוי חיותדיק דער ליבער קול אירער מיט די דאָזיקע ווערטער און אירע א סך וויסנדיקע בלאַע אויגן גיבן מיר אזוי פיל כח, נחת און טרייסט אויף אזוי פיל אומגעלונגענקייטן, כאָטש אזא לאַנגע צייט איז שוין פארשווומען פון דאָן אָן. אַ מאמעס מילדע בלאַע ווארעמע אויגן!

אַט זע איך זיי ווידער, ווי זיי קוקן אויף מיר מיט רחמים און ליבשאפט, ווען מיין ערשטער מלמד וויקלט מיר איין אין א גרויסן תלית און טראַגט מיך אוועק פון איר, ווי א קליין לעמעלע, אין חדר אריין. איך בין אלט פינף יאָר. דער ערשטער רבי מיינער איז דעם באווסטן ישראל זאַנגוויילס אַ שוועסטער-קינד (ער הייסט אויך ישראל זאַנגווייל, אָבער ער איז זיין

גאנצן לעבן פארבליבן אן עברי מלמד) און נאך א זעקס חדשים לערנען ביי אים, גיי איך אריבער צו מיין פיל-געליבטן רבין מענדל שארפינאוויטש. — א גרויסער העברעער און אין יענער צייט א גרויסער פעדאגאג, וועלכער האט געשמט אין יענע געגנטן פאר דעם בעסטן העברעישן לערער. ער לערנט מיט מיר חומש, נביאים וכתובים און אויך שרייבן. איך לערן גרינדלעך און מיט גרויס התמדה.

ווען איך בין אלט זיבן יאָר, הייב איך אָן לערנען תלמוד ביי אונדזער חשובן רב הרה"ג רבי שמואל מהיפית—איינער פון די דריי ברידער רבנים, גוט באַקאַנט אין יענע געגנטן מיטן נאָמען „החוט המשולש“. ווי אזוי איך בין אָנגעקומען לערנען ביי אים, איז אזא געשיכטע: איך שטיי אזוי מיט מיין פאָטער אין בית-המדרש, אין א דאָנערשטאָג-פרימאָרגן, קומט צו מיר צו דער אייבער־שמש און זאָגט: „דער רב הייסט, זאָלסט ארויפגיין אויף דער בימה“. איך וואָרף א בליק אויפן טאָטן, ער וואָרפט מיר צו א שמייכל מיט א שאַקל מיטן קאַפּ אויף „יע“. איך גיי ארויף. זע איך, א סך יידן שטייען פאראינטערעסירט און פארדאגהט, די קעפּ אין אָן אָפענעם ספר־תורה אָריינגעבויגן. דער ספר־תורה איז ברייט פונאָדערגעשפּרייט אויפן טיש און א ייד — דער גבאי פון בית־המדרש זאָגט, קרעכצנדיק: „גאָט ווייס, צי ער וועט טרעפּן“. איך קוק אים אָן און דער רבי זאָגט: זאָג מיין קינד, וואָס איז דאָס?”

— „א „ה“

— „דאָס?”

— „א „ז“.

— „נו, ווייטער?”

— „א „מ“, א „ק“, א „ר“ — — —

— „כשר, כשר, כשר ו! הייבט דער רב אָן צו שרייען.

— „כשר, כשר, כשר! געלויבט איר דער אייבערשטער, כשר— שרייען אלע יידן נאָך מיט גרויס התלהבות. און אין בית־המדרש ווערט ליהודים— „מאירל האָט כשר געמאַכט א ספר־תורה— פילדערט מען פון אלע זייטן, און איך פיל, ווי וויכטיק איך בין, און איך פריי זיך שטאַרק אין מיין יונגן האַרצן און ס'וויילט זיך מיר וויסן, וואָס פארא גוטע זאכן איך וועל קריגן פאַר דעם פאַרשאַפטן שמחה וששון...

— „רב אברהם מרדכי!“ שרייט אויס דער אלטער רב אויפן קול— „איער מאירל וועט היינט ביי מיר אָנהייבן צו לערנען גמרא“.



— „איז דאָס אַלץ, וואָס איך וועל קריגן?“— פרעג איך מיין טאָטן אין דער שטיל און ער ענטפערט מיר מיט א שמייעלע: — „מיין קינד, ס'איז א גרויסע, טייערע זאך, אז דער רבי אליין וועט מיט דיר לערנען גמרא. און דער רב איז מיט מיר שפעטער אויך צופרידן, ער לויבט מיין חריפות און התמדה. ער קנייפט מיר ליבלעך אין בעקל און זאָגט: „מאירל, דו האָסט א גוטן קאַפּ, דו וועסט זיין א גרויסער למדן“. ווען איך בין קלאָר אין די דריי „בבאָס“, גיי איך אריבער לערנען צו הרב רבי ירחמיאל העלער, אַן איישישקער עילוי.

אין דער זעלביקער צייט, וואָס איך לערן מיט ברען „נזיקין“ און „סדר נשים“, לערן איך נאָך אַלץ פלייסיק העברעיִש ביי מיין טייערן לערער מענדל שאַרפינאַוויטש. איך שוויץ אויפן „תלמוד לשון עברי“, וועלכן איך קען ווונדערבאַר גוט, און לערן אויסנווייניק גאַנצע קאפיטלעך פון תנ"ך; מען באוונדערט מיין בקיאות און גרויסע יידן קומען מיר פרעגן א טייטש-וואָרט, א פּסוק. מען רימט מיך און איך האָב דערפון הנאה און לערן נאָך פלייסיקער און דעקלאַמיר ישעיהו פון אָנהייב ביזן סוף. איך לאָז מיך אריין אינדערשטיל אין מיין לערערס קליינעם צימער, וואָס איז אַנגעפּאַקט מיט ביכער און אַלטע זשורנאַלן. איך דערזע סמאַלענסקינס ביכער און פּאַרליב ויך איז דעם „התועה“ און לייען דורך גאַנצע נעכט אַלץ, וואָס סמאַלענסקין האָט געשריבן, אריינרעכענענדיק די „השחרס“. מאַפּוס ביכער געפין איך אַ ביסל שפעטער און ער מאַכט אויף מיר דער איינדרוק פון „לחם הקלוקל“. איך האָב ליב יל"גן, לערן אויף אויסנווייניק „אשקאָ דריספּק“ און „בירח בלילה“. איך האַלט אין מיטן לערנען אויף אויסנווייניק זיין „קוצו של ייד“, ווען איך דערזע מיכה יוסף לעבענזאָנס שירים און לערן אויך די דאָזיקע. ס'געפעלט מיר אויך אדמ"ס. איך פּאַרווך דעם רי"ב, אַבער ס'קלעפט זיך נישט, איך פּאַרשטיי נישט גוט און מוז אַנקומען צום רבין. איך לייען מיט גרויס חשק „המליץ“, „הצפירה“, די אַלטע „המגיד"ס“, „האסיף“, „הבוקר אור“. עס מאַכט אויף מיר אַן איינדרוק אבראַמאַוויטשעס „האבות והבנים“. איך שלינג יעדער וואָרט פון סאַקאַלאָוון. מיין נשמה ווערט פול פון זיין הוד-שבתפּארת סטיל און איך פּאַרפעל נישט איין פינטעלע, וואָס קומט ארויס פון זיין געטלעכער פּעדער.

באלד נאָך מיין בר-מצוה שיק איך אוועק א בריוול פון פרייל אין „הצפירה“. און ווי גרויס איז געווען מיין שמחה ווען איך האָב דערזען א-בער דעם דאָזיקן בריוול געדרוקט מיין נאַמען: „מאיר פּאַלק האַפּמאַן!“ מיט

ביידע הענט האב איך געמוזט צוהאלטן מיין האַרץ, עס זאל פון פרייד און גדולה נישט אוועקשפרינגען...

מען קוקט אויף מיר מיט אכטונג. יידן זאָגן: דאָס איז דאָך צום ערשטן מאל, וואָס דער נאָמען פרייל איז דערמאָנט אין אַ העברעישער צייטונג! איך שרייב אָפּט קאָרעספּאָנדענציעס אין „הצפירה“ און ווער יעדן מאל פארפלעפט, זעענדיק מיין נאָמען אין דעם מעכטיקן סאָקאלאָווס בלאַט... איך באַקום דעם „השלח“ און איך לייען מיט אָפּעטיט אהר־העם'ס און קלויזנערס מאַמרים. איך היט יעדער קאָפּיע ווי אַן אויג אין קאָפּ און קריג חשק צו קלייבן ביכער. מיין צימער ווערט אַן אַמתע ביבליאָטעק, געפּאָקט מיט צייטונגען, זשורנאלן און ביכער. מען קומט צו מיר יונג און אַלט, מיין צימער קריגט אַ פנים פון אַ קהל שטיבל, מען לאַבט זיך מיט כל המינים ליטעראַטור.

איך קום אָן אין דער רוסישער שול פון הער שאַפּיראָ, וועמען מען רופט „דער אייביקער סטודענט“. איך לערן געשמאַק און טו אַ גרויסע פעולה אין דער רוסישער שפּראַך, איך צייכן זיך אויס אין גראַמאַטיק און שרייב און רייד ריכטיק און גוט. עס ווערן מיר ווייניק די פיר און צוואַנציק שעה אין מעת-לעת. איך צעטייל דעם טאָג אויף דריי לימודים: תלמוד, העברעיש און רוסיש. איך בין, אויסער „בזיקין“ און „נשים“, שוין קלאָר אויך אין „מועד“, די מסכתות „שבת“, „פסחים“, „יומאָ“. העברעיש לייען איך פיל, פאַרברענג אַ סך צייט אויף גרעטצס געשיכטע אין שפּאַרס איבער־זעצונג און אויף אַלגעמיינע היסטאָריע אין רוסיש. איך האָב ליב היסטאָריע און היסטאָרישע ראַמאַנען. איך שאַף זיך איין אַלץ, וואָס איז אַרויס פון הוצאת „תושיה“, אַלץ פון „אחיאסף“. איך לייען פיל און אַן אַ סדר, אַלץ וואָס פאַלט מיר אין האַנט אַריין, אָן באַגרענעצונג און אָן איבערקלייבעניש. אין רוסיש זיינען מיינע ליבלינגס פּושקין, נאָדסאָן און גאַרקי. איך לייען אויך אַ סך פון טאַלסטאָיעו, טורגעניעוון, גאַגאַלן, זאַסטאַיעווסקיין און טשעכאָוון. איך שרייב אויס די „קניזשקי זנאַניאַ“, זשורנאַל „דליאַ ווסיעד“ און די טעגלעכע צייטונג „ריעטש“. אין דער זעלביקער צייט לערן איך אויך פליסיק די דייטשע שפּראַך. מיין האַרץ איז אָבער אוועקגעגעבן פאַר העברעיש. איך פיר אַ טאַג־ביכל אין העברעיש און שרייב העברעישע שירים.

ווען איך ווער אַלט זיבעצן יאָר און די צייט פון תכלית־מחשבות רוקט זיך אָן ווי אַ טונקעלע האַרבסט־נאַכט, פאַרשטאַרקט זיך מיין פאַרלאַנג צו זאַרן שטודירן אין דייטשלאַנד. מיין פּאַטער זאָגט, ער האָט באַשלאָסן מיר

נאכצוגעבן מיין פארלאנג. איך שטרענג מיך נאך מערער אן צו לערנען גרינטלעך די דייטשע שפראך. מיין געטרייע פיל געליבטע מוטער ווערט אומרויק צוליב מיין אַנשטרענגונג און רעדט מיר צו נישט אזוי פיל צו לערנען אלץ מיטאמאל, א ביסל מער צו שלאָפן און נעמט מיך אויפפאַסן און צערטלען אָן א סוף. מיין געזונט־צושטאַנד איז טאַקע שוואַכלעך. דערפאר אָבער לערן איך מיך גוט אויס צו שרייבן און אויך ריידן דייטש. איך קריג ליב די שפראך און ליינען א סך. איך פארשטיי שוין היינען אין אריגינאַל, איך קריג פיר בענדער פון זיינע שריפטן און „בוך דער לידער“. איך ליינען „פּאָוסט“ (ערשטער טייל) אין אַריגינאַל, איך ליינען שילערן, לעסינגן, אָבער מיין ליבלינג בלייבט היינע. איך בין אזוי שטאַרק אונטער היינעס איינפלוס, אז איך זעץ איבער א סך זיינע לידער אין העברעיִש און נעם אליין שרייבן לירישע לידער אין העברעיִש. אונטער דעם איינפלוס פון זיין באווסטער פּאָעמע „דויטשלאַנד“ שרייב איך א לאַנגע פּאָעמע „המלך האדמוני“ (א רמז אויף היינעס „קעניג רויטבאַרד“ און אַגב אויף עשו״ן). מיינענדיק דערביי צאָר ניקאַלאַי. אונטערן טיטול „משתה אחשורוש“ שרייב איך א לאַנגע פּאָעמע פון זעכציק פּערזן־גראמען. וווּ איך שילדער צאָר ניקאַלאַיס קרוינונג. איך מיין איצט, אז עס האָט נישט געהאַט קיין ליטעראַרישן ווערט, אָבער פון א זיבעצן יאָריקן יינגל איז עס געווען גאָר נישקשה. מיין פּאָטער האָט פון דעם גרויס הנאה געהאַט און מיין לערער האָט אויף דעם געזאָגט: „בן חכם ישמח אב“, אָבער ס׳וועט אים פרייען אויב איך וועל עס האלטן בחדרי חדרים. איך האָב אים געפּאָלגט און איך האָב מיין בוך מלא וגדוש מיט א סך שירים געהאַלטן בסוד פארשטעקט צווישן דיקע ביכער ביו... ס׳האָט פּאסירט אזא מעשה:

איך און מיין טייערער חבר מענדל שלעזינגער (איצט אָן „אַקאָונטענט“ אין ניו־יאָרק), וועלכע האָבן געהערט צו דער אַגודה „חובבי ציון“ אין פּרייל, וואָס איז געגרינדעט געוואָרן מיט א דריי יאָר פריער, ווען מיר זיינען נאָך געווען פּערצניאַריקע יינגלעך, באשליסן צו גרינדן אַן אייגענע אַגודה מיטן נאָמען „דורשי מדע“. מיר קלייבן צוזאַמען א פינף און צוואַנציק—דרייסיק אַרבעטער, ערלעכע, אַומוויסנדיקע און שווער אַרבעטנדיקע בחורים. מיר, צוזאַמען מיט נאָך אייניקע, ריידן פאַר זיי, דערקלערן זיי דעם ציוניזם, מיר קומען אָפּט צוזאַמען לערנען זיי שרייבן און ליינען יידיש, העברעיִש און רוסיש; העברעיִש קריכט זיי, נעבעך, אין קאָפּ נישט, אָבער פאַר יידיש און רוסיש כאָפּן זיי זיך אָן און לערנען פליסיק. מיר לערנען זיי היסטאָריע און נאַציאָנאַלע ליטעראַטור. איך באשרייב די אַגודה אין

„הצפירה“ און מאך א הומאריסטישע צייטונג „דער שטיפער“. איך קייף גרויסע בויגנס פאפיר, ס'זאל זיין אין דער פאָרם פון א צייטונג, איך שרייב אליין דעם „מאמר ראשי“, די הומאריסטישע נייע, אייניקע שירים, א פע-ליעטאָן א.א.וו. די צייטונג ווערט געכאפט פון האַנט צו האַנט, מען לייענט זי, מען לאכט. אין דער צייטונג זיינען באשריבן די פריילער גבאים, אין איר ווערט אָפגעלאכט און אָפגעשפאָט פון דער רעגירונג, פונעם זעמסקי נאַטשאַלניק—א צורר היהודים א.א.וו. די ארבעטער לייענען מיט אנט-ציקונג, קוועלן אָן פון נחת און שרייבן איבער א סך קאָפּיעס פון דער צייטונג.

אונטער דער צייט קומט ארונטער פון דווינסק א יונגער בחורל, באקענט זיך מיט די ארבעטער און נעמט זייען אויף די דאָזיקע אויסגע-אָקערטע און אויסגעבראַנעוועטע פעלדער סאַציאַל-רעוואָלוציאָנערע זריעה, ער טיילט בראַשורן צווישן די ארבעטער און האַלט רעדעס פאר זיי. מיטאַמאַל ווערט דאָס בחורל פארשוונדן און גלייך נאָכדעם קומט אין א שיינעם פרימאַרגן אָן אין איילעניש מיינער א פריינד, וואס איז א גאנצער בן-בית ביים „פריסטאָוו“ קוים אָטעמנדיק רעדט ער ארויס: „איר אלע זייט אין גרויס סכנה, דער פריסטאָוו ווייס פון אייער אגודה און פון דיין צייטונג, פארברען אלץ, וואָס דו האַסט“. איך נעם די צייטונג, ווי אויך מיין בוך שירים מיט דער לאַנגער פּאָעמע „המלך האדמוני“ און עטלעכע אומלעגאלע ביכער און ווארף אַלץ, האַק און פאַק, אין פייער אריין. די וועלט האַט געוויס גאָר נישט פארלאָרן דורך דער פארניכטונג פון מיינע קינדערשע שריפטן, אָבער מיר טוט נאָך עד היום וויי דאָס הארץ אויף דעם, ווייל א שטיק פון מיין יוגנט איז צוזאַמען מיט די דאָזיקע שריפטן אוועק מיטן רויך.

אָבער טרויערנדיק אויפן חורבן פון מיינע שרייבעכצן, ווער איך גע-טרייסט דורך א ווונדערבארער באגעגעניש מיט א ליב-טייער מיידל,—מיט דעם שייך געבילדטן טעכטערל פונעם אוטיאַנער רב רבי בנימין הצדיק, (דער זון פון באווסטן „פתחי-תשובה“), וועלכער איז געווען באווסט אומעטום פאַר זיין גאונות און נאַביליטעט. איך ווער פארכשופט פון איר הערלעכקייט און גרויס איידלקייט, מיט איר דערשיינען ווי א זונענקינד ווער איך פלוצלונג גאָר אן אנדער מענטש. מיר דוכט זיך, אז דער גאנצער ארום, מיט אלע בייער, פעלדער און וועלדער, מיט די צאָלאָזע בלומען און גראָזן באקומען גאָר אן אנדער אויסזען. איך בין פאַרליבט מיט דער הייס-ברענענדיקער שיר-השירים-ליבע. כ'לערן שווערע „סוגיא'ס“ אין

גמרא און פלוצלונג לייכטן פאר מיר מיין געליבטעס ליכטיקע, קלארע און שיינע אויגן און די „סוגיא“ קריכט מיר נישט אין קאפ מער. איך פרוו מייענע ליבע־יסורים צו פארזינגען מיט א ניגונדל, וואס איך האב געירשנט פון מיין פאטער, כ'לערן זינגענדיק, אבער די ליבע־יסורים ווערן נאך שטארקער אין מיין צאפלדיקער נשמה. איך געפין אבער א שטיקל מנוחה אין לידער שרייבן; איך שרייב פאר איר א סך לידער אין העברעאיש. זי רעדט און שרייבט העברעיש. זי ווערט נתפעל פון מייענע שירים און דאס גיט מיר מוט צו שרייבן מער און מער. מיין געליבט מיידל זאגט מיר, איך זאל די דאזיקע שירים לאזן דרוקן... אירע ווערטער גייען מיר טיף אין מוח אריין אין איך שיק אוועק א זעקס לידער צו דוד פרישמאנען אין א פאר וואכן ארום קריג איך א קארטל פון אים מיט עטלעכע שורות: דו האסט טאלענט, אבער עס פעלט דיר רייפקייט, שרייב נאך און שרייב אויך פראָפּ. איך בין אנטוישט און ס'נאָגט מיר ס'האַרץ פון פארדרוס און צאַרן: ווי קומט עס צו מיר די נארישקייט און חוצפה אוועקצוטיקן מייענע ליבע־לידער צו אזא גרויסן דיכטער, א בר־סמכא, וועלכער שאַנעוועט נישט צו מאַכן אפילו פון די אמת-גרויסע שריפטשטעלער און דיכטער אַש און שטויב... און איך באַשליס צו שרייבן מייענע העברעישע לידער נאָר פאַר איר, אַבער וועגן דרוקן חלום איך גאָר ניט. יאוש האָט געפּייערט נצחון איבער מיין האַפענונג. איך פארגיס אין דער שטיל א פאַר טרערן און נעם זיך טרייסטן מיט מיין גרייטן זיך צו פאַרן קיין דייטשלאַנד שטודירן, אזוי ווי ס'איז באַשלאָסן. נאָר דאָ פאסירט דאָס שרעקלעכסטע אין מיין לעבן. ס'קראַכט א דונער איבער אונדזער פאמיליע: מיין גוטער, פיל־געליבטער כאַטער ווערט קראַנק, ווערט פון טאָג צו טאָג ערגער, איך פאַר מיט אים קיין דווינסק צו גרויסע דאָקטוירים, זיי זאָגן: נישטאָ קיין מיטל אים געזונט צו מאַכן. ער גוססט און רופט מיך צו, גלעט מיך איבערן קאָפּ; כ'זע ווי שווער עס קומט אים אָן ס'ריידן, און ער זאָגט:

„מיין קינד, איך בעט דיך: זאָג מיר צו, אז דו וועסט טאָן מיין לעצטן פאַרלאַנג.“

— „אודאי וועל איך טאָן“, — זאָג איך אים.

— טאָ געדענק אזוי: אויב איך וועל ווערן געזונט, וועסטו פאַרן שטודירן, נאָר טאַמער, חלילה, נישט, דאָן זאָלסטו פאַרן קיין אפריקע צו דייענע ברידער און דו זאלסט שטיצן דיין מאַמען און דייענע שוועסטער, וועלכע וועלן זיך נייטיקן אין דיין הילף.“



איך זע זיינע קלוגע אויגן פול מיט טרערן, מיין האַרץ האַלט ביים פלאצן און איך צעוויין זיך ביטערלעך. מיין געוויין איז נישט געווען אומזיסט... ער איז גלייך נאָכדעם געשטאַרבן. אין הויז איז קלאַג און חושך. מיין מאמע וויל זיך נישט טרייסטן, „וואָס הייסט“—טענהט זי— „אז ער איז געשטאַרבן, מוז איך גיין מיט אים...“ זי האָט איר האַרט געהאלטן. אין פינף חדשים ארום, ווען דער ערשטער שניי איז געפאלן און ס'איז געווען א ברענענדיקער פראַסט, האָט איר צעבראַכן האַרץ זיך אָפגעשטעלט.

פאר מיר הייבט זיך אַן א נייע טרויעריקע עפאָכע, פאראנטווארטלעך-קייט פאר פאמיליע, אויס חלומות וועגן שטודירן, אויס שטרעבונגען א קאריערע צו דערגרייכן!

איך שרייב אַן א קלאַג-ליד, אקראַסטיש דריק איך אויס די מיר טייערע נעמען פון מיינע עלטערן און גיס אויס מיין באטריבט האַרץ אין דער דאָזיקער „איכה“. די רעדאקציע פון „הצפירה“ האָט עס אָנגענומען און האָט עס שיין אפגעדרוקט. („הצפירה“, כ'ז אייר תר"סד).

איך מיט מיינע שוועסטער און מיט מיין יינגערן ברודער פאַרן אריבער קיין דווינסק. איך ווער דאָרט א העברעישער לערער. מיינע פארדינסטן זיינען קליין, ס'קלעקט נישט „די חלה אויף המוציא“, ס'איז שווער זיך דורכצולעבן. איך זע, אז מיין הבטחה, וואס איך האָב געגעבן מיין פאָטער, קיין אפריקע צו פאַרן וועט מוזן באלד מקוים ווערן. ס'פארדריסט מיר צו פארלאָזן דווינסק און איך שרעק זיך פאַר אפריקע. אויסער דעם איז מיר אזוי שווער, אזוי ווייט אוועקצוגיין פון מיין געליבטע מיידל און פון אלע פריינד; איך גיי ארום ווי א שאַטן, איך שלאָף נישט קיין נעכט. און אין די שלאַפלאַזע נעכט שרייב איך די טרויער-לידער „על מות אבי“ און אין יידיש „מיין מאַמע“. זיי זיינען געבליבן אין מיין טאָג-בוך, א שטיקל פון מיין יונג-פילנדיק האַרץ ליגט אין זיי.

ס'ברעכט אויס די רוסיש-יאפאנישע מלחמה. „דם ואש ותמרות-עשן“. די רעוואָלוציע שטאַרקט זיך. דווינסק איז צעטיילט אין פאַרטייען. די יוגנט קאָכט, ברענט. איך באקען זיך געהעריק מיט סאַציאלע פראַגעס און מיין האַרץ ציט צו די „פועל-ציון“. איך שרייב לאנגע קאַרעספאָנ-דענצן אין פאַרם פון מאמרים אין „הזמן“ פון בן-ציון כץ (עטלעכע זיינען נאָך ביי מיר פאראנען), איך לייען אַן א שיעור אין שטאַטישן לייען-וואל און אין הויז און שרייב פיל שירים. צו דער זעלבער צייט פארטיף איך זיך אין א סך וויסנשאַפטלעכע און פילאָסאָפישע ווערק.

איך קום זיך צוזאמען מיט גרויסע יידישע מאַסן און איך זע, אז עס פעלן מיר ידיעות אין מיין אייגענער שפראך, אין דער שפראך פון די מאַסן, אין דער שפראך פון מיין מאמען—אין יידיש.

איך וואָרף זיך ארויף דאַרשטיק אויף יידיש און ליעזן אלץ, וואָס איז געשריבן אין דער שפראך. איך שרייב פיל לירישע לידער אין יידיש, אויך לידער, וואָס טראָגן א רעוואָלוציאָנערן כאַראַקטער, באהאלטן אונטער נאציאָנאלע נעמען, ווי, צום ביישפיל: „זאָג מיין קינד, מיר“ (א ליד אויף פסח צום סדר), א פּראָטעסט אנטקעגן דער צענזור, וואָס די ווערטער פונעם „רשע“ ווערן גוט פארשפרייט, נאָר דעם „חכם'ס“ ווערטער ווערן דער-שטיקט א.א.וו. איך שיק עס אוועק צו דר. וואַרטסמאן און ער דרוקט עס אָפּ אין זיין „צוקונפט“ (פסח, תר"סה).

באלד שרייב איך אַן „כפרות“ און דאס דרוקט זיך אין דעם ערשטן נומער „וועג“ פון נח פּרילוצקי. ווי געהויבן איז מיין מוט, ווען איך זע דעם פּאָלגענדיקן אינהאַלט פון דער צייטונג:

א גראַע האָר . . . . . מענדעלע מוכר ספרים  
גיי נישט מיט מיר . . . . . י. ל. פּרץ  
תשליך . . . . . שלום אַש  
כפרות . . . . . מ. פ. האַפּמאן  
ס'נייע יאָר . . . . . דוד פּרישמאן

איך שרייב אַן א ליד „מלקות“, ווו דעם צאָרס קנוט ווערט געשילדערט, און דרוק דאָס אויך אָפּ אין „וועג“.

די געדרוקטע, אזוי ווי די ניט-געדרוקטע שירים זיינען מיר טייער און געשמאַק, אָבער די שאלה „מה נאכל“ עגבערט מיר אין מוח.

איך שענק אוועק אלע מיינע ביכער און זשורנאלן דער דווינסקער ביבליאָטעק. איך געזעגן זיך מיט דווינסק, מיט מיין פאמיליע, מיט מיין געליבט מיידל און איך פאָר אָפּ קיין אפריקע.

אין באַן פאַרנדיק פון דווינסק קיין ליבאווע, שרייב איך אין מיין טאָג-בוך די דאָזיקע פּערזן:

אין רוסישן האַרבסט, ווען ס'דעקן צו כמאַרעס  
די פעלדער און גאַרטן;  
ווען ס'שיידן זיך בלעטלעך פון ביימער און פּאַלן  
ווייט—ווייט דורכן שטורעמווינט דאַרטן—

דאן בין איך, אזוי ווי די וועלקנדע בלעטלעך  
צעזייטע, צעשפרייטע אין דרויסן,  
געצווונגען געוואָרן דורכן שטורעם פון לעבן  
פון היימלאנד צו ווערן פאַרשטויסן.

אין רוסישן הארבסט, ווען עס זיינען געוואָרן  
פארוועלקט שיינע בלומען און גראָזן—  
האַב איך מיט אַ ביטערן טרויער אין האַרצן—  
אַ, אלץ וואָס איז טייער פאַרלאָזן! .

עס זיינען די פריינד און חברים  
געקומען צום באַן מיך באַגלייטן  
און האָבן געוויינט און געכליפעט,  
אזוי ווי מען וויינט אויף אַ טויטן.

נאָר איך האָב קיין טרער נישט פארגאַסן,  
געשטאַנען פארשטיינערט, אַ מידער ;  
די טרערן—דאָס האָב איך געלאָזן  
צו שרייבן די וואַנדערונג-לידער ...

ס'הייבט זיך הויך דער רויך און דרייט זיך  
און ער ציט זיך אויס ברייט, לאַנג ;  
כ'שטיי, באַטראַכט עס, ד'אויגן טרערן  
און מיין האַרץ איז טריב און באַנג.

אלע חלומות און פאַנטאַזיעס  
פון דער צייט פון יוגנט-גליק  
זיינען מיט דעם רויך פאַרשוונדן—  
נישט צו קומען שוין צוריק ...

די מראות ומעשים פון קינדהייט און יוגנט האָבן זיך אַ שפּאַר געטאַן  
און איך ווייס איצט נישט, וועלכע שטריכן זיינען די וויכטיקסטע, מיר  
זיינען די איינצלהייטן אזוי ליב און וואַרעמלעך און די דאָזיקע „שרטוטים“  
זיינען קיין טויזנט-חלק נישט פון די, וואָס איך האָב אין מיין מחשבה,

וועלכע קענען גענוג זיין אַנצושרייבן א גרויסן בוך, דערפאר וועל איך מיינע פאטירונגען פון דער זייט ים אזוי פארקירצן, אז נאָר די הויפט־פונקטן, וואָס זיינען נייטיק פאר די, וועלכע אינטערעסירן זיך צו וויסן, אז מיין אמאָל־פלאַמיקער ווילן צו ליטעראַטור און וויסנשאַפט איז נישט אויסגעלאָשן געוואָרן אין דעם גאַנצן פערטל יאָרהונדערט פון מיין זיין אין אפריקאַ.

אויפן אַנטלאַנטיק האָב איך אַנגעשריבן פיל לירישע לידער. ווען איך בין אַנגעקומען קיין קייפטאון האָב איך זיך באַקענט מיטן שרייבער הער נ. ד. האַפּמאַן. ער האָט מיך געבעטן, איך זאָל אים געבן א פינף און צוואַנציק לידער אַפצודרוקן. איך בין געווען מלא שמחה. ער האָט דאָס אפגעדרוקט, נאָר מיט אזוי פיל גרייזן, אז פון גרויס פאַרדרוס האָב איך עס דן לשרפה געווען, בלויז עטלעכע עקזעמפלאַרן זיינען מיר איבערגעבליבן.

זייענדיק פאַרזונקען אין האַנדל־תהום, וואָס שלינגט אין זיך אין די הייליקסטע און צאַרטסטע געפילן און אידעאלן, האָב איך געשריבן די פאַלגענדיקע שורות :

א האַנט א האַמעטנע פון לעבן  
האָט פאַרפלאַנטערט מיין נשמה אין א קאַלטן;  
זי האָט געריסן זיך, געפלאַטערט און געצאַפּלט  
צו באַפרייען זיך... נאָר עס האָט איר נישט געגאַלטן  
פאַרשטויסן זי האָט יענע האַנט די גראַבע  
אין כּף־הקלע—מיט א מאַסשטאַק א באַגאַלטן  
עס ציט זי, געבעך, צו אַנדערע וועלטן  
אַרויסצוגיין פון תהום, אַבער האָט איר שוין נישט געגאַלטן.

די ערשטע אַכט יאָר אין אפריקע האָב איך געאַרבעט עבודת־פּרץ, גע־לעבט אין א קליין שטעטל האָפּטאון (קייפ פּראַווינק), געהאַט א קליין גע־שעפּטל, געטראָגן פעק פעלן אויף די פלייצעס, די ערשטע צייט—געאַרבעט אויטאָמאָטיש, איבער די כוחות א צוועלף־פּערצן שעה אין מעת־לעת. אונטער אַזעלכע שווערע באַדינגונגען האָט זיך מיר איינגעגעבן זיך דורכ־צולעבן און צו שטיצן מיינע נאָענטסטע און ליבסטע, וועלכע האָבן זיך גענייטיקט אין מיין הילף, ווי אויך צו שטיצן אלע נייטיקע נאַציאָנאַלע און צדקה־אַנטשטאַלטן. פאַרשטייט זיך, אז וועגן שטודירן סיסטעמאַטיש

האָט קיין רייד נישט געקענט זיין, פונדעסטוועגן האָב איך אונטער דער צייט געקראָגן א לערער—מיר די ענגלישע און אפריקאאנשע שפראכן צו לערנען. דער לערער מיינער איז געווען א פריסט, א הויכגעלערנטער מאן, וואָס, צו מיין גליק, האָט זיך אים פארוועלט לערנען העברעיש; האָב איך אים מיט העברעיש באַצאָלט פאר זיך לערנען מיר די אויבנדערמאָנטע שפראכן, אין וועלכע איך האָב געטאָן א גרויסע פעולה. אין א פאָר יאָר צייט האָב איך באהערשט די דאָזיקע שפראכן. איך בין געווארן גוט באַקאנט מיט די ענגלישע הויפט-קלאסיקער. ווי אין מיין יוגנט האָב איך זיך א נעם געטאָן מיט ברען צו לערנען אויף אויסווייניק דיכטער. איך האָב פיל מאָל איבערראַשט ענגלישע סטודענטן מיט מיין רעציטירן לאנגע מאָנאָלאָגן פון טעקספירס „האמלעט“, „מידסאָמער־נייטס דרים“, די „הענריס“, „ראַמעאָ און דוליעט“, „עז יו לאַיק איט“ א.א.וו. אויך לאָרד ביראָנס, טעניסאָנס און לאַנגפעלאַס. איך האָב שטודירט מיט אפעטיט די ענגלישע און אפריקאאנשע היסטאָריעס, געלערנט אויך פליסיק לאַטיין און איבער־ראשט די לערער פון דער דאָרטיקער שול מיט מיינע קענטענישן אין דער דאָזיקער שפראך. מיט גרויס ענערגיע האָב איך זיך א נעם געטאָן, ווי אמאָל אין דער אלטער היים, צו פארטיפן זיך אין פילאָסאָפישע ווערק. איך האָב מיר איינגעשאַפן א ביבליאָטעק, אויסגעשריבן יידישע, העברעישע, רוסישע און ענגלישע צייטונגען און זשורנאַלן. איינגעשאַפט זיך אויך די ספרים פון רמב"ם, וואָס איך האָב אזוי פיל געלערנט און האַלט געהאט אין מיין יוגנט, און א ש"ס און שפעטער עס אָפט געלערנט כדי עס נישט צו פארגעסן.

איך האָב געגרינדעט א ציוניסטישע חברה אין האָופטאון און בין געווען פאָראַנטוואַרטלעך פאָרן אויפהאלטן דאָס יידישע וואָרט אין אַט דעם פאר־וואַרפענעם, גאָט־פאָרגעסענעם ווינקעלע.

איין יאָר פאר דער וועלט־מלחמה (1913) בין איך געפאָרן קיין בערלין, אָבער נישט מיטן געדאַנק צו שטודירן (פונדעסטוועגן האָט זיך מיר איינגע־געבן דאָרט דורכצומאכן ראַקאָווס אינסטיטוט פאר בוכהאלטעריע), נאָר צו באַגעגענען דאָס ווונדערבארע מיידל, וועלכע איך האָב אזוי הייס און געטריי געליבט די גאַנצע צייט פון מיין סאַמע יוגנט אָן און וועלכע האָט מיך גליקלעך געמאַכט מיט איר קעגן־ליבע. דאָס איז געווען אן אמתער האַר־ציקער ראַמאָן מיט א צען־יאָריקע קאַרעספּאָנדענץ פון עטלעכע הונדערט בריוו, וועלכע אַנטהאַלטן א סך פיינעם מאטעריאל פאר א גרויסער און פיינער נאָוועלע.

מיר האָבן חתונה געהאט אין קעניגסבערג אפריל 1914 און נאָכן פארברענגען כמעט א יאָר אין בערלין, קעניגסבערג, לייפציג, לאַנדאָן און נאָך אנדערע אייראָפּעישע שטעט בין איך מיט מיין געליבטער פרוי געקומען קיין האָפּטאון. נאָך א דריי יאָר לעבן אין דעם דאָזיקן פארוואָרפענעם מדבר־שטעטל האָט זיך מיר איינגעגעבן אלץ צו פארקויפן און אריבער־צוציען קיין דע־אַאַר, ווו אונדזער מאטעריעלער צושטאַנד האָט זיך פיל פארבעסערט. ליידער אָבער בין איך אזוי שטאַרק אריינגעצויגן געוואָרן אין מסחר־הוהאָ, מיטן גאַנצן גערויש און טומל, מיט דער גאַנצער משא־ומתן־קאַפ־דרייעניש, מיט „מערטשענס“ און מיט קונדן, אז עס איז מיר קיין צייט נישט געבליבן צום לערנען, לייענען און שרייבן.

מיין טאַניע אָבער האָט ניט גערוט, זי האָט איינגעאַרדנט א שרייב־צימער, וועלכן מיר האָבן גערופן: „בית־מקדש־מעט“, און זי האָט זיך באַמיט א צייט אפצושטעלן פאר מיין שרייבן, צו וואס זי האָט מיך שטאַרק און הארציק געוועקט און געמונטערט.

זעענדיק אז די קהלשע און ציוניסטישע ארבעט (איך בין געווען פאַרזיצער פון די אויבן דערמאָנטע חברות פאר עטלעכע יאר כסדר) נעמען אוועק צופיל צייט אָן גרויס געווינס פארן אידעאל, האָב איך עס אלץ אפגע־געבן מיט כבוד צו אנדערע און געזאַמלט כחות כאַטש א פאַר שעה אין דער נאַכט עפעס וואָס אנצושרייבן. און מיר האָט זיך איינגעגעבן אַנצושרייבן א ריי לאנגע עפישע, ווי אויך דראמאטישע פּאַעמען און סאַנעטן אונטערן נאָמען „וואָלונגס־קלאַנגען“, וועלכע זיינען געדרוקט געווארן, אין בוך־פאַרם, אין ווארשע אין 1935 אונטער דער אויפזיכט פון דעם באוואוסטן זשורנאַליסט נחמן מיזל. דאָס בוך האָט מיר פאַרשאפט גרויס כבוד און פרייד, ווייל איך בין באגליקט געווארן צו האָבן גוטע און דערמוטנדיקע רעצענזיעס: פון ליטערארישן גיגאַנט נחום סאַקאַלאָוו, פון דאַקטאָר פראַפּ. י. ל. לאַנדאָוו, מלך ראָוויטש, יודעלאָוויטץ, מאיראַווסקי, ריבאַקאַ. א.א.וו. דאָס בוך איז אויך גוט אַנגענומען געווארן ביים ברייטן עולם לעזער. איך האָב אויך געשריבן „צייט־עכאַס“ אין לייכטן סטיל. א סך פון זיי זיינען געדרוקט געוואָרן אין דער „אפּריקאַנער יידישע צייטונג“, יאָהאַנעס־בורג און איך האָף דאָס אלץ ארויסצוגעבן אין בוך־פאַרם.

אין דער זעלביקער צייט האָב איך אויך אַנגעשריבן ניין ספורים אין העברעיִש מיט די פּאַלגענדיקע נעמען:

תּקיעה שבלבלה; צדקה האם; יהודי זר; אותות האגדה; אפיוזדים; נחום סוקולוב (שיר בפרוזה); חסד; תשליך; נפסק הקול.



כמעט אלע זיינען שוין געדרוקט געווארן אין דעם חודש-זשורנאל „ברקאי“ און איך האָף אלע דערציילונגען צו דרוקן אין בוך-פֿאַרם. דאָ נישט לאַנג האָב איך פֿאַרענדיקט און פֿאַרטיק געמאַכט צום דרוק אין ייִדיש דעם איצטיקן בוך „אונטער אַפֿריקאַנער זון“.

איצט בין איך באשעפטיקט מיט איבערזעצן פון העברעיִש אין ייִדיש „נאַפֿאַלעאַן פון דער געטאַ“, אַן עפֿאַפֿיע פון ייִדיש-פוילישן לעבן, אין פּופּצן בענדער, וואָס נחום סאַקאַלאָוו האָט לעצטנס אָנגעשריבן און מיר פֿאַרטרויט די דאָזיקע קאַלאַסאַלע און זייער פֿאַראַנטוואַרטלעכע אַרבעט.

איך וויל צוגעבן, אַז כאַטש מיין שיקזאַל האָט מיך געצווונגען צו פֿאַרברענגען מיינע בעסטע יאָרן אין קליינע שטעטלעך, אין וויסטענישן און אין שטיקנדיקער סביבה, ווייט פון אינטערעסאַנטער געזעלשאַפֿט, פֿאַרשטויסן פון גייסטיקן לעבן, צו וועלכן מיין האַרץ האָט זיך אלע מאָל געריסן מיט דראַנג און שטורעם—האַב איך, צום גליק, די שטאַרקייט געהאַט, מיט דער הילף פון מיין געליבטער פֿרוי, נישט מסיח־דעת צו זיין פון דער הייליקער אַרבעט, וואָס האָט מיין נשמה נאָך אין דער יוגנט באַוועגט און געטריבן—צו שטודירן און שרייבן. און איצט פיל איך גאָר, אַז ס'האַט זיך אויפֿגעעפֿנט אין מיר אַ פֿליסיקער קוואַל פון מחשבות און געפֿילן, וועלכע איך האָף נאָך אויסצוגיסן אויפֿן פֿאַפֿיר, און דאַס האַלט איך פֿאַר אַ גרויסער ברכה.

דע־אַאַר, דרום אפֿריקע, 1938.





# א קרבן

(ד ע ר צ י י ל ו נ ג)

סידני ווינער פון שימלדארפ ווונדערט זיך אויף זיך אליין, וואס מיט-  
אמאל האט ער אזוי האלט געקראגן די נאטור. פאר די גאנצע זעקס און  
דרייסיק יאר פון זיין לעבן האט ער זיך כמעט קיין מאל ניט אָפגעשטעלט  
צו באטראכטן און באזונדערן די שיינקייט פון א זונאונטערגאנג, למשל.  
אלץ איז אזוי געוויינטלעך און אומבאמערקט צוגעגאנגען. פארשיידענע  
נאטור-פראכטייטן האט ער זיך שוין גענוג אָנגעזען אין פארשיידענע  
לענדער: צוערשט אין זיין געבורטשטאָט, קרעמענטשוג, מיט די ארומיקע  
ברייטע ווייטע פעלדער, באשפרענקלטע מיט אלערליי בלומען, מיט די  
סודותדיקע וועלדער אין האַריזאָנט, מיט די גרינע בערג און טאלן און מיט  
די זילבערנע טייכלעך, אין וועלכע ער פלעגט זיך יעדן זומער פליוסקען און  
שטיפן, זיך פאַרמעסטנדיק מיט זיינע חברים עטלעכע מאל אריבערצו-  
שווימען, און ווינטער פלעגט ער מיט זיינע חברים און חברטעס אויף די  
זעליבקע טייכלעך זיך גליטשן מיט אזא פרייד, מיט אזא גרויסער הנאה,  
דאס פנים גערויטלט פון בייסעדיקן פראַסט, די יונגע ברענעדיקע אויגן  
אין זיך איינזויגנדיק די בלאַנקעדיקע ווייסקייט פונעם צאַרטן שניי, וואס  
באָדעקט מיט מילך-ווייסער קאלדרע אלע פעלדער און וועלדער, וועלכע  
שלאָפן דאַרטן, אונטער דער שניידעקע, און חלומן וועגן ליבן פּרילינג,  
ווען זיי וועלן אויפשטיין תחית-המתים.

גאָדעם האָבן אים זיינע עלטערן אוועקגעשיקט קיין אנטווערפן, צו  
זיך פעטער א דימענט-שלייפער, וועלכער האָט אים ווי אַן אייגן קינד  
אנטפאָנגען אזוי אים געלערנט דימענט-שלייפעריי. דורך די דריי יאַר,  
וואָס ער איז דאַרטן געווען, איז אים אויך אויסגעקומען גענוג שיינקייטן פון  
דער נאַטור אַנצוקוקן, אָבער ער האָט זיך קיינמאל ניט באַמיט גוט זיך  
צוצוקוקן צו דעם און איז קיינמאל ניט באַגייסטערט און ניט אַנטציקט  
געוואָרן פון דעם.

און ווען ער האָט געמוזט אנטווערפן פארלאָזן צוליב זיין פעטערס  
געשעפטן, וואָס זיינען אונטערגעגאנגען, און ער איז דערנאָך קיין אַפריקע

אָנגעקומען, זייענדיק איין און צוואנציק יאר אַלט, און ער האָט פאַר זיך דערזען אַ נייע וועלט מיט ברייטע, ברוינע פעלדער און ווייטע האַריזאָנטן, אין וועלכע אַנשטאָט וועלדער, הייבן זיך אויף מיט גאָוהדיקער פּויליקייט הויכע פעלזן-בערג, וואָס שפּאַרן אַזש אין די וואַלקנס אַריין, און אלץ איז באַגאַסן מיט ברעגענדיקן זונגאַלד—איז אים דאָס אַלץ אויסגעקומען ניי און פרעמד, אָבער עס איז אים אויך נישט איינגעפאַלן אַפּצושטעלן זיך צו באַווונדערן און נתפעל צו ווערן פון די נייע אינטערעסאַנטע נאַטור-בילדער.

און מיטאַמאָל איז ער פאַרענדערט געוואָרן עפעס אַזוי ווי דורך אַ כּישוף! אַזוי ווי ערשט היינט וואַלט ער צום ערשטן מאַל דערזען די זון, זיך פאַמע-לעך אויפהייבנדיק איבער די הויכע שפיצן פון די מעכטיקע ריזן-בערג, פּלוצלונג בלייבט ער גאָר שטיין פאַרפּלעפט פון אַנטציקונג פון אַ שקיעה און קען זייען אויגן נישט אַפּרייסן פון די צעפּלאַמטע וואַלקענדלעך, אין וועלכע די צעהיצטע זון רוקט זיך אַריין און ווערט פאַרשווונדן.

הונדערטער מאַל איז ער שוין פאַרבייגעגאַנגען פּרידגאַלדס גרויסע הויז און געזען אויף דער באַבלומטער וואַרענדע, אונטערן שאַטן פון צוויי גרויסע הויכע פאַלמעס, אַ גרינע שטייג, אין וועלכן ס'פּלעגן אַרומשפּרינגען עטלעכע גאַלדענע קאַנאַריקלעך, זינגענדיק און פּייפּנדיק, אָבער ער האָט קיינמאַל די טרחה נישט גענומען זיך אַפּצושטעלן און זיך איינצוהערן מיט אַזאַ חשק, איינצושלינגען, איינצוואַפּן אין זיך דאָס ליבלעכע געזאַנג פון אַט די דאָזיקע קאַנאַריקלעך,—ווי ער טוט עס איצטער.

וואָס איז עס, אייגנטלעך, די סיבה פון דעם פּלוצלונגדיקן דערוואַכן פון זייענע געפילן?

ער פּרוּווט זיך אליין עס דערקלערן:

צו פיל פאַרהאַרעוועט איז ער אַלץ געווען פאַר די גאַנצע פּופּצן יאָר, זינט ער איז אין אַפּריקע. צו שווערע יאָכן האָט ער אויף זיך געטראָגן אין די ערשטע צוויי יאָר, נאָכדעם ווי פון זיין באַליבטער מלאכה, דימענטן-שלייפּעריי, האָט זיך גאָר נישט אויסגעלאָזן; ווייל ער האָט דערפון קיין לעבן נישט געקענט מאַכן, איז ער אַ לאַנגע צייט אַרומגעגאַנגען אַרבעטסלאָז און ס'איז אים אויסגעקומען זיך אַנצולייזן עלנט, דחקות און הונגער, ביז ס'איז אים געלונגען צו קריגן אַ שטעלע אין אַן אַנגראַ-געשעפט ווי אַ פּראָבן-רייזנדער, און דאָס האָט געמיינט: נייע אומגעוויינערע שוועריקייטן און קוים צו פאַרדינען אויף די נייטיקסטע באַדערפענישן און אַ פאַר פּונט אַהיים צו שיקן, פאַר זייענע אַרעמע עלטערן מיט דער פאַמיליע, וואָס איז

באשטאנען פון דריי שוועסטער מיט זיינע צוויי יינגערע ברידער, וועלכע האבן אויף זיין שטיצע געווארט ווי אויף זייער איינציקן אנהאלט אין לעבן. ערשט נאך זעקס-זיבן יאָר פון שטענדיקער שווערער האַרעוואניע האָט ער זיך דערשלאַגן צו זיין יוועליר-געשעפט, צו וואס זיין האַרץ האָט תמיד געצויגן—צו דעם ליכטיקן גלאַנץ פון גאלד, שיינענדיקע דימענטן און בריליאַנטן. צו זיין געשעפט האָט זיך געפּאָדערט צו קענען אויך זייגער מאכעריי, האָט ער זיך אין א געוויסער צייט אויסגעלערנט, זיינע פארדינסטן האָבן זיך פון טאָג צו טאָג געמערט און זיין פארמעגן געשטיגן.

אַבער צוזאמען מיטן שטייגן פון זיין הכנסה האָט זיך אויך אַנגעהויבן פארגרעסערן זיין הוצאה: גרויסע סומען אָן א סוף אהיים צו שיקן. די קרענקלעכע מאַמע אין קור-ערטער צו שיקן; דעם פּאָטער—אויף עפעס א געוועלבל, כלומרשט, פון וועלכן די סחורה פלעגט אזוי ווי אויסגערונען ווערן, אזוי אז ער האָט באַדאַרפט האָבן יעדן האלב יאָר א נייעם רומל, וואָס האָט געמיינט א נייעם גרויסן „דראַפּט“; דער עלטערער שוועסטער צוערשט אויף נדן, נאָכדעם אויף אן אויסשטייער; אלעמען באַקליידן, באַנייען, בקיצור: די חלה האָט נישט געקלעקט אויף דער „המוציא“.

סידני ווינער האָט אַבער די משא מיט געדולד און גוטמוטיקייט גע-טראָגן. זיין באלוינונג פלעגט ער האָבן זייער אפּט: אין א ליבלעכן בריוועלע פון דער מאַמע, באַנעצט מיט טרערן פון דאַנקבאַרקייט און הייסער ליבשאַפט; אויך אין א בריוול פונעם טאָטן, געשריבן מיט פּערל-אותיותלעך מיט רש"י-יכתב, וואָס פלעגט זיך אלע מאָל אַנהייבן מיטן זעלביקן נוסח: „לכבוד בני מחמד נפשי“ — — —

ער האָט די דאָזיקע בריוו געהאַלטן טייער, ווי אַן אוצר, אין א שטאַ-לענעם שרענקל אריינגעפאַקט, און אין די לידיקע טעג אשטייגער אין א זונטאָג אַדער א „האַלידעי“, פלעגט ער זיך מיט די דאָזיקע בריוועלעך פשוט לאָבן.

צום חשבון פון זיינע „באלוינונגען“ זיינען נאָך צוגעקומען די איינ-לאַדונגען פון זיינע שוועסטער, איינער נאָך דער צווייטער, צו זייערע פאַר-לאַבונגען און חתונות, און אויך אָט די איינלאַדונגס-בריוו פלעגן זיין אַנגעפילט מיט שבחים און לויב-געזאַנגען.

— — — „אונדזער מלאך הגואל ביסטו, ברודערל“, פלעגן די ברי-וועלעך זיך ליענען—פארדינסט אזוי ערלעך אונדזערע תהילות, תשבחות און אלע קאָמפּלימענטן, ווייל דו ביסט דער איינציקער ברודער אונדזערער, וואָס לעבט אויף גאָטס וועלט... אָט האָבן מיר דריי ברידער, איינער

סאלאָמאַן, וועמען דו האָסט געשטיצט און אויף דייע פלייצעס געטראַגן, מיט דיין בלוט און שווייס געלאָזט שטודירן, ביז ער איז דאָקטאָר מעדיצין געוואָרן, לעבט אין זשיטאַמיר, האָט געמאַכט א גלענצנדע קאַריערע, איז גליקלעך, אָבער א מוראדיקער עגאָיסט און א בעל גאווה, נישט נאָר העלפט ער אונדז נישט, נאָר ער האָט אפילו קיין אדלקייט ניט טאַטע-מאַמען עפעס א מתנה ווען עס איז צו שענקען. — דער צווייטער ברודער, היימאַן, איז א גוטער בוכהאַלטער און א פעיקער זשורנאַליסט און שרייבט געלונגענע לידער און רוסישע זשורנאַלן, פארדינט גוט, אָבער לעבט אויך נאָר פאר זיך אליין, גיט אויס אלץ אויף זיינע מיידלעך און אין א קערטל האָט ער אויך הנאה א שפיל צו טאָן, קליידט זיך פראַנטיש און שפּריצט זיך מיט די טייערסטע פאַרפומען; אונדז אָבער גיט ער קיין ניקל נישט און האָט זיך תמיד אזא ווערטל: „איך בין נישט אין אפּריקע און האַנדל נישט מיט קיין דימענטן. דאָס טוט אונדזער ברודער סידני—טאָ זאָל ער געבן!...“ נאָר דו, ליבער סידני, ביסט דער איינציקער איידעלער גוטער מלאך, ווי גליקלעך וועט זיין יענע פרוי, וואָס וועט זוכה זיין דיך פאר איר מאן צו האָבן!“ — — —

\* \* \*

„ווי גליקלעך וועט זיין יענע פרוי!“—הילכן אים אפ א סך מאָל די דאָזיקע ווערטער. „גוטער מלאך פון הימל!...“ ווי ליב די ווערטער קלינגען! ווי גרויס איז מיין באלוינונג פאר מיין גוטסקייט צו מיין פאמיליע—טראַכט סידני מיט א ליכטיקן שמייכל אויף זיינע אָפענע ווייכע ליפן און ער פארטיפט זיך אינעם בריוול און לייענט עס איבער נאָך א מאָל. „ווי גליקלעך וועט זיין יענע פרוי!“—דרינגען די ליבלעכע ווערטער נאָך א מאָל, נאָך הונדערטער מאָל, אין זיין האַרצן אריין... „יענע פרוי!“ — — —

איז דאָ געווען איינע — סידי לוסטמאַן... זיי האָבן זיך ביידע האַלט געהאַט, צוזאַמען זיך פאַרבראַכט, צוזאַמען שפאַצירט. ליבלעך איז זי געווען און באַזעסן א געזונטן פאַרשטאַנד. א מחיה געווען אין איר געזעלשאַפט צו זיין. ער פלעגט זיך פאַר איר ס'האַרץ אויסריידן וועגן זיינע גרויסע פאַראַנטוואָרטלעכקייטן פאַר זיינע עלטערן מיט דער פאַמיליע, וועמען ער מוז אויף זיך טראַגן, וועמען ער האָט בדעה אהער אַרונטערצוֹ-ברענגען, און ער האַפט אז זי, סידי, וועט צו זי זיין ווי א גוטע איבער-געגעבענע טאַכטער און שוועסטער.

— „סיידי, ס'וועט אלעמען אזוי גוט זיין, מיר וועלן זיין א גליקלעכע פאמיליע, מיינע עלטערן וועלן דיך אזוי ליב האבן.“

זי פלעגט אבער צו אים טענהן, אז א מענטש, וואס לאזט זיך עקספלאו-טירן, איז א שוטה. — יעדער דארף זארגן פאר זיך. ארבעטן אינגאנצן פאר דער פאמיליע, זיין פאר זיי א קרבן — איז איבערנאטירלעכע גוטסקייט, וועלכע דערגרייכט ביז אידיאטישקייט. גוטסקייט איז מלאכשאפט, אבער פאר א קרבן האט מען קיין מלאך נישט געבראכט, פאר א קרבן האט מען גאר א שעפס אדער אן אַקס געבראכט. . . .

אפט פלעגט איר געדולד פלאצן, ווען אירע טענות האבן סידיגן נישט גערירט. ער פלעגט נאך אלץ אנהאלטן שטיצן זיין פאמיליע מיט א פולער א האנט, אלע צדקה-קלייבער, יידישע און קריסטלעכע, וואס פלעגן אים א האנט, אלע צדקה קלייבער, יידישע און קריסטלעכע, וואס פלעגן אים באלאגערן; באזונדערס יעדן פרייטאג, וואס ער האט איינגעפירט אלס צדקה-טאג, ווען זיין יוועליר-שאפ פלעגט פול ווערן מיט הינקעדיקע און בלינדע, ווייסע און שווארצע, וועמען סידיני פלעגט מיט אזא הנאה טיילן נדבות — — —

...און ווען זי האט חתונה געהאט מיט א רייכן ספעקולאנט, האט סידיני לוסטמאן צו דעם אַנגעברוגטן, אַגעווייטאַגטן, געקרענקטן סידיני וויינערן אַט אזוי געזאגט :

— „הער זיך איין, ליבסטער סידיני, ווערטער קענען בשום אופן נישט אויסדריקן ווי ליב איך האב דיך געהאט און ווי טייער דו ביסט מיר נאך עד היום, נאר איך האב אזוי פחד און אזוי פיינט דחקות; און איך בין געווען צו שוואך צו ריווקירן, ווייל איך ווייס, אז דו וועסט בלייבן אן אביון, הערסט? אן אביון!— כל זמן דו וועסט זיין א קרבן פאר דיין פאמיליע, פאר דער גאַנצער וועלט. א קרבן, כאַטש איך ווייס גוט, ביסט א מלאך !

\* \* \*

א פארוואַרגטער, א דערשלאַגענער, האט ער זיך דאָן געטרייסלט און מיט א פאַרקלעמטן האַרצן האַט ער צו זיך אליין געשריען :

— „ניין, קיינער האַט קיין רעכט ניט מיר פאַר א קרבן צו מאַכן. גענוג! פון היינט אָן וואַרף איך אַראָפּ דעם יאָך פון מיינע פלייצעס און כ'נעם אר-בעטן בלויז פאר זיך!“

אַבער דווקא צו יענער צייט איז אים אַנגעקומען א קלאַג-בריוו: דער טאַטע געשטאַרבן. די מאמע קראַנק. די עלטערע שוועסטער האַט זיך



גע'גט מיט איר מאן, וועלכער האָט זיך אַרויסגעוויזן צו זיין א לומפ, זי איז געבליבן מיט דריי קינדערלעך ברויטלאָז. די אנדערע שוועסטער, וועלכע האָבן יע פיינע מענער געקראָגן, זיינען אָבער אַרעם-הויל, איינער אַרבעט אין א פאַבריק, דער צווייטער איז אַרבעטסלאָז און ס'איז ביטער ווי דער טויט. זיין יינגערער ברודער היימאן, וואָס האָט זיך קונה שם געווען מיט זיין קענטשאַפט און גלענצנדע המצאות אין בוכהאלטעריי, ליידט אויף דער ברוסט און דאָקטוירים האָבן אים פאַראַרדנט א וואַרעמען קלימאט, הכלל, איין איינציקער וועג איז פאַר זיי געבליבן, און דער וועג פירט קיין אפריקע. סידני וויינער האָט זיי געשיקט א „דראַפט“ און זיי זיינען קיין אפריקע אַנגעקומען. דאָ האָבן זיך ערשט אַנגעהויבן נייע צרות ... ניטאָ קיין סוף צו זייערע הוצאות. ס'געשעפט איז טאַקע גלענצנד, אָבער קען דען קלעקן פאַר אלעמען? קען מען דען א לעכערדיקן זאַק אַנפילן?

„וואָס וועט זיין, סידני, וואָס וועט ווערן פון דיר, סידני? פרעגט ער זיך אָפט. און הונדערטער קולות קלינגען אים אין די אויערן מיט א שטימע פון סידי לוסטמאַן:

— „אַן אַביון, אַן אייביקער אַביון, א קרבן, כאַטש א מלאַך“ ...

— „ניין, — שרייט ער פאַרביטערט — „ניין, כ'וועל קיין קרבן נישט זיין“ ... ער מאַכט צו זיינע אויגן, און ס'דוכט זיך אים, אז זיין מאמע גלעט אים דאָס פנים מיט אירע ווייכע הענט און, אין די אויגן אים אריין-קוקנדיק, רעדט זי שטיל און ליבלעך:

— „געוויס, געוויס, מיין קינד, פון געבן ווערט מען נישט אַרעם; פון העלפן נויטבאדערפטיקע קען קיין ביזו נישט ארויסקומען ... ס'קען נאָר אויסקומען א ביסל מער, א ביסל שווערער צו אַרבעטן, אודאי א רחמנות אויף דיר, נעבעך, מיין פאַרהאַרעוועט קינד, אָבער געוויס וועט דייך באלוי-נונג זיין גרויס! ...“

— „יע, א ביסל מער און שווערער אַרבעטן, דאָס געשעפט פאַר-גרעסערן, ס'וועט זיין גוט“ — טראַכט ער זיך — „כ'מוז עס טאָן צוליב מיר, צוליב מיין פאַמיליע און צוליב דער ליבסטער, בעסטער מיידל אין דער גאַנצער וועלט, צוליב מיין טייערסטער, מיין הייס געליבטער פעדאָראַ פרידגאַלד“.

\* \* \*

פעדאָראַ פרידגאַלד איז דאָס די, וועלכע האָט סידני וויינערס געפילן אזוי שטאַרק אויפגעוועקט. זי איז דאָס די סיבה פונעם דערוואַכן פון



זיינע אלע חושים, פון זיין פלוצלונגדיקן באַגער מיט ליבשאַפט ארומצו-  
 אַרעמען דעם גאַנצן ארום, דאָס איז אויך די סיבה פון זיין פארטראכטן  
 זיך אזוי אַפט. פון זיין אַנקוקן מיט ברייט-צעעפנטע אויגן די ליכטיקע שיינע  
 וועלט, מיט דער פראכטיקייט פון דער גאַנצער נאַטור ארום און ארום...  
 דריי און צוואנציק יאר איז זי, די איינציקע טאַכטער פונעם יידישן אפ-  
 טייקער דזשעמס פרידגאַלד. מיט א יאָר זעקס צוריק, ווען זי האָט זיך  
 אויסגעצייכנט אין איר „מעטריק“, און נאַכדעם, ווען זי האָט איר מוטער  
 פארלאָרן, האָט ער, דער פאָטער זי געשיקט קיין ענגלאַנד צו זיינער  
 א שוועסטער. געמיינט האָבן זיי, אז זי וועט שטודירן מעדיצין, אָבער אין  
 ענגלאַנד איז איר אריין אין מוח א מחשבה: זי וויל קיין מעדיצין נישט  
 לערנען, וואָס דען? זי וויל „עלעקיושן“! ס'העלפן נישט קיין טענות  
 ומענות און קיינע דערקלערונגען, זי איז פארעקשנט און מיט לייב און לעבן  
 האָט זי זיך איבערגעגעבן צו דער דאָזיקער קונסט. זי האָט פלייסיק גע-  
 לערנט און איר ציל דערגרייכט. זי איז אן אויסגעצייכנטע קינסטלערין,  
 אָבער צו א תכלית איז זי דורך דעם נישט געקומען. איבעריקנס, האָט זי  
 זיך קיינמאַל נישט פאַרגעשטעלט און נישט דערוואַרט דורך דער דאָזיקער  
 קונסט א קאריערע פאַר דער צוקונפט זיך צו פאַרשאַפן. און אז זי איז  
 צוריק אהיים געקומען, האָט זי געגעבן קאַנצערטן לטובת צדקה-אַנשטאַלטן.  
 סידני ווינער האָט זיך פארליבט אין איר צוליב א לידל, וואָס זי האָט  
 צוערשט רעציטירט און דערנאָך געזונגען פאַר אַן אימפּאַזאַנטן פובליקום.

„... אויף שטיקלעך וועל איך איך,  
 געליבטע, ס'האַרץ מיינס, אַ צעטיילן  
 און טאָן קענט איר דערמיט דאָן אַלץ,  
 וואָס איר וועט זיך אויסדערווילן.

ווער פון איך עס האָט מיין האַרץ ליב,  
 דער קען צו זיין ברוסט עס שטעלן,  
 איר קענט עס פארווונדן און פיין אַנטאָן—  
 אויב נאָר דאָס וועט איך געפּעלן.—

וויל גרויס איז מיין ליבע צו איך, מיינע פריינד,  
 פיל מער ווי איך קען איך דערציילן,  
 דערפאַר, אויב דאָס קען פארגעניגן איך טאָן,  
 וועל איך איך מיין האַרץ צעטיילן” — — —

און ווען דאס פובליקום איז אין גרויס התפעלות אריינגעקומען און מיט אומענדלעכע אפלאדיסמענטן איר נאך א מאָל און נאָך א מאָל אויף דער בינע ארויסגערופן. האָט זי דעם פובליקום מהנה געווען מיט נאָך א קורץ לידל, אליין צושפילנדיק אויף דער פּיאַנאָ, און איר לירישע סאָפּראַנע האָט זיך אזוי ליבלעך איבערן גרויסן זאָל צעגאַסן:

— — — טאָ וואָס זאָל איך טאָן, אז די ראָולעכע ליפלעך  
און דאס ליבלעך קליין מיילכל טוען  
אזוי ווי די ליפן און מויל פון א מלאך  
מיט הימלשן חן אזוי שיינען!

טאָ וואָס זאָל איך טאָן, אז די אייגעלעך דייען,  
וואָס ברענען מיט פייער א שוואַרצן —  
זיינען די אויגן פון טייוול, פון טייוול,  
און צינדן א פּלאַקער אין האַרצן?! — — —

\* \* \*

ביז איצט האָט סידני פון אוועלכע סענטימענטאַלע געפילן קיינמאָל נישט געוואָסט. די מיידלעך, וואָס ער האָט געקענט, האָט ער באַטראַכט ווי גוטע פריינד, וואָס גאָט האָט געבענטשט מיט וואַרעמער צערטלעכקייט. ער האָט געטראַכט פון זיי ווי פון גרויסע לעבעדיקע בלומען, אמתע בלומען, וואָס די נאַטור האָט באַשאַנקען מיט צאַרטע ראָזע אַרעמס, וועלכע ציען צו זיך דעם מאָן מיט איבערמענטשלעכער קראַפט...

אַבער אזוי גערירט און באַווירקט צו ווערן, אזוי ווי ער איז געוואָרן דורך זיין ווונדערלעכער ליבע צו פּעדאַראַן, האָט ער זיך קיינמאָל נישט געקענט פאַרשטעלן. וואַרעם און ליכטיק ווערט אים אין האַרצן, ווען ער זעט זי אויף דער וואַרענדע שטייענדיק, פיטערנדיק די קאַנאַריקלעך און צוברומענדיק דעם ערשטן טייל פונעם „טרוים-וואַלצער“. און ווען ער זעט זי שפּאַצירנדיק מיטן האַלענדישן דאַקטאָר פּאַן-גריפּ, וועלכער איז איר יוגנט-פריינד, צוזאמען אין סקול געלערנט און אַן אַפּטער גאַסט ביי איר אין הויז, און זיין הויכע, שלאַנקע פיגור בייגט זיך אָן צו איר מיט א געלעכטער און זי ענטפּערט אים אַפּ מיט א פריינדלעכן שמיכל, ווערט אים אין האַרצן קאַלט און וואַרעם פון קנאה און אויפּרעגונג.

מיט איר פּאַטער קען זיך סידני פון „מיטינגס“ וועגן קהלשע ענינים. זיי זיינען אין זייער פריינדלעכע באַציונגען און ס'איז סידנין לייכט אַנגע-

קומען צו ווערן אן אָפּטער איינגייער ביי פּרידגאַלדן אין שטוב. אין פּעדאַ-  
ראס קעגנווארט איז סידיני גליקלעך, ער פילט דאן, אז די גאַנצע וועלט  
איז אַנגעפילט מיט פּרייד. ווען ער האָט איר אמאָל אָפּנהאַרציק, האלב  
תמעוואטע, א זאָג געטאָן, ווי אייפּערזיכטיק ער איז זי צו זען אין פּאָן-גריפּס  
געזעלשאַפּט, האָט א העל בלאַע פּלאַם א פּלאַקער געטאָן אין אירע הימל-  
פאַרביקע אויגן, אירע ראַזיקע בעקלעך האָבן א נערוועישן ציטער געטאָן,  
און א הייב דערלאַנגענדיק אירע צאַרטע רונדע פּלייצעס, האָט זי זיך צע-  
שמייכלט און געזאָגט:

—״וואָס הייסט, ער איז דאָך אזוי צוגעטאָן ווי א ברודער. מיר האָבן  
זיך דאָך צוזאַמען אויסגעהאַדעוועט, צוזאַמען דאָ אין סקול געגאַנגען,  
ער איז א דושענטעלמען, אין וועמענס געזעלשאַפּט עס איז א כבוד און  
פאַרגעניגן צו זיין. אָבער קיין ראַמאַן איז נישטאָ צווישן אונדו. ער איז  
נישט דער העלד פון מיין אמביציע״.

—״אין דען דאָ אַן אַנדער כישוף־פּרינץ?״

—״געווען אמאָל — — — ע, נישטאָ מער, יוגנט־חלומות — — —״

סידנים האַרץ האָט געשטורעמט און געקאַכט און זיך געהויבן.

קען ער פאַרטערען דעם אַרט פון אירע „אַמאָליקע יונגע חלומות?״

קען ער ווערן איר אמביציע? ...

ווער איז ער און וואָס איז ער אין פאַרגלייך מיט איר? א פשוטער  
בחור, וואָס האָט אין „דער היים“ קוים געענדיקט „רעאַלאַנאַיע אוטשי-  
לישטשע״ און האָט די אלע קענטענישן שוין כמעט פאַרגעסן; ווייניק איז  
אים אויך געבליבן פון זיין העברעישער בילדונג פון זיין יוגנט. ענגליש  
האָט ער זיך יע אויסגעלערנט ביי א פּריוואַט־לערער, שרייבט און רעדט  
אויסגעצייכנט, האָט די קלאַסיקער געלייענט, אויך די מאַדערנע ראַמאַנען,  
אָבער צו איז דאָס דען א בילדונג, וואָס זי זאָל אנערקענען? רייכטום?  
אויסער זיין בלאַנקענדיקער סחורה אין זיין פּיינער „שאַפּ“, וועלכער זיכערט  
אים מיט א געמיטלעכן לעבן, האָט ער נישט. די פעטע פאַרדינסטן, וואָס  
וואַלטן אים געוויס א גרויס פאַרמעגן געגעבן, האָט די פּאַמיליע איינגע-  
שלונגען. זיין אויסזען? דער שפיגל ווייזט אים צו זיין א חניקער בחור  
פון מיטעלן וווקס, פעסט געבויט, שוואַרצע האַר, ברוינע ערלעכע אויגן,  
א בלאַסקייט, צומישט מיט גנאָדיקייט און גוטמוטיקייט, שפּילט זיך אויפן  
לאַנגלעכן פנים. צי דען קען זי ליב האָבן אזא טיפּ?

ווער קען עס וויסן? ווי קען ער דאָס דערגיין? — — —

און ווען זי האט אים געגעבן אַנצוהערעניש, אז איר געפעלט זיין תמימות, זיין אַפנהארציקייט און ערלעכקייט און אז זי פילט, אז ער וועט זיין דער טרייסטער, הארציקסטער, איבערגעגעבנסטער מאַן אויף דער וועלט— האט ער פשוט געפילט, אז זיינע כחות גילען אים אויס פון נחת. און שפּע־טער צו, ווען ער איז געוואָר געוואָרן, אז פון זייער אַפטן צוזאמענקומען האט זיך ביי איר אַן אמתע ליבע אנטוויקלט, אז זי האט אים מיטן גאנצן האַרצן האַלט און זי בענקט נאָך אים און פארלאנגט אין זיין געזעלשאפט צו זיין, האט ער שוין געוואָגט מיט איר גאַנץ אַפן דורכצורייזן זיך וועגן א תכלית, וועגן פאראייניקונג — — —

זי האט אים מיט א זעלטן־חניקער מינעלע געענטפערט: „סידני, ביסט אַן אמתער ליבלינג! אָבער ביסט א צו גוטער, דו לעכסט דאָך נאָר פאַר אנדערע. ביסט פשוט א קרבן. אמת, ביסט א מלאך פון גוטסקייט, אָבער מיט א מלאך וועט קיין מיידל נישט וואָגן חתונה צו האָבן — — —“

ער האט געפרוווט טענהן:

— פּעדאַרא אין אמתן איז עס דאָך קיין קרבן נישט. צו העלפן מיין פאַמיליע איז דאָך א הייליקער חוב און דערצו נאָך אזא פארגעניגן. אז מען זאל נישט העלפן דעם צווייטן, וואס נייטיקט זיך אין דער הילף, איז דאָך פשוט נישט כדאי צו לעבן. אַן רחמנות, אַן הילף קען די וועלט נישט ביישטיין.

זי האט שטיפעריש אירע אויערן צוגעדריקט מיט אירע צאָרטע הענט, א שאַקל געטאָן דעם קאָפּ, די געשאַרענע בלאַנדע האַר אויף איר מאַרמאַר-נעם שטערן ארויפגעוואַרפן און גענומען פילאַזאָפּירן:

— וואס רעדסטו, סידני? די וועלט שטייט דאָך גראַד אויף אכזריות... איין באשעפעניש לעבט דאָך פון דער אנדערער. כמעט יעדער געביידע איז דאָך אויפגעבויט פונעם אנדערנס חורבן... זע, די פיש אין וואסער שלינגען איינער דעם צווייטן איין, זע, סידני, די מיליאָנען לעבנס פון עופות, שפּסן, רינדער, וואס ווערן טאַג-טעגלעך אויפגעפרעסן מיט אזא ברוטאַלן אפעטיט אום אונדזער לעבן אויפצובויען, אויפצוהאלטן, צו פארשטאַרקן...“

— מ'דאַרף זיין א גרויסער חכם מיט דיר זיך אויסצוטענהן, פּעדאַרא ליבסטע, ביסט אין א סך פונקטן גערעכט, אָבער רחמנות ליגט אין נאַטור פון מענטשן, אזוי אויך אין נאַטור פון שטומע באשעפענישן. זע, פּעדאַרא ווי אַרעמע אפגעריסענע, פארהונגערטע קאָפּערס צעטיילן צווישן זיך א שטיקל ברויט, וואס איינער קריגט ביי עמעצן א נדבה, זע, ווי דאָס פיי־

געלע מוטערל קארמעט אירע אומבאהאלפענע, שוואכע עופהלעך אין זייערע  
שנעבעלעך אריין...“

די דאזיקע גוטע רייד ווירקן אויף פעדאראן, אירע קלוגע אויגן ווערן  
פייכט און עס שיינט אויף איר פנים. איר גוטמוטיקער שמייכל דרינגט  
סידנין אריין אין הארצן, ווען זי לייגט איר האנט אויף זיין פלייצע און  
זאגט :

„ס'וויינט אויס, ביסט אנטשלאסן מיט די ארגומענטן מיך צו גע-  
ווינען — — —“

און באלד זעצט זי זיך ביי דער פיאנא און ס'צעקלינגט זיך איר זיסע  
שטימע :

„... אויף שטיקלעך וועל איך פאר אייך,

געליבטע, ס'הארץ צעטיילן

און טאן קענט איר דערמיט, אַ אלץ,

פיל מער, ווי איך קען אייך דערציילן...“

איר געזאנג און שפילן באגייסטערט אים, ער לאבט זיך דערמיט.  
זי ווארפט אויף אים א ליכטיקן בליק און זינגט איר אייגענע פארפאסטע  
באלאדע :

„געווען אמאל א ליבער תם,

געלעבט אין דחקות, זארגן,

געחלומט אלץ, אז א גרויסער גליק

פאר אים וועט קומען מאָרגן.

און טויזנטס מאָרגנס שוין פארביי

און מיד איז ער פון ווארטן,

מיד פון עלנטקייט און נויט,

פון צער דעם שווערן, האַרטן.

און ווען אַ ווונדער־מאָן האָט אים

געוואַלט מיט גליק פאַרזאָרגן,

געענטפערט האָט ער אים : ער וואַרט

אויף ס'גליק, וואָס ס'קומען מאָרגן — — —“



סידני הייבט פאמעלעך זיינע ביידע הענט אויף זיין קאפ און שפארט זיך אן אויפן ווייכן שטול און אין די אויערן קלינגען אים די ווערטער ווי א גלאק: „דאס גליק וועט קומען מאַרגן—“  
 „מאַרגן? ניין! אַט שוין מוז דאָס גליק קומען. פעדאַרא ליבסטע, כ'בין אַנטשלאָסן אויף מיין גליק נישט לאַנג צו וואַרטן.



דורך עטלעכע שלאַפלאַזע נעכט האָט ער אויסגעאַרבעט א פלאַן ווי צו זיין גליק צו קומען, מיט פעדאַראַן זיך צו פאַראייניקן.  
 ער וועט עפענען א געשעפט פאַר זיין ברודער און שוועסטער, א באַזונדער הויז פאַר זיי נעמען, די מאמע וועט ס'הויז אין אַרדענונג האַלטן.

היימאן, זיין ברודער, איז שוין פולקאם געזונט, דער אפריקאנער קלימאט האָט אים אינגאנצן אויסגעקורירט, ער איז פיזיש זייער גוט אנט-וויקלט, א ספּאַרטסמען, א גוטער טעניס- און פוטבאָל-שפּילער, זייער פאַפּולער אין שימלדאַרפ און אן איינגייער ביי די חשובסטע ענגלישע און האַלענדשע בירגער אין שטאָט און נאָענט באפריינדעט מיט זייערע טעכטער, וועלכע זיינען אזוי אויפגעלעבט און גליקלעך אין זיין געזעלשאפט.

זיין דערפאַלג ביי פרויען נעמט זיך פון זיין פליניקייט און פון דער רירעוודיקייט פון זיין הויכער, שלאַנקער פיגור, פון זיין חוצפהדיק פריילעכער לעבנס-לוסט, וואָס שפיגלט זיך אפּ אין זיינע גרויסע ברוינע אויגן, און פון דער אויסערגעוויינטלעכער זויבערקייט פון זיינע קאָסטבאַרע מלבוש-שים: נישט ווייניקער ווירקן אויך זיין גוט טאַנצן און זיין ריידעוודיקייט, וואָס באלעבט יעדע געזעלשאפט ווו ער געפינט זיך.

סידני האָט היימאנען זייער ליב און שטאַלצירט מיט אים, ער איז זיכער אז אינעם נייעם געשעפט, וואָס ער וועט פאַר היימאנען מאַכן, וועט היימאן האָבן דערפאַלג און דורך דעם וועט שוין סידניס לעבן אָננעמען גאָר א נייעם כאַראַקטער; באפרייט ווערנדיק פון זיינע שווערע פאַראַנט-וואַרטלעכקייטן, וועט ער קענען לייכט קומען צו זיין ציל—זיין צוזאמען מיט זיין האַרציקער פעדאַראַן.

אַלץ איז אוועק אויף א גוטן דרך. די הצלחה-זון האָט אויפגעשיינט איבער היימאנס געשעפט. צופרידנקייט און פרייד פאַרויסן זייער לעבן. זיי קומען זיך אַפט צוזאמען ביי פרידגאַלדן אין הויז, וואָס ווערט באזוכט פון יונגוואַרג, און מען פאַרברענגט דאָרט לעבעדיק, לוסטיק, פעדאַרא



זינגט און שפילט. היימאן רעציטירט זיינע אייגענע פאעמעס, און אז ס'ווערט א געהויבענע שטימונג, לאזט מען זיך אוועק טאנצן. סידני האט קיינמאל קיין צייט נישט געהאט צו לערנען זיך טאנצן. אויף קריסטלעכע הוליאנקעס האט מען אים א פאר מאל אריינגעשלעפט אין וואלצערס און אין „בארנדענסעס“, ער האט כלומרשט מיטגעטאנצט. נאכדעם האט ער זיך אליין געלערנט צו שטעלן טריט נאכן געזאנג פון א גראמאפאן און ער האט געמיינט, אז ס'וועט אים געלינגען צו ווערן א גוטער טענצער, אבער איינמאל אויף א חתונה, ווען ער האט זיך אוועקגעלאזן אין א וואלץ מיט א שייך אויסגעפוצט מיידל און ער האט זיך געמוזט אפשטעלן אין מיטן, ווייל ער האט געפילט, ווי אומגעלומפערט ער איז געווען, האט ער דער-שפירט אז טאנצן איז נישט פאר אים געשאפן.

דא נישט לאנג, ווען פעדארא האט איינגעארדנט אן אונט פון ליטע-ראטור, מוזיק און טענץ, האט סידני געבעטן זיין ברודער היימאנען, ער זאל אים טאן די טובה און מערסטנטיילס טאנצן מיט פעדאראן.

און אזוי איז טאקע געווען.

סידני האט אויף דעם דאזיקן אונט גוט אויסגעזען אין די נייע עלע-גאנטע מלבושים. ער האט גערן אָנגענומען פעדאראס בקשה, ער זאל זיין דער אָנפירער פון אונט, דאָס פראגראם איינצוטיילן און אָרדענונג צו האַלטן. ער האט אלץ גוט און פינקטלעך דערפילט, נאָכגעקוקט אויפן סאָרווערן, די געסט אויף די געהעריקע ערטער אויסצוזעצן און אלעמען באַקוועם צו מאַכן.

זיין געליבטע פעדארא, היימאן און נאָך עטלעכע טאלאַנטפולע אַרטיסטן האָבן זיך אין פראַגראם באַטייליקט.

א יונגע אַפריקאַנערין, די דריטע אויפן פראַגראם, אָן אויסגעצייכנטע קאַנטראַלטאָ, האט דעם עולם פאַרשאַפט פאַרגעניגן מיט בורישע פאַלקס-לידלעך:

— — — היינט אונט גייען יינגלעך קאַרן שניידן.

קאַרן שניידן, קאַרן שניידן — — —

מיין ליבלינג היינגט זיך אָן א צווייגל אָן.

אָן א צווייגל אָן, אָן א צווייגל אָן . . .

דער בוים האַלט אויף מיין ליבלינג גוט,

ער האַלט אים אויף, ער האַלט אים אויף . . .

„... אין יאקלספּאָנטיין, אין מאַגדעפּאָנטיין,  
 דאָרט רינט א שטראַם ווין,  
 אין יאקלספּאָנטיין, אין מאַגדעפּאָנטיין  
 דאָרט ווילט זיך מיר זיין,  
 דאָרט ווילט זיך מיר זיין,  
 ווייל דאָרט רינט א שטראַם ווין,  
 דיק, רויט און פיין;  
 און מיין ליבסטער פריינד  
 קומט דאָרט אריין...“

פּעדאַרא האָט געזונגען א סעריע אלטע ענגלישע פּאָלקס-לידער און רעציטירט שטיקער פון שעקספירס „מיטנומוערנאַכט-חלום“ און „שטורעם“. היימאַן האָט פּאַרגעלייענט זיין לאַנגע פּאַעמע: „פון שניי-פעלדער צו זונען-שפּע“, וועלכע האָט דעם עולם באַגייסטערט און מ'האַט אים פשוט פון דער בינע נישט געוואלט אַרונטערלאָזן. ער האָט זיך פריי און היימיש אויף דער בינע געהאַלטן, און ווען ער איז צום לעצטן מאָל אַרויסגערופן געווארן, האָט ער דעם פּובליקום אן אמתן תּענוג אַנגעטאַן, ליענענדיק זיינע הומאַריסטישע לידער, דער עולם האָט געקייכט פון געלעכטער, און סידנין, וואָס האָט געלאכט ביז טרערן, האָט זיך געגלוסט אויסצושרייען: „איך האָב אזוי האַלט מיין ברודער היימאַנען! וואָס פאַר א גרויסע באַ-לוינונג דאָס איז פאַר מיר, וואָס איך האָב זיך אזוי פיל געלאָזט קאַסטן אים אזא פינע בילדונג צו געבן, כ'בין גליקלעך!“

\* \* \*

צום אינטערואַל איז סידני זייער פאַרהאַוועט געווען מיטן אכטונג געבן אויף דער אַרדענונג און מיטן צוגרייטן אלץ צום טאַנץ. אין איילעניש איז ער אריין אין א זייטיקן צימער אַרויסצונעמען פון דאָרט א פּלאַש ווין. פאַרביילויפנדיק האָט ער דערהערט א שושקעריי און א שעפטשן פון א דערבייקן צימער, וואָס איז געווען פאַרהאַנגען מיט א דיקן פאַרהאַנג. נישט ווילנדיק האָט ער זיך צוגעהערט און זיינע אויערן האָבן געכאַפט די ווערטער:

— „ווי זיס דו ביסט, ווי ליב דו ביסט, פּעדאַרא!...“

ער האָט נישט געוואָגט דעם פאַרהאַנג אינגאַנצן צו עפענען... נאָר עטוואָס האָט ער עס געעפנט און גוט געזען זיין פּעדאַרא, זיין געליבטע

פעדארא, איינגעקלאמערט אין זיין טייערסטן ברודערס אָרעמס ... בייזנס  
מיילער צוזאַמענגעגאַסן, ווי אין טיפן חלום, אָן דער גאַנצער ארומיקער  
וועלט פאַרגעסן — — —

\* \* \*

... נאָך דריי טעג ליגן צו בעט אין משונהדיקן צושטאַנד פון האַרץ-  
קרענק און פאַרשטומטקייט, אפילו זיך נישט צו קלאַגן אויף עפעס א ווייטאַג.  
האַט דער דאָקטאָר אים פאַראַרדנט באלד צו פאַרן קיין דערבן, דאָרטן זיך  
אַפרוען און פריי און לוסטיק זיך פאַרברענגען, פאַרגעניגן האָבן און א סך  
אין ים זיך צו באַדן. יע, ער מוז פאַרגעסן, פאַרגעסן אָן אלץ, ארויסשלאַגן  
זיך פון זיינע געדאַנקען, וואָס קוועלן אים און מאַכן א חורבן פון זיין האַרצן.  
זעקס וואָכן איז ער אין דערבן פאַרבליבן. ארומגעשפּאַצירט און  
ארומגעפאַרן באַקוקן די שענסטע פונקטן פון דער דאָזיקער געבענטשטער  
שטאָט און ארומיקן געגנט, געווען ביים מויל פון טייך „אומגעני“, ווו ער  
גיסט זיך אריין אין אַקעאָן מיט א גערויש און געפילדער, באַגלייט מיט  
עכאַס פון די ארומיקע בערג און טאָלן, וואָס צעקלינגען זיך אין א האַרמאַ-



דער טאָל פון טויזנט בערג נעבן דערבן.

נישן „לכו נרננה...“ ער איז געווען אין „ריווערסייד“ ווו די הונדערטער  
מאַלפעס פרוכפערן זיך און האַדעווען זיך, מער אַנגעזעטיקט און צופרידענער  
ווי די דערבייקע שוואַרצע מענטשן — — — ער איז געווען ביי די טונעלן  
פון דעלווד און מאַרינהיל, ווו ס'פליסן אייביקע וואסער-שטראָמען פון

מעכטיקע פעלזן. א גרויסן איינדרוק האָט אויף אים געמאַכט דער „טאַל פון טויזנט בערג“, איבער וועלכע גאַטס גייסט שוועבט ארום. צוויי מאָל א טאַג האָט ער זיך געבאַדן אין ים און געלאָבט זיך מיט די וואַרעמע הויכע כוואַליעס. איין אָונט איז ער זיך אזוי פאַרחלומט געשטאַנען ביים ברעג ים, אַנגעשפאַרט אַן א שטיינער-וואַנט און געקוקט אַן א סוף אויף די הויכע כוואַליעס, וואָס שטויסן זיך און טראַגן זיך צום ברעג, ווי הויכע ווייסע הייזער.

מיט א גערויש, מיט א ליאַרעם הייבן זיך די צעווילדעוועטע וואַלן אריבער איבער דער מעכטיקער שטיינער-וואַנט, פאַרפלייצן דעם גאַנצן וועג ביים ים און באַגיסן די מענטשן מיט אלץ, וואָס געפינט זיך דאָרטן.

אַפּשאַקלענדיק פון זיך דעם שטראָם ים-וואַסער, האָט זיך סידיני פאַר-קוקט ווייטער אויפן צעברויזטן ים און גערעדט צו זיך אליין:

— „אַ, אין אזא וועלט פון אזעלכע ווונדערבאַרע נאַטור-פראַכטיקייטן, וואָס פאַרא ווערדע האָבן די קליינע מילבן-מענטשעלעך, מיט אלע זייערע אינטריגעס און פאַרדאַרבנקייטן? ... עס לוינט זיך גאָר אפילו מיט א טראַכט צו טאַן וועגן זיי! ...“



קומענדיק צוריק קיין שימלדאָרפ, האָט סידיני זיין ברודער היימאַנען באַגריסט, ווי ס'וואַלט קיין זאך גאָר נישט פאַסירט, און שטיל אים אַנגע-קוקט מיט זיינע גוטע ברוינע אויגן. פלוצלונג האָט היימאַן זיך אויף די קני אַראַפּגעלאָזן און געכאַפט קושן סידיניס האַנט, באַנעצנדיק זי מיט טרערן און בעטנדיק עפעס וועגן מחילה. סידיני האָט אים אויפגעהויבן און ארויסגערעדט געלאַסן, מיט אַן אַנטשלאַסענעם טאָן:

— „היימאַן, איך פאַרגיין אייך ביידן דאָס גליק, איך וועל אייך אין וועג נישט שטיין און אייך נישט שטערן, כ'האַב א טעות געהאַט אין פעדאָראַן, כ'האַב אַבער אויסגעפונען אין צייט, אז איך בין צו קליין פאַר איר. איר געהערט זיך ביידע צו איינאַנדער.“

— „סידיני, סידיני, דאָס קען קיינמאַל נישט פאַסירן.“

— „פאַר וואָס נישט?“

— „סידיני ווייסטו דען ניט, וואָס מיט פעאַדאן האָט געטראַפן?“

— „וואָס איז דען? זאָג, היימאַן, רייך גיך, דערצייל!“

היימאַנס קאָפּ איז אַרונטערגעפאַלן צו דער ברוסט, זיינע אויגן— אַראַפּגעלאָזט צו דער ערד און פאַרשוואַכט, פאַמעלעך האָט ער דערציילט:

זאלבעפערט זיינען זיי ארויסגעגאנגען ווייט אין פעלד, ביז זיי זיינען  
אנגעקומען צום „בריק פון די פארליבטע“, צופוסנס פונעם „העלפאנט-  
בארג“, זעקס מייל פון שטאָט. א פולע קלאַרע לבנה האָט זיי נאָכגעקוקט  
און די לופט איז געווען שטיקנדיק וואַרעם. פלוצלונג איז טונקל געוואָרן און  
א שפּריי־רעגן האָט גענומען פאַלן צוערשט זיך פּוילנדיק, אָבער באלד האָט  
ער זיך פאַרשטאַרקט מיט רוגזע.

זיי האָבן זיך געלאָזט אין איילעניש גיין אהיים, ווען פון הינטער  
א גרויסן פעלז זיינען ארויסגעשפרונגען פינף שטאַרקע הויכע קויל־שוואַרצע  
קאפּערס.

ווי טיגערס זיינען זיי באַפאַלן די צוויי בחורים, מיט שטעקנס איבער  
די קעפּ זיי דערלאָנגט, נאָקעט אויסגעטאָן, מיט שטיקער פון זייערע  
צעריסענע קליידער זייערע הענט און פיס זיי געבונדן און פאר זיי אין די  
אויגן פעדאָראַן מיט איר חברטע פאַרפייניקט אין ברוטאלסטן אופן פון  
גוואַלד—ווי צעבושעוועטע ווילדע חיות — — —

—ווי, ווי, מיר האָבן אָט די שענדלעכע אכזריות מיט אונדזערע  
צעשלאָגענע אויגן צוגעזען — — — און אונדזערע האלב־טויטע הערצער  
האָבן עס נאָך געקענט אויסהאַלטן!...”

טויט בלאַס האָט זיך סידיני אַרונטערגעלאָזן אויף דער קליינער סאַפּקע  
און, די האַר פון קאַפּ זיך רייסנדיק, האָט ער געמורמלט:  
—פּעדאַרא, אומגליקלעכע נשמה מיינע.  
און פלוצלונג האָט ער אויסגעפלאַצט מיט א געשריי:  
„ווי איז זי?!”

און ווי א לייב האָט ער זיך א הייב געטאָן און זיך געלאָזט לויפן.

—סידיני, וואַרט, זי איז אין האַספּיטאַל. מיט א וואַך צוריק איז זי  
פון קראַנק־בעט אַראַפּ. מען לאָזט קיינעם צו איר ניט צו, זי וויל קיינעם  
נישט זען...”

קוים אויף די פיס זיך האַלטנדיק, זיך שאַקלנדיק ווי א פאַרשכורטער,  
האָט סידיני זיין ברודער ביי דער האַנט אָנגענומען און צוזאַמען מיט אים,  
פאַרשוואַכטערהייט, אויף דער סאַפּקע זיך צוריק אַראַפּגעלאָזן.

—ברודער מיינער, היימאַן ליבער, זע באַמי זיך, לויף, זע זי, רייד  
צו איר, דו מוזט איר אומגליק לינדערן, נעם זי, וואַרט נישט, האָט ביידע  
חתונה! — — —



— „וואָס, סידני! ווי פארלאנגסטו גאַר אזא זאך פון מיר! ווי קען דאָס זיין, נאָכדעם ווי איך האָב אלץ מיט מיינע אויגן צוגעזען?! — — —  
 ניין! דאָס וועט קיינמאָל נישט פאסירן!“  
 — „אך, דו, אכזריותדיקער ברוט!“ האָט סידני ארויסגעפלאַצט —  
 „מנווול דו! ארויס פון דאנען, מיינע אויגן זאָלן דיך קיינמאָל מער נישט זען, ארויס!“  
 און אין ווילדער משוגעת האָט סידני זיך דורך דער טיר ארויסגע-  
 שפארט.

\* \* \*

— — — זיצנדיק לעבן דער בלאַסער קרענקלעכער פעדאָראַן, אויף א שטרויענעם שטול, אין דער „מייטראַנס“ פּריוואַטן צימער, ביים האַספּיר-טאָל, האַלטנדיק אירע ביידע הענט, פיבערהאפטיק ברומענדיק און זי האַליובענדיק און קושנדיק, האָט סידני וויינער גערעדט שטיל, יעדעס וואָרט ציענדיק, פול מיט טרייסט, צערטלעכקייט, וויכער ליבשאַפט:  
 — „פעדאָראַ, טייערינקע, קיינער אויף דער וועלט וועט אונדז נישט צעשיידן... פונעם ערשטן מאָל, וואָס מיין נשמה האָט דיין ליבלעכקייט דערשפּירט, האָב איך געוואוסט, אז דו ביסט פאר מיר געשאַפן. אונדזערע לעבנס-אַטעמס געהערן זיך צו איינאַנדער. ביזע שדים, ווילדע קאַמעס האָבן צווישן אונדז זייערע טייוולשע לאַפעס אריינגעשטעלט און אונדז געוואַלט פארווונדן, צערייסן, פאנאנדערשיידן... אָבער מיר זיינען דאָך איין פלייש און איין נשמה, און א וונדערבארע געטלעכע האַנט האָט אונדז צוזאַמענגעבונדן. אויב אן אומגליק איז דיר באַפאלן, איז עס אונדזער ביידנס מזל, דיין ווייטאָג איז מיינער. ביסטו דאָך א טייל פון מיר. פעדאָראַ, ליבסטע, מאַרגן וועלן מיר דאָס גליק אינגאַנצן האָבן. מאַרגן, מאַרגן וועט אונדזער חתונה זיין. מאַרגן—ניט שפּעטער. יע, אונדזער חתונה! מיר וועלן גליקלעך זיין, גליקלעך צוזאַמען לעבן. וועסט מיר זינגען, פעדאָראַ, וועסט מיר שפּילן, וועסט מיר זינגען דייע נשמה-דערקוויקנדיקע לידער...“  
 און זי?

זי האָט נאָך קיין כוח נישט געהאַט צו וויינען, זי האָט אפילו די אויגן אירע נישט געקענט אויפהייבן... נאָר פאלנדיק אויף זיין ברוסט א פאַר-חלשטע האָט זי געכליפעט, געכליפעט... מיט אירע מידע ווייסע ווייכע הענט האָט זי זיך אָנגעכאַפט אָן זיין האַלדז און ווי א פאַרשמאַכט קינד האָט זי שטיל גערעדט:



— „ביסט דער ליבסטער, דער בעסטער אויף דער גאנצער וועלט !!

ביסט א קרבן אויפן מזבח פון געטרייער ליבע און טיפן רחמנות...“  
 מיט זיינע צעברענטע ליפן האָט ער איר צוגעמאַכט איר האַלב־גע־  
 עפנטן מויל:

זי האָט זיך פעסטער צוגעדריקט צו זיין ברוסט און געשעפטשעט:

— „בארויק זיך, טייערינקער“

— „ליבסטער, א קרבן...“



# אָדאַניסעס אייפערזוכט

( ס ק י צ ע )

קנייטשנדיק זיין אפגעניצטן הוט אין זיינע געזונטע קויל-שווארצע הענט, האָט דער דרייסיקיאַריקער קאַפּער אדאַניס שטיל, אָבער האָרט געזאָגט צו זיין באלעבאַס, הערש וואלדמאַנען דעם פּראָדוקטן-הענדלער :

„באַס, נאָר דעם חודש וועל איך אפּאַרבעטן.“

דער הויכער מאַגערער פינף און פּערציק-יאַריקער בחור וואלדמאַן האָט זיינע ברוינע אויגן פּאַרווונדערט אויסגעשטעלט :

„און נאָכדעם, אדאַניס ?“

„נאָכדעם וועל איך גיין זוכן ארבעט אנדערשוו.“

„פּאַרוואָס ווילסטו עפעס פּלוצלונג אוועקגיין ? קריגסטו ניט גענוג עסן ? קריגסטו ניט באַצאַלט ?“

אדאַניסעס פינגער פון דער רעכטער האַנט האָבן זיך נערוועז געשפּילט מיטן קופּערנעם אוירינגל פון זיין ברייטן רעכטן אויער און די גרויסע ווייסלעך אין זיינע אויגן האָבן א בלאַנק געטאַן און באלד האָט ער זיין פּעך-שוואַרצן געפּאַרפּלט-האַריקן קאַפּ ארונטערגעלאָזן :

„ניין, באַס, דו באַצאַלטסט מיר גוט און איך האָב גענוג צו עסן, און דו גיסט מיר גענוג קליידער, און דו באהאַנדלסט מיר בעסער, ווי אנדערע באלעבאַטים, אָבער איך וויל אוועקגיין...“

„ביסט משוגע, אדאַניס !“—האַט וואלדמאַן מיט א געקינצלטן שמיכל ארויסגעברומט.

„אפּשר בין איך טאַקע משוגע“—האַבן אדאַניסעס דיקע ליפּן גע-מורמלט—„אָבער איך וויל גיין, באַס...“

וואלדמאַנען האָט די מעשה געברייט און געטאַטשעט אין האַרצן, אָבער פּאַרשטיין האָט ער גאַרניט געקענט.

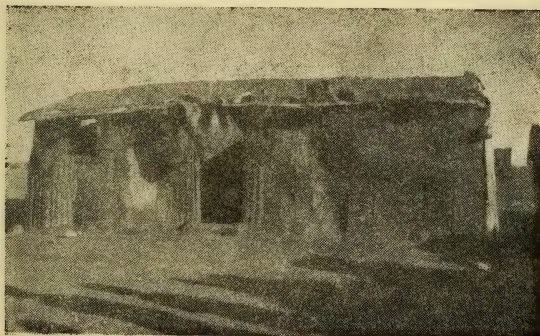
\* \* \*

שוין באלד צוואַנציק יאָר, ווי אדאַניס ארבעט ביי אים. וואלדמאַן געדענקט עס גוט. אדאַניס איז צו אים אַנגעקומען אין דער צייט פון דער „פּלו“—פּפּידעמיע, וואָס האָט דאָן געבושעוועט אין שטאַט און אומ-

געבראכט מאסן מענטשן. פון די דאקטורים זיינען דעמאלט אויך א סך אומגעקומען. אין „לאַקיישן“ זיינען די שווארצע געפאלן ווי די פליגן, און די ביים לעבן געבליבענע זיינען אין זייערע ביידלעך געלעגן קראנק. די ווייסע זיינען צוליב דעם געווען אומבאהאלפן און זייערע ארבעטער און דינער, וואס מען האט פשוט פאר קיין געלט ניט געקענט קריגן. וואלדמאן איז דעמאלט אויך געלעגן קראנק אין זיין צימער—אן עלנטער, א פארלאַ-זענער, ניט געווען ווער ס'זאל אים אפילו א גלאַז וואסער דערלאנגען. פלוצלונג אזוי ווי דורך א נס האט וואלדמאן מיט זיינע האַלב-געשלאַסענע אויגן פאר זיך דערזען א הויכן שוואַרצן יונג, עפעס ווי א כישוף-האַנט וואָלט אים אין זיין צימער אריינגעבראכט און לעבן זיין בעט אוועקגע-שטעלט.

דער אפגעשוואכטער וואלדמאן האט זיך דעמאלט פון אומגעריכטיקייט אזש צעוויינט.

„ווער ביסטו, ווער האט דיך אהער געבראכט?“—האט וואלדמאן, שטיל כליפנדיק געפרעגט ביים קאפער.



א קאפערשע הייזל פון אייל-בלעכלעך און זעק.

„איך בין אדאָניס, איך בין אנטלאָפן פון „לאַקיישן“, אלע שווארצע שטאַרבן דאָרטן אויס... אין אונדזער ביידל זיינען צען קראנקע מענטשן געלעגן אויף שטרוי-זעק, צוגעדעקט מיט אַלטע שמאַטעס, מיין טאַטע און מיין מאמע זיינען געשטאַרבן. צוויי הויכע ווייסע „באַסעס“ זיינען

צו אונדזער ביידל געקומען מיט א גרויסן וואָגן ארויסצונעמען די טויטע. האָבן זיי פאראיינס גענומען שלעפּן די קראַנקע לעבעדיקע אויך... צוויי פון די קראַנקע האָבן אויפגעצייטערט און אויסגעשריען: וואָס שלעפט איר אונדז פאַר די פּיס? "מיר דאַרפן די טויטע באַגראָבן—האַבן די ווייסע געענטפערט. "אַבער מיר לעבן דאָך נאָך?!" "טאָ מאַכט עס גיכער, מיר האָבן קיין צייט ניט?!" — האָבן די ווייסע קברות־לייט געשריען. איך האָב זיך שטאַרק דערשראָקן און בין אנטלאָפן. לויפנדיק פאַרביי דיין הויז, האָב איך זיך דערמאַנט, אז איך האָב ביי דיר אמאָל עטלעכע פעלן געזאַלצן און דו האַסט מיר געגעבן א האַלבן לעבל ברויט מיט א שטיק פלייש... און איצט בין איך אזוי הונגעריק... שוין צוויי טעג ניט געגעסן...

פון דאָן אָן איז אדאָנײַס אריין אין וואלדמאַנס וועלטל... פאַר די אלע יאָרן וואָס ער ארבעט ביי אים, איז קיין ביז וואָרט צווישן זיי נישט געפאלן. וואלדמאַן ווייס, אז צווישן די עטלעכע מענטשן, וואָס ארבעטן ביי אים אין געשעפט, איז אדאָנײַס דער געטרייסטער און איבערגעגעבנסטער. דער שוואַרצער האָט עס וואלדמאַנען איין מאָל געגעבן צו פילן אויף אזא אופן:

געווען ביי אים אין געשעפט פאַר עטלעכע יאָר איינער אָן אויַזעער, וואָס האָט דורך כּיטרע ריידעלעך און הניפות געהאַט געוונען וואלדמאַנס צוטרוי. דורך זיינע הענט איז דורכגעגאַנגען דער גאַנצער מסחר מיט אלע חשבונות מיט אלע סודות. נאָר אדאָנײַס האָט אים פיינט געהאַט און האָט וואלדמאַנען געוואַרנט:

"באַס, היט זיך פאַר דעם דאָזיקן מענטשן, ער איז א "שקעלעם" (גנב).

"סטייטש, וואָס רעדסטו, אדאָנײַס?"

"יע, ער איז ניט טריי דעם באַס... איך האָב אליין געזען, ווי ער האָט געשיקט עטלעכע זעק מיליס צו א קרעמער און האָט ניט פאַרשריבן אין בוך..."

"האַסט א טעות, אדאָנײַס."

"באַס, איך בין זיכער... ווען יענער קרעמער קומט, שושקען זיי

זיך ביידע און סודען זיך ווי גנבים. שפיר זיי נאָך, וועסטו זען..."

וואלדמאַנען איז עס אריין אין קאַפּ. און נאָכשפירנדיק האָט ער טאַקע

אויסגעפונען, אז ווען ניט אדאָנײַס, וואָלט ער בדלות געוואָרן.

אלע וואלדמאַנס ווייסע אָנגעשטעלטע האָבן געווסט, ווי געטריי און

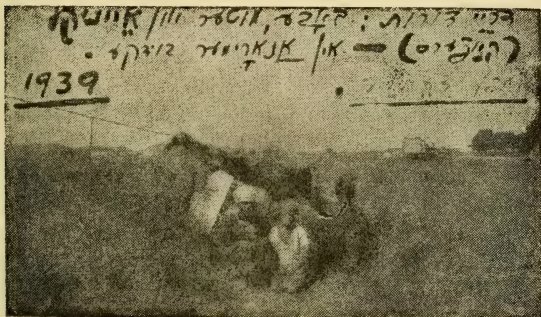
ערלעך אדאָנײַס איז געווען צום באלעבאַס, און זיי האָבן דערפאַר געפילט

צו אים א גוואַלדיקע שנאה.

„א שוואַרצער קלב דאָס איז! ... קריגט ער דען וואס, אפנים, פאר זיין הינטישער געטריישאפט? ...“

און וואלדמאן האָט טאַקע זייער ווינציק געגעבן אדאָניסן פאר זיין דינען אים מיט לייב און לעבן; כאָטש ער האָט אָפט געטראָכט, אז ס'איז גאָר קיין שיעור און קיין ערך נישטאָ צו דער ווערדע פון אזא געטריישאפט, קומט אים אָבער אויס גאנץ נאטירלעך, אז אדאָניס דארף מער נישט האָבן ... וואָס איז, דארף ער דען אויך זאָרגן פאַר א צוקונפט, פאר א תכלית— וואָס? ...

אדאָניס ווידער פאַרלאַנגט זייער ווייניק פאַר זיין שווערער ארבעט און פאַר זיין טיפער געטריישאפט: א פאַר גוטע ווערטער פון „באָס“



זיינען אים טייערער פאַר גאָלד, ער איז גרייט דערפאַר צו קושן דעם „באָס“ די פיס און אים ארומטראָגן אויף זיינע געזונטע ברייטע פלייצעס.

אדאָניס ווייס אויך, אז זיין האָר האָט אים ליב, ער ווייס, אז דער באָס זיינער איז דאָך אויך עלנט און איינזאָם ... און ער האָט ניט קיין עלטערן, קיין פרוי, קיין שוועסטער און קיין ברידער ... ס'וואָלט דעם איינזאמען „באָס“ זיינעם געוויס געווען זייער אומעטיק אין הויז אָן אדאָניסן און אָן פרינצן—דעם גרויסן געלן הונט, וועמען דער „באָס“ האָט אזוי שטאַרק ליב ...

יאָרן לאַנג האָט אדאָניס געהאַלטן אין טראַכטן וועגן דעם, וועמען פון זיי ביידן האָט דער באַלעבאָס ליבער—אים אָדער פרינצן? ... ווייסן ווייס ער גוט, אז פרינץ שפילט א גרויסע ראָלע ביי זיין האָר, א שיינער



און קלוגער הונט איז ער; מאַכט זעלטענע קונצשטיק, וואָס ער און דער „באַס“ האָבן אים אויסגעלערנט: שפּרינגט דורך א רייף און שטייט עטלעכע מינוטן אויף די הינטערשטע פיס; ווען דער „באַס“ זאָגט: „גוד מאַרנינג“, „גוד נייט“, „העלאַ, פּרינץ“, הייבט דער הונט אויף זיין פּאָדער-שטע רעכטע פוס און דערלאַנגט זי באַלד דעם „באַס“ אין דער רעכטער האנט אריין. „גיי שלאָפן, פּרינץ!“ נעמט דער הונט אראָפּ א קישעלע פון א שטול אין מויל אריין, לייגט עס אוועק לעבן וואלדמאנס בעט און ציט זיך אויס, לייגט אוועק זיין מאַרדע אויף די צוויי פּאָדערשטע פיס און שלאָפט איין. אדאָניס קוקט זיך צו, ווי וואלדמאן קוועלט אָן פון נחת, ווען פּרינץ שטעלט זיך אוועק אויף זיינע הינטערשטע פיס, פארלייגט זיין ברויך-געלן קאַפּ אָן א זייט און מאַכט הנעוודיק צו איין אויג און מיט דעם אנדערן אָפּענעם אויג קוקט ער שעלמיש אויפן באלעבאַסעס קעשענע, וווּ—ער ווייס—ס'געפינט זיך פאַר אים אַלע מאַל א שטיקל שאַקאַלאד...

אדאָניס טראַכט, אז פּרינץ האָט א רעכט געליבט צו ווערן, נישט ווייניקער פאַר אים, ווייל אַקוראַט ווי ער, איז דער הונט אויך אריינגעקומען אין זיין „באַסעס“ לעבן עלנט, איינזאַם, הונגעריק און פארשמאַכט און האָט זיך אויפגעהאָדעוועט אויף זיין „באַסעס“ עסן און ווילטאַג. דאָך האָט זיך אים תמיד געוואלט וויסן, וועמען פאַרט האָט דער באלעבאַס מערער האַלט.

און דאָ נישט לאַנג איז אים דאָס קלאַר געוואָרן:

פאַר א סך יאָרן איז וואלדמאן נישט ארויסגעפאַרן פון שטאָט. ער האָט אזוי לאַנג געאַרבעט און געהאַרעוועט, ביז ער האָט גענומען ליידין פון א שטאַרקן ווייטאַג אונטערן האַרצן און דער דאָקטאָר האָט אים שטרענג פאַראַרדנט אוועקצופאַרן אויף א פאַר חדשים פון דער היים צום ים זיך דאַרטן גוט אויסרוען. אדאָניסן האָט די צעשיידונג מיטן באלעבאַס זייער וויי געטאַן. פאַקנדיק די פעקלעך פאַר זיין האַרס נסיעה, ווען פּרינץ איז ארום אים ארומגעלאָפּן, דרייענדיק מיטן ווידל, גערוועזן זיך רייבנדיק אָן אים און באשמעקנדיק די פעקלעך מיט מאַדנער נייגעריקייט, האָט אדאָניס מיט א טיפּן עגמת נפש געבורטשעט:

„איי, וועט עס אונדז ביידן זיין אומעטיק אָן אונדזער באַס!...“

און פאַרן אָפּפאַרן האָט עס פּאסירט. וואלדמאן האָט זיך פאַרן ארויס-גאַנג פון שטוב ארומגעקוקט האלב צעטראָגן אין אַלע זייטן, דאָן האָט ער עפעס אזוי קאלטלעך א זאַג געטאַן צו אדאָניסן פון דער ווייטנס:

„גוד ביי, אדאָניס, גיב אכטונג אויפן הויז, אויף די ביזנעס און אויף פרינצן...“

און פרינצן האָט ער אויסגעשטרעקט די האַנט, אַנגענומען זיין רעכטע פּאָדערשטע פּוס און זי לאַנג געדריקט מיט אזא ווארעמער ליבשאַפט... אדאָניס האָרץ איז דעמאָלט שיעור נישט צעפלאַצט געוואָרן פון ביטערער צעפרעסנדיקער אייפערזוכט... .

ווען וואלדמאן איז געווען שוין אוועק און אדאָניס איז געבליבן אליין מיט פרינצן אין הויף אונטערן גרינעם פעפער-בוים, האָט אדאָניס דעם פאראומערטן הונט בייז אַנגעקוקט און ביטער געמורמלט:

„דו פאַרפלוכטע שטומע באשעפעניש!... דער „באַס“ האָט דיך ליבער פאר מיר, דיך גריסט ער מיט דער האַנט, מיך אָבער ניט... דייע פיר דינע פיסלעך, מיט דיין נאַרישן ווידל זיינען אים ליבער... פּרגן זאַלטו!...“

אָבער זיין פעסטן באַשלוס האָט אדאָניס אַנגענומען, ווען וואלדמאן איז צוריקגעקומען. א געזונטער און פריילעכער, האָט וואלדמאן פון ווייטנס נאָר אויסגעשריען צום שווארצן: „וואָס מאכסטו, אדאָניס?“ אָבער פרינצן האָט ער ארומגענומען מיט גרויס ליבשאַפט און נישט אויפ־געהערט צו שאַקלען און דריקן די לאַפע זיינע מיט אזא פרייד... דע־מאָלט האָט אדאָניס מער נישט געקענט אויסהאלטן פון שניידנדיקער ביטער־רער קנאה און האָט שטילערהייט צו זיך אליין גערעדט:

„איצט זע איך, אז דער „באַס“ האָט דעם קלב מער האַלט ווי מיך... איך גיי אוועק...“

וויפיל וואלדמאן האָט זיך ניט אַנגעשטרענגט איבערצוריידן אדאָניס, ער זאָל ביי אים פארבלייבן, האָט ער ניט געווירקט. שטום, שטיל און גלייכגילטיק האָט אדאָניס זיך צוגעהערט צו וואלדמאנס צוואגן זיין גע־האַלט צו העכערן, נייע קליידער אים צו קויפן. א בלאַסער שמיכל, אויס־געמישט מיט טונקעלן צער, האָט געפלאטערט אויף זיינע דיקע ליפן און פון זיינע פארוואַלקנדיקע אויגן האָט ארויסגעשטאַרצט א פייכטקייט. ער האָט געשוויגן פארשטיינערט און בלויז געדרייט לאַנגזאַם מיטן קאַפּ—אויף „ניין...“

וואלדמאן איז פון כעס און פארדרוס צעשפרונגען:

— „א בייזע משוגעת איז אין אים אריין!“

# אַ פּרעמדער ייד

(ס ק י צ ע)

— „ס'ווייזט אויס, כ'בין קראַנק“ — האָט אַ געדאַנק געעגבערט רעוו־  
רענד בוכמאַנס מוח — „כ'קען דאָך אפילו אַן אויג נישט צומאַכן, נישט  
אויף איין מינוט איינגעשלאָפֿן“.

ער האָט די אויגן צוגעדריקט און די הענט האַסטיק אויפֿן ווייסן קישן  
אויסגעשפּרייט און האָט זיך שווער אפּגעזיפּצט און אויפּגערעגטערהייט  
האַט ער דעם ליילעך איבערן קאַפּ אריבערגעצויגן. באלד אָבער האָט ער  
דעם ליילעך ווידער אראָפּגעצויגן און נערוועיש זיך גענומען גלעטן און  
רייבן דעם קאַפּ, און צופּנדיק זיינע געדיכטע שוואַרצע לאַקן, האָט ער  
געעפּנט זיינע טריבלעכע אויגן און יאושדיק אָנגעקוקט די שלאַנקע זיילן  
פּון דער קליינער וואַרענדע פּון זיין הויז, וואָס שטייט לעבן דער יידישער  
שול אין באַיאַנטקראַנץ.

דאָ שלאָפּט ער אַלע זומערדיקע נעכט פאַר די גאַנצע זיבן יאָר, וואָס  
ער איז דאָ רעוורענד, דאָס הייסט: חזן, שוחט און לערער.

— „אזא ליכטיקע נאַכט, אזא קלאַרע לבנה!“ — טראַכט בוכמאַן.  
די נאַכט איז ריין און שטיל. דער הימל זעט אויס ווי אַן אויסגע־  
שפּרייטע דינע בלאַלעכע דעקע. די לבנה שווימט שטאַלק, חשיבותדיק  
און שווייגנדיק...

— „מיינע נערוון, ווייזט אויס, זיינען צעבראַכן און ס'איז קיין רפואה  
פאַר מיר נישטאָ“ — האַלט בוכמאַן אין איין טראַכטן.

ער דערמאַנט זיך, וואָס ער האָט אַמאָל געהערט, אַז ציילן די שטערן  
איז אַ סגולה צום שלאָפֿן. ציילט ער די שטערן און ס'דוכט זיך אים אין  
דער רגע, אז טאַקע נאָר צוליב דעם זיינען באַשאַפֿן געוואָרן די דאָזיקע  
גאַלדענע פּונקען, וועלכע ווינקען און רופן אים מיט ליבשאַפּט און  
רחמנות...

— „אינס, צוויי, דריי... וואַרט וווּ איז דאָרטן דער מילך וועג? און  
ווּ איז דאָרטן דער פּלאַנעט מאַרס?...“

די שאַטנס פון די הויכע עקאליפטוס־ביימער ביים הויז האָבן זיך צעשפילט אויף זיין ווייסער דעקע, און אויף דער ווייסער וואַנט פונם הויז האָט די לבנה געפלאַכטן גראַלעכע קעסטעלעך, נעצן און טרעפלעך, וועלכע האָבן זיך אַרומגעוויגט און אַרומגעטאַנצט... און אַז בוכמאַן האָט זיך צו דעם צוגעקוקט און די אויגן האָבן אים זיך שוין גענומען קלעפן, האָט ער זיך גענומען באַרויקן!

— „וואָס פאַר אַ בטלן איך בין צו מיינען, אז כ'בין קראַנק. כ'בין געזונט. נישט מער, כ'בין אזוי שטאַרק אויפגערעגט פון דעם, וואָס מײן טײערע בתשבעלע מיט אונדזער ליבן בן־יחידל מנשהלע זײנען הײנט געקומען. נאָך אלעמען בין איך דאָך אַנגעמאַטערט פון דער נסיעה אויך. געווען דאָך אין קײפּטאַן און זײ פון דער שיף אַראַפּגענומען, גאַנצע צוויי טעג אַנגעהאַלטן אין אײן רײדן און אויסדערצײלן אַלץ, וואָס האָט זיך אַנגעקליבן פאַר די גאַנצע זײבן יאָר!... יע, כ'בין געזונט און אלע מײנע גלידער זײנען שטאַרק און פול מיט לעבנסיונגט...“

• • •

גאַנצע זײבן יאָר האָט ער געוואַרט אויף דער באַגעגניש מיט זײנע טײערע.

זײבן שווערע יאָרן זײנען עס געווען!

זײן קלײן שטעטל אין דער ליטע האָט ער פאַרלאָזן צוויי יאָר נאָך זײן חתונה. מען האָט אים דאָרט געהאַלטן פאַר אַ „זײדענעם יונגמאַן־טשיק“, פאַר אַ בעל־תּורה, אַ משכיל, אַ מושלם. אַנקומענדיק אהין פון דער מירער ישיבה, האָט ער געקראָגן אײנגאַנג אינעם הויז פונעם רײכן סוחר נחמן זײדל, וווּ ער האָט באַגעגנט די שלאַנקע, גאַלד־האַריקע, בלאַך־אויגיקע בתשבע, רב נחמנס באַליבטע בת־יחידה, — אַ פּרײלעכע, אַ קלוגע און אַ געלערנטע, וואָס אויסער איר גרינדלעכער שול־בילדונג מיט טיפּער קענטעניש אין עטלעכע אײראָפּעישע שפּראַכן, האָט זי נאָך געהאַט גרויס לוסט צו לײענען און האָט דורך דעם זיך דערוואַרבן ברייטע דיעות אין דער וועלט־ליטעראַטור. די מײדל איז פאַר בוכמאַנען געוואָרן אַ טײערע חברטע, און מ'האַט לאַנג נישט געדויערט צווישן זײנע ערשטע ליב־דערקלערונגען און איר אײנוויליקונג זײן כּלה צו ווערן. ווייל אחוץ דעם וואָס זײן פּערזענלעכקײט, זײן האַלטונג און זײן אַרט רײדן זײנען איר געפּעלן געוואָרן; און אחוץ דעם וואָס אין זײנע שטראַמיקע הײסע ליב־רײד האָט זי אזא ערנסטקײט, אזא איבערגעגעבענע רײן־האַרציקײט

דערקענט — האָט דערצו נאָך איר פּאַטער, וועלכער האָט זיך פשוט פארליבט אין בוכמאַנס תורה-פלפולים און השכלה-וויכוחים, צוגעגעבן דער טאַכטער חשק און מוט צו דעם ווונדערבארן שידוך, און אין גיכן איז געווארן די גליקלעכע חתונה.

אין ריינער פרייד האָבן זיי געלעבט אין פּאַטערס הויז. רב נחמן זיידל איז געווען איבער גליקלעך די צוויי געליבטע נפשות ביי זיך צו האָבן, און די שמחה איז אינגאַנצן פארפולט געוואָרן מיטן געבורט פונעם צארטן, ליבן מנשהלעך.

אַבער גאָר גיך איז געקומען די טרויעריקע צעשיידונג. א גרויסע צרה האָט געטראָפן. די רעגירונג האָט אויף זיידלען ארויפגעלייגט אומגעהייער גרויסע באַלאַסטונגען, וואָס זיינע עסקים האָבן בשום אופן נישט געקענט דערגרייכן, און זיין רייכטום איז צערונען געוואָרן. פון עגמת-נפש איז זיידל געשטאַרבן און אופן יונגן פאַר פאַלק האָט זיך ארויפגערוקט דער פינצטערער וואַלקן פון דחקות. און ווען ס'איז זיי געקומען „פון בריק אין וואַסער“, האָט אים אַ פריינד אין נויט אויסגעהאַלפן מיט אַן עצה און מיט א הלואה—צו פאַרן קיין אפריקע. בתשבע מיט מנשהלעך—האָט מען באשלאָסן—וועלן אינעם פריינדס הויז בלייבן, ביז בוכמאַן וועט זיך איינ-אַרדענען אינעם גאַלדענעם לאַנד און וועט זיי דאָן צו זיך ארויפנעמען.

נאָך איצט דריקט אים דאָס הארץ ביז געוויין בעת ער טראַכט וועגן יעמאַלטיקער צעשיידונג. זיין נשמה ווערט נאָך איצט צעריסן פונעם טרויעריקן בילד, ווי דאָס עופהלע, מנשהלע, האָט זיך מיט די וויכינקע הענטלעך אָנגעכאַפט אָן זיין האַלדו און מיט צעשראַקענע אייגעלעך אים טיף אין פנים אריינגעקוקט, באַבלענדיק און ברומענדיק, אזוי ווי עס וואלט פאַרשטאַנען די טראַגעדיע פון דער דאָזיקער צעשיידונג, און ווען די מוטער האָט מנשהלעך געמוזט פון זיינע אַרעמס ארויסנעמען, האָט זיך ס'קינד אזוי מוראדיק צעשריען, אז זייערע הערצער האָבן שיעור נישט גע-פלאַצט!

ער פילט נאָך עד היום יענע לעצטע געזעגעניש-קושן, די האַלדונג-טרערן און דאָס געוויין... נאָכדעם די רייזע,—די שיף, דער שטורעם-דיקער אַטלאַנטיק... די ים-קראַנקייט, די נאַגנדיקע ביינקשאַפט אין האַרצן... און שפעטער דאָס לעבן פון אַן איינזאַמען, עלנטן, פרעמדן נע-וונדניק אין א פרעמדער, פרעמדער סביבה... דער פרעמדער אַרט לעבן... אפריקע!



וואָס ס'איז אים אין זכרון באזונדערס בולט געבליבן שטעקן פון די ערשטע טעג פון זיין אַנקומען אין אפריקע—איז דער וועג פון קייפטאון פאַרנדיק, וועלכער בייגט זיך און דרייט זיך ווי אַ שלאַנג ארום מעכטיקע הויכע בערג, וואָס קוקן אראָפּ אין א טיפן תהום, וועמעס שרעקלעך צע-שפרייטער מויל שטייט ברייט צעעפנט אַלץ אין זיך צו פארשלינגען...

דאָן זיינען געקומען די ערשטע יאָרן אין באַביאָנסקראַנץ.

ווי אַ שוואַך ווערעמל האָבן אים די „אויסגעגרינטע“ באלעבאטיס באַטראַכט. אין א צעקאַליעטשעטן קיך-ענגליש, געמישט מיט פאַרגרייזטן אפריקאאַנס, האָבן די דאָזיקע „געלע“ זיך אָפט געוויצלט און אָפּגעלאַכט פון זיין „היימישן“ ריידן. וואָס פאַר אַ צער און פיין ער האָט געטראָגן פון דעם, וואָס ער האָט נישט געקענט קריגן קיין אנדער באשעפטיקונג, ווי נאָר צו ווערן א העברעישער לערער און א שוחט. וואָס דען האָט ער געזאָלט טאָן? צו מסחר, וואָס ער האָט געהאַסט, האָט אים אי דאָס האַרץ נישט דערלאָזן, אי ער האָט פשוט נישט געקענט צוקומען. צו ווערן א רעווערענד האָט מען אים שטאַרק צוגערעדט, האָט ער עס געטאָן. אָבער וויפיל צרות, קלעמעניש און באליידיקונגען האָט ער פאַר די ערשטע ביטערע גרינע יאָרן געהאַט אויסצושטיין, שוין אפילו פון דעם בעסערן מין באַלעבאטיס, וועלכע האָבן זיך צו אים כלומרשט געקרובהט און אים מיט א שמייכעלע פארזיכערט „אויף זייער וואָרט“, און געשוואָרן „ביי זייער לעבן“, אז זיי גיבן אים נאָר א „טשאַנס“... ווייל זיי ווייסן גאנץ גוט, אז העברעישע לימודים ווערן באַטראַכט דורך די קינדער ווי א נאַרישע, נוצלאָזע ארבעט, ווייל אויך זיי אליין באַדאַרפן עס, ווי א לאַך אין קאַפּ, לעבנדיק אין דער סביבה פון אזא מעכטיק רייכער שפראַך און ליטעראַטור ווי די ענגלישע!...

—א רעווערענד דאַרפן מיר?— האָט א קרעמער זיך אָפט געוויצלט—

„אויף כפרות דאַרפן מיר אים... נאָר כ'זוייס, ס'גייען ארום אין די גאַסן בעק, איזלען, מויל-איזלען, זאָל שוין ארומגיין א רעווערענד אויך“...

אַט אזוי האָט ער זיך עס אָנגעליטן פון זיינע באַלעבאטיס, די ברויט-געבער, וועלכע האָבן זייער פארמעגן אָנגעקליבן, לעבנדיק קאַרג יאָרן לאנג אין ווייט פארוואַרפענע ערטער פון דער מדינה, צווישן אומאַנט-וויקלטע פאַרמערס, אין וועמענס הינטערשטעליקע דרכים זיי האָבן זיך איינגעלעכט... אזוי פיל משונהדיקע דיבורים האָט ער זיך פון זיי אנגעהערט, אזוי פיל פלוידערייען און ניבול-פה און אזוי פיל לעכערלעכע



מעשהלעך! ער האלט עס פארשריבן אין א בוך פון הונדערטער זייטלעך, און ווען ער לייענט עס, שטוינט ער נאך איצט פון זייער אמאליקער קאמישער רויקייט און פון זייערע נאָרישע מעשים.

ער האט אָנגעווענדט אַ סך מי זיי צו לערנען, צו שאַפן ביי זיי אַרדענונג. ער האט אויפגעשטעלט די קהילה, האט ניט גערוט ביז זיי האָבן אויפגע- בויט א שול. דאָן האָבן זיך אָבער אנגעהייבן מחלוקת, רייסעניש און בייסעניש צוליב א ביסל כבוד, צוליב עליות, גבאות. דערגאנגען אפילו צו משפטים, בזיונות, חלול-השם. ער האט אזוי פיל יסורים דערפון גע- טראָגן און א פרעמדער האט ער זיך געפילט צווישן זיי, א פרעמדער!

נאָר געדולדיק האט ער זיך געטרייסט מיט די ווערטער: „די באלוי- נונג וועט זיין נאָכן צער נאָך“... און די באַלוינונג האט ער געזען אין דעם סוד, וואָס האט אים אין דער שטיל געפרייט: א חוץ דעם וואָס ער האט דורך די ערשטע יאָרן געקענט אהיים שיקן גענוג אויף אַלץ, וואָס זיי האָבן דאַרטן נייטיק געהאט—האט ער, קאַרג לעבנדיק און אפשפאַרנדיק פון זיך, באוויזן אוועקצולייגן אין פאַסט א פאַר הונדערט פונט, וועלכע זיינען געווען זיין „לעבנס-פאַנד“ אראַפצוברענגען אהער זיין בתשבען און מנשהלעך. ווי גרויס איז אָבער זיין עגמת נפש געווען ווען איינער פון זיינע באַלעבאַטים, וואָס מענטשן האָבן אים געהאַלטן פאַר א גרויסן גביר און אַן ערלעכן מאַן, האט פון אים ארויסגעקראָגן דעם סוד וועגן זיינע אַפגעשפאַרטע הונדערטער און ער האט אים איבערגערעדט אריינצולייגן דאָס געלט אין עפעס א בשותפותדיקן געשעפטל, וואָס האט כלומרשט געזאַלט ברענגען א גוטן רווח, און נאָר א דריי וואכן נאָכן אויסנאַרן פון אים דאָס געלט איז דער דאָזיקער „גביר“ געגאנגען געבראַכן...

אויף ס'ניי האט רעווענד בוכמאַן זיך גענומען צו זיין שווערער אר- בעט. אויף ס'ניי האט ער גענומען קאַרגען נאָך מיט מער חשק, מיט א שטאַרקערן מוט און האט פארעקשנט, מיט אַן אייזערנעם ווילן און מיט פאַרביסענער אכזריות קעגן זיך, אפגעשפאַרט פון זיך דאָס נייטיקסטע, פעני צופעני האט ער געקליבן. דערווילע איז די קהילה געוואקסן. זיין מצב האט זיך פאַרבעסערט, די באַלעבאַטים זיינען אידעלער געווארן, האָבן זיך צוגעוויינט צו אים און אים ליב באקומען. גערופן מיטינגס, געשריען, געפילדערט, געקריגט זיך צווישן זיך און דאָך באשלאָסן פאַר זייער רעווענד א הויז דערביי לעבן שול צו בויען. הכלל—זיין באגער איז דערפילט געווארן. ס'איז אים געלונגען ענדלעך זיינע טייערע נפשות אהער צו ברענגען.

ווי גוט און ווי וויל עס איז אים! א סוף צו דער עלנטקייט און איינזאמקייט, גענוג צו זיין א פרעמדער!...

ווי גליקלעך ער האט זיך געפילט, ווען ער איז געפארן קיין קייפטאון זיי באגעגענען. און ווען ער איז געשטאנען אין האפן און פון דער ווייטנס דערזען די שיף דערשיינענדיק אויפן האריזאנט, איז זיין הארץ שיעור נישט צעשפרונגען פון אומגעדולד, ער איז פשוט אין שטאנד געווען אין ים אריינצושפרינגען און זיך לאזן שווימען דער שיף אנטקעגן... און ווען די שיף איז צום האפן צוגעשוומען און ער האט דערזען בתשבען, געקליי- דעט אין א מאָדערנעם ברוינעם קאסטיום, אזוי געשמאקפול פאסיק צו איר שלאנקער פיגור, אין א געשלייערטן קליינעם ברוינעם היטעלע אויף איר גאָלד-לאַקיקן קאפּ, מיט איר בלאַסלעכן, פון רייזע-מידן פנים פון וועלכן ס'האט זיך נישט אָפּגעטאָן די שיינע איידלקייט; און ער האט דערזען, ווי זי זוכט אים מיט אירע לעבעדיקע אויגן צווישן גרויסן עולם אויפן ים- ברעג, האַלטנדיק מנשהלען ביים הענטל און פאַרטראַכטער הייט באוועגנדיק אירע ליפן, ווי זיי וואַלטן זאָגן: „וואו איז ער?“—האט בוכמאן זיך שוין מער נישט געקענט באהערשן און זיך פונאנדערשרייענדיק ווי א פרא-אדם, נישט קימערנדיק זיך וועגן דעם געלעכטער, וואָס זיינע קולות האָבן דער- וועקט ביי די מענטשן ארום אים—איז ער ארויפגעשפרונגען אויף דער שיף אריינכאַפּנדיק זי אין זיינע אַרעמס, און האט זיך צעכליפּעט, ווי א קליין קינד.

און ווען בוכמאן האט ווי א באנומענער ניט אויפגעהערט צו קושן און האַלדזן בתשבען, איז מנשהלע געשטאנען א שווייגנדיקער און א צעשראָ- קענער אָן א זייט און ניט אראָפּגענומען די אויגן פון דער מוטערס צע- רויטלטן פנים. מיטאַמאַל האט ער זיך אָנגעכאַפּט אָן איר קלייד און מיט כעס א געשריי געטאָן:

—מאמע, וואָס וויל דאָ דער דאָזיקער ייד פון דיר?!

—ווארט, מנשהלע ליבנקער, וועסט מיר נאָך ליב האָבן?—האט בוכ-

מאן, מיט באהאלטענער זאָרג און צער און א ביסל פארשעמט, א זאָ געטאָן צום קינד.

און צו בתשבען האט ער שטיל געזאגט:

—איך קען שווערן, אז דו האסט פאר דעם קינד פאַנטאַסטיש מיר

געשילדערט ווי עפעס א ראַמאַנטישן העלד, וואָס איז אוועקגעפארן אין ווייטע לענדער פאַנגען לייבן און לעמפערטן... און אז אנשטאַט דעם

האָט זיך באוויזן א געוויינטלעכער ייד מיט א בערדל, זע איך ביי אים אויס ווי א פרעמדער... נאָר וואָרט איך בין א גוטער פעדאָגאָג. אלע קינדער האָבן מיך ליב. וועסט זען, אז איך וועל אונדזער זונעלע צו מיר צוציען און ער וועט מיר ליב האָבן...

פאַר די ערשטע עטלעכע טעג האָבן מאַן און פרוי נישט אויפגעהערט צווישן זיך צו שמועסן און זיך פון די הערצער אראָפצורייזן די בערג פאסירונגען און איבערלעבונגען, וועלכע האָבן זיך אָנגעקליבן דורך די לאנגע איינזאמע טרויעריקע יאָרן.

אָנדערהאַלבן טעג האָבן זיי פארבראכט אין צוג. אהיים קומענדיק האָבן זיי געפונען כמעט אלע באלעבאטים מיט די ווייבער און קינדער, וועלכע זיינען זיך צוזאמען געקומען אָנצוקוקן זייער „רביצין“, וועמען זיי האָבן געפונען, צו זייער גרויס ווונדער, גאָר א „מאָדערנע, אריסטאָקראַטישע פרוי“. און ווען זיי האָבן איר געשטעלט די געוויינטלעכע באַנאַלע פראַגע:

— „נו, ווי געפעלט אייך אפריקע?“

האָט זי געענטפערט מיט איר גוטמוטיקן שמייכל:

— „דעם אמת זאָגנדיק, איז דער ערשטער איינדרוק וואס אייער מדינה

האָט אויף מיר געמאַכט, נישט גאָר קיין גוטער“...

— „ס'טייטש, ווי אזוי?“—האָבן זיך אָפגערופן עטלעכע שטאַלצע

„לעידים“ מיטאַמאַל.

— „האָט קיין פאַריבל נישט“—האָט זיך בתשבע נאָך מער חני'ק צע-

שמייכלט — „יע... אזעלכע ברענעדיקע היצן... נישט זונענשיין, נאָר פשוט זונענפלאַם האָב איך דאָ געפונען און אזעלכע ווירבלווינטן!... און מערקווירדיק, די מוראדיקע הויכע, האָרטע פעלזן-בערג, די אויסגעקרימטע, צעדרייטע וועגן און שטעגלעך איבער די ווילדע בערג און טרוקענע טאָלן, די היילן ארום און ארום און די פאַרברענטע פעלדער מיט די געפאַרפלטע פאַרווילדעטע דערנער-גראַז, אַקוראַט ווי די געפאַרפלטע האָר פון די נע-גערס,—זיינען ריכטיקע צייכנס צו באווייזן, אז דאָס לאַנד איז פון „בראשית“ אָן געשאפן פאַר ווילדע מענטשן“...

\* \* \*

ווען די געסט זיינען זיך צעגאַנגען און זיי זיינען ביידע אליין געבליבן, האָבן זיי זיך צוגעקוקט צו מנשהלען, וועלכער איז אין זייער בעט געלעגן און אומרויק זיך ארומגעדרייט אויף אלע זייטן, און בוכמאַן האָט ווייך און צערטלעך געזאָגט:

—ביסט אזוי מיד, בתשבע, גיי רו זיך אָפּ. שלאָף די נאַכט מיטן קינד און איך וועל נאָך שלאָפן אויף דער ווארענדע. גיי לייג זיך צו, און אז דאָס קינד וועט רואיק איינשלאָפן, וועל איך אריינקומען איך געוואָר ווערן“...

—גוט, גוט, מיין מאַן—האַט בתשבע מיט איר חניקסטן שמייכל געענטפערט, און א ליכטיקייט האָט איבער איר פנים א שיין געטאָן. דאָס סודותפולע פלעמל, וואָס האָט זיך אין אירע קלוגע אויגן אזוי ליבלעך צעשפילט, גייט אים פון זינען נישט ארויס... ווי נערוועיש, ווי אויפגערגט ער איז!..

... ער איז אויפגעשטאַנען און האָט גענומען ארומשפּאַצירן איבער דער ווארענדע און אומרויקערהייט האָט ער צו דער לבנה ארויפגעקוקט. ס'דוכט זיך אים, די לבנה איז איצט נאָך העלער געווארן, זי קוקט אים אָן מיט פיקחות, זאָגנדיק :

—שוטה דו, וואָס חלומסטו דאָ? גיי אריין צו איר“...

ער האָט גערויכערט איין ציגארעטל נאָכן אנדערן, פארצויגן מיט גרויסער לוסט דעם דיקן רויך, כדי זיינע צערודערטע נערוון און ברע-נענדיקע פאַרלאַנגען צו שטילן... דאָן איז ער פאַמעלעך צוגעגאַנגען צו דער טיר פון שלאָפצימער, זי אויפגעעפנט און אין צימער איז גאנץ ליכטיק געוואָרן.

מיטאַמאָל האָט מנשהלע צעעפנט די בלאַע אייגלעך און זיך פונאנדער געשריען מיט משונהדיקע קולות :

—אוי, מאמע, דער פרעמדער ייד, ווידער דער פרעמדער ייד!...”

# דער דערהויבענער ציל

(ד ע ר צ י י ל ו נ ג)

.1

„ס'איז אזוי ביטער און שווער צו טראַגן אויף די יונגע פלייצעס דעם יאָך פון פיינלעכער אַרעמקייט און שטיקעדיקער דחקות“ — האָט די מיטלווקסיקע שלאַנקע צוואַנציקיאַריקע לילי גרינבלום, זיפצנדיק שטיל גערעדט צו איר חברטע, וואָס איז א פאָר יאָר עלטער פאר איר, — דער גראַאויגיקער, שאַטענהאַריקער בורנטאַכטער, מיטן בלאַסלעכן פנים, באַהויכט מיט פרישער ראַזקייט, — דאָראַטי שקור מאַן — „ס'איז אזוי נישט יושרדיק, פאר וואָס קומט עס אונדז אזוי צו לידן?“

דאָראַטי האָט זיך א קער געטאָן צו לילין און, אריינקונדיק אין אירע פארחלומטע שוואַרצע אויגן, וועלכע קוקן אוועק אין ווייטע וועלטן, האָט זי מיט געמאַכטער מונטערקייט געענטפערט:

— „און דאָך זיינען נאָך דאָ אַרעמערע פאר אונדז ביידן.“

און ברייט עפענענדיק אירע מילדע אויגן, פול וואַרעמקייט און ארויססטאַרטשעדיקער גלוסטונג צו לעבנספרייד, האָט זי איר קאָפּ א שאַקל געטאָן לאַכנדיק:

— „קום, לילי, כ'וועל דיר ווייזן, וואָס אונדז איז געבליבן פון אונדזער רייכטום.“

און אַננעמענדיק לילין ביי דער האַנט, האָט זי איר אריינגע-פירט אין איר פאַטערס וואַגן-הויז, וואָס איז געשטאַנען טיף אין הויף און מיטן פינגער אַנווייזנדיק צו דער וואַנט, האָט זי געזאָגט:

— „זעסט, לילי, אַט דאָס איז אַלץ, וואָס איז אונדז פארבליבן

א זכר פון מיין פאַטערס אמאָליקן גרויסן רייכטום!“

לילין האָט א קאלטער שוידער דורכגענומען, בעת זי האָט דער-זען צוויי גרויסע הילצערנע, גלאַנציק-פאַלירטע טרונעס באזילבערט, בא-פוצט מיט צאַצקעס, קרוינען און צלמימלעך. און ווען זי איז גיך ארויס-געלאָפן פון וואַגן-הויז, האָט איר נאַכגעקלונגען דאָראַטיס שטימע:

— „דאָס איז אַלץ וואָס איז אונדז געבליבן...“  
 לילין האָט עס אָנגענומען ביים האַרצן. זי האָט דאָך געוואָסן,  
 ווי רייך דאָראַטיס פּאַטער, פּראַנץ שקומאַן, איז געווען. א סך היי-  
 זער געהאַט אינעם שטעטל ווילדפּאַנטיין און דערביי לעבן שטעטל —  
 צוויי גרויסע פּאַרמס רייך באַוואַסערט און באַבוימט, מיט צענדליקער  
 טויזנטער מערינאָ-שעפּסן און א סך פּי, וואָס א פּאַרוואַלטער האָט  
 אויפגעפּאַסט. די פּאַמיליע שקומאַן האָט זיך רייך געלעבט אין ווילד-  
 פּאַנטיין, נאָר די גרויסע טריקעניש האָט אויסגעבראַכן און פון אלץ  
 איז א תּל געוואָרן, און זייענדיק צו שטאַלץ צו בעטן הילף ביי דער  
 רעגירונג, האָט דער חשובער שקומאַן אלץ בזול פּאַרקויפּט, פּרובירן-  
 דיק שפּעטער זיין גליק אין מסחר, האָט ער ביז א פּעני פּאַרלאָרן.  
 אזוי איז אלץ צערונען געוואָרן און נאָר די צוויי שיינע טרונעס זיינען אים  
 געבליבן פון די גוטע צייטן, ווען ער האָט גרויס הנאה געהאַט זיי אָנצוקוקן  
 יעדן מאָרגן... „און אפילו איצט פּאַרפעלט ער ניט“ — האָט געזאָגט דאָ-  
 ראַטי — „יעדן מאָרגן צו באַטראַכטן מיט צופּרידנהייט די דאָזיקע פּראַכט-  
 פּולע טרונעס, וואָס ער האָט זוכה געווען אין די פּעטע יאָרן זיך איינצו-  
 שאַפּן...“

— „און מיינע עלטערן“ — האָט לילי ארויסגעזיפּצט מיט א שמייכל  
 — „וואַלטן געוויס אוועקגעשטאַרבן פון שרעק, זעענדיק זייערע אייגענע  
 אַרונות!... מיר האָבן נישט אזעלכענע געוואָסן גערוון... דערפּאַר  
 טאַקע קומט אונדז אָפּט אויס צו שטאַרבן אין פּרעמדע תּכריכים... ווייס-  
 טו, וואָס אונדז איז איבערגעבליבן פון אונדזער אַמאָליקן רייכטום?“  
 — „וואָס?“

— „א סך שידך!“ — האָט לילי געלאַכט פּאַרביטערט.  
 לילים פּאַטער, טשאַרלי גרינבלום, איז געצווונגען געוואָרן דורך די  
 קרעדיטאָרן זיין קאַלאַסאַלע שאַפּ צוצושליסן און באַנקראַטירן. און בלייבן-  
 דיק ברויטלאָז, האָט ער זיך געקאַפּט צו אלערליי פּרנסות, וועלכע האָבן אים  
 געבראַכט נאָר אַנטווישונגען און האַרצווייטאַג, קוים קוים זיך צוגעשלאָגן  
 צו אַן אַגענטור פון לעבנס פּאַרזיכערונג געזעלשאַפּט, צוליב וואָס ער איז  
 תּמיד געווען „אין וועג“, נע-ונד, און זיין אומענדלעכע אַרבעט האָט אים  
 געקלעקט קוים אויף דערנערן די פּאַמיליע זיינע, וואָס איז באַשטאַנען פון  
 פינף נפּשות: אירע עלטערן, צוויי יינגערע שוועסטערלעך, און זי אליין,  
 וואָס האָט געהאַלפּן דעם הויז אויסצוהאַלטן דורך דעם, וואָס זי האָט גע-  
 קראָגן א שטעל אין א „לאַיערס“ ביוראָ.



— „אָ, דאָראַטי, וואס צרות איך האָב שוין אריבערגעטראָגן אין מיין יונגן לעבן!“ — האָט לילי גרינבלום, שווער זיפצנדיק און בשעת מעשה האָט איר געשניטן אין הארצן די סצענע פון דער צייט פון זייער באַנקראַט־חורבן, ווען דער „שעריף“ איז צו זיי אין הויז געקומען אלע מעבל און קאַסטבאַרע זאכן אָפּצושרייבן.

אַט שטייט פאַר איר נאָך איצט דער גראַב־פּנימדיקער, די־ק־גוידער־דיקער „שעריף“, מיט אַ ביזער מינע באַטראַכט ער שווייגנדיק אלץ אַרום, צייכנט, שרייבט און אָפט בורטשעט ער און פרעפּלט ... פּלוצלונג דערזעט ער דעם פּולן אַלמער קליידער און דערביי אַ סך שיד, אזוי פיל שיד, וואָס די מוטער האָט אלע מאָל געהאַלטן אין איין אריינברענגען פון שאַפּ צו פּאַרזאָרגן די פּאַמיליע מיט אַ פּולער האַנט. און ער דערלאַנגט אַ הייזעריק געשריי:

— „ווי מען בעט זיך אויס, אזוי שלאַפט מען!...“ ווען איר וואַלט אזוי פיל סחורה פון שאַפּ נישט אַרויסגעשלעפּט, וואַלט איר נישט דאַרפן באַנקראַטירן — — —“

און ווען די מוטער האָט זיך פּונאַנדערגעוויינט, האָט דער „שעריף“ ווידער אַ בורטשע געטאַן:

— „דאַרפסט נישט וויינען, די קליידער און שיד טאָר מען פון אייך נישט צונעמען, הייסט עס: איר בלייבט רייכע אַביונים מיט אַ סך שיד...“ — „ווייסטו?“ — האָט דאָראַטי זי פּלוצלונג איבערגעשלאָגן — פאַר מיר אַרט מיך נישט אזוי די דחקות אונדזערע. נאָר מיר פּלאַצט מיין האַרץ פאַר מיין ברודער סטעפּאַנוסן, וואָס פון זיין קאַריערע האָט זיך אַ חושך אויסגעלאָזן.“

ביי ביידע חבּרטעס זיינען די אויגן פייכטלעך געווארן.

## 2

זייער אָפט האָבן די חבּרטעס גערעדט וועגן סטעפּאַנוסן און לילי האָט אויף אים גרויס רחמנות געהאַט. זי האָט געוואוסט, וואָס פאַר אַ גוט יינגל ער איז, ווי טייער ער איז אלע מאָל געווען ביי זיינע עלטערן און ווי באַליבט ער איז געווען אין „סקול“, וווּ ער איז געווען אַן אויסגעצייכנטער שילער און די לערער האָבן אים תמיד געלויבט אַי פאַר זיין גוטער אַרבעט, אַי פאַר זיין אַנשטענדיקן אויפפיר.

אָפט פּלעגט מאַדאַם שקומאַן מיט אַ נחתיקן שמייכל זאָגן:

— „ס'איז קיין חידוש נישט, וואָס אלע האָבן סטעפּאַנוסן ליב. אלע זעען דאָך דייטלעך, אז ער וואַקסט צו זיין א גרויסער אַפּריקאַנער פּער-זענלעכקייט. ער וועט געוויס א הויכן ציל דערגרייכן.“

— „וואָס אזוינס איז א הויכער ציל?“ — האָט סטעפּאַנוס איין מאָל ביי א שמועס ניגעריק א פּרעג געטאָן.

— „א פּרעדיקאַנט צו ווערן איז א הויכער ציל, מיין קינד“, — האָט די מוטער געענטפּערט — „ווייל ער איז אליין דערהויבן און דערהייבט די אלע, וואָס פּאָלגן אים צום ליבן גאָט.“

— „אַבער, מאמע, כ'קען נישט גלייבן, אז א פּרעדיקאַנט איז אזא גע-הויבענער מענטש, ווייל ער טוט אליין נישט, וואָס ער הייסט אנדערע טאָן. ער מוסרט אלעמען, מען זאָל אום זונטאָג רוען, מ'זאָל אפילו קיין פוטבאָל און קיין טעניס ניט שפּילן, און ער אליין מאַכט זיין לעבן, פּאַרדינענדיק זיין געלט, אום זונטאָג...“

— „נו, גוט, גוט, סטעפּאַנוס, אויב אזוי טאָ זיי זשע, לכל הפּחות, דער פּרעמיער פּונעם אפּריקאַנער מיניסטאַרן-קאַבינעט“ — האָט זיך די מוטער געוויצלט, בשעת מעשה טראַכטנדיק, אז ס'מאַכט נישט אויס, וואָס ער וועט זיין, אַבער צו א הויכן ציל וועט ער געוויס קומען. און אזוי האָט עס דאָך אויסגעזען פון זיין פּיינער באַנעמונג, נאָטירלעכער אַנשטענדיקייט, פּאַרשטאַנד און פּלייסיקער צוגעטאַנענקייט צום לערנען, און פּאַר די דאָזיקע מעלות זיינע האָט לילי אים אזוי פּאַרערט און האָט געהאַט אזא מאַדנעם פּאַרגעניגן צו זיין אין זיין געזעלשאַפט, צו הערן זיין קלאָרע שטימע, אריינקוקנדיק בשעת מעשה אין זיין אַפּענעם ליכטיקן פנים און באַווונ-דערנדיק זיינע געזונטע ברייטע פּלייצעס און די גראַדקייט פון זיין הויכער פיגור. זי פּלעגט זיך נישט באַמיען זיך אליין צו דערקלערן, צי זי האָט אים האַלט ווי א ליבן חבר, אָדער נאָר מחמת ער איז דער ברודער פון איר טיי-ערער חברטע. איינס האָט זי יא געוואָסט, אז ווען דאָראַטי פּלעגט שעלמיש מיט אן אויג א וונק טאָן און א זאָג טאָן שמיכלענדיק: „אַ, לילי, וואַלסטו נאָר וויסן, ווי ליב סטעפּאַנוס האָט דיך!“ — פּלעגט איר האַרץ אזוי שטאַרק זיך באַוועגן און אזא ליכטיקייט און וואַרעמקייט פּלעגט זי אַרומ-נעמען.

און איין מאָל, גייענדיק מיט אים פון טעניס-פּלאַץ, ביידע געקליידט אין ווייסן, פריי, פּריילעך און אויפגעלעבט, און ער האָט איר דערציילט, אז אלע נאַכט זעט ער זי אין זיינע חלומות און דאָס איז אים אזוי ליב, —

האָט זי זיך נישט געקענט באהערשן ניט ארויסצוווייזן, ווי טיף גערירט זי איז פון די דאָזיקע ווערטער.

און דאָך האָט זי זיך אָנשטעלנדיק געזאָגט:

— „סטעפּאַנוס, שלאָג זיך ארויס פון קאַפּ אזעלכע חלומות. חלומות וועגן מיידלעך קענען אמאָל שטערן אין לערנען. פאָרגעס ניט דיין מוֹ-טערס ווילן, אז דו זאָלסט קומען צו א דערהויבענעם ציל...“

— „דאָס וועל איך קענען דערגרייכן נאָר דאן, ווען דו וועסט זיין נאָענט צו מיר“ — האָט ער געזאָגט — „פארלאָז מיך נישט, לילי, זיי מיר נאָענט“.

און זי האָט אים געפרעסן מיט אירע פאָרחלומטע אויגן, אויסשטעלנדיק אירע חניק־אויסגעפיילטע ליפּן מיט א קינדערשער מינע, ענטפערנדיק: — „אַ, סטעפּאַנוס, איידער ס'וועט פון דיר נאָך עפעס רעכטס ווערן, וועסטו שוין האָבן געפונען א סך לילים...“

אַן אומעטיקער, א פאָרקלעמטער, האָט ער געמורמלט:

— „טוסט מיר שטאַרק ווי...“

זי האָט נישט געקענט אויסהאַלטן זיין אָנגעברויגזקייט, און איידער זי האָט נאָך באוויזן א טראַכט צו טאָן, האָבן אירע גערויטלטע בעקלעך גערוט אויף זיין וואַרעמען פנים און ביידנס הייסע טרערן פון פרייד און פון ליבשאַפט האָבן זיך אויסגעמישט...

— „ס'איז אזוי גוט“ — האָט ער לייכט גערעדט — „וועסט זען, לילי, ס'וועט קומען א צייט, ווען דו וועסט זיין שטאַלץ מיט מיר. כ'זאָג דיר צו, כ'וועל נישט רוען, כ'וועל אַרבעטן מיט אלע כחות דורך דיין דערמונטע־רונג“.

אַבער די ביטערע אַרעמקייט און די מוראדיקע דחקות האָבן זיך אריינגעמישט. סטעפּאַנוס איז אוועקגעריסן געוואָרן פון זיין לערע און איז געצווונגען געווען צו זוכן אַרבעט, וואָס איז אים נישט אזוי לייכט אָנגעקומען צו געפינען. דורך א פריינדס רעקאָמענדאציע איז ער ענדלעך אָנגעקומען אויף א שטעלע אין איינעם פון די וועלדער אין דער מזרח־פראַווינק פון קאַפּלאַנד.

\* \* \*

עטלעכע מאָל האָט לילי איבערגעלייענט זיין האַרצרייסנדיקן בריוו, וווּ ער האָט געשילדערט די עבודת־פּרך פון די פאָראַרעמטע, כמעט פאָר־ווילדעטע ווייסע וואַלד־אַרבעטער מיט זייער מישטיינס־געזאָגטן לעבן.

„די אַפּריקאנער זון דארף פארפּינצערט ווערן פון חרפה און צער, צוועענ-  
דיק דעם שווערן מצב פון די ווייסע, וועלכע ארבעטן אַקוראַט אזוי שווער  
ווי די שוואַרצע און לעבן, אויך אזוי ווי זיי, אין גרעסטן אַרעמקייט, אַפּ-  
געלאַזנקייט און נויט. געדענקסט דאָך, לילי, מיין מאמעס האַפענונגען  
וועגן מיין גלענצנדיקער צוקונפט? מיר גייט עס פון געדאנק נישט ארויס.  
און איך זאָג דיר, טייערע, אויב מיין איצטיק לעבן איז עס מיין איינציקער  
חכלית, איז געוויס בעסער טויט! הגם אז דו וואַלט מיר איצטער זען,  
וואַלטו זיך געוויס געוויצלט, אַז איך האָב פאַרט דערגרייכט א זיכערע  
הויכקייט אין מיין לעבן... ווייל איך ארבעט אויף א הויכער קופע אַפּ-  
געזעגטע ביימער מיט קלעצער. מיינע הענט זיינען פול מאַזאַלעס פון  
האַק און זעג, דער מוח איז פאַרטעמפט און פאַרטומלט פון זעגעניש און  
האַקעניש און ס'דוכט זיך מיר אַפּט, אז כ'בין אליין אויך א שטיק האַלץ,  
א קלאַץ געוואַרן... און פאַל איך ביי נאַכט ווי א סנאַפּ און שלאָף איין.  
זע איך אין חלום: ס'הייבן זיך אויף טויזנטער ביימער און קלעצער מיט  
אומגעלומפערטע הילצערנע מענטשן-קעפּ, מיט הילצערנע פיס, און בייגן  
זיך און דרייען זיך און לאַזן זיך אוועק אין א קלאַפּעדיקן פאַקס-טראַט,  
מוראדיק בראַזגענדיק און בריקנדיק... און יעדער בוים און יעדער קלאַץ  
גלאַצט אויס א סך, א סך משונהדיק גרויסע אויגן, אזוי פיל אויגן, ברייט-  
צעפענטע, ווילדע אויגן... און קוקנדיק אויף מיר, שרייען זיך די קלע-  
צער פונאנדער: „זעג און האַק, האַק און זעג!...“ לילי, ס'איז פשוט  
נישט אריבערצוטראַגן. אַט ווי איך זאָג דיר: מיר דוכט זיך, אז כ'בין  
אליין א קלאַץ געוואַרן... כ'וועל זיך אויספרוון: אויב איך בין נאָך  
נישט קיין שטיק האַלץ, וועל איך זיך ארויסרייסן פון דאנען, אנטלויפן ווו  
די אויגן וועלן מיך טראַגן — — —“

## 3

פון אַן אנדער בריוו, וואָס לילי האָט באקומען פון סטעפּאַנוסן מיט  
עטלעכע חדשים שפעטער, האָט זי זיך דערוואַסט, אז ער האָט דעם וואַלד  
פאַרלאַזן און איז אוועק צוזאַמען מיט אנדערע קיין יאַהאַנעסבורג, ווו ער  
האַט געהאַפּט צו קריגן ארבעט. דאָרט האָט ער זיך ארומגעדרייט ליידיק  
א לענגערע צייט, ביז ער האָט אַן אַנטווישטער אַנגענומען פאַר גוט אַנצור-  
קומען ארבעטן צו א קאַמפּאַניע וועג-בויער. אַבער די דאָזיקע שוואַרצע  
ארבעט איז פאַר אים צו שווער געווען, איז ער קראַנק געוואַרן און ער האָט  
דורכגעמאַכט א שרעקלעכע צייט. נאָר שווערער פון אלץ איז אים געווען

די יסורים פון דער גוואלדיקער בענקעניש נאך זיין היים, כאַטש איין קוק צו טאָן אויף זיינע עלטערן, דאַראַטין און לילין... יא, וואָס וואָלט ער ניט געגעבן זיי צו זען! אָבער בשום אופן וואָלט ער ניט געוואָלט, אז זיי זאָלן אים זען אין זיין שפּלדיקן צושטאַנד, אזוי נידערשלאַגן, אזוי פאַר-אַרעמט... ניין, קיינמאַל וועט ער צו זיי נישט קומען ווי אַ צעבראַכענער אביון... ער האָט געפילט, אז סוף סוף וועט זיך אים איינגעבן ווי עס איז צו קומען צו זיין פאַרלאַנגטן „הויכן ציל“, וואָס איצטער האָט עס געמיינט פאַר אים גאָר עפעס אנדערש ווי אמאָל... אמאָל האָט עס געמיינט: לערע, וויסנשאַפט, א הויכע קאַריערע, אליין דערהויבן צו זיין און אויך אנדערע צו דערהייבן...

„... א, לילי“ — האָט ער געשריבן צו איר — „דאָס מיאוסע, גראַבע, האַרטע לעבן האָט באַשפיגן און פאַרניכטעט דעם דאָזיקן געדאַנק... איצט הייסט ביי מיר „אַ דערהויבענער ציל“ נאָר געלט, געלט, רייכטום, גרויסער פאַרמעגן, הערסטו לילי?... און איך פיל איך וועל עס דערגרייכן.“

איר לאַנגן בריוו, אין וועלכן זי האָט אַריינגעשטעלט אזוי פיל שכלדיקע רייד וועגן איר אַנטווישונג, וואָס ער איז אזוי פאַרענדערט געוואָרן, וואָס ער איז געוואָרן אזוי להוט נאָך געלט האָט זי באַקומען צוריק מיט אַן אויפ־שריפט: „דער אַדרעסאַט איז אוועק און קיין נייעם אַדרעס ניט געלאָזן.“

\* \* \*

זיין אַנטשוויגן ווערן אויף אזא לאַנגער צייט, ווי ער וואָלט אין וואַסער אריין, איז געווען אַ שווערע רעטעניש פאַר זיין פאַמיליע, אזוי ווי פאַר לילין. און נאָך צוויי יאָר צער, קאַפּברעכעניש און אומזיסטער זוכעניש, ווען סטעפּאַנוס איז שוין באַטראַכט געוואָרן ווי אַ פאַרלאַרענער, אַן אָפּגע-וויינטער — איז ליליס האַרץ, איין פרימאַרגן, שיעור ניט צעשפּרונגען גע-וואָרן פון אויפּרעגונג און דערשטוינונג, בעת זי האָט באַקומען פון אים אַ רעגיסטרירטן בריוו פון פּרעטאָריע, צוזאַמען מיט אַ פּראַכטיקן גאַלדענעם רינג, אין וועלכן ס'האַט געשטראַלט און געפלאַקערט אַ רויט־פלאַטיקער רובין... זי זאָל אים מוחל זיין — האָט ער געבעטן — פאַר זיין לאַנגן שווייגן. אין זיין ליידן צרות, עלנט און אומדערטרעגלעכן דלות, זייענדיק דערנידערקט און צעטראַטן ווי אַ וואַרעם, האָט ער פון זיך ניט געוואלט לאָזן הערן. נאָר ס'האַט פאַסירט, אז דווקא ווען ער איז אַריינגעפאַלן אין טיפּסטן שוואַרצעסטיין יאָוש, וואָס האָט אים געטריבן צו מחשבות וועגן אַ סוף צו מאַכן צו זיין לעבן — האָט אים אָפּגעגליקט צו דערשלאַגן זיך צו עפעס



רעכטס. ער איז געזונט און שטאַרק און פארדינט א סך געלט און איז אין שטאַנד זיין פאמיליע געהעריק צו שטיצן. ער שיקט איר דעם רינג מיט דעם פלאַמיקן רובין ווי א צייכן פון זיין פלאַמיקער ליבשאַפט, וואס ער האָט צו איר אלע מאָל געהאַט, און ער האָפט צו הערן פון איר אויפמונטערנדיקע ווערטער אויף האַפענונג און אמתער ליבע. . .

\* \* \*

אינעם אויפגעלעבטן הויז פון דער דערפרייטער שקומאַן-פאמיליע האָט די פארטראַכטע לילי צוזאמען מיט דער פריילעכער דאָראַטין זייער אַפט גערעדט וועגן דעם ליבן גוטן סטעפּאַנסן, וואָס האָט סוף כל סוף מצליח געווען אין זיין לעבנס-וועג און ס'איז אים געלונגען דעם מצב פון זיין פאמיליע אזוי אויפצוהויבן, אזוי פיל גוטסקייט זיי ארויסצוווייזן און פיל געלט זיי איבערצושויקן. אַפט האָבן זיי לייכט איבערגערעדט, וואס אויף זייערע פּראַגעס מיט וואָס ער באשעפטיקט זיך דאָרטן, האָבן זיי קיינ-מאָל קיין געהעריקן ענטפער ניט געקראָגן. „מסתמא האלט ער עס פאר קינדישע נייגעריקייטן“ — פלעגן זיי אַפט באמערקן, — און וואס אייגנט-לעך, איז די נפקא מיניה, וואָס ער טוט?“ — האָט די מוטער אַפט פרומלעך א זאָג געטאָן. אונדזער סטעפּאַנוס איז גוט קלוג גענוג אויסצוקלייבן פאר זיך א בכבודיקע באשעפטיקונג און מיר דארפן זיך וועגן דעם ווייניק וואָס באקומערן. נאָר לילין האָט די דערקלערונג ניט בארויקט און נאָך א לאַנגן טראַכטן האָט זי אים דייטלעך און שאַרף אין א קורצן בריוו אָנג-געפערעגט וועגן דעם, און זי האָט ניט צו לאַנג געדארפט ווארטן אויף זיין ענטפער: ער דינט אין דער פּאַליציי. „כ'שטעל זיך מיר פּאַר, אז דו וועסט זיין אַנטוישט, טייערע“, — האָט ער פארענדיקט זיין בריוו זיך וויצלענדיק — „וויסנדיק, אז א פּאַליציאַנט, מיט די בלאַנקענדיקע קנעפּ, מיט זיין שווערן מונדיר, איז ניט צו פיל באלויבט ביים עולם. . . דערפאר אָבער איז אין א געוויסן זין דערפילט געווארן א העלפט פון מיין אמביציע: צו דערגרייכן צו א „ציל פון דערהייבונג. . .“ אמת, אליין בין איך ניט שטאַרק דערהויבן, אָבער אנדערע זינדיקע מענטשן דערהייבן איך דאָך — צום אויסבעסערן און פארריכטן זייערע חטאים. . .“

די חברטעס האָבן אַפט געלאַכט פון די דאָזיקע ווערטער און איצטער זיינען זיי באַהערשט געוואָרן מיטן פארלאַנג צו זען, ווי ער קוקט אויס אין זיין אַוניפּאַרם, און זיי האָבן מיט אומגעדולד געוואָרט אויף זיין בילד, וואָס ער האָט צוגעזאָגט צו שיקן, און איין מאָל, אין מיטן טאָג, ווען לילי איז



געווען שטאַרק פארנומען אין אָפּיס און זי האָט דערזען דאָראָטין אריינקו-  
מענדיק אין גרויסער איילעניש, מונטער, אויפגעלעבט, האָט לילי אויסגע-  
שריען: „א בילד פון סטעפּאַנוסן — האָ?!“  
— „ניין, לילי, נאָר א טעלעגראם.“  
— „אז וואָס?“  
— „אז ער קומט אויף צען טעג צו גאַסט!“

## .4

לילין איז געווען אומפאַרשטענדלעך, פארוואס איר האָרץ האָט געקלאַפט  
ווי א האַמער און זי איז געווען אזוי אויפגערעגט, בעת זי האָט סטעפּאַנוסן  
באגעגנט אין דער סביבה פון דער פאמיליע שקומאן, ווו ס'האָט שוין לאנג  
אזא פריילעכע שטימונג ניט געהערשט, ווי איצט צוליב דעם טייערן גאַסט.  
וואָס זאָל באדייטן אָט דער מאַדנער פחד, וועלכער צעברויזט אירע געפילן,  
ווען ער האלט אָן אין קוקן אויף איר? איז ער דען פארענדערט? דאַכט  
זיך, אז ניט. דער זעלביקער געזעצטער געזונטער בחור, די זעלביקע  
מילדקייט און גוטמוטיקייט אויסגעגאַסן אויף זיין קלאָרן שטאַרקן פנים,  
די זעלביקע העפלעכקייט און צוגעטאַנענקייט. נאָר עפעס העכער און  
ברייטלעכער געווארן און א ביסל ערנסטער, געשטעלטער. און זי בא-  
מערקט אָפט זיין פארטראכטן זיך, ווען א פאַר לייכטע קנייטשעלעך צעלי-  
ניענען א וויילע זיין גרויסן שטערן און דערציילן פון ליידן און דער-  
פארונגען...

די ערשטע עטלעכע טעג האָט ער אָנגעהאַלטן דערציילן קליינע עפי-  
זאָדן פון זיינע ערשטע שווערע צייטן.  
— „אַבער דערצייל אונדז עפעס פון דיינע פאסירונגען פון דער לעצ-  
טער צייט“ — האָט דאָראָטי געמאַנט.  
— „וועסט גיך אלט ווערן, דאָראָטי, אז דו וועסט אלץ וויסן... ווארט,  
ס'איז נאָך דאָ גענוג צייט.“

און פאר די לאַנגע שעהן, וואָס ער האָט פאַרבראַכט מיט לילין אליין,  
האָט ער געהאַט ערנסטערע זאַכן פון וואָס צו ריידן; דאָס זיינען געווען  
זיינע פלענער אויף דער צוקונפט, וועלכע ער קען זיך ניט אנדערש מאַלן  
ווי צו זיין מיט איר אויף אייביק צוזאמען. א לאנגע צייט, האָט ער געזאגט,  
האָט ער זי באַטראכט ווי א שוועסטער, ווי דאָראָטין, נאָר פאַר די לעצטע  
פאַר יאָר טראַכט ער פון איר טאָג און נאַכט ניט אנדערש ווי פון זיין גע-  
ליבטער, פון זיין כלה. ער פילט, ער קען זי גליקלעך מאכן, ער האָט

אָפגעשפּאַרט א סך געלט און פּאַרדינט א סך און קען איר געבן אלץ, וואָס איר האַרץ געלױסט, ס'ױועט איר קיין זאך אין דער װעלט ניט פעלן.

— „אַבער, סטעפּאַנוס, פּאַרדינענדיק אזוי פיל געלט, קענסטו דען דאָרטן, װוּ דו ביסט, קיין בעסערע כּלה ניט קריגן?“ און האָסטו דען קיין אנדערע ניט געליבט אונטער דער צייט? ...“

ארוּמעמענדיק זי מיט זיינע פעסטע אַרעמס און מיט ליבשאַפט זי קושנדיק, האָט ער געשוואָרן, אז הגם ער האָט א סך מיידלעך באגעגנט און מיט אייניקע אפילו אין גאַענטער פּריינדשאַפט געװען, האָט ער אַבער ניט געפונען קיין איינע, װעלכע ער זאָל אזוי האַלט האָבן, און ער האָט זיך געבעטן, זי זאָל אָננעמען זיין ליבע, איר אַנטזאָגונג װעט ער ניט אריבער-טראַגן.

— „כ'האַב דיך זייער ליב, סטעפּאַנוס, — האָט לילי שטיל גערעדט, זיך צוטלוענדיק צו אים — „דו װייסט עס. כ'האַב נאָך דיר אלע מאָל געבענקט און אין מיין שמאַכטן צו דיר האָב איך מיך אָפט געטרייסט מיט דיין רינג, װאָס דו האָסט מיר געשיקט, כ'האַב עס אָפט געקושט און געדריקט צו מיין האַרצן ... דאָך, יינגל ליבסטער, דערלאָזט מיך ס'האַרץ עפעס ניט צו ריידן װעגן א ציל ... כ'פיל, ס'איז נאָך צו פרי צו ריידן װעגן אונדזער צוזאַמענלעבן ... לאַמיר נאָך ראַמאַנסירן װי גאַנץ יונגע פּאַרליב-טע, װעלכע זיינען נאָך פּריי פון זאָרג, לאָסט און פּאַראַנטװאַרטלעכקייט. מיר קענען זיך דאָך גאָר װי קינדער; אַבער װי דערוואַקסענע מענטשן קענען מיר זיך דאָך ניט. מיר װייסן דאָך ניט, צי װעלן מיר זיך אין אלע לעבנס-אַנגעלעגנהייטן פּאַרשטענדיקן, א חוץ דעם װאָס עס זיינען דאָ אזוי פיל גיגאַנטישע שטיינער אין אונדזער װעג ...“

— „אַ ... דו מיינסט עס אװדאי אונדזערע באַזונדערע רעליגיאָנען? — האָט ער געזאָגט, שאַקלענדיק מיטן קאַפּ, אנטױשט — „לילי, זיינען מיר ביידע דען ניט פּריי און פּאַרשטענדיק? אַטעמען מיר דען ניט אין זיך די זעלביקע אַפּריקאַנער זונענוואַרעמקייט און די לינדע אָונט-װינטלעך, װעל-כע צערטלען אלעמען גלייך? ... װאָס פאַר אַן אונטערשייד איז דען דאָ צװישן אונדז?“

— „ס'איז ליב צו הערן דיינע װאַרעמע װערטער, פון װעלכע ס'קװעלט ארויס חכמה, אַבער ס'קלינגט טיף אין מיר אן אומפּאַרשטענדלעכער רוף: ניט ארויסצוזאָגן נאָך מיין באשלוס, איך װיל נאָך באַטראַכטן ...“

און, װי זיך אױפּכאַפּנדיק פון א חלום, האָט זי געזאָגט שמיכלענדיק, אים אריינקוקנדיק אין זיינע גוטמוטיקע אױגן:

— „און אפשר איז עס א טייל צוליב מיין זיין ניט איינפארשטאנען מיט דיין געדאנק, וואָס דו האָסט אין דיין בריוו ארויסגעזאָגט, אז דיין גאנצער ציל אין לעבן איז געלט... ווייסטו סטעפּאַנוס, איך שטים ניט אין מיט אזא מחשבה... אגב, האָסטו דאָך נאָך גאָר ניט דערציילט וועגן דיין לעבן פאר די לעצטע יאָרן און אין וואָס ס'באַשטייט, אייגנטלעך, דיין ארבעט אין דער פּאַליציי, דאָס אלץ אינטערעסירט מיר דאָך אזוי...“

פארן שיין פון דער קלאַרער האלבער לבנה האָט זי אָנגעקוקט זיין ריינעם, מאַטן פנים און זיינע שמייכלענדיקע ליפן האָבן געפרעפלט:

— „יע, יע, ביסט גערעכט, כ'האָב עס טאַקע פארפּעלט צו דערציילן אייך ביידן, די צוויי ליבסטע נפשות, דיר און דאָראַטיין, איר ביידע ווילט עס אזוי וויסן, הגם אין אמתן איז עס דאָך ניט וויכטיק. טאַקע, וואָס, אייגנטלעך, איז דער חילוק, וואָס מען ארבעט?... אבי דאָס דערלאַנגט דיר, וואָס דו האָסט נייטיק און דערפילט דיינע פארלאַנגען. נאָר זיי זיכער, כ'וועל אייך שפּעטער ביידן דערקלערן.“

## 5.

און דערקלערט האָט ער מיט א פאַר טעג שפּעטער, אינעם זומער-ביידל, אויסגעפלאַכטן פון צעדרייטע, אויסגעקרימטע פייגן-ביימער און וויינטרויבן-ביימער אין שקומאַנס גאַרטן.

אויף שטרויענע שטולן ארום א שטרויענעם טיש איז לילי מיט שקומאַנס פאמיליע צו טיי געזעסן.

דורך די דינע שפעלטעלעך פון דעם גרין באבלעטערטן דאָך פון די געפלאַכטענע צווייגן האָבן זיך דורכגעריסן אייניקע זונענשטראַלן, אויספּלעכטנדיק גאַלדענע קרענצלעך אויף די קעפּ פון די צוויי חברטעס, דאָראַטי און לילי, וועלכע זיינען געווען געקליידט אין צאַרט-ווייסע זייד-לינען מיט איידל-געהאַפטע אונגאַרישע רויט-בלאַ-טאַנגאַ קראַנגס, וואָס האָט אזוי פיל חן צוגעגעבן צו זייערע שיינענדיקע פּנימער. סטעפּאַנוס האָט זיינע אויגן געווענדט צו לילין, דערציילנדיק עפּיזאָדן פון די לעצטע צייטן.

איין זאך וואָס ער קען ניט פאַרגעסן, איז, וואָס ביי אַן אַקט פון פּאַל-מעסן א טויטן ארעסטאַנט, אונטער דער אויפזיכט פון דער פּאַליציי, האָט איין דאָקטאָר, בשעתן שניידן, א זאָג געטאָן צום צווייטן:

— „זיי ווערן דאָ א פנים, גוט אויפגעפאַסט, די דאָזיקע ארעסטאַנטן, זיי האָבן משמעות געהעריקע פּלעגע, טו נאָר א קוק, ווי פעט דער דאָזיקער פאַרשוין איז, הוילער שמאַלץ.“

— „יע, טאָקע, פעט ווי א חזיר“ — האָט געענטפּערט דער צווייטער —  
 „און א מאַדנע זאָך דאָס איז, ווען איך שנייד א פעטן מענטשן, גלוסט זיך  
 מיר צו עסן פעט פלייש...“

ס'צעקלינגט זיך א געלעכטער און סטעפּאַנוס האָט ווייטער גערעדט:  
 — „ווארט נאָר א ביסל, באלד וועט איר האָבן פון וואס מער צו לאַכן.“  
 און ער האָט דערציילט, אז מיט עטלעכע וואָכן צוריק איז א קאָפּער פאר-  
 משפּט געווארן צום טויט פאר דערמאָרדן זיין ווייב. א פּאַר טעג פאר זיין  
 געהאַנגען ווערן איז א פרעדיקאַנט אים געקומען באזוכן און מיט ווייכע  
 טרייסט-ווערטער האָט דער פרומער גייסטלעכער אים געזאָגט, אז אויב ער  
 וועט זיך איבערגעבן צו דעם אלמעכטיקן גאָט מיטן גאַנצן האַרצן, וועט זיין  
 זינד פאָרגעבן ווערן און ער וועט באלד נאָכן טויט אין הימל אריינקומען.  
 דער קאָפּער האָט צום פרעדיקאַנט א קער געטאָן זיינע גרויס-ווייסל-  
 דיקע אויגן און מיט א קלאָרער שטימע א פרעג געטאָן:

— „און מיין ווייב, וואָס איך האָב דערמאָרדעט, ווו איז זי?“

— „זי, די אַנגעליטענע אַרעמע נשמה, איז געוויס אין הימל, אין גן-  
 עדן.“

— „אויב אזוי, וועל איך זיך ניט איבערגעבן גאָט, ווייל אויב זי איז  
 אין הימל, וויל איך בעסער זיין אין העל...“  
 דאָראַטי און די עלטערן האָבן זיך צעלאַכט און סטעפּאַנוס האָט באַ-  
 וועגט זיינע ברייטע פלייצעס, באקוקנדיק לילין מיט א שמייכל:  
 — „דו לאַכסט גאָר ניט, לילי? וועל איך דיר דערציילן א בעסערע  
 זאך: מיט עטלעכע חדשים צוריק האָבן מיר געפירט צו דער תליה א יונגן  
 מערדער, וואָס האָט דערשטאָכן זיין כלה. דער מערדער איז געווען צעדולט  
 און צעטומלט אזוי, אז ווען א קאָנסטאַבל האָט אויף אים אַנגעשטעלט א קאָ-  
 מערע צו פּאַטאַגראַפירן, האָט דער מערדער אויסגעשריען: „אַ, איר דער-  
 שיסט מיך גאָר?!“ און באלד האָט ער ווי א קלאָץ צו דר'ערד א פּאַל גע-  
 טאָן אין חלשות, אזוי אז ס'האָט אונדז גענומען א לאַנגע צייט אים צו דער-  
 מינטערן, גיסנדיק אויף אים עמערס קאלטע וואסער!“

— „און וואס איז נאָכדעם געווען?...“ — האָט לילי אויסגעשריען,

בלאס ווערנדיק ווי איר צאַרט-ווייסע ליבען-קלייד.

— „אויפּגעהאַנגען!“ — האָט געענטפּערט סטעפּאַנוס.

— „אכזריותדיקע רציחה“ — האָט געמורמלט לילי...

— „וואָס הייסט?“ — האָט געטענהט מאַדאַם שקומאַן — „דער מער-“

דער האָט דאָך זיין טויט פארדינט.“

דאָראַטי האָט עפעס געוואָלט זאָגן, נאָר סטעפּאַנוס האָט איר איבער-  
געשלאָגן:

— „וואַרט אַ ווילע, דאָראַטי, נאָך אַ קאַמישע זאך, וואָס האָט פא-  
סירט ביי אונדז, וויל איך איך דערציילן: אַ מיטליאַריקער קאַפּער, וואָס  
האַט דערהרגעט אַ ווייסן מענטשן, איז אַרויסגעפירט געווארן צו דער תּליה.  
פּלוצלונג איז אָנגעלאָפּן זיינער אַ זון און האָט געבעטן, מ'זאָל אים צולאָזן  
זען זיין פּאַטער. מען האָט אים דערלויבט. איז ער האַסטיק צוגעלאָפּן  
צום פּאַטער און אויסשרייענדיק:

— „טאַטע, וואָס זאָל איך טאָן מיט דעם רויטן אַקס, וואָס דו האַסט  
איבערגעלאָזן ביי דיין באלעבאַס?“

— „נעם אים צו, מיין זון, כ'גיב אים דיר אוועק אַ מתנה.“

— „אַ דאַנק, טאַטע, — האָט דער זון געזאָגט — „איצט באַרויק זיך,  
טאַטע, זאָרג ניט, די ווייסע מענטשן זיינען גאָר ניט שלעכט... דו האַסט  
דערהרגעט אַ ווייסן מענטשן, דערפאַר דערהרגענען זיי דיר, אָבער אַ דאַנק  
גאַט, דעם אַקס דערהרגענען זיי ניט... און מיט די ווערטער איז ער פאַר-  
שוונדן געווארן.“

— „און ניט געבליבן צו זען, ווי מען הענגט זיין טאַטן?“ — האָט  
געפרעגט מאַדאַם שקומאַן דערשטוינט.

— „מילאַ, מיר וואָלטן אים סיי-ווי-סיי ניט צוגעלאָזן צו בלייבן, אָבער  
דאָס שענסטע אין דעם איז, וואָס דער זון האָט זיך אזוי געאַיילט אוועקצו-  
לויפּן פּול מיט שמחה וועגן זיין ירושה...“

— „און דו, מיין זון, זעסט עס צו מיט דייע אַויגן, ווי מען הענגט  
מענטשן?“ — האָט די מוטער געפרעגט, אויסשטעלנדיק אויפן זון אַ רחמ-  
נות-פנים.

— „און דער תּלין איז געוויס אַ שטאַרקער, אַ ווילדער, אַ ברוטאַלער  
גולן, העי?“ — האָט דאָראַטי אַ צערודערטע, איבערגעשלאָגן דער מוטערס  
רייד.

— „אַן אמתער רוצח מוז ער זיין!“ — האָט לילי אויסגעשריען מיט  
צאָרן.

— „ס'הייבט זיך גאָר נישט אָן — — —“ האָט סטעפּאַנוס געענט-  
פערט געלאסן — „ער איז דווקא אַן איידעלער, אַ גוטעהאַרציקער מענטש,  
אלע זאַגן, אַז דער דאָזיקער תּלין איז אַן עכטער דושענטלמאַן“ — האָט  
סטעפּאַנוס געשמייכלט, דעם קאַפּ אויף אַ זייט בייגנדיק און מיט ברייט-  
צעפּנטע אַויגן אָנקונדיק לילין...“



— „ווי זעט ער אויס?“ — האָט לילי געפרעגט מיט א פעסטער שטימע  
און מיט אַנגעשטרענגטער נייגעריקייט.

— „איך בין עס“ — — — האָט סטעפּאַנוס געענטפּערט קאלטבלוטטיק.

אוי, גוטע הימלען!“ — האָבן אויסגעשריען לילי און דאָראַטי אויפֿ־  
אמאָל, און די פּנימער זיינען ביי זיי געוואָרן בלינד ווי קאַלך און א שרעק  
האָט אַנגעפּילט זייערע אויגן — „סטעפּאַנוס, דו? א תּלּין?...“

— „וואָס זייט איר אזוי דערציטערט?“ — האָט סטעפּאַנוס גערעדט.  
ציילנדיק זיינע ווערטער — „לילי, לילי, זע, ביסט טויט־בלאַס!“ — האָט  
ער מיטאמאָל א געשריי געטאָן, זיך דערנענטערנדיק צו איר. זי האָט זיך  
קוים אויפּגעהויבן און א פּאַרשוואַכטע, אויף די פּיס זיך וויגנדיק, האָט זי  
זיך אַנגעשפּאַרט אויפּן דיקן צעקרימטן פּייגן־בוים אין זומער־ביידל, מיט  
אירע בלאַסע הענט האָט זי ארומגעכאַפּט דעם קאַפּ און די אויגן צוגעשלאָסן.

— „לילי, באַרויך זיך“ — האָט סטעפּאַנוס געשריען, וועלנדיק זי אין  
זיינע אויסגעשטרעקטע מעכטיקע אַרעמס אַנכאַפּן; זי האָט זיך אָבער  
ארויסגעגליטשט און איז צו דר'ערד געזונקען.

\* \* \*

... דער דאָקטער האָט ליליס מוטער פּאַרזיכערט, אז עס דראַט לילין  
קיין סכּנה נישט. זי מוז אָבער אירע דערשיטערטע נערוון אויסרוען, נאָכ־  
דעם וועט זי זיכער קענען גיין צו איר אַרבעט. דערווילע זאָל קיינער צו  
איר ניט צוגעלאָזן ווערן, א חוץ דער מוטער און איר טרייער חבּרטע דאָ־  
ראַטי. ווען זי איז בעסער געוואָרן, האָט דאָראַטי איר געזאָגט: „צעבראַכן  
און עלנט איז סטעפּאַנוס געווען, ווען ער איז אוועקגעפּאַרן. דעם דאָזיקן  
בריוו האָט ער מיך געבעטן דיר איבערגעבן.“

אין בריוו האָט ער לילין געפרוּווט דערקלערן, אז ער טוט דאָך נאָר  
זיין פּליכט צו דער רעגירונג... די דאָזיקע מיאוסע אַרבעט, אָט ווי שרעק־  
לעך זי איז, מוז דאָך זיין אימיצער ווער ס'זאָל עס טאָן... ער איז ניט  
שולדיק אינעם טויט פּון די פּאַרמשפּטע, שולדיק אין דעם זיינען דאָך די  
געזעצגעבער און די ריכטער...“

... שפּעט ביינאַכט האָט זי אים אין א קורצן בריוו געענטפּערט און  
מיט פּאַרוויינטע אויגן האָט זי עס פּאַר זיך איבערגעלייענט:

„ס'איז אפּשר פּאַראַנען אמת אין דיינע ווערטער, אזוי ווי דער פּינצ־  
טערער טויט איז אמת... אָבער קיין פּונק גערעכטיקייט געפּיין איך ניט



אין דינע מעשים. דער פאקט, וואָס פארשאפט מיר אועלכע גרויסע יסורים, איז דאָך, אז דו ביסט א תלין... דו, דו, א תלין!...

אומזיסט פרוווי איך אוועקשטויסן פון זיך די דאָזיקע אימהדיקע מחשבה, וועלכע האָט זיך איינגעגעסן אין מיין לייב און אין מיין נשמה, מיט גיפטיקע שאַרפע ציינער... דיין רינג, וואָס כ'האָב תמיד טייער געהאַלטן, דרייט זיך איצטער פאַר מינע אויגן ווי א טויט־פעטליע, וואָס דו לייגסט ארום דעם האלדז פון דעם אומגליקלעכן געפאַנגענעם... א מיאוסער, פייגלעכער האלדזבאַנד, וואָס שטיקט און ווערט, איז מיר דיין ליבעס־רינג... און דער רויטער רובין איז דאָס שרייענדיקע בלוט פון דינע קרבנות, וואָס איז פארשטיינערט געווארן... איך שיק עס דיר אָפּ, כ'קען עס ניט אַנקוקן... מיין האַרץ ווערט צעפלאַצט פון יסורים..."

\* \* \*

... לילי לייגט דעם בריוו אין קאַנווערט אריין, גייט צום פענצטער צו, און אַנלענענדיק אירע בלאַסע עלנבויגנס אויפן קאַרניז, פילט זי פלוצלונג, ווי ס'רייסן זיך איר טיף אין מוח אריין די ווערטער, וואָס סטעפאַנוס האָט איר אמאָל געשריבן: „אמת, אליין בין איך ניט שטאַרק דערהויבן, אָבער כ'דערהייב אנדערע, זינדיקע, צו אויסבעסערן און פארריכטן זייערע חט־אים...“ ערשט איצטער פארשטייט זי די דאָזיקע שפּיזיקע ווערטער מיט זייער גאנצער ברוטאלער נאַקעטקייט... זי ציטערט אויף, זי לייגט איר מידן קאַפּ אין אירע ווייסע הענט און שלוכצט שטיל:

— „יע, אוודאי דערהייבט ער אנדערע... צו דער תליה דערהייבט ער זיי — — —“ מורמלט זי קלאַנגדיק.

דורך דער טיר דערגרייכט צו איר איר מוטערס צערטלעכע שטימע: — „לילינקע, זע, ס'איז דאָך שוין אזוי שפעט, פארוואָס שלאַפסטו ניט?“ זי ענטפערט ניט... לאנג בלייבט זי שטיין ביים פענצטער, בייסנ־דיק די ליפן, פארשטומט, פארזונקען אין מחשבות, דורך האַלב־געשלאַסענע אויגן דערזעט זי די שיינענדיקע קלאַרע האלבע לבנה, וואָס ציט זיך פאמע־לעך, ווי אויסקונדיק עפעס, וואָס זי האָט פארלאָרן... ווי זוכנדיק איר צווייטע אָפּגעבראַכענע העלפט — — —



# דעם קאָפּ פּאַרלאָרן

(דער צײַלונג)

1

איבער דעם הויכן קרומרקנדיקן באַרג, וואס זעט אויס ווי א ריזיקער קאַמעל, האָבן זיך עטלעכע קאַלירן צעשפּילט. דער שפיץ פונעם באַרג, וואס האָט זיך געטונקט אין שקיעה־שטראַלן, האָט אויסגעזען ווי באשפּריצט מיט גאַלד; א ביסל נידעריקער האָבן ארומגעטאַנצט ברוינלעכע שאַטנס; נאָר דער אונטערשטער טייל פונעם באַרג איז געווען טונקל־בלאַ, און די בלאַקייט האָט זיך רחבותדיק אויסגעשפּרייט אויפן וועג, וועלכער ציט זיך פאזע דעם באַרג און ווערט פארשוונדן צווישן מאַסן נידעריקע געדיכטע ביימלעך.

אונטער א פאַר ביימלעך צופוסנס פונעם באַרג האָט געברענט א שוואך פייערל צווישן צוויי שטיינער, אויף וועלכע ס'איז געשטאַנען א קאַכעדיק קענדל קאַווע. ביים פייערל זיינען געזעסן דריי יונגע קאַפּערס: מיד, פאַר־שטויבט, אַפּגעריסן, אַפּגעשליסן, און האָבן זיך געקוויקט מיט דער הייסער קאַווע, זופנדיק מיט גרויס הנאה פון צעבויגענע בלעכענע קריגלעך.

דער יינגסטער פון די דריי, הויך און דין, מיט אן אלטן רויטן שטריימל אויפן קאַפּ, האָט זיך אונטערגעאיילט אויסצוטרינקען די קאַווע, און אַפּ־לעקנדיק זיינע דיקע ליפּן און האַסטיק אַפּווישנדיק ס'מויל מיט זיין צערי־סענעם ארבל, האָט ער פון דר'ערד אויפגעהויבן זיין אלטע פארשטויבטע גיטאַרע, און צומאַכנדיק זיינע קליינע אייגלעך, האָט ער זיך צעשאַקלט און גענומען שפּילן צווינגענדיק ס'בוריש לידל:

„אַן עוף איז דאָ, וואָס לייגט קיין אייער ניט ...

„אַן עוף איז דאָ, וואָס לייגט קיין אייער ניט ...

דאָס איז דער האָן,

דאָס איז דער האָן,

דאָס איז דער האָן, וואס אויפן קירך־טורעם שטייט ...

א פערד איז דאָ, וואָס לויפט קיין „רייסעס“ נישט ...  
 א פערד איז דאָ, וואָס לויפט קיין „רייסעס“ נישט ...  
 דאָס איז דאָס פערד,  
 דאָס איז דאָס פערד,  
 דאָס איז דאָס פערד, וואס אויפן „ווישקי“-פלעשל שטייט ...

א בהמה איז דאָ, וואָס קעלבט זיך קיינמאָל נישט ...  
 א בהמה איז דאָ, וואָס קעלבט זיך קיינמאָל נישט ...  
 דאָס איז דער אָקס,  
 דאָס איז דער אָקס,  
 דאָס איז דער אָקס, וואס אויפן „באָוריל“-פלעשל שטייט ...

פלוצלונג איז צווישן די געדיכטע בייםלעך ארויסגעשווומען א מאן אויף  
 א מאַטאַר-וועליסאָפּעד מיט א קאַרב-וועגעלע ביי דער זייט, אין וועלכן ס'איז  
 געזעסן א מיידל, געקליידט אין ווייסן. מיט ברייט-צעפענטע קלאַרע, ברוינע  
 אויגן האָט זי אָנגעקוקט דעם מאַן, וואָס האָט זיך אריבערגעבויגן איבער די  
 הענטלעך פון זיין וועליסאָפּעד, כדי אים אָפצושטעלן.

— „ווי ווייט איז פון דאָנען צו לינדענבערגס פאַרק?“ — האָט זיך דער  
 מאַן געווענדט צו די קאַפּערס. צוויי פון זיי האָבן זיך פויל אויפגעהויבן  
 פונעם פייערל און, האלטנדיק די קריגלעך אין די הענט, זיינען זיי פאמעלעך  
 צוגעגאנגען צו די רייזנדע, איבערלאָזנדיק זייער חבר מיט דער גיטאַרע,  
 וואָס האָט עפעס אונטערגעברומט אָנגעברוגזט צוליב דעם, וואס זיין געזאנג  
 איז איבערגעריסן געווארן אינדערמיטן ...

— „אומגעפער צען מייל, „באס“ — האָבן די קאַפּערס געענטפערט  
 דעם מאַן.

— „ס'מוז זיין א טעות“ — האָט דער וועליסאָפּעדיסט האַרט ארויס-  
 גערעדט, אזוי ווי מאָנענדיק: — „ס'איז דאָך נאָר אַכט און צוואנציק מייל  
 פון קייפטאון און ס'איז שוין, דאכט זיך מיר, אזוי לאנג, ווי מיר האָבן די  
 שטאַט פארלאָזן.“

— „יע, באַס“, — האָבן די קאַפּערס דערקלערט — „איר האָט אָבער  
 גענומען א פאַרקערטן וועג; איר האָט געדארפט נעמען דעם וועג אויף  
 יענער זייט וועלדל ביי דעם שטיינערנעם בריקל.“

דער יונגערמאן האָט פאררויכערט א ציגארעט און זיך גענומען צו די הענטלעך פון זיין מאַשין, ווען די קאפערס האָבן מיט הכנעה געבעטלט :  
— „באַס, גיב אונדז א שטיקל פונעם ציגארעטל“.

צווארפנדיק א בליק פון פאראכטונג אויף די פאַרשמאַכטע, אויסגע-  
מאַטערטע, מיט לופעטעס באַהאַנגענע קאפערס, האָט ער זיי א וואָרף געטאָן  
זיין פאררויכערט ציגארעטל. נאָר דאָס מיידל אין קאַרב-וועגעלע האָט זיך  
מיט איר בלאָסן לענגלעכן פנים אומגעקערט צום מאַן און, אויסשטעלנדיק  
אירע דיקלעכע רויטע ליפן, האָט זי מיט רחמנות געצויגן די ווערטער :

— „בילי, פוי, ס'איז א חרפה, בילי, גיב זיי דאָך עטלעכע ציגארעט-  
לעך“, און עפענענדיק איר האַנט-טאַש, האָט זי ארויסגענומען פון דאָרטן  
א גאנצן פעקל ציגארעטן און עס דערלאנגט די קאפערס, וועלכע זיינען  
צעשפרונגען געוואָרן פון שמחה און מיט אומענדלעכן בוקן און בייגן זיך  
האַבן זיי אויסגעדריקט זייער דאנקבאָרייט.

דער מיטלווקסיקער, שלאַנקער וויספנימדיקער בילי האָט מיט זיין  
לינקער האנט א גיכן גלעט געטאָן די פון ווינט צעשפרייטע האָר איבער זיין  
שטערן, האָט עס אונטער זיין גראַען הוט פאָרוקט און, האַסטיק אָפּפאַרנ-  
דיק, האָט ער אויף א הויכער שטימע קלאָר געזאָגט :

— „לייזי, זאַלט וויסן זיין, אז וואָס מער מען גיט א קאַפער, אלץ מער  
פארלאנגט ער. איבערהויפט האָב איך אויסגעפונען, אז יידן באהאנדלען די  
קאפערס צו גוט, אָבער די הינטישע קאפערס אַנערקענען עס גיט און שעצן  
געוויס גיט געהעריק אָפּ. די פאַרדאַמטע קנעכט, אָט די שוואַרצע, האָבן  
שוין אזא נאַטור, גיב זיי נאָר גוט פרעסן און צעקלאָפּ זיי גוט די זייטן  
און זיי וועלן דיר געטריי דינען!“

— „בילי, פוי... אפילו א הונט פארשטייט דאָך אויך דאנקבאר און  
טריי צו זיין דעם, וואָס באהאנדלט אים גוט, און ווייס ווי צו האַסן און בייסן  
א שונא“.

— „א הונט איז אנדערש“ — האָט בילי געטענהט, ווען זיי זיינען אין  
טאָל אריינגעפאַרן.

זי האָט אלץ געשמייכלט און אים אַנגעקוקט האלב פארטראַכט, האלב  
פארווונדערט.

און ווען זיי זיינען ארויסגעפאַרן פון טאָל און ארויפגעקומען אויף  
א בערגל אויפן ברייטן ווייסן וועג, האָט לייזי אויסגעשריען :

— „בילי, דאָרט זעט זיך לינדענבערג'ס פאַרק!“

אָנקומענדיק צום הויז אין רעכטן מיטן פאַרק, האָבן זיי געפונען א סך געסט, יונגוואָרג, וועלכע זיינען געקומען צום טאַגן, צו וועלכן דער אייגן-טימער פונעם פאַרק האָט דאָס פובליקום איינגעלאָדן.

אויף דער ברייטער וואַרענדע, אויף וועלכן ס'זיינען געווען אויסגע-שטעלט א סך קליינע טישלעך און בענקלעך, האָבן ברוינע מיידלעך, גע-קליידט אין ווייסן, געסארװערט אָונטברויט. נאָר מערסטנס האָבן זיך גע-וואָרפן אין די אויגן די פיל פלעשער משקה אויף די טישן, ביי וועלכע יונ-גע פאַרלעך זיינען זיך געמיטלעך געזעסן, געטרונקען און געלאַכט און די פנימער האָבן זיי געברענט פון פארגעניגן און פרייד.

ליזי מיט בילין, וועלכע האָבן א ביסל פאַרשפעטיקט, האָבן אויף גיך אויפגעזוכט אן אָרט וווּ אוועקצוזעצן זיך, באשטעלט א פרוכט-געריכט און א פלאַש ביר און האָבן בריהדיק באוויזן מיט אלעמען גלייך פאַרטיק צו ווערן צום טאַגן.

מיטאַמאַל האָט זיך פון ראדיאָפּאָן דערהערט א „פאַקסטראַט“, וואָס מעשענע אינסטרומענטן האָבן הילכיק צעברומט, און דער עולם איז אוועק טאַנצן.

ליזיס ברענעדיקע אויגן זיינען געווען צוגעשמידט צו ביליס ברוסט און זיין מאַרדע האָט גערוט זיכער אויף ליזיס שוואַרצע וואַליקע האַר. זיי האָבן געטאַנצט פעסט צוגעדריקט איינער צום צווייטן, זיין שלאַנקע פיגור אייגן-געבויגן, זיינע אויגן האַלב געשלאָסן פון מתיקות און זיינע ליפן האָבן אָפט אַנגערירט איר שיינעם קאַפּ, מורמלענדיק:

— „ביסט א זיס מיידל, ליזי!“

\* \* \*

ביים אינטערוואַל האָבן די צעהיצטע טאַגן-פאַרלעך זיך אוועקגעלאָדן איבערן פאַרק זיך אָפּקילן און שפּאַצירן.

דער פאַרק איז זייער לאַנג און ברייט. הויכע געדיכטצווייגיגע דעם-בעס און עקאַליפטוס-ביימער ציען זיך פון ברייטן באַרג אין טאַל אריין, הייבן זיך ווייטער אויף א באַרג ארויף, דאָרט וווּ פון א מעכטיקן פעלדו שלאַגט ארויס א דיקער שטראַם וואַסער, וואָס פאַלט אַראָפּ מיט געפילדער אין א שמאַלן טייכל, וווּ עס רוישט און ברומט דאָס שווימיקע וואַסער, ווייס ווי שניי. א ביסל ווייטער אָבער איז דאָס וואַסער שוין קלאַר און



דורכזיכטיק, מען קען זען יעדער פישעלע און איטלעכס שטיינדעלע אויפן גרונט פונעם טייכל, וואס ציט זיך ווייט-ווייט אוועק אין אַט דעם לאנגן פארק.

„נישט אומזיסט איז לינדענבערגס פאַרק אזוי באלבט!“ — האָט ליזי לוסטיק געזאָגט צו ביליך, — „סאַראַ פּראַכטיקע לאַנדשאַפּט, בילי!“  
 „זייער פיין“ — האָט ער פאַרטראַכטערהייט געענטפערט — „ווי קומט עס, וואָס מיר זיינען דאָ פּריער קיינמאַל נישט געווען? ס'איז דאָך נישט צו ווייט פון שטאָט און די יוגנט פאַרט דאָך אַהער אזוי אַפּט צו פאַרברענגען אַ „וויקענד“.

— „בעסער שפּעטער איידער קיינמאַל נישט!“ — האָט ליזי פּריידיק איר האַנט אין ביליס שטאַרקן אַרעם אריינגעדריקט, און ביידע, ווי קינדער, האָבן זיך געלאָזן לויפן פון גרינעם באַרג מיט הונדערטער נאַטירלעכע שטיינערנע טרעפּ אראַפּ, צום פּרוכט-גאַרטן.

פון די שטיינערנע טרעפּ זיינען איבערן טייך אריבערגעלייגט עטלע-כע שמאַלע הילצערנע בריקלעך, פּאַנטאַסטיש געדרייט און געבויגן מיט געפלאַכטענע פאַרענטשעס און צאַצקעדיקע טויערלעך, געבויט פון דיקע צווייגן. אריבערגייענדיק די בריקלעך, קומט מען ווייטער ארויף איבער אויסגעהאַקטע שטיינערנע טרעפּ אויף א הויכן גרינעם באַרג, ארום וועלכן עס דרייט זיך ווייטער דער קלאַרער טייך, זשושענדיק און ברומענדיק און שווענקענדיק די ברעגעס ביים באַרג, אויף וועלכן עס חנדלען זיך פאַר-טראַכט עטלעכע זומער הייזלעך מיט שטיינערנע פאַרסודעטע טישלעך און בענקלעך. פון אַט די זומער-הייזלעך שלענגלען זיך א סך קרומע שמאַלע שטעגעלעך אין פּרוכט-גאַרטן אריין.

„אַט דעם רויטן עפל, וואָס הענגט איבער אונדז, וואָלט איך וועלן האָבן“ — האָט ליזי געזאָגט — „ער איז אַבער אזוי הויך, אז אפילו דו וועסט אים נישט דערגרייכן...“

„איך האָב א פלאַן“ — האָט בילי געענטפערט: ער האָט זי אויפגע-הויבן אויף זיינע קרעפטיקע אַרעמס און זי האָט אַנגעריסן עטלעכע פיינע עפל.

געגעסן האָט מען די עפל זיצנדיק אין א זומער-הייזל פּעסט צוגע-דריקט איינער צום צווייטן. בילי האָט צווישן איין ביס און אנדערן גע-קושט ליזין אַן אַ צאַל. ליזי איז מיטאַמאַל געווארן פּילאַזאַפּיש געשטימט: „זאָג מיר, בילי, ליבסטער דו, ווי מיינסטו, וועסט מיך האַלט האָבן, אפילו ווען איך וועל זיין אַלט?“

בילי האָט זיך צעשמייכלט און, אָפּבייסנדיק א שטיקל עפל, האָט ער די אַנדערע העלפט איר צוגעלייגט צום מויל און אליין מיט א פולן מויל געענטפערט :

— „אַ, אַ, דו ביסט אַקוראט ווי די מוטער הוה, וואָס האָט געזינדיקט מיט אַן עפל... ווייסטו אין וואָס איר זינד איז באשטאנען?“ אָט אין דעם טאַקע, וואָס אנטשטאַט צו עסן דעם עפל, האָט זי גאָר געהאלטן אין פלאַפלען... דו ביסט אויך אזוי, האָסט אָפּגעריסן א גוטן עפל און עסט גאָר ניט, נאָר דו רעדסט, כ'האַב מורא, דאָס וועט אויך פירן צו זינד...“

באַלד האָט ער זי ארומגעכאַפט נאָך הייסער, און קושנדיק איר האַלדו און פנים, האָט ער איר אריינגעאַטעמט :

— „זיי זיכער, ליזי, כ'וועל דיך שטענדיק האַלט האַבן ווי זיך אליין. אָבער וואָס איז די פעולה, — איז ער ערנסט געווארן, — אז דינע עלטערן האַבן מיך דאָך אזוי פיינט. כ'בין דאָך פאַר זיי נישט מער ווי א נבוהדיקער גוי.“

מיט אירע ווייכע הענט האָט זי צוגעמאַכט זיין מויל :

„רייד נישט וועגן דעם. וואָס דאַרף דיר אַרן די באציונג פון מיינע על-טערן?! פאַר פרייע מאַדערנע מענטשן איז נישטאַ מער קיין חילוק צווישן איין נאַציע און דער אַנדערער. און נאָך ווייניקער רעכנט זיך מיט דעם מיין ליבע צו דיר, דערין גלייבסטו דאָך געוויס...“

און שטיפּעריש האָט זי זיך א וואָרף געטאַן אויף זיין ברוסט און איז אזוי געבליבן ליגן שטיל, די אויגן האַלב צוגעמאַכט. אין קאַפּ ביי איר האַבן זיך גענומען פלאַנטערן מחשבות, ווי דאָקוטשנע קאַמאַרעס.

## 3

אודאי האָסן אים אירע עלטערן; אודאי וועלן זיי איר נאָך א סך צרות צוטיילן, וועלן נאָך געוויס וועלטן איבערקערן איר פון איר גליק צו שטערן. אָבער — וואָס פאַר א רעכט האַבן זיי איר צו זאָגן דעות, וואס פאַר א רעכט האַבן זיי זיך אריינצומישן אין אירע אנגעלעגנהייטן? א סך גוטס און פרייד האַבן זיי איר פאַרשאַפט אין אירע צוויי און צוואנציק יאָר? גאָר נישט! אין אירע קינדער-יאָרן האָט זי ביי זיי אין הויז געהאַט נאָר צרות און דחקות. איר פאַטער, א גאַליציאַנער הויכער געזונטער ייד אין די פּופציקער, וואָס זעט אויס פיל יינגער פון זיינע יאָרן, מיט א ברוינעם געזיכט, מיט א דיקער נאָז, גרויסע ביזלעכע אויגן און שווערע פאַרשפיצטע וואַנצעס, שטאַלץ, הויך דעם קאַפּ פאַרריסן, שטאַרק צופרידן מיט זיך, — האָט זיין גאַנצע

יוגנט פארבראכט אין ארומוואנדערן פון מדינה צו מדינה, ביז ער איז אריינגעפאלן אהער, קיין אפריקע, און גראד דא איז אים דאס וואנדערן מיאוס געווארן. עפעס ווי אלע וועגן וואלטן פאר אים פארשלאסן געווארן, איז ער דא געבליבן און שוין גאנצע פינף-און-צוואנציק יאר ווי ער פרו- בירט אלץ אויס זיין מזל אין פארשיידענע אונטערנעמונגען, וואס לאזן זיך אלע מאָל אויס א בוידעם. ער מאכט א שווער, ביטער לעבן פון עפעס ווען א מציאה אויף אן אוקציאָן, א שטיקל קאָמיסיע, פון מיטהעלפן „בוקיס“ אויף „רייסעס“. פון קלעמעניש און פון פארביטערקייט האָט ער זיך גע- האָט גענומען צום פלעשל, פלעגט קומען אהיים שפעט ביי נאכט. איר גוטע מאמע, מיטן לענגלעכן בלאָסן פנים, האָט דערפון שטאַרק געליטן, גערעדט מיט גוטן, מיט תחנונים, שלוכצן, טרערן; נאָכדעם האָט זי אויך מיט ביזן אָנגעפאנגען, מיט געשרייען, זידלערייען, קללות, סקאַנדאַלן. אָט די סצע- נעס האָבן ליזן און אויף אירע צוויי יינגערע שוועסטער מיט איר עלטערן איינאיינציקן ברודער איזידאַר געלאָזן אן אומדערטרעגלעכן איינדרוק. די לאגע האָט זיך א ביסל פארבעסערט, ווען איזידאַר איז אונטערגעוואקסן, געקראָגן א שטעלע ביי א באווסטער אקציאָנערן-געזעלשאפט און גענומען שטיצן די עלטערן. דער פאָטער האָט דעמאָלט בושע געקראָגן פאַרן זון און זיך גענומען פירן לייטישער.

ליזי האָט מיט איר ברודערס הילף באוויזן „מעטריק“ און נאָכדעם קאָמערץ-קורס גלענצנד דורכצומאכן. אירע אטעסטאַטן און גוטע רעפּע- רענצן האָבן איר געהאַלפן קריגן א שטעלע פון הויפט-בוכהאַלטערין אין א רייכער „אנגראַ-שלאַכטערס-קאָמפּאניע“, ווו זי ארבעט שוין יאָרן ביי גוטער באַהאַנדלונג און פיינעם געהאַלט. נאָך איר ברודערס חתונה איז זי געבליבן כמעט די איינציקע שטיצערין פון אירע עלטערן, לאָזט אירע יינגערע שוועסטער בילדן און טראָגט אויף זיך די גאַנצע לאָסט פון הויז. טאָ וואָס פאר א רעכט האָבן אירע עלטערן איר צו שטערן אין איר גליק ?

„איז דען בילי נישט א גליק פאר איר ?“ — האָט ליזי ווייטער גע- טראכט, האלב-דרעמלענדיק אין איר ביליס אַרעמס, לאָזנדיק זיינע ברייטע הענט ארומוואנדלען איבער איר קערפער. — איז בילי דען ניט דער איינ- ציקער, וואָס פארדינט איר ליבע ? און אז ער איז נישט קיין ייד איז וואָס ? מיט וואָס איז דען דאָס קריסטלעכע ווייטער ווי דאָס יידישע ? פון יידישע ענינים האָט זי, אין אירע עלטערנס הויז, קיינמאָל נישט געהערט, רעליגיע- זע און נאַציאָנאַלע סענטימענטן זיינען איר פרעמד, מיט קיין יידישע בחורים איז איר קיינמאָל נישט אויסגעקומען צו פארברענגען. עפעס יאָ געווען

עטלעכע מאָל אויף בעלער, אויף „פיקניקס“, וווּ זי האָט זיך באַגעגנט מיט זיי, אָבער זי האָט אלע מאָל געפילט אין זייער באַנעמונג און האַלטונג עפעס אַ מיין פּרעמדקייט און תּמיד האָט זי געשפּירט אין זייער באַציונג אַ מאַדנעם גאווהדיקן אַנשטעל. איר פּלעגט דערפון שוידערן און פּרעסטלען... זי ווייסט נישט די סבה, פאַר וואָס דאָס איז אזוי, פאַרוואָס טאַקע האָט אויף איר קיין יידישער בחור קיינמאַל קיין איינדרוק נישט געמאַכט? און זי איז דאָך אזוי סענטימענטאַל! אַט האָט דאָך איר אַ ווונדערלעכער כּח אזוי שטאַרק צוגעצויגן צו איר געליבטן ביליון.

זי דערמאָנט זיך די ערשטע באַגעגעניש מיט אים:

אין אַ הייסן זונטאָג נאַכמיטאַג איז זי צוזאַמען מיט אַ באַקאַנטער מיידל אַרויף אויפן „פּיר“ אין קייפּטאון. עטלעכע יונגע בחורים, צווישן זיי אויך בילי דשובערט, אין באַד־קאַסטיומען, זיינען אַריינגעשפּרונגען אין ים און זיך אַוועקגעלאָזן שווימען איבערן טיפּן גרינעם וואַסער־שפּע, נאָך אַ פינף מינוט שווימען האָט איינער פון זיי אויפּגעהויבן די הענט אין דער הייך, אויסשרייענדיק: „ראַטעוועט, כּטרינק זיך!“ און איז באלד אין וואַסער אַריינגעזונקען. בילי דשובערט האָט מיט אימפעט זיך אַרונטער־געלאָזן אונטערן וואַסער און אַ רגע שפּעטער איז ער אַרויפּגעשוואומען, האַלטנדיק דעם כּמעט דערטרונקענעם שווימער פאַר די האַר. נאָכדעם ווי מען האָט דעם דערטרונקענעם געבראַכט צום לעבן, האָט מען דערזען, אַז ביליס האָנט, צעקלאַפט אָן אַ צעמענטענעם סלופּ, איז געווען שטאַרק צעבלוטטיקט. לויז איז האַסטיק געלאָפּן, געבראַכט אַ קרוג וואַסער, האָט אַרומגעוואשן ביליס ווונדן און אים דערנאָך פאַרבאַנדאַזשירט. נאָכדעם האָבן זיי אין קאַפּע אויפן „פּיר“ צוזאַמען טיי געטרונקען, שפּעטער צו „ראַבין אַילאַנד“ זיך געשיפּט — און דערנאָך איז שטאַט אָונטברויט גע־געסן. שפּעט ביינאַכט האָט ער זי אַהיים באַגלייט. זי האָט אים געבעטן ווען עס איז צו איר אין הויז אַריינצוקומען און פון דאָן אָן איז ער געווארן ביי איר אָן אַפּטער גאַסט און האָט זי אַפּט אַרויסגענומען צו אַמוזירונג־פּלעצער.

וועגן זיין לעבן האָט ער דערציילט אין קורצן:

זיינע עלטערן — לאַנג טויט. אַן אַרעמער פּעטער האָט אים דערצויגן. ער האָט באַוויזן צו לערנען ביז „מעטריק“. געקראָגן אַרבעט אין האַפּן. ווען זיין פּעטער איז אַוועק קיין ראַדעזיע, האָט ער באַקומען אַ צימערל ביי באַקאַנטע אַרעמע אַרבעטער, וווּ ער לעבט זיך איינזאַם און רויק. צו לייַע־נען האָט ער קיין לוסט נישט, די ביבל ווייס ער גוט, דאָס האָט ער געלערנט

אין דער יוגנט אויפן באפעל פונעם פעטער. קיין גרויסער ספארטסמען איז ער אויך נישט, האָט אָבער זייער ליב צו שווימען, וועליסאָפּעד פֿאַרן און א סך שפּאַצירן.

אין זייער פרייער צייט קלעטערן זיי צוזאמען אויף בערג, שווימען אין קליפטאָן און קעמפּס־ביי, דערנאָך גייען זיי צופוס אהיים איבער בערג און טאָלן פון דער פראכטפולער קייפּטאונער געגנט. מיינסטנס רעדט זי, ער שטעלט זיינע שווערע טריט און שפרייזט שוויגנדיק. זי איז פארליבט דווקא אין זיין שוויגעדיקייט, שטילקייט און זיין רויקייט, וואס קומט פון גבורה.

טרעפט אמאל, ליזי טראַכט אזוי: מ'זאָגט, אז די שטילע שוויגעדיקע האָבן אין זיך באהאלטענע אכזריות, און ווען דאָס פלאצט ארויס, איז סכנות. מיט בילין איז עס אָבער אנדערש. ער שוויגט, שוויגט און באלד הייבט ער אויף זיינע בלאַע אָפּענע אויגן און די בליקן ריידן, ריידן. אָט די ריינדיקע בליקן לעבן אין איר הארצן. זי פילט, אז זי קען ניט לעבן אָן דער געזעלשאפט פון אָט דעם שוויגעדיקן גבור, וועמען זי איז גרייט זיך אוועקצוגעבן, ווי זי שטייט און גייט.

און זינט יענעם פרימאָרגן, ווען ער איז צו איר געקומען בלאַס און פאריאַמערט איר דערציילן, אז ער האָט פארלאָרן זיין שטעלע און איז גע- בליבן אָן ארבעט און איר איז דאָן געלונגען אין דעם געשעפט וווּ זי אר- בעט, פאר אים צו קריגן א שטעלע, איז צו איר פרייד קיין גרענעץ נישטאָ. זי איז שטענדיק צוזאמען מיט איר בילין. אינאיינעם קומען זיי אלע אינ- דערפרי צו דער ארבעט, צוזאמען גייען זיי אהיים און דער ארבעטס־טאָג פארלויפט אזוי גיך; און וואס מער זי איז מיט אים צוזאמען, אלץ ליבער האָט זי אים.

איין עוולה האָט זי יע אויף איר געליבטן: אָן עוולה, וואָס גייט איר פון קאָפּ נישט ארויס שוין לאַנגע חדשים: עס האָט געטראפן, אז די יאט- קע, וווּ זיי ארבעטן, האָט באדארפט גיך צושטעלן א סך געשלאַכטע עופות פאר א באַנקעט אין א האַטעל. ס'איז געווען קורץ אין ארבעטער, האָט בילי זיך אליין אָנגעבאַטן צו העלפן. דעמאָלט האָט זי געזען, ווי ער האָט די צענדליקער עופות ארונטערגעהאַקט די קעפלעך מיטן שווערן שאַרפן האַק- מעסער אויפן יאַטקע־קלאַץ אזוי פלינק און פליסיק, אזוי שוויגנדיק און רויק, אָט פונקט אזוי ווי בעת ער פאררויכערט א ציגארעטל, דערביי האָט ער נאָך צוגעשמייכלט מיט עפעס אזא מאַדנער הנאה...

און ווען זי האָט אים א פרעג געטאָן:



„בילי, ווי קענסטו עס ביי זיך פועלן אזא שרעקלעכע אַרבעט אזוי גלייכ-  
גילטיק צו טאָן?“

האַט ער געלאָסן געענטפערט:

— „איך טו עס דאָך גיך און די עופות פילן עס ניט, וואָלסטו אָבער  
וויסן די יסורים, וואָס די אַרעמע עופות שטייען אויס אונטערן מעסער פון  
א יידישן שוחט, ווען ער פידלט איבער די העלדזלעך אהין און אהער —  
דאָן וואָלסטו ערשט וויסן, וואָס עס מיינט אכזריות!“  
זי האָט זיך נישט געקענט אָפהאלטן פון צו ריידן וועגן דעם אין דער  
היים. און ווען דער פאָטער האָט עס דערהערט, האָט ער ווילד אָנגעקוקט  
און געזאָגט:

— „ע, ע, ער געפעלט מיר גאָר ניט, ער מוז זיין א ברוט.“

און מיט עטלעכע טעג שפעטער האָט איר מוטער, ביים טיש זיצנדיק,  
א מורמל געטאָן:

— „ווייסטו, מיין קינד, מיר געפעלט גאָר ניט דיין האלטן זיך מיט  
בילין. וואָס איז עס פאַר א תכלית? מען ווערט נאָכדעם באַרעדט...“  
ליזי האָט איר אין די אויגן אריינגעקוקט און זיך צעלאַכט, אָבער די  
עלטערן האָבן נישט אויפגעהערט צו ריידן פון דאָן אָן און האָבן איר  
לעבן אַלץ פאַרביטערט מיט זייערע מוסר-רייד און מיט זייער קרעכצן און  
זיפצן:

— „טאַכטערל, טאַכטערל, וועסט אונדז אין קבר אריינברענגען, אויב  
דו וועסט זיך ניט אָפטשעפן פון בילין.“

— „טאַכטערל, קענסט דאָך קריגן א פיינעם יידישן יונגמאַן, וועלכער  
וועט דיך גליקלעך מאַכן.“

און מיט די דאָזיקע טענות האָבן זיי איר האַרץ גענאָגט און געפרעסן.  
זי פילט, אז איר האַרץ האַלט ביים פלאַצן. זי קען שוין מער נישט  
שווייגן. ביי דער ערשטער געלעגנהייט וועט זי זיי ארויסזאָגן, וואָס זי  
דענקט וועגן זיי, די פאַנאַטיקער וואָס זיי זיינען! זי וועט זיי שוין דער-  
לאַנגען א גאָב פאַר זייערע אלטפרענקישע קאפּריזן און דאָן וועט זי טאָן,  
וואָס איר האַרץ גלוסט.

די בימער אינעם פּרוכטגאַרטן האָבן שטילשווייגנדיק געחלומט אין  
דער לינדער רויקער העלער נאָכט. קיין צווייגל האָט זיך נישט באוועגט



און די לופט איז געווען אַנגעפילט מיט ריינער פרישקייט און מחיהדיקע ריחות פון פעלד און פרוכט.

אירע ווייכע וואַרעמע בעקלעך האָבן זיך פארטרוילעך פעסט צוגעדריקט צו זיין הארטפעליקן פנים, איינגעקלאַמערט אין זיינע אַרעמס, און שטיל-שוויגנדיק, האָלב דרעמלענדיק, האָט ער זי אויף זיך שויס געהאַלטן. פון א שטאַרקן טרייסל אויף זיינע קני האָט זי זיך א זעך געטאַן און אירע אויגן האָבן זיך ברייט געעפנט, פארקוקנדיק זיך אויף דער פולער לבנה, וואָס האָט דורך די געדיכטע צווייגן דורכגעשיינט איבער ביידנס קעפ. זי האָט פארחלומטערהייט דערזען אין דער לבנה קווייטן און שטריכן פון עפעס א צורה. און וואס מער זי האָט אַנגעהאלטן קוקן, אלץ בולטער האָט זיך די צורה ארויסגעקוקט, ס'איז ממש דאָס פנים פון איר פאַטער מיט די פאַר-שפיצטע וואַנצעס מיט דער שטענדיקער שטאַלצער ערנסטער מינע, אזוי ווי ס'וואַלט זאָגן :

— „ליזי, טאַכטער, פאַרליר נישט דיין קאַפ. . . ליזי, וואס איז עס פאַר א פנים צו ליגן אין די אַרעמס פון א פרעמדן בחור אין א פרעמדן פאַרק אזוי שפעט ביינאַכט? וואָס איז עס פאַר א תכלית? . . . פאַרליר נישט דיין קאַפ! — — —“

זי האָט זיך ס'קלייד צורעכט געמאַכט, פאַררויכערט א ציגאַרעט און אים אין מויל אויך א ציגאַרעטל אריינגעשטעקט און עס אַנצינדנדיק האָט זי געזאָגט :

— „בילי, מיר דאַרפן נישט פאַרגעסן, אז מאַרגן פרי מוזן מיר אין געשעפט גיין, — ווען פאַרן מיר אהיים?“

אַנשטאַט אן ענטפער האָט ער זי צו זיך צוגעצויגן און געמורמלט :  
— „מיט א שעה שפעטער פאַרן מיר. נאָר פאַרן פאַרן האָב איך דיר עפעס צו פרעגן, ליזי טייערע, דו וועסט דאָך מיר געוויס דעם אמת זאָגן.“  
— „אודאי וועל איך דיר דעם אמת זאָגן. וואָס איז עס, וואָס דו ווילסט וויסן?“

— „זאָג מיר, ליבסטע, איז טאַקע דאָ א ביסל אמת אין דעם, וואָס די יידן-פרעסער שרייבן אין זייערע צייטונגען און בלעטלעך, אז די יידן האָבן א געהיימע אַרגאַניזאַציע, וואס האָט זיך געשטעלט דעם ציל די קריסטן צו פאַרניכטן, און אז דער האָס פון די יידן צו די גוים איז א ביטערער און א מוראדיקער?!“

— „וואָס פאַלט דיר איין, בילי?“ — האָט זי געענטפערט, טיף אייבי-שלינגענדיק דעם דיקן רויך פון איר ציגאַרעט און אים דערביי מיט שרעק

אנקונדיק — „דו וויסט דאך, אז אין יידישע ענינים ווייס איך נישט א סך מערער פאר דיר. אבער פאר מיינע עלטערן, פאר אלע מיטגלידער פון מיין פאמיליע און פאר אלע יידן, וואָס איך קען, קען איך שווערן ביי מיין לעבן, אז זיי טראָגן נישט קיין שנאה צו קריסטן. אדרבא, אז א קריסט ווייזט זיי עפעס א פריינדלעכע מינע, קוועלן זיי פשוט אָן פון נחת און שטאַלץ און קוויקן זיך מיט יעדן ווארט, וואס גייט ארויס פון זיין מויל“.

— „אי, ליזי טייערע, ווייסטו דען גאָר ניט פונעם בוך „תלמוד“, וואס דערקלערט פאר א מצווה צו ראַבירן און רוינירן די קריסטן?“  
זי האָט שטיפערש מיט איר שטערן זיין פנים געאַקערט און גערעדט מיט א שמיכל און מיט א טאָן, ווי מ'רעדט צו א ליבלעכן קינד :

— „אזא זאך ווייס איך ניט, און איך גלייב ניט, אז יידן זאָלן זיין אזוי גאַריש אזא בוך צו דרוקן, אפילו אז אזא אידיאָטישער דין וואָלט געווען ביי יידן, וואָלטן זיי דאָך די העזה און שטות ניט באזעסן אזא דין צו פוב־ליקירן, זייענדיק אזא קליינע הייפעלע שוואַכע מענטשן צווישן אזא גרויסער צאָל גוים“.

— „אזא קליין הייפעלע זאָגסטו?“ — האָט ער זיך אָפגערופן — „פונ־דעסטוועגן האלטן זיי אין האַנט די רעדער פון דער גאנצער מאַשין פון לאנד און אין זייערע הענט ליגן אלע וויכטיקע אונטערנעמונגען“.

— „מילא, וואָס קענען מיר טאָן, אז ס'זיינען דאָ יידן, וועלכע האָבן פאַרט גוטע כוחות און ס'געלינגט זיי גרויסע געשעפטן צו אנטוויקלען און קאָפיטאַלן אַנצוקלייבן?“

אבער די „גראַע העמדער“ זאָגן דאָך, אז די יידן שאַפן זייערע קאָפיטאַלן גאָר פון באשווינדלען די גוים מיט דער הילף פון די געבאָטן פון די ציו־ניסטן און קאָמוניסטן, וואס פארשפרייטן די לערע פון „תלמוד“ און פון „כל נדרי“ און די „זקנים פון ציון“ — פארשטייסטו? ...“

— „זע, בילי, ליבער יינגל מיינער, אַט ארבעטן מיר ביידע אין א גרוי־סער יידישער פירמע, נו, האָסטו עפעס באמערקט שווינדל אָדער רויב אין דער דאָזיקער קאָלאָסאַלער פירמע? דו וויסט דאָך, אז דורך מיין האַנט גייען דורך אלע קאַרעספּאַנדענציעס, און איך גיב דיר מיין ערנוואָרט, אז מיר האָבן קיינמאָל נישט באקומען א בריוו פון עפעס באשווינדלען וועמען עס איז“.

— „אבער צווישן זיך ריינדנדיק קען מען דאָך נישט אָפשטרייטן, אז ס'זיינען דאָ יידן, וואָס מאַכן פאַלשע באַנקראַטן, און אפילו אזעלכע, וואָס צינדן אליין אונטער זייערע געשעפטן“ — האָט בילי ווייטער געזאָגט.

— „בילי, ליבער, איז וואס? נו, און אז עס געפינען זיך יידן שווינד-  
לער, איז דען געדורנגען דערפון, אז אלע יידן זיינען רויבער? אין יעדער  
נאציע געפינען זיך אויסוורפן. אָט האָבן מיר, למשל, דאָ ניט לאַנג גע-  
לייענט, אז אַן עכטער אפריקאנער האָט זיין מאמען באגאָסן מיט פעטראָ-  
ליום און זי מיט דער גרעסטער אכזריות פארברענט; אָדער אז אן עכטע  
אפריקאנערין האָט אירע דריי מענער מיט א זון פארסמט כדי זייער פאר-  
זיכערונגסגעלט צו קריגן; אָדער אויך אז אן אפריקאנער האָט זיין כלה  
פארפירט און מיט שוידערלעכער רציחה זי אונטערן באַן געוואָרפן און זי  
דערמאָרדעט — נו? וועט דען ווער עס איז האָבן די חוצפה צו זאָגן, אז  
ווייל די שענדלעכע מערדער זיינען אפריקאנער, איז דאָס גאנצע פאָלק  
איין מאסע פון ברוטאלע רוצחים? דאָס וואָלט דאָך געווען אן אמתע  
משוגעת אזוי צו טראַכטן!“

— „ביסט גערעכט, ליזי... איבעריקס רייד איך דאָך נאָר דאָס, וואס  
איך האָב מיט אייניקע טעג צוריק געלייענט אין די פראַקלאַמאציעס...  
דאַרפסט אויף מיר נישט זיין ביח. דאָך א סך אמת געפין איך אין זייערע  
שריפטן...“

— „דהיינו?“

— „אָט שרייבן זיי, למשל: יידן האָבן אַלע בעסטע פרנסות, אלע זיי-  
נען רייך, גליקלעך; און די אפריקאנער זיינען אזוי אַרעם, אויסגעמאָ-  
גערט, שטייען אין ברענענדיקער זון מיט לאַפּעטעס און ברעך-אייזן אין די  
הענט, האַקנדיק שטיינער, בויענדיק וועגן. — האַסטו שוין געזען, ליזי, יידן  
זאָלן טאָן אזעלכע שווערע, שוואַרצע ארבעט?“

— „וועגן דעם האָב איך קיינמאָל ניט געטראַכט. אָבער איך זאך בין  
איך זיכער, אז ס'איז א ביזער ליגן צו זאָגן, אז אלע יידן זיינען רייך און  
גליקלעך, ווייל לויט ווי איך ווייס, זיינען די מערהייט יידן אַרעמעלייט, קלייב-  
הענדלער, וועלכע מאַטערן זיך אין זייערע שאַפקעס אויף אויסצוקלאַפּן  
א דלות-לעבן. אַי וואָס? ס'זיינען דאָ אויך רייכע און עטלעכע גאנץ גרוי-  
סע קאפיטאליסטן, אָבער וואָס פאר א באַטרעף, וואָס פאר א ווערדע האָבן  
זיי אנטקעגן די אמת רייכע פאַרמערס און אנטקעגן די גאָר גרויסע געשעפט-  
לייט? — האָט ליזי געטענהט, אירע אויגן צו דער קלאַרער לבנה אויפ-  
הייבנדיק און מיט נאָך מער אַפעטיט איינשלינגענדיק דעם דיקן רויך פון  
איר ציגארעט. נאָר באלד האָט זי זיך געוואָרפן אויף זיין פלייצע און,  
אומכאפּנדיק זיך האַלדו מיט דער לינקער האַנט, האָט זי געזאָגט לאַכנדיק:

— „אלנפאלס, אויף צו להכעיס די „גראַע העמדער“ לאַמיר זיך ביידע שטאַרק האַלט האַבן און איבערצייגן די וועלט, אז ס'איז דאָ אמתע ליבע צווישן יידן און קריסטן...“

ער האָט שטיל מיטגעלאַכט און ארויסגעמורמלט:

— „גוט, ליזי, כ'בין גרייט, נאָר מיר האַבן זיך צו לאנג פאררעדט, כ'בין זיכער, דו וועסט שוין כאַפן א חלק פון דיין טאטע-מאמען פארן אוועק-בלייבן אזוי לאַנג, קום לאַמיר פאַרן אהיים?“

## 5

א וואַלקן, ווי א דיקע קאָלדערע, האָט צוגעדעקט דעם „טייבל מאָנטן“, פון וועלכן די הויכע שטאַלצע פעלדזנווענט קוקן אריבער איבער דער קור-צער ריינער גאַס, וואָס רייסט זיך משופעדיק בארג ארויף, ווו ס'שטייט דאָס הויז פון ליזיס עלטערן.

די איינציקע דיקע פאלמע אינעם גערטנדל, ביים ווייסן גאַניק פון הויז, און די פארשלאַפענע פראַטייעס אויף די קילעכדיקע בייטן זיינען געווען פייכט פון טוי, עטלעכע שעה פארטאָג, ווען ליזי איז אהיים געקומען.

זי איז שטילערהייט אריין אין איר צימער און, רויכערנדיק אין ציגארעט נאָכן אנדערן, האָט זי זיך אומזיסט געמאטערט איינצושלאָפן. די פארגאנגענע נאַכט האָט איר איבערגעלאָזן עפעס א משונהדיקן נאַכטעם. זי האָט ניט געקענט באגרייפן, וואָס באַמבלט זיך עס ביליך אין קאַפּ, פון וואנען קומט אזא מין ריידן און צי האָט זי אים גוט געענטפערט? און וואס טראכט ער פון איר ענטפער? אין איינס איז זי געווען זיכער: אז זי איז געווען איידל מיט איר באַציונג צו זיינע פראַגעס און אז מיט איר צוגעטאַנקייט צו אים האָט זי באוויזן, אז זי איז אים געטריי. און ביי דעם דאָזיקן געדאנק איז זי איינגעשלאָפן און באוויזן אזוי צו רוען עטלעכע שעה, ווען די שווארצע דינסט האָט איר אריינגעטראגן א קריגעלע היסע קאווע און באלד האָט אין איר צימער אריינגעטאַנצט אויך לאַטי, איר יינגערע שוועסטער.

— „אַ, ליזי, איך האָב דיר וואס צו דערציילן!“

— „לאַטי, כ'בין אזוי שלעפערדיק“ — האָט זיך ליזי געפרוווט אַפּווערן

— „מיר וועלן שפעטער ריידן“.

— „אַבער הער זיך נאָר אין איין וואָרט“ — האָט לאַטי צעווארעמט

און שיינענדיק אָנגעהאַלטן — „נעכטן בין איך אויף א פיקניק געווען אין „וואַנדערשטעל“-וואַלד און כ'האָב זיך באקאנט מיט א פיינעם יונגמאן,

א סטודענט, כ'האב מיט אים פארבראכט די גאנצע צייט און ער האט מיך געבעטן, כ'זאל זיך מיט אים אפט טרעפן!"

— „נו... גליקלעך ביסטו!... פריי זיך, פריי זיך, נאָר פארליר נישט דעם קאָפּ פון גרויס שמחה“ — האָט ליזי איילנדיק געענטפערט.

— „ליזי, הער זיך איך, מיר זיינען ביידע געלאָדן צו קומען צו א גרוי-סער פארזאמלונג צוזוהערן זיך צום רעפעראַט פון א באווסטן ענגלישן ציוניסט, אליין איז ער א קריסט, נאָר ער איז א גרויסער-יידן-פריינט און אן איבערצייגטער אָנהענגער פון דער יידישער נאַציאָנאַלער באוועגונג. ער איז, ווי מען זאָגט, א גלענצנדער רעדנער, מיר וועלן זיך גוט פארווילן. זיי א טייערינקע און קום מיט מיט אונדו.“

\* \* \*

אומגעפער א האלבע שעה שפעטער, ווען זי איז אריינגעקומען אין געשעפט, האָט זי געפונען בילין אן אויפגערעגטן. ס'האָט געשיינט, אז ער האָט געהאַט אן איבעררייד מיט זיין באלעבאַס. ער האָט זיך שטילערהייט געקלאָגט אויף דער עוולהדיקער באנעמונג מצד דעם באלעבאַס, וואָס האָט אים באליידיקט, און קראַצנדיק אן אויער האָט בילי אָנגעברויגזט פאַר-ענדיקט :

— „נאָר וואָס קען מען דערווארטן פון א גראַביונגערישן יידן?“  
— „איך האָף, אז דו האָסט זיך נישט באנוצט מיט די דאָזיקע ווערטער ריינדיק צום באלעבאַס“ — האָט ליזי געזאָגט מיט א זעלטענעם שמיכל, אין וועלכן ס'האָט זיך אויסגעמישט א שווערער צער.

— „מיינסטו, אז ער פארדינט נישט, כ'זאל עס אים פערזענלעך אָפן זאָגן?“ — האָט בילי געענטפערט, זיך טרייסלענדיק פון כעס און באמיענ-דיק זיך צו בלייבן גלייכגילטיק — „דער קלב טרינקט דאָך אונדזער בלוט און ס'בלוט פון זיינע קונדן! אין זיין דיקער בויך, וואָס זעט אויס ווי א באַרג, און אין זיין פעטן קאַרק ווי פון אַן אָפגעקאַרמעטן אַקס איז אריינגע-פאַקט דאָס געזונט און פראַצע, וואָס מיר גיבן אוועק דעם דאָזיקן פאַראַזיט פאַר א ציבעלע און פאַר אַן עפל!...“

ליזי האָט אים אָנגעקוקט מיט דערשטוינונג. פון וואנען נעמט זיך עס ביי איר שטילן שוויגענדיקן בילין אזא לשון? ... און איידער זי האָט בא-וויון א פרעג צו טאָן, האָט ער ווייטער געזאָגט :

— „נאָר איך האָף, אז די צייט וועט אין גיכן קומען זיך אָפצורעכענען מיט אלע בלוטזייגער און מיט דעם דאָזיקן היפּאָפּאַטאַמוס אויך...“



זי האָט געוואָלט אויף דעם ענטפּערן, ווען דער טעלעפּאָן האָט זיך פּונאָדער געקלונגען. זי איז האָסטיק צוגעלאָפּן צום טעלעפּאָן און נאָך א פּאַר מינוטן ריידן האָט זי פּריילעך אויסגעשריען

— „בילי, איזדאָר, מיין ברודער, איז איצט געקומען פון טראַנסוואַל און פּאַרלאַנגט, איך זאָל קומען אהיים צו מיטאָג — אַ, אָבער דאָס מיינט, אז מיר וועלן היינט, ליידער, נישט קענען צוזאמען עסן“ — האָט זי אומעטיק פּאַרענדיקט.

\* \* \*

ווען זי איז אהיים געקומען, איז די שמחה אין הויז געווען גרויס. די גאַנצע פּאַמיליע האָט זיך געפּרייט מיט איזדאָרן, וועלכער האָט זיך צום גוטן פּאַרענדערט אונטער די צוויי יאָר, וואָס ער האָט געלעבט אין טראַנסוואַל. האָט אויסגעזען דיקער און געזינטער און ס'פנים האָט געשיינט פון גליק.

— „געוויס פיל איך זיך גליקלעך“ — האָט ער געענטפּערט אויף די באַמערקונגען פון זיין פּאַמיליע וועגן זיין גוטן אויסזען — „נישט נאָר אויסערלעך בין איך פּאַרענדערט; מיין גאַנץ לעבן האָט אָנגענומען א גאַנץ אנדער כאַראַקטער. איר וועט געוויס זיין פּאַרווונדערט צו הערן, אז אונטערן איינפלוס פון מיין אידעאליסטישער פּרוי בין איך געווארן א סאָ-ציאַליסט“.

— „אַ, דזי!“ — האָט לאַטי אויסגעשריען — „איך בין אויך געוואָרן אן אידעאליסטקע, מיין אידעאל איז ציוניזם“.

— „הייסט עס, אז אונדזער פּאַמיליע וועט מאַכן א גאַנצע רעוואָלוציע“ — האָט ליזי זיך אָפּגערופּן מיט איר חנ'יקן שמייכל אויף איר ראָזן פנים — „נאָר איך, אַרעמיקע, פּאַרבלייב שוין, ווייזט אויס, אן איגנאַ-ראַנטע קאַנסערוואַטיווע בירגערין, אָבער איך פּאַרלאָז זיך אויף אייך, אז ווען אן איבערקערעניש וועט קומען, וועט איר מיך באַשיצן פון אלע געפּאַרן...“

די עלטערן האָבן זיך פּונאָדערגעלאַכט אויפן קול און לאַטי איז אויפגע-שפרונגען, טייטלענדיק מיט א וויסן פינגער:

— „וואָרט ליזי, מאַרגן גייען מיר אלע צו דער ציוניסטישער לעקציע, און ס'קען נאָך פּאַסירן, אז דו וועסט נאָכדעם אנדערש ריידן, יע, וואָרט א ביסל“.



און אויף מאַרגן אין אַוונט זיינען ביידע שוועסטער מיט זייער ברודער איזידאַר געגאנגען צו דער לעקציע.

דער רעפערענט, א מאַן פון אַכט און פערציק, הויך און דיק מיט א ליכטיקן אינטעליגענטן פנים, האָט דעם עולם גענומען מיט זיין כח הדיבור און מיט זיינע לאַגישע ארגומענטן. זיין אריינדרינגען טיף אין די הערצער פון דעם צווייטוונט קעפיקן עולם איז געווען צו באַמערקן פון די אַוואַציעס, וואָס מען האָט אים געמאַכט.

מיט פייער האָט ער גערעדט וועגן תהו ובהו אין דעם יידישן גייסטיקן און מאַטעריעלן לעבן; וועגן דער גלייכגילטיקייט פון די עלטערן און אויך פון דער יוגנט צו דעם ציוניסטישן געדאַנק; וועגן די שוואַרצע כוואליעס פונעם צעבושעוועטן „נאַציוזם“, וואָס מיט א געפאַנצערטער אכזריותדיקער מאַכט פאַרשפרייט ער זיך איבער דער גאַנצער וועלט און אז אויב נישט ציוניזם וועט דאָס יידיש פּאָלק פאַרבלייבן אָן אפּונק פון האַפּענונג אויף דער צוקונפּט, און האָט געענדיקט מיט די ווערטער:

— „אַט איצט איז טאַקע די רעכטע צייט, אלע יידן זאָלן זיך אויפהייבן, פאַראייניקן זיך און העלפן אויפבויען זייער אייגענע נעסט אין זייער נאָ-ציאָנאַלן לאַנד, וואָס וועט מוזן בלייבן זייערס“.

ווען דער רעפערענט האָט זיך געענדיקט, האָבן זיך אָנגעהויבן פראַגעס און דיסקוסיעס. איזידאַר האָט זיך אויך אויפגעהויבן עפעס צו פרעגן:

— „אויב די יידישע רעטונג באשטייט אין האַרטן קעמפן און זיך מקריב זיין פאַר אַן אידעאַל, טאָ פאַרוואָס זשע נישט בעסער שוין קעמפן צוזאַמען מיט דעם אלוועלטלעכן פּראַלעטאַריאַט, כדי צו ענדערן די מיאוסע אַרדענונג פון דער צעפּוילטער געזעלשאַפט, אזוי אז צוזאַמען מיט דער דערלייזונג פון דער גאַנצער מענטשהייט וועלן יידן שוין אויך ווערן באַפרייט פון אלע חרפּהדיקע עוולות, וואָס זיי האָבן אויסצושטיין“.

— „מייך פריינד“ — האָט געענטפערט דער רעפערענט — „מיר האָבן אזעלכע דערפאַרונגען, אז די עכטע סאַציאַליסטן פון פאַרשידענע לענדער ווערן זאָגאַר עקסטרעם נאַציאָנאַליסטיש געשטימט, קוים ווערן זייערע נאָ-ציאָנאַלע אינטערעסן אַטאַקירט, און איבערהויפּט מוז יעדער פּאָלק אויף דער וועלט האָבן זיין אייגן לאַנד און מוז קעמפן פאַר דעם“.

— „זיינען מיר דען אויך א פּאָלק מיט אייגענע נאַציאָנאַלע אינטער-רעסן?“ — האָט איזידאַר ווייטער געפרעגט — „זיינען מיר דען נישט נאָר א סעקציע אַדער גרופּע, וואָס דאַרף זיך צוזאַמענשמעלצן מיט די מענטשן, מיט וועלכע מיר לעבן צוזאַמען“.

— „קינדהייט!“ האָט דער רעדנער געענטפערט — „אַט דאָס איז די צרה, וואָס פיל יידן האַלטן זיך נידעריקער און נישטיקער, ווי אנדערע שונאים האַלטן זיי. די יידישע שונאים האַלטן די יידן פאר א גרויסער און מעכטיקער ראסע, פאר אן אייביק אומאסימילירבארער נאציע, נאָר דווקא די דאָזיקע יידן, וואָס זיינען אייגנטלעך גרייט צו ווידמען זייער לעבן פאר דער גאולה פון דער מענטשהייט, זיינען אזוי גלותדיק פארקנעכט, אז זיי צוהיפלען, אויב יידן זיינע א נאציע“.

די וויכוחים האָבן זיך נאָך געצויגן לאנג. איזידאָר האָט באמבארדירט מיט פראַגעס:

— „פארוואָס, אייגנטלעך, זאָלן מיר זיך אריינלאָזן אין אוואַנטורעס און אוטאָפּיעס צו שאַפן א נייע „יציאת מצרים?“ — האָט איזידאָר סאַרקאַסטיש געטענהט — „פאר וואָס ניט לעבן מיט דער צייט?“

— „מיט דער צייט לעבן? געוויס לעבן מיר מיט דער צייט“ — האָט דער רעדנער געזאָגט — „איז איצטער דען ניט די צייט, ווען אלע גרויסע און קליינע נאציעס האָבן זיך מיט אימפעט א הייב געטאָן, כדי זייערע נאציע-נאלע ענינים צו פארשטאַרקן?“

פון א הינטערשטער באַנק האָט עמעצער אויסגעשריען:

„אלע שרייען, אז זיי לעבן מיט דער צייט, אי די קאָמוניסטן, אי די ציוניסטן, און אפילו די ווילגאַרע פאשיסטן און נאציש שרייען, אז נאָר זייערע באנעמונגען און גענג הייסט: לעבן מיט דער צייט!“

באמערקנדיק, אז די וויכוחים קענען זיך פארציען ביז שפעט אין דער נאַכט, האָט זיך דער עולם גענומען פונאנדערגיין.

אהיים גייענדיק האָט ליזי געזאָגט, אז עס טוט איר הנאה, וואָס זי איז געווען אויף דער פאַרזאַמלונג, נאָר דעם אמת זאָגנדיק ווייס זי נאָך אַלץ ניט, וועלכער איז דער ריכטיקער וועג.

— „נאָר כּוֹזעל זיך נאָך גוט באדענקען“ — האָט זי הילכיק ארויסגע-רעדט, אָננעמענדיק איזידאָרס אַרעם.

דורך די צוויי וואכן, וואס איזידאָר איז געווען צוגאַסט ביי זיינע על-טערן, איז זייער הויז געוואָרן א מין מיטינג-פלאַץ. יעדן אָונט פלעגן צו איזידאָרן קומען ארבעטער, סאַציאליסטן, און סתם ראַדיקאַלע חברים און חברטעס. צו ליזין האָט אָנגעהויבן אריינקומען די ציוניסטישע יוגנט. מען

האָט זיך פארבראכט אין דיסקוסיעס און אָפּט האָט אין הויז געטומלט פון די היציקע דעבאטן.

בען קריינינס, ליזיס פּאָטערס, גאווהדיק פנים מיט די פארשפיצטע וואַנצעס האָט געשיינט מער ווי תמיד. ער פּלעגט זיך פארנעמען א פּלאַץ אויבן־אָן און רייכערנדיק א קרומע פיפקע, פון וועלכער עס האָט ארויסגע־שפּאַרט א דיקער בלאַלעכער רויך, זיך אויפהייבנדיק און צעדרייענדיק זיך אין אַ זיגזאַג, פּלעגט ער צוזאַמענלייגן די הענט אויף דער ברוסט מעשה אומאַפהענגיקער באלעבאַס, צושליסן אן אויג חשיבותדיק און זיך צוהערן מיט כוונה צו די וויכוחים.

— „פּאַפּאַ, זיי דו דער ריכטער“ — האָט איין מאָל געזאָגט ליזי לאכנ־דיק — „משפט דו, ווער איז גערעכט“.

קריינין האָט אָנגעשטעלט א פנים פון אַן אויטאָריטעט און נאָך א רגע טראַכטן האָט ער געזאָגט:

— „פון מיין פראקטיקע אין „רייסעס“ ווייס איך, אז גערעכט בלייבט דאָס פּערד, וואס געוויינט... און געווינען געוויינט דאָס פּערד, וואָס קען בעסער לויפן. און בעסער לויפן קען דאָס פּערד, וואָס איז געוונט... אלזאָ, נאָך מיך מיינונג קומט אויס, אז דאָ זיינען גערעכט די, וואָס טענהן, אז דאָס יידישע פּאַלק מוז אָננעמען אזא הילף, וואָס קען קומען צום גיכערסטן, נישט לאנג צו ווארטן... איך גלייב, אז אין די „רייסעס“ צווישן די ציו־ניסטישע פּערד מיט די סאַציאליסטישע וועלן די ציוניסטישע געווינען, ווייל דאָס וועט גיכער קומען. דאָס לאנד איז דאָך שוין דאָ און די יידן זיי נען דאָך אויך דאָ, אָבער סאַציאליזם, הע... איז נאָך זייער ווייט! אפשר מיט טויזנט יאָר שפּעטער וועט עס פּאַסירן, טאָ צו וואָס זיך ברעכן דעם קאָפּ וועגן דעם, וואָס ס'וועט זיין מיט טויזנט יאָר שפּעטער? נארישקייט!“

איזידאָר איז אויפגעשפרונגען פון זיין אָרט:

— „דאָס וואָלט אפשר געווען גוט, אָבער מען לאָזט דאָך די פּערד ניט לויפן... די ענגלישע רייטער האַקן דאָך זיי אונטער די פּיס... און משיח'ס ווייסער אימל איז דאָך געוויס צו שוואַך און צו פּויל די „רייסעס“ צו געווינען.“

אלע האָבן געלאַכט, ליזי האָט מיטגעהאלטן, אָבער דאָס לאכנ איז איר נישט איינגעגאנגען. ס'האָט איר געפייניקט דער געדאַנק, אז צוליב די פארוויילונגען אין דער פּריילעכער חברה איז זי דערווייטערט געווארן פון איר ביליק. און אז ער וואָלט אהער געקומען? ווי וואָלט ער זיך דאָ גע־האלטן? זי איז געווען זיכער, אז ס'וואָלט אים דאָ געווען נודנע און ער

וואלט איר ווינקען, זי זאל ס'הויז פארלאזן און מיט אים אוועקשפאצירן ווייט-ווייט איבער בערג און טאלן. . . ס'האט איר אויך אזוי ווי געטאָן, וואָס זי האָט ניט געקענט מיטפילן מיט קיינעם פון די פארזאמלטע און איר הארץ האָט נישט געקלאפט מיט ענטוויאזם פאר זייערע אידעאלן; כאָטש זי האָט זיך זייער גוט צוגעהערט צו זייערע ארגומענטן, איז זי דאָך געבליבן אזוי גלייכגילטיק צו זייערע טעאָריעס. דאָך, ווען די וויכוחים זיינען אריבערגעגאנגען צו דער פראגע וועגן די „גראַע העמדער“, האָט עס איר אָנגערירט ביים הארצן און זי האָט גערעדט מיט געפיל און דערקלערט, אז זי שטימט איין מיט איר פריינד דעם דאָקטער ראָטמאן, וועלכער האָט ניט אויפגעהערט צו ריידן, אז די חוצפה פון די „נאציס“ האָט שוין אריי- בערגעכאַפט די מאָס; אז זייערע מיאוסע העצעס קעגן די יידן איז נישט אריבערצוטראָגן; אז זייערע גיפטיקע בלבולים שניידן ס'הארץ פון יעדן מענטשן, וואָס האָט א שטיקל געפיל; אז זייערע שווארצע מעשים-תעתו- עים זיינען שוידערלעך און אז די רעגירונג שטעלט אויס א טויבן אויער און קוקט צו תמעוואטע צו דער טייוולשער אויפפירונג פון די באנדיטן, וואָס זיינען אין לויז ביי די דייטשע נאציס; און אז אויף יעדן פראָטעסט מצד די יידן קעגן דעם וואָס די רעגירונג דערלאָזט אזא נידערטרעכטיקע חברה צו באליידיקן דאָס גאַנצע יידישע פאָלק אזוי שענדלעך און וואָרפן אויף די יידן ברודיקע זלזולים — ענטפערט די רעגירונג, אז ס'איז נישטאָ אזא געזעץ אין דעם לאַנד צו פארבאָטן זלזולים אויף א גאנץ פאָלק, כאָטש באליידיקן א יחיד איז פארבאָטן.

— „וואָס הייסט?“ — האָט לויז אויסגעשריען אויפגערעגט — „אויב ס'איז נישטאָ אזא געזעץ, זאל עס די רעגירונג מאַכן!“

— „האַבן דאָך טאַקע אנדערע רעגירונגען אין זייערע לענדער פאר- באָטן די טייוולשע העצעס פון די „נאציס“.

— „עס בלייבט נאָר איין מיטל“ — האָט לאַטיס יונגער קול געהילכט — „מיר אליין זאלן זיך פאראייניקן אנטקעגן די מנוולים, מיר דארפן ווייזן, אז מיר זיינען נישט קיין פחדנים. אונדזער מאָטאָ מוז זיין „אויב מיר זאלן פאר זיך אליין זיך נישט אָננעמען — ווער דען?“ און יעדער ייד וואס האָט א נאציאָנאלן געפיל, מוז זיך אַנשליסן אָן אזא זעלבסט-פארטיידיקונג- געזעלשאַפט“.

— „שוועסטערל“ — האָט איזידאָר געזאָגט — „נישט נאָר יידן אליין דארפן זיך אַנשליסן אָן אזא געזעלשאַפט, נאציזם איז דער ביטערסטער שונא פון דער גאנצער מענטשהייט, דער שווארצסטער פארביסנסטער פיינט

פון אלץ, וואָס איז פריי און הייליק, און איך בין זיכער, אז ס'וועלן זיין צענדליקע טויזנטער, וואָס וועלן זיך אָנשליסן אָן אזא באוועגונג.

— „אוודאי“ — האָט ליזי געזאָגט מיט איבערצייגונג און בשעת מעשה געטראַכט: „וואָס וואָלט בילי זאָגן דערצו? ...“

אַבער מיט ביליגן איז איר נישט גיך אויסגעקומען צו ריידן וועגן אלץ, וואָס איז פאַרגעקומען.

פאַר דער גאַנצער צייט זיינען זיי ביידע באשעפטיקט געווען און ס'איז זיי קיין צופיל צייט נישט געבליבן צו ריידן און ראַמאנסירן.

ליזי איז כמעט נישט ווילנדיק אריינגעצויגן געווארן אין דער חברה „אנטי־פאשיסטן“, וואָס דער יונגער דאָקטער ראַטמאַן איז געווען איינער פון אירע גרינדער.

א קרעפטיקער ברונעט פון מיטעלן ווקס איז געווען דער דאָקטער. זיין ביינערדיק פנים, זיין ברייטע מאַרדע און קלוגע שוואַרצע אויגן, וועל־כע האָבן געקוקט פאַרשעריש דורך זיינע גרויסע ברילן, האָבן אויסגע־דריקט אנטשלאַנסקייט און באפעל.

ווען ער האָט אדרעסירט אן עולם האָט ער גערעדט מיט היץ, פייער און פלאַם! אַבער פרויזאט האָט ער גערעדט ליבלעך און שטיל און זיך גוט צוגעהערט צו דער פערזאן, וואָס האָט צו אים גערעדט.

ליזי האָט האַלט געהאט צו ריידן מיט אים און אָנצוקוקן די פיינע מינעס, וואָס זיין פנים האָט אויסגעדריקט, ווען ער האָט זיך צוגעהערט צו איר ריידן און בשעת מעשה ארויסגעוויזן זיינע צוויי רייען שניי ווייסע ציינער.

צו אָפט האָט ער קיין מעגלעכקייט נישט געהאט אריינצוקומען צו די קריינינס, זיין פראַפעסיאָנעלע ארבעט איז צו גרויס און פאראנטווארטלעך געווען, איז ער נאָר א פאַר מאַל א וואָך אריינגעקומען זיך דורכצוריידן וועגן די געשעענישן, וואָס זיינען דעמאָלט פאַרגעקומען. און ווען ער פלעגט אוועקגיין, פלעגט פון מאדאם קריינין אלע מאַל קומען איין און דער זעלבער פומון:

— „ליזינקע, וואָלט וויסן, ווי דער דאָקטער ראַטמאַן איז מיר איינ־

געבאקן אין האַרצן! ...“

און בען קריינין פלעגט זאָגן:

— „אַי, אַי איז דאָס א מאַן!“

ליזי פלעגט דאָן צומאכן איין אויג שעלמיש און שפאסן:

— „ער איז א טייערער, אן עכטער „טאַרעברעד“ רייסעס פערדל —



— ״וואָס רעדסטו, ליזי? ס'מיידל, וואָס קריגט אים פאר א התנן, איז אזוי מזלדיק, אז זי דארף אלע רייסעס־פּערד אויף כּפרות!״ פּלעגט ער ענטפּערן, דרייענדיק זיך קאָפּ מיט התפּעלות.

שלינגענדיק דעם רויך פּון א ציגארעטל, פּלעגט דאָן ליזי אויפּהייבן אירע פּלייצעס מיט א געמאכטער יאוש־תּנועהלע:  
— ״ע, ווער האָט עס אזא מזל אים צו קריגן?״

אין אמתן אָבער האָט זי געטראַכט, אז קיין געפּיל פּון ליבע, ווי צו א מאַן, וואָלט ער אין איר האַרצן קיינמאָל ניט דערוועקט. ס'האָט עטלעכע מאָל געטראפּן, אז ער האָט זי אהיים געבראַכט, שפּעט ביינאַכט, פּון א מי־טינג. אַרעם אין אַרעם זיינען זיי געגאַנגען פאר שעהן. זי האָט געפּילט, אז ער צעגייט פּשוט פּון ליבע צו איר. זי האָט זיך אָפּט געוונטשן, אז הלוואי וואָלטן אין איר בלוט אויך געפּלאָסן אזעלכענע וואַרעמע געפּילן צו דעם דאָזיקן ליבלעכן מענטשן. מער ווי קאָלטע אכטונג האָט איר האַרץ פאַר אים נישט געטראַגן, כאָטש זי האָט ליב געהאַט זיין פּריינדלעכן זיך און זיין מילדן צערטלעך זיך צו איר.

ווי אנדערש איז איר געפּיל געווען אין ביליס קעגנוואָרט, ווי פארשי־כורט פּלעגט זי ווערן אין זיך מחיצה...

צי דארף זי עס דערקלערן בילין. אים איבערצייגן, ווי גרויס איר ליבע איז צו אים, אזוי אז קיין אנדער מאַן אינטערעסירט איר גאַר ניט? זי ווייס פּון ביכער און פּון שמועסן מיט אנדערע פּרויען, אז ס'איז א סכּנה א מאַן צו מאַכן אזעלכע דערקלערונגען, וואָס קענען אים איינבילדן, אז זיין שטאָליך זאָל אים נישט אוועקטראַגן ווי א צעווילדעוועט אויסגעזעצט פּערד... זי וועט אָבער יע דערציילן איר טייערן בילין, זאָל ער וויסן, ווי געטריי זי איז אים!

פּאסירט אָבער האָט אַ זאך, וואָס האָט פּאַרענדערט אירע מחשבות. א מיטוואך נאָך האלבן טאָג זיינען זיך די קריינינס אין גרויסן עס־צי־מער צו טיי געזעסן. ווען פּון דרויסן האָט זיך דערהערט א שטאַרק גערויש פּון רעדער און א בראַזגעריי פּון צעבראַכענע שויבן און פּלוצלונג האָבן זיך דערהערט קולות פּון א דערבייקן צימער, וווּ קריינינס מוזינקע, די פּופּצניאַריקע איירין, דער ליבלינג פּון הויז איז געווען. אריינלויפּנדיק אין איר צימער האָט מען זי געפּונען אין א לוזשקע בלוט; דאָס בלוט איז גערור־נען פּון איר קאָפּ, וואָס האָט געקראַגן א גרויסע ווונד פּון א שטיין, וואָס איז דורכגעפּלויגן דורכן גאַס־פּענצטער. ס'איז געווארן א געשריי, א ליא־רעם, מענטשן האָבן געשריען, אז זיי האָבן געזען א גרויסן מאַטאַר־וואַגן.



באפוזט מיט גרויסע „סוואסטיקעס“ און פאנען פון „גראַע־העמדער“. דער וואָגן איז געווען פול געפאקט מיט כוליגאנעס, וועלכע האָבן געשריען מיט ווילדע קולות: „א טויט די יידן!“ און האָבן געוואָרפן שטיינער אין עט־לעכע יידישע הייזער.

ס'איז געוואָרן א טרעוואַגע — א געלאַף, אָבער דער מאַטאַר־וואָגן מיט די כוליגאנעס איז פארשווונדן און די פּאָליציי האָט זיי ניט געקענט געפינען. . . .

פיל פון בויגן איז דאָקטער ראַטמאַן געקומען, די פארווונדעטע איירין פארבאנדאזשירט און זי אריינגעלייגט אין בעט. „מען וועט מוזן דאָס ליב־קע אויגל אָפּערירן“ — האָט ער געזאָגט — „ס'איז פארלאָפן מיט בלוט און איך האָב פחד, אז זי וועט ס'אויג פארלירן“.

לאַנג האָט עס אים גענומען די פארקלאַגטע עלטערן צו באַרויקן. נאָכדעם איז ער צו א ספּעציעלן מיטינג געלאָפן און האָט אויך לויזן אי־בערגערעדט מיטצוגיין מיט אים. אויפן צוריקוועג אהיים, זיינען זיי גע־גאנגען דורך דער שטאָט־אלייע. דאָקטער ראַטמאַן האָט גענומען איר אַרעם און האָט די גאנצע צייט געהאלטן אין ריידן צו איר. זי האָט ניט געוואגט אים מיט א וואָרט איבערצושלאָגן, כאַטש זי האָט געהאט פראַגעס צו שטעלן.

אין מיטן וועג האָט לויזי פּלוצלונג באַמערקט אויף א באַנק, וואס שטייט טיף צווישן הויכע געדיכט־צווייגיגע ביימער, דריי יונגע בחורים פירנדיק א געשפרעך אויפן קול. דער מיטעלער פון זיי איז געווען בילי!  
ווי שטיקער אייז זיינען אירע קני געווארן און די ערד אונטער איר האָט געזונקען. ווו קריגט זי מוט — האָט זי געטראַכט — אים אין פנים אריינצוקוקן?

ער האָט זיך צוזאַמען מיט זיינע חברים א הייב געטאַן און זיי זיינען פארשווונדן צווישן די ביימער.

## 7

אזא שווערע, שלאָפלאַזע נאכט האָט זי נאָך אין איר לעבן נישט געהאט. זי האָט פאר זיך נאָר חושך געזען. זי האָט זיך באַמיט איינצושלאָפן און אירע אויגן געשוואָלן פון געוויין, האָבן זיך ווי שטיקער ליים געלייגט. א מינוט האָט זיך איר געדוכט, אז זי דרעמלט איין, פּלוצלונג האָט דערלאַנגט א שטאַרקער, געשווינטער צוק אין איר קאָפּ און האַרץ און זי איז ווייטער וואָך געוואָרן, באַדנדיק זיך אין הייסע טרערן.

פארוואס האט זי דערלויבט דעם דאָקטער ראטמאן אזוי נאָענט צו איר צו זיין? וועט בילי איר דערקלערונג גלייבן, אז זי האָט צום דאָקטער קיין ליבע-געפיל ניט? וועט ער זי אויסהערן און פארשטיין? האָט ער גע-  
נוג ליבע פאר איר דאָס צו טאָן?

די נאָכט איז פארבייגעקראַכן אויף פוילע אומגעלומפערטע בלייענע פיס. בלאַס, טריב און שולדיק איז זי צו דער ארבעט אוועק אין יאָטקע. שטיל, פארשעמט און טרויעריק האָט זי אירע פייכטע אויגן אויפגעהויבן:  
— „בילי, זאָלסט נישט ביין זיין... ער איז מיר אבסאָלוט גאָר-  
נישט... כ'זועל דיר דערקלערן: מיר געהערן צו אַ חברה, וואָס איז ניט לאַנג געגרינדעט געווארן אום זיך צו פארטיידיקן פון אַנפאלן. מיר זיינען נאָר חברים, אָבער גלויב מיר, איך שווער דיר ביי מיין לעבן, ביי אונדזער ליבע, אז ער מיינט צו מיר גאַרנישט“.

זיין אכזריותדיק שווייגן האָט איר הארץ צעבראכן. קוים וואָס ער האָט זיינען ליפן געעפנט און ארויסגעמורמלט:

„איך בין געווען נאריש צו גלויבן, אז דו ביסט די איינציקע ידישע פערזאָן, וואָס קען נישט באטריגן. איך בין אָפגענארט. און נאָך גרעסער איז מיין אנטוישונג, וואָס איך האָב געמיינט, אז דו ביסט דאָס איינציקע ידישע טאָכטער, וואָס איז נישט קיין קאַמוניסטין. איצטער האָסטו מיר אליין אויסגעזאָגט דעם אמת, אז דו ביסט אויך איינע פון זיי. הייסט עס, אז ס'איז אמת וואָס די „גראַע-העמדער“ טענהן, אז אלע יידן זיינען קאָ-מוניסטן“.

אַן אָפגעברייטע, א פאַרקלעמטע און באלירדיקטע איז ליזי הינטערוויי-לעכס אָפגעשפרונגען. קומענדיק צו זיך, האָט זי דערפילט אז ער מיינט געוויס ניט די יידן צו באלירדיקן, נאָר זיין אייפערזיכטיקייט צו איר רעדט פון אים ארויס, ער וויל עס איר וויי טאָן, באלירדיקן און קרענקען. נייער מוט און קראפט האָט אין איר גענומען שטראָמען, די קרענקונג און פּיין צו טראָגן פון איר אייפערזיכטיקן געליבטן, וואָס האָט נאָך אלעמען, א רעכט זי חושד צו זיין אין אומגעטריישאַפט, נאָכדעם ווי ער האָט זי געזען, אזוי נאָענט צוגעטאָן, אין דער געזעלשאַפט פון אַן אנדער יונגמאן.

און נאָך עטלעכע טעג ריידן און אים דערקלערן איר געטריישאַפט צו אים איז איר געלונגען זיין אייפערזוכט איינצושטילן.

— „איך בין דיר מוחל און גלייב אין דיין ערלעכקייט“ — האָט ער גע-זאָגט — „נאָר דו מוזט מיר צוזאָגן, אז דו וועסט מער קיין מגע ומשא מיט די קאַמוניסטן נישט האָבן, און איך וואָרן דיר — און געדענק מיין וואָרונג

— אז אויב איך טרעף דיך אין דער געזעלשאפט פון דעם דאזיקן קאמור-ניסט, וועט זיין א ביטערער סוף צו אלץ!

גוט, זי איז געווען צופרידן. זי האָט זיך אונטערגענומען ערלעך אָפצוהיטן זיין פארלאנג מיט דאָקטער ראַטמאַנען, צו וועמען ער איז אוי אייפערזיכטיק, מער זיך נישט צו טרעפן. זי איז געווען זיכער, אז ביליס באַציונג צו איר איז די זעלביקע ווי פריער, כאָטש טיף אין איר נשמה האָט געפלאָטערט א פחד פאר זיין וואַרנונג... פון וואנען האָט זיך עס בכלל גענומען צו דעם דאָזיקן שטילן, גוטן בחור אזא טעמפּעראַמענט, וואָס שטויסט מיט אימפעט צו באשלוס, צו שטרענגקייט, צו וואַרענען מיט אַ ביטערן סוף.

און זי האָט עס אליין פארענטפערט: ס'איז נאָר זיין גרויסע ליבע, וואָס פאַראַרזאַכט אייפערזוכט, און דאָס שאַפט שוין כישופדיק נייע כחות, נייע פעיקייטן, — ליבע!

## 8

עטלעכע וואָכן זיינען פארלאָפן אין שווערער ארבעט, אייניקע מאָל איז איר אויסגעקומען צו ארבעטן א פאָר שעה איבער דער געוויינטלעכער אַר-בעט-צייט. און איינמאָל, ווען בילי איז געשיקט געווארן צו אַ נאַענטן שטעטל וועגן געשעפטס-זאכן, האָט דער באלעבאָס אריינגערופן ליזין אין זיין „אַפּיס“ און איר געזאָגט:

— „אפשר וועסטו מיר דעם כבוד אַנטאָן מיט מיר אין טעאטער

היינט אָונט גיין?”

ליזי האָט אים אָנגעקוקט פארווונדערט. וואָס זאָל די דאָזיקע פריינד-לעכקייט באדייטן? וואָס פאר א ציל ליגט הינטער דער העפלעכער אַנ-באַטונג? — האָט זי געטראַכט, בשעת אירע פאַרשנדיקע אויגן האָבן ארומ-געשוועבט איבער דער גאַנצער שווערער פיגור פון איר באלעבאָס.

ער איז געווען א פופציקאַריקער בחור, וואָס אפילו אין זיינע יונגע אַרעמע יאָרן, ווען ער איז נאָך גענויט געווען ארומצולויפן צופוס איבער די דערפער א בהמהלע אָדער א שעפּסל צו קויפן כדי עטלעכע שילינג צו פאַר-דינען, האָט ער זיין גוף ווילטאָג געגעבן, און בפרט שפעטער, ווען אים איז געלונגען פון קצבות רייך צו ווערן, האָט ער געוויס דערלאנגט זיין מעכטיקן קערפער אלץ, וואָס זיינע אויגן האָבן נאָר געזען און באגערט. ער האָט געהאט גרויס חן ביי א געוויסן סאַרט פרויען, וועלכע האָבן אים גערן אונטערגעטראָגן זייער ליבע.

צו איר, צו ליוזין, האָט ער זיך מיט דער גרעסטער אַכטונג באַצויגן :  
 ער האָט זי תמיד באַטראַכט העכער פון זיך, ווייל ער האָט געזען, אז זיין  
 מענלעכקייט אינטערעסירט איר גאנץ ווייניק, און ער האָט באַגריפן, אז די  
 שווערע, געטרייע און ערלעכע ארבעט, וואָס ער קויפט פון איר פאַר גוט  
 געהאַלט, איז די איינציקע זאך, וואָס האַלט זי אין זיין סביבה. זי האָט גענוי  
 געוואוסט זיינע געדאַנקען וועגן איר, טאָ וואָס זאָל פאַרט די דאָזיקע איינלאַ-  
 דונג באַדייטן ?

— „א גרויסן דאַנק, מיסטער דיימאַנד, נאָר עס טוט מיר לייד, איך בין  
 שוין איינגעלאָדן דורך אַן אַנדערן פון פריער.“  
 — „מיר פאַרדריסט עס זייער, ווייל כ'האַב עפעס וויכטיקס מיט אייך  
 צו ריידן.“

— „אפשר איצטער ריידן?“

— „אַ, יע, כ'קען טאַקע. כ'האַב וועגן אייך זייער א גוטע מיינונג. איר  
 געפעלט מיר זייער, ווי איר פאַרשטייט און גלייבט מיר געוויס, האָב איך גע-  
 טראַכט: כ'וועל אייך א פּרעג טאָן... כ'מיינ... פאַרן פּרעגן קומט  
 דאָך קיין פאַטש נישט... טאַמער נישט, איז נישט געפידלט... איך  
 האָב אייך געוואַלט פּרעגן: אפשר וועל איך אייך געפעלן, ווי איך געפעל  
 אַנדערע פּרויען, וואַלט איך וועלן, אז אַנשטאַט ארבעטן אין אַפּיס זאָלט איר  
 גאָר ווערן מייך באַלעבאַסטע אין מייך היים — מייך ווייב.“

שטום האָבן אירע אויגן געזוכט אן אַרט אויף דר'ערד וווּ איר פנים צו  
 באַהאַלטן, קוים וואָס זי האָט געענטפּערט פאַרלאָרן:

— „אזוי פּלוצלונג, מיסטער דיימאַנד, וואָס פאַלט אייך איין?“

זיינע רויטע באַקן האָבן זיך אַנגעבלאַזן, זיינע קליינע אויגן האָבן  
 אריינגעדראַנגען אין איר פנים.

— „כ'ווייס, איך בין אַקעגן אייך אַן אומגעבילדעטער פאַרשוין, אָבער  
 איר וועט זען, א „קוויין“ וועט איר ביי מיר זיין! אויב איר וועט נאָר וועלן,  
 וועט איר אויף גאַלדענע טעפּיכער ביי מיר טרעטן. קליידער? — נעמט  
 פינף-פּונטיקע אַסיגנאַציעס, גאַנצע פּעקלעך, נעמט נייט אייך אויף דערפון  
 די בעסטע קליידער, די טייערסטע בריליאַנטן קויפט, ליוזי!“  
 — „דאָס פאַרלאַנג איך גאָר ניט.“

— „פאַר וואָס זשע נישט? טאָ וואָס דען זשע?... ליבע וועט איר  
 פון מיר האָבן מער ווי פון בילין... און מייך פנים איז, דוכט זיך מיר,  
 אויך שענער און לייטישער...“

— „וואָס פארא דיבורים זיינען עס? וואָס פאר אן אומזין איז עס ביליס נאָמען דאָ אריינצושלעפן אין אייער משונהדיקן געשפרעך, צו וואָס די באליידיקונגען?“

— „כ'רייד עס פון אייער טובה וועגן, ליזי, זייט ניט ביין. כ'ווייס, אז איר האַלט בילין פאר א גוטן פריינד, איר האָט אָבער א טעות, איך קען אים בעסער. כ'וואַלט אים שוין לאנג ארויסגעבריקעט פון דאנען, ווען ניט דאָס, וואָס ער ארבעט דאָ צוליב אייער רעקאָמענדאציע.“

אירע ליפן האָבן זיך לאנגזאָם געעפנט פון דערשטוינונג. אירע בליקן זיינען געפאלן אויף זיין רעכטער האַנט, וועלכע האָט זיך באוועגט פון אויפ־רעגונג און דאָס אַש פון זיין ציגאַר איז געפאלן אויף זיין זשאַקעט ארויף. אַפּשאַקלענדיק דאָס אַש האָט ער ווייטער געברומט:

— „איר מוזט נאָך אודאי געדענקען, אז מיט עטלעכע חדשים צוריק האָב איך מיט בילין געהאַט א צאָנקעריי...“

— „יע, איך געדענק, — וואָס האָט דאן פאסירט?“

דיימאָנד האָט זיך געריבן דעם שטערן און גערעדט:

— „זיצנדיק אין מיין אָפּיס יענעם מאָרגן האָב איך דורך דעם האַלב־אַפענעם פענצטער באַמערקט א יונגמאַן, וועלכער האָט בילין ארויסגע־רופן אין דרויסן. נישט ווילנדיק האָב איך זיך צוגעהערט צו זייער געש־פרעך. זיי האָבן מיך נישט געקענט זען. דער יונגערמאַן האָט ביי בילין געבעטן געלט לייען. בילי האָט אים צוגעזאָגט צו העלפן מיט א פאַר טעג שפּעטער, אים דערקלערנדיק, אז איצטער האָט ער קיין פענע נישט ביי זיך. דער פרעמדער האָט א מורמל געטאַן: „בעט ביי דיין יידישער מיידל א פאַר פונט“. בילי האָט געזאָגט, אז ער קען עס ניט טאָן, האָט זיך יענער אַפּגערופן: — „טאָ אויף וועלכע צרות דארפסטו זיך ארומשלעפן מיט א בלו־טיקן טיזול?...“ בילי האָט געשוויגן... נאָר זיין פריינדס בלוט האָט זיך נאָך נישט באַרויקט און האַלב לאַכנדיק־האַלב שרייענדיק, האָט ער ארויסגעפלאצט: „דו באַרימסט זיך דאָך תמיד, אז דו האַלטט זי נאָר כדי אירע מטבעות ארויסצוקריגן“ — און ביי די ווערטער האָט ער זיך אַפֿ־געטראָגן...“

איך האָב דאן בילין אריינגערופן אין אָפּיס און אים געזאָגט:

— „מיך ווונדערט זייער, וואָס יענער שוויק, וואָס האָט דיך צוזאַמען מיט דיין פריינדין באַליידיקט, איז אוועק מיט גאַנצע ביינער! איך האָב דערווארט צו זען א פאַר שווערע פעטש פון דיר, אזוי אז ער זאָל שוין קיינ־מאַל זיין מויל נישט קענען עפענען — — —“



איז ער אויף מיר אָנגעפאַלן ווי א צערייצטער הונט :

— "יידן האָבן אלץ ליב צו שפּיאָנירן. וואָס האָט דאָס צו דיר, אייגנט-  
לעך, וואָס איך האָב צו טאָן מיט א פּריינד ? ..."

— "אמת, איך האָב בילין דערלאנגט א גאָב, ווי ער פארדינט, און איך  
האָב אים געזאָגט, אז נאָר כדי אייך נישט צו פארשאפן פארדרוס וועל איך  
אים נישט ארויסטרייבן פון דאנען. אָבער מיין בלוט קאָכט אין מיר די  
גאנצע צייט און איך קען עס נישט פארבאָרגן פון אייך."

— "ס'מוז דאָ זיין עפעס א טעות" — האָט ליזי געזאָגט שטיל — "נאָר  
מיר וועלן נאָך ריידן וועגן דעם — — —"

— "און וועגן מיין פאַרשלאג און ביטע צו אייך וועט איר אויך א טראַכט  
טאָן און מיר געבן אן ענטפער ?"

— "א... אפשר... שפעטער... אָ, נאָך ניט, נאָך ניט..." —  
האָט זי געשטאַמלט א צעטומלטע, אן אָפהענטיקע, און איר פנים איז גע-  
וואָרן צונטער רויט און אירע שיינע אויגן פייכטלעך...

ער האָט נאָך עפעס געהאט צו ריידן, נאָר פון איר אָפּיס האָט זיך דער  
טעלעפאָן פונאנדערגעקלונגען.

ס'האָט גערעדט דאָקטער ראטמאן. ער מוז זיך מיט איר זען. זייער  
וויכטיקע נייעס האָט ער איר צו דערציילן און זיך באראטן מיט איר וועגן  
פארשיידענע אָנגעלעגנהייטן.

דער טראַמוואַי, אין וועלכן זי איז פאַרנאָכט אהיים געפאַרן פון דער אר-  
בעט, איז געווען געפאקט און זי האָט געמוזט שטיין לעבן טיר. א יונגער  
ענגלישמען האָט איר פּריינדלעך זיין אַרט אָנגעבאַטן. זיין נאטירלעכע  
העפלעכקייט איז געווען באגלייט מיט אזא איידעלער מינע, אז ליזי האָט  
ניט געקענט ביישטיין און זי האָט זיין פּריינדלעכן אַנבאַט נישט פארשוועכט.  
אים דאנקענדיק מיט א שמייכל אויף אירע ליפן, האָט זי זיך אוועקגעזעצט,  
ארויסקונדיק דורכן פענצטער צו די הויכע אייכן־ביימער ביי ביידע זייטן  
פונעם באַרג, אויך וועלכן דער טראַמוואַי האָט זיך ארויפגעשפאַרט, זשומענ-  
דיק און ברומענדיק, וואָס האָט אין איר מוח אָפּגעהילכט און זיך אויסגע-  
מישט מיטן באַסאָוון קול פון דיימאַנטן, מיט דער קלינגענדיקער שטימע פון  
דאָקטער ראטמאן און מיט דער שטילער, קאַלטער, אָבער איידעלער אויס-  
שפראך פון איר בילין... ס'איז איר געווען קלאַר ווי דער טאָג, אז פון  
דיימאַנטס ווערטער איז נישטאָ קיין אַכט צו נעמען, ס'איז פשוט א געמיינער  
ליגן, פאַראורזאַכט דורך נאַרישער אייפערזוכט... וואָס זאָל זי טאָן צו  
דעם מאַדנעם קאפּריו פון איר באלעבאַס ? הייסט עס: אז זי און בילי



וועלן פארלירן זייערע שטעלעס. זאל זיך, וואס עס וויל, זי וועט אפן זאגן דיימאנטן, אז ער זאל וועגן איר נישט טראכטן. אבער וואס פארא וויכטיקס האט דאקטער ראטמאן איר צו דערציילן? אפשר זאל זי זיך גאר ניט זען מיט אים? מער פעלט איר נישט, בילי זאל זי ווייטער דערזען מיטן דאקטער... און ווי זאל זי זיך באגיין מיט אים? זי וועט אים דערקלערן דעם גאנצן צושטאנד. ער וועט זי פארשטיין — האט זי צו זיך אליין גערעדט, פארטיפט אין געדאנקען און אַנקונדיק די מענטשן אויף דער סטאנציע, וואס האבן געווארט אויף דעם טראם. צווישן די מענטשן האט זי דערקענט ראטמאנען, וועלכער איז ארויפגעשפרונגען אויפן טראם און, זי דערזענדיק, איז ער צוגעגאנגען צו איר און האט איר געזאגט שטיל:

— „אן אנגענעמע איבערראשונג! ס'איז אזוי גוט, וואס איך האב אייך דא געטראפן, וועלן מיר זיך טאקע קענען א ביסל דורכריידן, ווען איך וועל אייך באגלייטן אהיים אראפגייענדיק פונעם טראם.

— „ס'האט זיך געהאנדלט וועגן וויכטיקע דאָקומענטן“ — האט ער איר דערציילט, וואס מען האט געפונען און וואס מען האט פון זיי קלאָר און דייטלעך געקענט באווייזן, אז די „גראַע־העמדער“ זיינען געטרייע דינער פון דעם בערלינער אַנטיסעמיטישן פראָפּאָגאַנדע־הויז. דאָרט האט זיך גערעדט וועגן די פינצטערע פלענער, וואס די נאציס האבן צוגעגרייט אנטקעגן דעם דרום־אפריקאנער יידנטום.

— „ס'איז אונדזער פליכט אלץ קלאָר אויפצוווייזן דעם אומוויסנדיקן פובליקום, וואס לאָזט זיך פארפירן פון די פארקויפטע נפשות.“  
— „ווי אזוי“ — האט ליזי געפרעגט, אויפהייבנדיק די אויגן צו דעם דאָקטערס אויפגערגטן פנים.

— „מיר וועלן ריידן צום פאלק, מיר וועלן שרייבן מיט א קלאָרער, דייטלעכער שפראַך, מיר וועלן באזוכן זייערע פאַרזאַמלונגען, מיר וועלן זיי צעברעכן מיט אונדזערע דערקלערונגען, מיט אונדזערע ארגומענטן.“

איר מילדער שמיכל האט אים צוגעגעבן היץ און ענטוויאָום, און ער האט איר נאָך שטילער געזאָגט:

— „זיי האלטן א גרויסן מאסן־מיטינג אויפן „פאַרייד“ היינט אָונט אַכט אזיגער, צען פון אונדז וועלן קומען, וועט איר מיטגיין?“  
— „גוט, כ'זעל מיטגיין.“

און שטייענדיק ביים טויער פון איר הויז, האט ער איר צוגעזאָגט זי צו קומען נעמען צו דער באשטימטער צייט צום מיטינג.

ווען ער איז געקומען, האָט ער זי שוין געפונען ווארטנדיק אויף אים. די עלטערן, אז זיי האָבן דערהערט, ווהיין זיי קלייבן זיך צו גיין, האָבן זיך געבעטן ביי זיי, זיי זאָלן ניט גיין צום מיטינג פון די ווילדע חיות, בלויז די קליינע בלאַסע איירן, וואָס האָט זיך צוגעהערט צו די ארגומענטן, האָט זיך אָפּגערופן:

— „גיי, גיי, ליזי טייערע, און רעכן זיך אָפּ מיט די גולנים פאר מיין אויג, וואָס זיי האָבן מיר צעשעדיקט!...“

מיט טרערן אין די אויגן האָט ליזי איירינען, איר ליבלינג, אָנגעקוקט און מיט א געמאכטן שמייכל איז זי ארויס מיט ראטמאנען. זיי האָבן געפונען דעם מיטינג אין פולן גאנג. א פאַר טויזנט מענטשן זיינען געשטאַנען ארום א גרויסן קאסטן, וואָס האָט געדינט פאר א פלאט-פאַרם.

אומזיסט האָט דאָקטער ראטמאן פרובירט דורכשלאָגן זיך א וועג נעענטער צו די רעדנער. דאָס פובליקום איז געווען צו גרויס און צו נייגע־ריק און האָט זיך קיין ריר נישט געגעבן. זיי זיינען ביידע געבליבן ווייט פון פלאַטפאַרם, פון וועלכער ס'איז געווען שווער צו זען דייטלעך, אָבער די רעדעס האָבן זיי געקענט הערן.

א געל-האַריקער פארשוין מיט א רויטער גראָבער נאָז, ווי געשוואָלן מיט ווילדער רציחה האָט זיך געריסן די האַלדז, שרייענדיק אויף זיין היי־זעריקן קול:

— — — איר ווייסט דאָך אלע, אז טויט איז דער סוף פון אלץ אויף דער וועלט, איז דאָך געוויס א ריכטיקע סברא, אז מען דארף פאראורזאכן אַט דעם טויט צו די, וואָס פארדינען עס מערסטנטיילס... און ווער פאר־דינט עס אזוי ריכטיק, ווי די יידן... יידן זיינען גנבים, רויבער, און אלע צרות, וואָס פארשווארצן די גאנצע וועלט, קומען נאָר פון יידן, איז עס דאָך אן אמתע מצווה דעם דאָזיקן פעסט, די יידן, אין ים אריינאַגן! די אַרעמע אפריקאנער באפעלקערונג וועט דאָן פשוט אָפּלעבן און עסן זאָט דעם ביסן ברויט, וואָס די יידישע בלוטזויגער רייסן ארויס פון זיין מויל! און די גאנ־צע וועלט, וואָס די יידן באהערשן, וועט זיך פרייען. איר ווייסט דאָך, אז דער פארפלוכטער יידישער קהל האַלט אין איין וועבן דעם גרויסן פלאן — די גאנצע מאַכט פון דער וועלט־הערשאַפט צו פארכאפן!...“

די ווייניקע יידן, וואָס זיינען ביים מיטינג געווען, האָבן די קעפּ צו דר'ערד געבויגן און גרויס איז געווען זייער צער און חרפה און ווייטאַג צו צוהערן זיך צו די שרעקלעכע זלולים און שענדלעכע בלבולים, וועלכע

האָבן געהאַלט איבער דעם יידנטום אומגעשטערט. אָן א ברעקל פראַטעסט, אָן א קעגן־געשריי . . . און ווען דער כוליאָן האָט נאָך זיין בושעווען און פילדערן זיינע סם־המות־דיבורים אויסגעשריען: — „כ'בין זיכער, אז אלע צוהערער שטימען איין מיט מיר . . . ווער עס איז קעגן מייער באשוליקונג־גען אויף די יידן, זאָל אהער קומען און זאָגן זיך, און געווארן א טויטע שטיל־קייט אויף א פאָר מינוטן, און דאָס דאָזיקע שטילשווייגן איז ליזין און ראַט־מאנען אזוי, ווי די אנדערע עטלעכע יידן, פיל שרעקלעכער און שווערער געווען ווי די גאנצע כאמעשע דרשה.

— „לאָזט מיך צו, איך וועל ענטפערן זיך!“ — האָט דאָקטער ראַטמאַן א צעקאַכטער אויסגעשריען.

„קין פאראזטישער ייד זאָל זיין מויל נישט עפענען“ — איז געקומען אַן ענטפער פון דער פלאַטפאָרם.

— „אָהא, איר פינצטערע שוואַרצע נפשות, איר האָט פחד דעם ליכטיקן אמת צו הערן זיך!“ — האָט דאָקטער ראַטמאַן געשריען.

— „לאָזט דעם יידן שטעלן נאָר עטלעכע פראַגעס“ — האָט איינער פון פובליקום אויסגעשריען — „ווייזט, אז איר זייט נישט קין פחדנים זיך!“

— „גוט זיך!“ — האָט ראַטמאַן געזאָגט — „איך פרעג: פארשטייט איר דען ניט, איר „גרע־שערטס“, אז איר מאכט חוזק פונעם אפריקאנעם פאַלק, אז איר באַטראַכט עס פאר א געזינדל פון אידיאָטן, אז א נאַציע פון באַלד צוויי מיליאָן מענטשן זאָל מורא האָבן פאר א הייפל פון זיבעציק טויזנט יידן, וועלכע איר ווילט דערשטיקן? צווייטנס, ווייסט איר דען ניט, אז איר זייט די גרעסטע באַטריגער און פאררעטער פון לאַנד מיט אייער גיפטיקן אויפרוף צו א גרויסער מערהייט צו צעטרעטן און צעברעכן א קליי־נע מינדערהייט; מיט אייער שוואַרצער האַס־אגיטאציע ווייזט איר דאָך דעם ביישפיל פאר די שוואַרצע ראַסן, זיי וועלן זיך דאָך אַפּלערנען פון אייך א מינדערהייט צו פארניכטן . . . זיי, די שוואַרצע, מאכן דאָך אויס די גרוי־סע מערהייט פון צוועלף מיליאָן מענטשן אנטקעגן דער קליינער צאָל ווי־סע! . . .“

— „ייד, גיי קיין פאלעסטינע דאָרטן וועסטו באקומען א דערקלערונג זיך!“ — איז געקומען דער ענטפער פון פלאַטפאָרם, דערטרונקען אין כוואליעס פון געלעכטער.

דאָקטער ראַטמאַן האָט זיך נישט פארלאָרן און זיין הילכיקע שטימע האָט זיך ווידער געלאָזט הערן:

— „איר פאשיסטן, טענהט, אז איר ווילט פארהיטן די קריסטן, טאָ ווי קומט עס, וואָס איר זייט די טרייע חברים און תלמידים פון די דייטשישע אויסגעשפראַכענע אַנטי־קריסטוס פירער, וועלכע פרעדיקן אָפן געצנדיגסט און וואַרפן שמוציקע זלזולים אויף דער ביבל און אפילו אויף דעם שעפער פון קריסטנטום צוליב זיין יידישער אָפּשטאַמונג? ווי שעמט איר זיך ניט צו רופן „קריסטן“, ווען איר טרעט מיט ברודיקע פיס די קריסטלעכע לערע פון שלום, אמת און ליבע?“

— „קייַן יידן ענטפערן מיר ניט“ — האָט ווידער געדונערט פון פלאַט־

פאַרם.

און ניט בעסער איז געווען דער מזל פון די אנדערע פראגעס, וואָס ראַטמאַן האָט געוואָרפן איינע נאָך דער אנדערער.

— „שעמט זיך, מיאוסע ליגנער!“ — האָט ער שוין האַלב היחצריק געשריען — „איר פאַרשפּרייט שוואַרצע שקרים, אז יידן האָבן די גאַנצע וועלט־מאַכט, ווען איר ווייסט, אז זיי האָבן אפילו ניט די מעגלעכקייט צו פּוועלן ביי דער רעגירונג אייערע נידערטרעכטיקע ליגנס צו פאַרבאַטן!“

— „ייד, גיי קיין פאַלעסטינע! — — —“

— „ייד, פּגר!“ — האָבן כוליאַנעס פון פּלאַטפאַרם געדונערט.

פּלוצלונג האָט זיך דערהערט א פּעסטע, קלאַרע שטימע פון אן אלטן מאַן און אויף דער פּלאַטפאַרם האָט זיך באוויזן א גרוי־בערדיקער געזעצ־טער בור, וועלכער אויפהייבנדיק די האַנט, האָט געהאַמערט שטאַלענע ווערטער:

— „ברידער אפּריקאַנער, איר באַגייט זיך שענדלעך און גראָב. קיין ענטפער קענט איר נישט געבן דעם יידן, שרייט איר אומגעלומפערט: „גיי קיין פאַלעסטינע!“ — פאַרגעסט אַבער ניט, אז מיט צוויי טויזנט יאָר צוריק האָט מען אונדז פון דער דאָזיקער פאַלעסטינע שוין געגעבן דער־קלערונגען, וועלכע זיינע אונדז הייליק און טייער און נויטווענדיק ווי ברויט און זאַלץ, נאָר איר באַשמוצט עס. אָט די דאָזיקע דערקלערונגען, וואָס זיי־גען געקומען פון פאַלעסטינע און מיר האַלטן עס טייער ווי אונדזער לעבן, זיינען עס פון אונדזער האָר און משיח, וואָס איז געקומען פון שבט יהודה... א ייד, וועמען איר באַליידיקט און באַשפּייט!“

— „א, א פאַררעטער, אַנגעדונגען פון די יידן, רעדט עס!“ — האָט

א פאַרשוין אויסגעשריען.

— „ניין, אַן ערלעכער קריסט!“ — האָט ווייטער געקלאַפּט די זעלבי־

קע שטאַלענע שטימע פון עלטערן בור — „פּוי, ברידער, פּוי, חלשות!“

געדענקט, מיר וועלן טייער באצאלן פאר אזא פארברעכן. פארגעסט ניט, אז טאקע פון דער דאזיקער פאלעסטינע, וואס האָט אונדז דערלאנגט נבי-אים און געטלעכקייט, קען נאָך ארויסוואַקסן א נײַער נביא, א נײַער דוד, וועלכער וועט שאַפן נאָך א „תהילים“, וואָס וועט פארדאמען צו אייביקער העל און פארוויסטונג די גאנצע געמײנע ווילדע חברה, וואָס באגײט זיך אזוי לומפיק אנטקעגן די ברידער פון אונדזערע אַפּאָסטאָלן און קריסטוסן! — „ברידער „גראַע־העמדער“! — האָט געליארעמט איינער פון פּלאַט-פּאַרם — „שרעקט זיך ניט, פון יידן קענען שוין קיין נביאים ניט ארויס-קומען. דער סוף קומט שוין אויף זיי אין גיכן. אַנגעהויבן האָבן די רײנע גוטע דײַטשן צו ברענגען אויף זיי די מפּלה און מיר, גוטע אפּריקאנער, מוזן עס מיטהעלפן, מיר וועלן דערין באגליקן, ברידער!“ — האָט ער גע-רעוועט, פּאַכנדיק מיט זײנע לאנגע אַרעמס — „ברידער, די אלטע לײט אונדזערע, אזוי ווי דער אלטער, וואָס האָט דאָ געפּלאַפּלט, האלטן אין אויס-שטאַרבן און מיר, יונגע, מוזן זיך אַפּרעכענען מיט די יידן, אונדזערע גרעס-טע שונאים, פאר דעם מיאוסן בונד, וואָס זיי האָבן געשלאָסן אויף דער גאנ-צער וועלט, אונדז קריסטן צו פארניכטן!“

ליזי קריינין האָט זיך פּלוצלונג דערלאנגט א צאפל און, זיך פעסט אַנ-האַלטנדיק אָן דאָקטער ראטמאנס פלייצע, האָט זי זיך אויף אירע שפּיץ פּוס-פּינגער געשטעלט זיך בעסער איינצוהערן צום יונגמאנס קול, און פּאַרפלעפט, דערשטוינט אַנקוקנדיק מיט ברייט-צעפענטע ווילדע דערשראָ-קענע אויגן, האָט זי אויסגעשריען:

— „גוטער הימל! — ס'איז דאָך בילי! — — —“

און ווי א שטיק בליי איז זי צו דר'ערד געזונקען.

## 9

— „עס איז ראַטזאַם, איר זאָלט זיך אַפרוען, נישט גיין צו דער ארבעט א טאָג אַדער צוויי“ — האָט דער דאָקטער העפלעך גע'עצה'ט ליוין. זי האָט געפּאַלגט און טעלעפּאָנירט דיימאַנטן, אז זי פילט זיך ניט געזונט, און צום ערשטן מאל פאר דער גאנצער צײַט פון איר ארבעט האָט זי דעם טאָג פארפעלט צו קומען.

געוויינט צו איר ארבעט, האָט זי זיך אין דער היים קיין אַרט נישט געקענט געפּינען. זי האָט זיך שטאַרק באַמיט זיך צוזאמענצונעמען, לײע-נען א בוך. זי האָט אַבער קיין איינציקן געדאנק ניט געקענט צונויפקלעפּן



פון די ווערטער, וועלכע האָבן זיך געדרייט שווינדלענדיק און שאַקלענדיק זיך פאַר אירע פאַרקלאַנגטע אויגן.

א קליין ווייס קעצעלע, בלויז עטלעכע מאָנאטן אלט, איז פון אונטער א סאַפע ארויסגעקראַכן און זיך פאמעלעך געלאָזט גיין צו דער בלאסלע-כער ווייס געקליידטער ליזין. דאָס חניק קעצעלע האָט אויפגעהויבן די גראַע אייגעלעך, צווייפלענדיק צי זי זאָל וואַגן צוצוגיין נענטער און אפשר אויך אָנרירן די דאָזיקע גרויסע באשעפעניש... א רגע האָט זי זיך אָפֿ-געהאַלטן און מיט חשד און פחד עפעס צוריקגעטראָגן זיך, נאָר באלד האָט עס באשלאָסן פאַרט צו וואַגן און זיך אָנגעטרויען דער מעכטיקער בריאה, עס איז געקראַכן נענטער און מיט אירע נעגעלעך ליזיס קלייד בארירט און באלד מיט אימפעט זיך געלאָזט קלעטערן אויף דער מיידל און געבליבן זיצן אויף איר פלייצע, ס'קליין קעפעלע צודריקנדיק צו איר טרערן פייכטן פנים.

בלעטנדיק דאָס קליינע ווארעמע חיהלע, איז ליזי אויף דער וואַרענדע ארויס א מידע, און טריבע האָבן אירע אויגן אוועקגעקוקט איבער דער ברייטער ווייט־שטחדיקער לאַנדשאַפט, וואָס האָט זיך געצויגן פון א דריי-עקיקן שטיק „טייבל־מאָנטן“, באדעקט מיט געדיכטע וועלדלעך, וואָס האָבן געגרייכט ביזן ים, וועלכער האָט זיך געשפרייט אין בלאַער שפע ווי א גיגאַנ-טישער שפיגל, וואָס איז ביים ברעג געווען אַן טעם, קרום אויסגעהאקט אין עטלעכע ערטער. נישט ווייט פון ברעג האָבן גערוט צוויי גרויסע שיפן, רחבותדיק, ווי חשובע געסט, וואָס זיינען געקומען פון א ווייטן וועג, און ארום זיי זיינען ארומגעשוומען אהין און אהער א סך קליינע שיפלעך מיט הינטישער חניפה, הכנעהדיק מקבל פנים צו זיין די מעכטיקע הערשערישע שיפן... און דאָרטן ווייטער, אויך א שטיק פונעם ים־ברעג, האָבן זיך גע-הויבן אויף א קייט הויכע בערג, און בערג איבער בערג, איבער וועלכע ס'האָבן געבלאַנקט אין זונען־פייער ברוין־געלע פעלדזן אין פארשיידענע פאַרמען. איין פעלו האָט אויסגעזען ווי א מעכטיקער טיגער, מיט אן אכזריותדיקן פראָפיל, מיט זיין לאַנגן עק פארדרייט, אַט-אַט שפרינגט ער אראָפּ מיט א ווילדן אימפעט און באַפאַלט דעם גאַנצן באַשטאַנד אונטערן באַרג און מאכט פון אלץ א תל... .

נאָך א באַרג האָט אויסגעזען ווי מאַוימדיקער הויכער טורעם, אויף וועלכן ס'איז אזוי מייסטערהאַפט ארויפגעשטעלט געווען א רונדער פענצ-טער צווישן צוויי שפיציקע שטיינער און דורך דעם דאָזיקן פעלזן־פענצ-טער האָבן ארויסגעקוקט מיסטישע פנימער פון אנדערע וועלטן... . און



דערביי זיינען פינקטלעך און פארזיכטיק געווען אוועקגעלייגט עטלעכע גרויסע פעלזן איינער אויפן צווייטן און גאָר אויבן איז איינער געווען אקור ראט ווי א ברוינלעכע טרונע מיט א מאסע קרענץ פון אויבן . . .

א מאַדנער פראַסטיקער שוידער איז דורכגעגאנגען דורך אירע בלוטן. פארוואָס האָט זי דאָס אלץ קיינמאָל ניט באַמערקט, ווען זי פלעגט אין אירע פרייע טעג אויף יענע בערג קלעטערן און פארברענגען לאנגע שעהן מיט בילין?? זי וועט רופן בילין, אים ווייזן די דאָזיקע ווונדערבארע פעלזן-טרונע אויף יענע הויכע בערג. . . זיי וועלן צוזאמען ארויפקלעטערן, זי וועט דאָרטן ביי דער אומעטיקער טרונע בלייבן, אויף אייביק, שטיל, טרוי-עריק, באַטריבט, פארשטומט, פארשטיינערט. . . און זאָל ער גיין. . . אַפטרעטן זאָל ער, פארשווינדן, קיינמאָל זאָל זי מער זיין פנים ניט זען! . . . א פיינד, א בלוטיקער שונא פון איר פאָלק האָט ער זיך דאָך ארויס-געוויזן צו זיין! קען ער דען האָבן א פונק פון ליבע צו איר, דער טאַכטער פון פאָלק, וואָס ער האָט אזוי פיינט מיט אזא שוואַרצער מיאוסער שנאה! ווי זאָל זי אים איצטער באַגעגענען? ווי זאָל זי אים אַנקוקן?

— „אזוי פארטיפט זייט איר אין געדאנקען?“ — האָט זי איבער-ראשט דאָקטער ראַטמאַנס שטימע — „קומט, זייט מיך בעסער מכבד מיט א קריגעלע טיי און לאַמיר אביסל שמועסן“.

זיצנדיק ביי א קליינעם טישל אויף דער וואַרענדע, איז דער קלוגער פראַקטישער ראַטמאַן פון איר דערגאנגען אלקי, וואָס האָט געדריקט ביי איר אויפן האַרצן. פון אויפֿרעגונג איז ער אָן לשון געבליבן, גאָר אין זיין מוח האָט ער געוועבט א ראַט און פלאַן ווי זי צו דערמוטיקן און באַרזיקן.

— „מיר וועלן זיך נאָך דורכריידן, דערווילע באַרויקט זיך“.

— „א, אָט קומט ער דאָך!“ — האָט ליזי אויסגעשריען — און האָט זיך אַנגעכאַפט אָן סלופ, אָן וועלכן איר שטול איז געווען אַנגעשפאַרט.

— „זאָל איך אייך לאָזן אליין?“ — האָט דער דאָקטער שטיל א פּרעג געטאַן.

— „יע, כ'בעט אייך“ — האָט זי געענטפערט נערוועיש, רייכערנדיק א ציגאַרעט.

ביים טירל פון דער וואַרענדע האָבן זיך די צוויי מענער באַגעגנט. זי האָט באַמערקט די שוואַרצע בליקן פון ברענענדיקן האָס, וואָס ס'האָט ארויסגעשפאַרט פון איינעם צום צווייטן, און אין איר מוח האָבן געהאַ- מערט געדאַנקען:

— „הימל, העלף מיר, כ'זאל זיך קאנטראלירן מיין קאפ ניט צו פאר-  
לירן“.

— „ליזי, כ'האב געהערט דו בינסט קראַנק, בין איך געקומען דיך גע-  
וואַר ווערן... ערשט דו זיצסט און אמוזירסט זיך מיט דעם פאסקודנעם  
קאמוניסט!“

— „קיין וואַרט נישט מער, פאלשער בייזער נאַצי! ער איז מיין בעס-  
טער פריינד!“

צוזאמענקוועטשנדיק די פויסטן און גיפטיק בייסנדיק די ליפן, איז בילי  
שווייגנדיק פארשווונדן.

זי איז פון אַרט אויפגעשפרונגען און געוואלט אים צוריקרופן, נאָר  
שטאַרק צושליסנדיק אירע טריבע אויגן האָט זי זיך צוריקגעהאלטן. „פאַרט  
דעם קאָפּ פארלאָרן...“ — האָט זי זיך אויפגעוואַרפן — „איצט האָב איך  
אים נאָך מער צערייצט און ער וועט נאָך גיפטיקער און שענדלעכער  
ווערן... נאָר אפשר וועל איך געפינען א וועג ווי אזוי אים פון די פעס-  
טיקע ברוטאַלע נאַציס אוועקצורייסן?“

אַבער אויף מאַרגן, ווען זי איז צו דער ארבעט געקומען, איז ער ווי  
א שטיינערנער באַרג געשטאַנען און זיינע אויגן זיינען געווען פאַרריסן.  
ליזי איז אריין אין אַפּיס. דיימאַנט האָט איר הכנעהדיק באַגריסט, נאָר  
זעענדיק ווי בלאַס, מיד און טריב זי איז, איז אין זיין מחשבה אריין: „זי  
האַסט מיך אָן א שיעור, כ'וועל זי צורו לאָזן“, און ביי זאָגנדיק: איך גיי  
אוועק אויפן גאַנצן טאַג וועגן ביזנעס“, איז ער ווי אן אפגעברייטער אוועק-  
געגאַנגען.

זי האָט גענומען אין אַרדענונג ברענגען די ארבעט, וואָס האָט זיך אָנ-  
געקליבן פון נעכטן. זי האָט איבערגעקוקט א וויכטיקן בריוו, א צווייטן,  
א דריטן און פון די אויגן האָבן טרערן געטריפט, געטריפט און באַנעצט  
דאָס פאַפיר.

— „א רשע איז ער, מיין בילי געווארן“ — האָט ליזי געטראכט — „ווי  
קען ער עס רויק דאַרט בלייבן נישט אריינצוקומען? — א רשע!“

זי האָט באַמערקט א ראָזן קאַנווערט אויף דעם שרייב־טיש, אדרעסירט  
צו איר. זי האָט עס געעפנט, אויפן ראָזן פאַפיר — דיימאַנטס שלעכטע  
האַנטשריפט: ליזי, איך האָב דיך ליב, און איך וויל דיך גליקלעך זען,  
איך ווייס, דו קענסט מיך נישט ליבן, דו דארפסט עס מיר אַבער אָפן זאָגן,  
דאָן וועל איך זיך אפשר באַרויקן און דיר דער זעלביקער גוטער פריינד  
בלייבן, נאָר איך וואָרן דיך, האָב נישט צו טאָן מיט דעם, וואָס דו האָסט

אין זינען...“ זי האט צעריסן דאס ברייול אויף פיצלעך און עס אריינגע-  
ווארפן אין קערבל אריין. זי האט צוגעמאכט די אויגן און אומגעריכטער-  
הייט האבן גענומען פאר איר שוועבן די פעלזן-בערג, אויף וועלכע זי האט  
נעכטן אזוי לאנג געקוקט... אט איז דער פעלזן-טיגער... אט איז די  
פעלזן-טרונע!...”

זי האט עס געוואלט פארטרייבן, פארנעמען זיך מיט די געשעפט-  
בריוו, אבער עס איז ניט געגאנגען.

— „אן אמתער אכזר איז געווארן מיין בילי“ — האט זי געוואלט  
אויסשרייען — „אבער ס'איז גוט אזוי, איין מאָל פאר אלע מאָל ווייס איך,  
אז א צורר פון מיין פאָלק קען נישט ליבן קיין טאָכטער פון מיין פאָלק!“  
מיטאמאָל האט זי דערהערט זיין שטימע:

— „ליזי, קום אהער!“

זי איז ארויסגעגאנגען פון איר אָפיס און האט אים דערזען, ער איז גע-  
שטאנען א בלאסער, א פארשטיינערטער און אין זיינע האלב געשלאָסענע  
אויגן האט געברענט א ווילד שווארץ פייערל.

זי איז צוגעגאנגען צו אים, הויך דעם קאפ אויפהייבנדיק, און אויף  
אירע ליפן זיינען געהאנגען די ווערטער: „ביסט פאר מיר א פרעמדער,  
א טויטער!...”

— „קום אהער... נעענטער... ליזי, דערצייל מיר, האסטו זיך  
עפעס גוט אריינגעלעבט מיט דיין ליבן קאמעראד, דעם פארדאָמטן קאָמו-  
ניסט? האט איר זיך שוין גוט באראטן ווי צו דינען דעם יידישן קהל?...  
און ווען איר האט זיך געקושט און די לייבער איינאנדער געווארעמט, האט  
איר זיך בשעת מעשה מיט געווען ווי אונדז צו פארניכטן?... זאָג מיר,  
זאָג, דו בלוטיקע יידישע פארפירערין!...”

— „שטום, שטום, מנוול! איך ווייס, ווער דו ביסט, איך האָב דיך אויפן  
נאַצי-מיטינג דערקענט... דערפאר איז מיר קיין ווונדער ניט, וואָס דו  
ווארפט מיר אין פנים א חוצפהדיקן, ברודיקן שקר! וואָס קען מען אַנ-  
דערש דערווארטן פון א מיטגליד פון א שמוציקער חברה, וואָס איז בא-  
גרינדעט אויף שקר, באַטרוג און מאָרד?...“

ער איז צוגעשפרונגען צו איר ווי א צעבושעוועטער טיגער, זיך ערד-  
פארביק פנים איז געווען איין שטיק אכזריות, זיינע אויגן האבן געשפריצט  
רציחה, ער האט זי אָנגעכאפט, און געשלעפט צום יאָטקע-קלאָץ...

פלוצלונג האט זי זיך דערפילט שטאַרק און בראָוו, און ראנגלענדיק  
זיך מיט אלע כחות, האט זי אויסגעשריען:

— „ברוט! האסט דין קאפ פארלאָרן? ...“  
 — „ניין, נאָר דו, פאלירסט עס באלד! ...“ האָט בילי געברומט.  
 פארקריצנדיק די ציינער ווי א חיה רעה, זיינע אויגן אויסגלאַצנדיק מיט  
 ווילדער משוגעת ... און מיט אימפעט א כאפ טוענדיק דעם גרויסן שארפן  
 האַקמעסער ... וואָס גייט ער דאָ טאָן? ... ווי מיאוס און גרויליק זיינען  
 זיינע גלעזערנע אויגן! ... זיי דריקן אויס העסלעכקייט און גרויל פון  
 טויט — האָט געדונערט אין ליזיס מוח א געדאנק, ווען ער האָט זי ברוי-  
 טאַל געשלעפט פאר די האָר און א שליידער געטאָן איר קאָפּ אויפן קלאַץ. ...  
 — „איז דאָס דער סוף פון אלץ? ... וואָס פאר א חרפהדיקע אָפּגע-  
 נארטקייט! — האָט זי נאָך באוויזן ארויסצושעפטשען ... באלד האָט זי  
 אויפגעשוידערט און געפילט, ווי איר האַרץ ווערט צעשמעטערט ... ס'האָט  
 זיך איר געדוכט: א האמעטנער פעלו, דער פעלזענער טיגער פון באַרג,  
 רוקט זיך אָן אויף איר, שטויסט זי, דריקט זי צו צו דר'ערד. דריקט און  
 פרעסט און פרעסט פון איר אלע כחות ארויס ...  
 ער האָט ווילד אויפגעהויבן דעם האַקמעסער און מיט איין אימהדיקן  
 זעץ האָט ער איבערגעהאַקט איר ווייכן צארטן האַלדז, פון וועלכן ס'בלוט  
 האָט אַ שפּאַר געטאָן און זיך צעשטראַמט אויף אלע זייטן ...  
 העסלעכקייט און גרויל פון טויט! ... דאָך שייך איז נאָך ליזיס קאָפּ  
 געווען, וואָס איז געבליבן אויפן קלאַץ ... די אויגן, אָפּן, האָבן אויסגע-  
 דריקט שטאַלצן שפּאַט ... נאָר די בלאַסע ליפן זיינען אין איין ווינקל  
 עטוואָס אָפּן געווען, געגרייט ארויסצופלאַצן א נישט דערזאָגטן מוראדיקן  
 וואַרט ... א שוידערהאַפטן געשריי ...

## א תקיעה

ווען די דריי זיינען צוגעקומען צום אייזערנעם טויערל פון שול, אין שטעטל באַפֿיאַנקראַנק, קאפלאנד, ראש־השנה אין דער פרי, האָבן די צוויי יונגעלייט זיך אָפּגערוקט אָן א זיט, איינער האָט דאָס אייזערנע טירל גע־עפנט און האָט דעם אלטן מיסטער אהרן רייכמאנען העפּלעך געוווּן ארייַן־צוגיין צוערשט.

דער אומגעפער זעכציק יאָריקער מיטל־ווקסיקער ברייט־פלייציקער אהרן רייכמאן מיטן קיילעכדיקן פנים איינגעפאַסט אינעם שוואַרצן באָרד, וואָס ווייסלט זיך שוין — האָט זיך א קער געטאָן צו די צוויי, ס'הייסט: זיין זון באַרני רייכמאן, אן אויסגעצייכנטער באגליקטער דאָקטער; און דער שיינער בחור ריימאַנד שטיין, דעם אלטנס צוקונפטיקער איידעם, — און ארייַנדרינגענדיק זיינע באַברילטע גרויסע אויגן אינעם דאָקטערס פנים האָט דער אלטער ארויסגעברומט:

— „אַ, מען דאוונט שוין“.

— „קיין ביז נישט, מיר קימערט עס ווייניק“ — האָט דער הויכער, ראַז־פנימדיקער דאָקטער שמייכלענדיק א זאָג געטאָן, מיט זיינע פאַר־חלומטע ברוינע אויגן דעם פאַטער אַנקוקנדיק — „הלואי זאָל שוין זיך אינגאנצן אָפּגעדאוונט... אין אמתן גלויב איך דאָך ניט אין דער גאנצער נאָרישקייט...“

— „טע, טע, טע...“ האָט דער אלטער אָפּגעענטפערט מיט אייַן־געהאַלטענעם כעס, בשעת מעשה זיך אונטעראייַלנדיק אויף די טרעפּלעך פון שול גיך ארויפצוגיין — „דעם רמב"ם, וואָס איז געווען דעם סולטאַנס דאָקטער, איז געווען גרעסער פאַר דיר אין חכמה און אין דאָקטאָריע, פונ־דעסטוועגן איז ער געווען א פרומער ייד און האָט זיך ניט געשעמט צו פאַר־פאַסן דעם „אני מאמין“, פאַרשטייטו, מיין זון“.

דעם דאָקטערס ענטפער איז געבליבן הענגען אויף זיינע דיקלעכע ליפן, ווייל זיי זיינען שוין ארייַנגעקומען אינעווייניק און באטראכט די שול אַנגעפילט פונעם גרויסן עולם פון שטעטל און אויך פון די אורחים, וועלכע זיינען לכבוד ראש־השנה ארייַנגעקומען פון די דערבייקע דערפער און שטעטלעך, און רייכמאן האָט זיך ברייטלעך א זעץ געטאָן אויפן בכבודיקן

שטול, וואס איז פאר אים אוועקגעשטעלט, אלס פרעזידענט פון דער קהילה און אין זיין מוח האָבן זיך געצויגן מחשבות. מיט א באזונדערער הנאה האָט ער א טראַכט געטאָן וועגן דעם כבוד, וואָס זיין קהילה האָט אים אָנגע-טאָן אויסוויילנדיק אים שוין צום צענטן מאָל אלס פרעזידענט. א קליינ-קייט, צען יאָר!... די צייט לויפט, די יאָרן... די יוגנט איז פארבן... דאָס לעבן פארשווינדט ווי א שאַטן, א פוסטער חלום... "אַט טאַקע היינט אין דער פרי, ביי דעם טעפל קאַווע, האָט ער זיך אזוי דורכגערעדט מיט זיין קלוגער ווייב: "די יאָרן, דבורה'לע, פליען פארביי, ס'לעבן ווערט צערונען, א הבלדיקער זייפבלאַז..."

און ווען זי האָט אים פארשנדיק אָנגעקוקט האָט ער מיט אן אויסגע-צויגענעם זיפֿ אָנגעהאלטן טענהן:

— "זע, דבורה'לע, אין אונדזער יוגנט, ווען מיר האָבן געהאט די פרישע כחות הנאה, צו האָבן פון לעבנספרייד און פון אלע פארגעניגנס, האָבן מיר עס ניט געקענט באהויפטן, צוליבן דלות; און איצטער, אז מיר קענען זיך גוט דערלויבן צו קויפן אלע פארגעניגנס, גייט עס אונדז נישט איין צוליב די אלטקייט, וועלכע לויערט אויף אונדז מיט איר גאנצער טונקלקייט, אַנזוארפנדיק אזא בייזן שרעק, וועגן דער צייט פון אָפגעשוואַכטקייט אָן ווילן, אָן פארלאנגען..."

זי האָט אים א גלעט געטאָן מיט אירע וויכע הענט איבערן פנים, זיך אפרופנדיק מיט איר קלוגן שמייכל:

— "זע, אהרן, הער אויף מיט דייע קלאַגלידלעך... דו זינדיקסט מיט די דאָזיקע ווערטער דייע, זאָג איך דיר, אלטקייט שמאַלטקייט! וואָס פאר א נארישקייט! זע נאָר, ס'זיינען דאָך דאָ בחורים אין דיין עלטער, וואָס דרייען זיך נאָך אויפן קנאפל, זיך פלייסנדיק פאר יוגגעטשקע מיידלעך מיטן געדאנק מיט זיי חתונה צו האָבן און נאָך ערשט אָנהייבן לעבן אויף דער וועלט!..."

... ווי קלוג זי איז — טראַכט ער — די אשת-חיל זיינע; ווי האַלט ער האָט איר! די גאנצע צייט פון זייער צוזאמענלעבן איז זי אים אזא טרייע חברטע. אין די ערגסטע צייטן האָט זי פאָר אים אלץ א געהעריקן טרייסט-וואָרט געפונען. און שלעכטע ביטערע צייטן האָט ער שוין געהאַט גענוג דאָ אין אפריקע. אזוי פיל זיך אָנגעליטן, אזוי פיל צרות אויסגע-שטאַנען. ווי אזוי ער האָט אלץ געקענט דורכמאכן. אריבערלעבן אלע שוועריקייטן, קען ער זיך גאָר ניט פאַרשטעלן. וואָס האָט ער שוין דאָ ניט איבערגעטראָגן? וואָס האָט ער שוין נישט פארזוכט צו ארבעטן, אן עבד



לעבדים שוין געווען... פלאשן אין א האטעל שוין גערייניקט פאר עט-  
לעכע שילינג א וואך; שעפסן שוין אַנגעטריבן ווי א קאפער; א שמויזער  
געווען, צופוס געשלעפט זיך, צוזאמענגעקארטשעט איינגעבויגן אונטער  
א גרויסן פאק סחורה, ווו א טאג ווו א נאַכט, א סך טעג הונגעריק און  
דאַרשטיק, ס'לעבן איז געווען אזוי מיאוס, אזוי אומדערבארעמלעך... דורך א  
צופאַל האָט ער דאָ זיך גוטן פלאַץ געטראָפּן, מצליח געווען, אין אלץ איז אים  
פלוצלונג א מזל-ברכה אריין. האָט א שאַפּ אלערלייענע סתורה: „פון  
א נאָדל ביז אַן אנקער“, אויך א סך הייזער און אומבאבויטע פּלעצער.  
הכלל ס'איז אים געלונגען אויסצופירן די עצה פון די חכמים: צו צע-  
טיילן זיך קאפיטאל אין דרייען, א דריטל אין ערד, א דריטל אין סחורה  
און א דריטל אין מזומן. פון די קינדער זייערע האָבן זיי אויך נחת. דער  
עלטערער זון, דער דאָקטער גיט אים כבוד און גדולה; דער יינגערער  
פּערצן יאָריקער יינגל וועט געוויס זיך אַן „אַטערני“, זעלטענע כשרונות  
האָט ער. זייער טאַכטער עדנאַ, וואָס דורך איר שיינקייט האָט זי זיך דער-  
וואַרבן דעם נאָמען „די קאַרו-בלום“ — האָט פּול געמאַכט די מאַס פון זייער  
נחת מיט א קייפּ און ער האָט זיך אויף אן אמתן גליקלעך געפּילט און טאַקע  
צוליב זיך גליקלעך זיין האָט ער אזוי שטאַרק האָלט דאָס לעבן...

— „ה-א-ל בת-ע-צו-מות עו-יך“ — האָט דער חזן זיך צעזונגען פאַר-  
דבקהט אויסדריידלענדיק הויכע טענער, וואָס האָבן רייכמאנען אויפגעוועקט  
פון זיינע געדאַנקען און אַנקונדיק אנטקעגן איבער זיך זון באַרנין, וועל-  
כער זיצט אריינקונדיק אין „מחזור“ פּרעפּלענדיק; און ריימאַנד נאָענט  
צוגערוקט צו זיך זון שווייגנדיק און שטייף גאַר אַן באוועגונג — דערלאנגט  
רייכמאַן א טראַכט:

— „ווי א האָן אין „בני אדם“ קוקט ריימאַנד. עפעס ווי א גולם אזא...  
עפעס האָט ער גאַר קיין פונק פון יידישקייט אין זיך ניט... פּוה, אזא מין  
פּראַסטאַק!... אַט טאַקע נעכטן אַוונט למשל, נאָך מעריב, ווען אלע יידן  
האָבן זיך ליבלעך און ברידערלעך באַגריסט און זיך איינאַנדער געוונטשן:  
„לשנה טובה תכתבו“ — איז ער, ריימאַנד, געשטאַנען ווי א תם, ווי א אי-  
דיאַט, ווי עפעס א פּרא-אדם אלעמען אַנקונדיק, אַט ווי פון א פּרעמדער  
וועלט אראַפּגעקומען.“

\* \* \*

און צו דער זעלביקער צייט האָט ריימאַנד שטיק עפעס אויך גע-  
מחשבה'ט:

— „קלוג זיינען די יידן, דאך איז מיר געלונגען זיי אפצונארן... איך אן אמתער גוי, זיך מיך צווישן זיי, וועמען מיין בייזער מזל האט אויס- געטראגן זיי צו דינען און זייער ברויט צו עסן — און זיי האלטן מיך פאר א יידן. איך זיך מיך אזוי זיכער אין זייער גאטס-הויז און זיי וויסן גאר ניט, אז כ'האב זיי אמת פיינט געהאט ביז איך האב באגעגנט די „קארו- בלום“, די שיינע עדנאָ, וועלכע איז מיר געלונגען אזוי נאָענט צו מיר צו- צובינדן...“

זיינע גרינלעכע אויגן האָבן א שוועב געטאָן אויף אהרן רייכמאנען, זיין צוקונפטיקער שווער, און ער טראכט ווייטער:

— „כ'ווייס, דער אלטער טייוול האט מיך פיינט. נאָר וואס אַרט עס מיר? אבי מיט עדנאָ'ס ליבע בין איך זיכער. נאָך א לאנגע צייט וועל איך איר נאָך קענען אָפנאַרן און נאָכדעם וועל איך איר אויסזאָגן דעם סוד... ס'וועט זיין אזוי אינטערעסאנט: ווי וועט זי זיך האלטן? וואָס וועט זי זאָגן?...“

און די זכרונות פון זיין לעבן האָבן זיך אין זיין מוח גענומען קייקלען: אין דאַרקפאַן, אין נאטאל, איז ער געבאָרן געוואָרן פיר און צוואַנציק יאָר צוריק. זיין פאָטער: א האַלענדער, נידעריק אין חוקס, מיט דיקע געלב- לעכע וואַנצעס און א ברייטע מאַרדע, אַן אַרעמער ערלעכער סטאַלער, א שווייגעדיקער תם, מיט לייב און לעבן איבערגעגעבן צו זיין ארבעט. אין זיין ליידיקער צייט פלעגט ער ליינען די ביבל און פארטרינקען א גלאַז ביליקן וויין... זיין מוטער: א שיינע אַבער א ביזע און א שרייערקע, וואָס ס'האָט שלעכט געווירקט אויף די צוויי טעכטער און עטלעכע ברידער פון וועלכע ער, ריימאַנד, איז דער עלטסטער.

אין זיין יוגנט פלעגט זיין גרעסטער פארגעניגן זיין שטיינער צו ווארפן אויף די דעכער פון די יידישע שכנים און אז די יידן פלעגן קומען זיך קלאָגן אויף אים פאר זיינע עלטערן, וועלכע פלעגן זיך נעמען ביזערן אויף אים, פלעגט ער, דער יונגער שנעק, פארביטערט און צוקאַכט זיך פונאנדער- שרייען: — — —

— „נו איז וואָס? איז וואָס, אז איך האָב סאַקע געווארפן די שטיינער? איך קען די דאָזיקע יידן ניט ליידן, זיי האָבן די בעסטע און שענסטע היזער און מיר דארפן לעבן אין אזא נידעריקן און אייגן הייזל!“ — — —

אז ער איז געווארן זעכצן יאָר אלט איז ער אַנגעקומען ארבעטן ביי אן ענגלישן קאַמערץ-רייזנדן, ווו ער האָט זיך אויסגעלערנט פֿיך ענגליש ריידן. מיט א פּאָר יאָר שפּעטער איז ער פארשוונדן געווארן, און מען האָט גע-

רכילות'ט, אז ער איז געשטרױכלט געוואָרן אין עפעס א פארברעכן, נאָכ־  
דעם האָט ער זיך איינגעפונען אין יאָהאנעסבורג און א שטעלע געקראָגן  
אין א שאַפּ ביי א יידן, ווו ער האָט זיך אויסגעלערנט פלאַפלען יידיש. ער  
האָט באַגערט זיך צו פארגלייכן מיט די יידן, האָט זיך געשטאַרעט אַקוראַט  
נאָכצוטאָן די יידישע גענג אין מסחר, זייערע דיבורים און תנועות... האָט  
געכאַפּט יידישע וויצלעך, וועלכע ער פלעגט איבערדרייען צו חברים, אליין  
ניט וויסנדיק די מיינונג פון זייער שאַרפּקייט, יידישע יונגע לייט האָבן אים  
מקרב געווען, אָבער ער האָט אַפּט אַרויפגעוואָרפן אויף זיי א מין פחד־  
געפיל מיט זיינע גאַס-וויצלעך, אַנגעזאַפּט פון ייִדנפיינטלעכע קוועלן און  
אַפּט האָט ער ביי דער יידישער חברה דערוועקט א מין פּריקרען טעם מיט  
זיין יידיש פלאַפלען... ענדלעך איז ער אַריינגעפאלן אין א געזעלשאַפּט  
פון ניט צניעותדיקע פּרויען, וועלכע האָבן אים אין א סקאַנדאַל אַריינגע־  
שלעפּט און צוליב דעם האָט ער זיין שטעלע פאַרלאָרן, האָט ער דאן באַ־  
שלאָסן אַריבערצופאַרן אין אַן אַרט ווו ער איז אומבאַקאַנט און פּרובירן  
אַנשטענדיק און אַרנטלעך זיך אויפצופירן.

אויף א פאַרם, נאָענט צו באַפּיאַנקראַנץ האָט ער א גוטע שטעלע באַ־  
קומען ביי א "אירגאַציע געזעלשאַפּט", וואָס האָט א גרויסן "דאַס" געבויט  
פאַר די לאַנגע און ברייטע לוסערן־פּעלדער, ווו ס'אַרבעטן א סך מענטשן,  
פאַר וועלכע ס'איז דאָרט פאַראַן א שאַפּ און א האָטעל, אויף וועלכע ריימאָנד  
שטיין איז אויפגעער געווען.

אַפּט פלעגט ער אין שטעטל אַריינפאַרן, אין זיינע באלעבאַטימס פּראַכט־  
פולע קאַר, פאַרן פלעגט ער האָסטיק, ווי א וויכער און אַפּשטעלן פלעגט ער  
זיך לעבן רייכמאַנס שאַפּ, ווו ער פלעגט קויפן פאַרשיידענע אַרטיקלען.  
די רייכמאַנס איז ער געפּעלן געווארן נאָר מיט זיין פּאַזע און פּריילע־  
כער דערשיינונג און אויך דערפאַר, וואָס מיט איבערפלוס פון זיין חב־  
לאַפּעשער פּריינדלעכקייט פלעגט ער זיין גוט־ברודערשאַפּט אויף זיי  
אַרויפדריקן און זיי האָבן אים שטאַרק מקרב געווען און אים געלאָדן זיי  
אַפּט צו באַזוכן און ביי זיי אין הויז האָבן זיי זיך "דערוווסט", אז ער איז  
א ייד און כּסדר האָט ער זיך באַרימט און שטאַרק שטאַלצירט מיט זיין  
יידישקייט.

... ביי עדנאַן איז דאָס נישט געווען א ליבע "פון ערשטן בליק". אין  
אַנהייב ווען אירע באַקאַנטע מיידלעך פלעגן ריידן מיט אַנטציקונג וועגן  
דעם ניי אַנגעקומענעם יידישן בחור, וואָס האָט אזא חן מיט זיין שלאַנקער  
פּיגור, מיט זיין טונקעלן בלאַסלעכן פנים און מיט זיינע גרינלעכע תּאווה־

דיקע אויגן, פלעגט עדנא פילן א נצחונותדיקע גדולה, וויסנדיק, אז אַט דער דאָזיקער העלדישער בחור, וואָס אלע מיידלעך זיינען פשוט פארליבט אין אים — האָט זיך אויסגעקליבן דווקא איר געזעלשאפט. זיין חברשאפט איז איר דאן געווען נאָר אן אנגענעמע צייט פארטרייב. אָבער נאָך די עטלעכע חדשים וואָס זי האָט זיך צוגעווינט צו אים, מיט אים ארומשפאצירנדיק, ארומפאָרנדיק אין זיין אויטאָ און צו זיין פארם אויף פערד ארויסרייטן, און מיט אים צוזאמען אין „בייעסקאָפּ“ גיין און איבערהויפט באזוכן אלע בעלער און טענץ, ווו ער האָט זיך אזוי אויסגעצייכנט, וואָס מיט דעם האָט ער זיך קונה שם געווען און האָט די מיידלשע הערצער געוונען, האָט זיך דאן עדנא אויף אן אמתן פארליבט אין ריימאָנדן און זי האָט אָנגעהייבן ארומשוועבן אין די „הימלען פון ראָמאַנטיק“ מיט פייער פלאַמיקע פארלאַנג-גען... און ווען ריימאָנד האָט איר, בסוד, געקויפט דעם פארלאַנגונגס-רינג מיטן פילפארביקן בליצענדיקן דיימאָנד; און ער האָט איר נאָכדעם א הונדערט מאָל טרייהייט און אייביקע ליבע געשוואָרן, דאן האָט עדנא געפילט, אז זי געהערט ריימאָנדן ווי זי שטייט און גייט. עס אַרט איר ניט די מוטערס גלייכגילטיקייט, און דעם פאַטערס נגע'נען:

— „טאָכטער מיינע, וואָס פאר א ציל, וואָס פאר א תכלית איז עס פאר דיר צו נעמען א קרעמערל, וואָס זיין גאנצע חכמה באשטייט נאָר אין פוצן זיך און אין טאַנצן? איך האָב דאָך די מעגלעכקייט און דעם רצון דיר גליקלעך צו מאכן, דיר צו געבן א דאָקטער אָדער אן אדוואָקאט פאר א מאן!...“

אויף דעם פלעגט זי ענטפערן מיט כעס, אירע בעקלעך זיך רויט-לענדיק:

„און וואָס זיינען דען דאָקטוירים און אדוואָקאטן? זיי זיינען דאָך אויך נישט מער ווי קרעמערלעך און הענדלער, וואָס די מטבע שפילט ביי זיי אויך א גרויסע ראָלע... איך האָב ריימאָנדן ליב און ס'איז גאָר אן אומזין צו טראַכטן, אז מיר וועלן זיך שיידן.“

אודאי קענען זיי זיך נישט שיידן... זיי זיינען צוזאמענגעבונדן, — איך לייב און איך נשמה...

\* \* \*

— — — „אבינו מלכינו, חמול עלינו ועל עולי-לינו“ בעט זיך רחמים דער חזן, אויסזינגענדיק טרויעריק מיט א שוואַכלעכע שטימע, זייענ-דיק פארמאטערט פונעם לאנגן שחרית.

און אהרן רייכמאן האָט זיך א טרייסל געטאָן אזוי ווי די דאָזיקע תחנו-  
נים ווערטער וואָלטן אים אין די לונגען אריינגעשטאָכן געוואָרן מיט אן  
אָנגעברענטן אייזן ...

— „מיט וואָס פאר רעכט בעטן מיר דערבארעמונג, ווען מיר אליין  
טוען עס ניט ווו ס'איז נייטיק און אונדזערע הערצער זיינען אזוי האָרט ניט  
צו וועלן פארשטיין און רעכענען זיך מיטן צווייטנס געפילן ... נייך,  
איך טאָר נישט שטערן מיין עדנאָן פון דאָס וואָס זי רופט אָן: „גליק ...“  
איך וועל איר נישט שטערן ... כאָטש ריימאָנד איז מיר אזוי דערווייטער,  
אזוי פרעמד מיט זיין קאלטקייט און ווייטקייט פון יידישע ענינים — — —  
און עס נעמען רייכמאָנען קלינגען אין די אויערן זיין דבורה'ס פיקחות-  
דיקע ווערטער. ווען ער האָט זיך פאר איר צעטענהט און באַקלאַגט זיך  
אויף ריימאָנדס משונהדיקע אָפגעפרעמדקייט פון יידישקייט האָט זי זיך  
אָפגערופן:

— „איי, מיין מאַן, ווי זאָגט מען עפעס? איינער זאָגט צום צווייטן:  
„נעם ארויס צווישן דיינע ציינער א שפענדל“, זאָגט יענער: „נעם ארויס  
פון דיינע אויגן א באַלקן ...“ אויף זיך זעט מען קיין בער ניט און אויפן  
אנדערן זעט מען א פליג ... וואָס זיינען דען אונדזערע אייגענע קינדער,  
וואָס געהערט זיך אָן מיט יידישקייט? וואָס? פראַסטאַקעס, אומוויסנדע!  
שפראַך, יידישע בילדונג און ס'גאנצע אָנגיין אין לעבן איז דאָך אויך  
אָקוראַט ווי ריימאָנד שטיינט ...“

טאָ וואָס קאָמאָנדיעוועסטו? ... דאָס איז דאָך די ביטערע איראַניע  
וועגן וועלכע מיר ריידן שטענדיק: אז אונדזערע בלוטיקע שונאים האַלטן  
אלץ אין איין בילן און פילדערן, אז מיר האַלטן זיך אייביק אָפגעזונדערט  
און צעמישן זיך ניט מיט דער ארומיקער באַפעלקערונג, ווען אין אמתן זיי-  
נען אונדזערע קינדער אָקוראַט ווי ריימאָנד ... יע, אלע, אלע אזוי, טאָ  
וואָס מאָנסטו, אז דווקא ריימאָנד זאָל זיין אנדערש? ...“

און פּלוצלונג כאַפט אים א טונקעלער אומעט אָן, אָן איינגעהאלטענער  
געווייך שפּאַרט זיך פון זיין האַרצן זיך דערמאָנענדיק, אז מיט אייניקע טעג  
צוריק ווען ער האָט זיך אויסגערעדט פאר זיין פרוי וועגן זיין טאַכטערס  
שידוך, וואָס איז על אַפו ועל חמתו און ער האָט גרויס עגמת נפש דערפון;  
און ער איז צוגעפאלן צו איר זיך בעטנדיק זי זאָל אָנהאלטן אויספּוועלן ביי  
עדנאָן זי זאָל זיך דערווייטערן פון ריימאָנד, אים פאַרגעסן, האָט זי, דבורה  
זיינע, שטילערהייט אָפּאַטיש שוואַכלעך מיט טרערן זיך ווערנדיק געענט-  
פערט:



— „ס'איז שפעט, אהרן, שפעט שוין איצטער... מען מוז מאכן  
חתונה... און טאקע וואס גיכער... פארשטייסטו?...“

\* \* \*

ס'איז א טויט שטילקייט אין שול.

קהל איז גרייט צו „תקיעות“ הערן. דער בעל-תקיעה שטייט מיטן  
שופר אין האנט און באלעקט די מויל-ווינקלען, וועלכע ער גרייט צו צום  
שופר בלאָזן. ארום אים שטייען זקנים איינגעוויקלט אין זייערע טליתים  
מיט די ספרי-תורה אין די אַרעמס. ביים זייט פון טיש שטייט זיך שטאַלץ  
אהרן רייכמאן, זיין פנים בלאָס אומעטיק און לייענט פאַר פון מחזור דעם  
תוקע מיט א האלב וויינענדיקן ניגון:

— „תקיעה“ — — —

און א מעכטיקע תקיעה האָט זיך צעטראָגן אין דער לופטן...  
און ריימאַנד שטיין, וועלכער איז געשטאַנען א פארטראכטער פאר-  
געסנדיק בשעת מעשה ווו ער איז אין דער וועלט, האָט זיך שטאַרק דער-  
שראַקן, א צעטומלטער, צעדולטער, האָט ער צו באַרנין א געשריי געטאַן:  
— „צו העל! וואָס פאַר א „בלעדי“ יידיש שפיצל איז דאס?... וואס  
ווייל דער „בלעדי“ טייוול דאַרט האָבן? — — —“

\* \* \*

... אז זיי זיינען ארויס פון שול האָט דער דאָקטער רייכמאן א זאָג  
געטאַן מיט כעס צו ריימאַנד שטיין:

— „פארוואָס האָסטו אונדז אזוי אָפגענאַרט? איך האָב קיין ספק ניט,  
אז דו ביסט ניט קיין ייד, זעענדיק ווי דו ביסט א צעדולטער געווארן פון  
א תקיעה... און ווייסט גאָר ניט וואָס א שופר איז — — —“  
און ריימאַנד שטיין האָט אפילו ניט געפרוווט זיך פארענטפערן אָדער  
לייקענען.

מיט אַן אַראָפגעלאָזענעם קאַפ איז ער זיך פאַמעלעך צוגעגאַנגען ביזן  
פארקן פון שול. נאָכדעם האָט ער זיך א קער געטאַן צום באַן-גאַס און איז  
פארשוונדן פון רייכמאַנס אויגן, וועלכע האָבן אים מיט פארביטערקייט גע-  
האַט נאָכגעקוקט, וויסנדיק זיכער, אז דער דאָזיקער אויסוורף וועט קיין  
מאָל נישט צוריק קומען... וואָס זאָל ער דאָ טאַן?... ס'האַט אים  
ארומגעכאַפט א ביטערער רחמנות אויף זיין שוועסטערל... א צעטומל-  
טער, א פארלאָרענער איז ער געשטאַנען פארשטיינערט און זיינע פויסטן



האַבן זיך צוזאמענגעדריקט ... פון אינעווייניק פון שול האַבן זיך געטראָגן  
 די „תקיעות“ פון גאַכן דאוונען ... א שרעקלעכע קללה איז פון זיין מויל  
 ארויסגעקומען ... ער האָט פארצוויפלט זיינע ליפן געביסן ...  
 און דער געפילדער פון שופר האָט זיך געטראָגן אלץ העכער און  
 העכער ...



# ... און דער ים האָט געשטורעמט

(ד ע ר צ י י ל ו נ ג)

— „הערסטו? א קאַריאַקא איז עס!“ — האָט פּריילעך אויסגעשריען דאָס מיידעלע, זיך איינהערנדיק צום ראדיאַ אין נייעם גרינעם בלאנקנדיקן אויטאָ און זיך טוליענדיק מיט ליבשאַפט צום לינקן אַרעם פון איר פּאַטער, וואָס האָט געטריבן דעם אויטאָ.

אים האָט זיך שטאַרק געלוסט דאָס טעכטערל אַנקוקן, נאָר זיצנדיק ביים רעדל האָט ער אויף א רגע נישט געוואָגט די אויגן זיינע פונעם וועג אַפּצורייסן און ער האָט ליבלעך א זאָג געטאָן:

— „פאַרזיכטיק, מאָלינקע, דו שאַקלסט מיר די האַנט.“

זי האָט זיך אַפּגערוקט עטוואָס און איז שטיל געבליבן, אָבער באלד האָט זי זיך ווידער אָנגעהייבן אומרויק באוועגן און האָט זיך האַסטיק א דריי געטאָן צו אירע צוויי קליינע ברידערלעך, וועלכע זיינען געזעסן הינטן:

— „איר הערט, איר הערט? דאָס איז א „קאַריאַקא“, ווי פּיין עס איז,

הערט איר?“

און זי האָט זיך ווידער גענומען טוליען צום פּאַטער.

— „פּאַפּאַ, אַ, די מאַמע וועט זיך אזוי פּרייען, וואָס דו האַסט אויסגע-“

ביטן אונדזער אלטע קאַר אויף א נייער, א שיינער! מיט א ראדיאַ, ס'איז

אזוי ווונדערבאר!“

יע, מאָלינקע, ס'וועט איר זיין אן אנגענעמע איבערראַשונג.“

— „אַי, אַי, פּאַפּאַ!“ — האָבן ביידע יינגלעך דערציטערטע אויסגע-“

שריען, — פּאַפּאַ, פאַרזיכטיק! דאָס פּיינע, וויסע הינטל, וואָס איז ארויס-“

געשפרונגען פון וויסן הייזל דאָרטן אין דער לינקער זייט פון גאס, איז

ארונטערגעלאָפּן אונטער דער קאַר!“

די אויטאָ האָט האַסטיק א קער געטאָן, צו ערשט אויף לינקס, דערנאָך

אויף רעכטס און מיט א שטאַרקן קרעכץ זיך אַפּגעשטעלט. דער ראדיאַ

איז אנטשוויגן געוואָרן. אלע זיינען ארויסגעשפרונגען פון אויטאָ און מיט

פאַרדרוס און שרעק אָנגעקוקט דאָס טויסע הינטל, וואָס איז געלעגן דאָס

קעפל אויף הינטן פארוואָרפן און די אייגעלעך האלב אָפן, ווי זיי וואלטן זאָגן: „זעט, וואָס איר האָט פון מיין יונגן לעבן אין איין בייזער רגע געמאכט!...“

מאָלינקע האָט זיך צעוויינט אויפן קול.

באַלד האָבן זיך א סך מענטשן צונויפגעקליבן.

— „אי!“ — האָט א מיידעלע פון צווישן די פארזאמלטע אויסגע-

שריען.

— „דאָס איז „מעפסכען“, דאָס ליבע הינטעלע, וואָס געהערט צו פריילין

טערעזע זונין, די פיאנאַ-לערערין.“

מאַרקוס לובאַנאָוו, דער אייגנטימער פון דער אויטאָ, האָט א שפרונג

געטאָן, ווי פון א שלאַנג געביסן, און זיך שטאַרקנדיק ניט ארויסצוווייזן

זיין פארלעגנהייט, האָט ער זיך א קער געטאָן צום בלאַנדן מיידעלע און

ליבלעך א פרעג געטאָן:

— „ווי, זאָגסטו, הייסט די לערערין?“

— „טערעזע זונין, זי וווינט דאָרטן אין יענעם ווייסן הייל, איך קען

איך ווייזן, קומט.“

א טרויעריקע איז אים אנטקעגן געקומען פריילין טערעזע זונין. אירע

קלאַרע דורכדרינגענדיקע בלאַע אויגן האָבן זיך אויף א וויילע אָפגעשטעלט

אויף זיין ברוינעם לאנגלעכן פנים, ווי באטראכטנדיק דעם אומגעפער פער-

ציקיאַריקן הויכן, ברייטפלייציקן לובאַנאָוו, וועלכער האָט זיך געפרוּווט

פארענטפערן פארן אומגליק, וואָס ער האָט אָקערשט געבראַכט.

נישט אראָפנעמענדיק זיינע אויגן פון איר בלאַסן, איידעלן פנים האָט ער

געפרוּווט איר דערקלערן, אז אויב ער וואָלט די אויטאָ נאָכאמאָל א דריי

געטאָן, וואָלט זי זיך איבערגעקערט און ס'וואָלט אים מיט די קינדער אן

אומגליק געטראָפן, און ארויסנעמענדיק פון בוועם-קעשענע א טשעק-ביכל,

האָט ער זייער העפלעך א פרעג געטאָן, וויפיל דארף ער פארן היזק בא-

צאָלן...

דער פריילינס פנים איז פארוואָלקנט געוואָרן. ס'האָט זיך איר גע-

וואָלט פראַטעסטירן, שרייען און אפשר אויך זידלען, דאָך מיט אן איינגעהאל-

טענעם צאָרן, האָט זי די אייבערשטע לופ מיט אירע ווייסע ציינער געביסן,

האָט דאָס אָנגעבאַטן געלט אנטזאָגט און, מיט געמאכטער העפלעכקייט זיך

פארגויגנדיק, האָט זי זיך געלאָזט גיין צו איר הויז. זי האָט אָבער נישט גע-

קענט באַהערשן איר פאַרלאַנג זיך אומצוקערן נאָכאמאָל אַנצוקוקן דעם

מאן, וואָס האָט איר געליבטן הינטל אוועקגעהרגעט... זיין שטים איז

איר עפעס אזוי באקאנט — האָט זי א טראכט געטאָן, אחויפּוואַרפּנדיק איר ווייסן שאַל אויף איר צארטן האַלדז, און פּלוצלונג האָט זי דערפּילט הייסע טרערן איבער אירע בלאַסע באַקן.

מאַרקוס לובאַנאַוו איז געבליבן שטיין פאַרפלעפט און דערשלאָגן און האָט קיין אַרט פאַר זיינע הענט ניט געפונען. זיינע ברייט־צעפענטע אויגן האָבן באַגלייט דאָס מיידל, וואָס איר פנים דערציילט אזוי פיל וועגן א ליכ־טיקער פאַרגאַנגענהייט. וואָס איז פאַרטונקלט געוואָרן דורך צרהדיקע, חושכדיקע געשעענישן, וועלכע האָבן, ווייזט אויס, נאָך אלעמען ניט גע־קענט אָפּמעקן די געבענטשטע שיינקייט פון איר קלאָרן פנים. איר פיגור



א קראָל־סצענע.

אין געשמאַקפולן בלאַען „העלפּאַנט־זייד“ קלייד האָט אים דערמאַנט קויל־באַכס בילד „גרעטכן“ אין „פּאַוסט“ בעת זי גייט ארויף די טרעפּ פון קירך, לאַנגזאַם, שטיל, פאַרחלומט, טראַגנדיק אין האַרצן איר געליבטן צוואַמען מיט איר אייביקן טרויער ...

— „אַ, אַ, מיר טוט אזוי וויי, וואָס אונדזער נייע קאַר האָט אומגע־בראַכט אַזאַ שיינ הינטעלע!“ — האָט מאַלינקע געקלאָגט.

אַבער לובאַנאַוו האָט גאָר נישט געענטפּערט. ס'הינטל איז אים שוין פון זינען ארויס. אלע זיינע געדאַנקען זיינען געווען אָפּגעגעבן דער איי־דעלער שיינער לערערין, וואָס האָט זיך באַוויזן אזוי אומגעריכט און איז אים אין איין אויגנבליק אזוי טיף אין זיין לעבן אריין ...

זאל עס טאקע זיין טערעזע? האָט זי אים דערקענט? ווי אזוי קומט זי אהער? יע, דאָס איז זי, אוודאי זי...

## 2

א מאָדע בענקעניש איז לובאנאָון באַפאלן. ער קען זיך קיין אָרט ניט געפינען. ס'ארא ווונדערבארע געשעעניש דאָס איז! זיין טערעזע זונין איז דאָ, אין זיין שטאָט, בלויז עטלעכע הייזער שטייען צווישן אים און איר און ער האָט עס גאָר ניט געווסט. אז זיינע קינדער וואָלטן דאָן ניט געווען דער-ביי, וואָלט ער זי געוויס איבערגערעדט, זי זאל זיך צוהערן צו אים, אָט דאָן ווען ער האָט זיך מיט איר אזוי צופעליק באַגעגנט, ער וואָלט אויסגעפרעגט אלץ וועגן אלע מיטגלידער פון איר פאמיליע, וועלכע זיינען אים אזוי נאָענט צום האַרצן און וואָס שוין א יאָר צוועלף, ווי ער האָט פון זיי גאָר ניט גע-הערט.

ווען זאל ער זי איצטער זען און ווי אזוי?

ער האָט גענומען זוכן פלענער. מאָרגן דארף ער גיין צום האַפן וועגן וויכטיקע געשעפטן; ער קען עס אָבער אַפלייגן אויף א טאָג שפעטער, וועט ער מאָרגן גיין צו טערעזע... אָבער ווי זאל ער אָנהייבן זיין שמועס מיט איר? לובאנאָו האָט זיך פארטראכט און אין זיין זכרון האָבן זיך, ווי פון א קנויל, איינס נאָכן אנדערן גענומען פונאנדערוויקלען בילדער פון זיין ערשטער באַגעגעניש מיט טערעזע אין בערלין. דעם פראָלאָג פון זייער ווונדערבארן ראָמאָן.

דאָס איז געווען אין יאָר 1922. די ערשטע נאָכט פון יענעם ראש-השנה אין הויז פון איר חשובן פאָטער, רודאָלף זונין, איינעם פון די גרעס-טע פוטער-און פעל-אַנגראַאיסטן, וואָס האָט געוועלטיקט אויף דער לייפציקער „מעסע“, איז געווען א גרויסער תקיף אין דער בערלינער יידי-שער געמיינדע, געשעצט און באַליבט ביי אלעמען. זיין הויז איז געווען א פארזאמלונג-פונקט פאר לומדים, משכילים פון אלע סאָרטן און אויך פאר דער שטודירנדיקער יוגנט. סטודענטן האָט ער מקרב געווען. יעדן שבת און יום-טוב פלעגן עטלעכע צענדליק סטודענטן עסן ביי זיין טיש. ס'איז שוין געווען זיין געווינהייט אויף זיך צו נעמען די טרחה נאָכצו-פרעגן און אויסצופאַרשן, ווד ס'געפינען זיך יונגע סטודענטן, וואָס לערנען זיך אין בערלין און האָבן דאָרטן נישט קיין קרוב און קיין גואל, און דער-נאָך זיי בעטן און איינריידן, זיי זאלן זיין זיינע געסט לכבוד שבת און יום-טוב.



מארקוס לובאָנאָוס מול האָט אים אויך אריינגעבראכט אונטער די ליבלעכע פליגלען פון דעם דאָזיקן טייערן מכניס-אורח און גרויסן ליבהאַ-בער פון אינטעליגענטן.

מארקוס האָט דאמאָלט געווינט צוזאמען מיט נאָך דריי סטודענטן אין איין צימערל אויף אַראַניענבורגער גאס. אַנגעקומען קיין בערלין איז ער פון קאָוונע. ער איז דאָן אלט געווען א יאָר צוואַנציק, אַקערשט געהאַט פאר-לאָזן טעלזער ישיבה. פלוצלונג זיינען אים דאָן די עלטערן אוועקגעשטאַרבן און ער איז געבליבן אין זיין היימשטאָט, אין קאָוונע, א הילפלאָזער, אן עלב-טער אָן ציל און אָן מיטלען אין לעבן. ער האָט זיך איינגעבעטן ביי זיינעם א רייכן קרוב אים צו לייען אויף הוצאות קיין בערלין, ווהיין עס האָט אים געצויגן זיין האַרץ, ווו ער האָט געהאַפט צו קענען לערנען און שטודירן.

געפונען האָט מאַרקוס אין בערלין שווערע טעג מיט שטרויכלונגען אָן א סוף. די פינצטערע צייטן פון דעם מאוימדיקן שווארצן האָס האָבן זיך שוין דאָן געלאָזט פילן אינעם לעבן פון די דייטשע יידן.

„אין טירגארטן“ — האָט מען זיך שוין דאָן אין בערלין געוויצלט — „זיינען טאַקע נישטאָ קיין חיות, אָבער אין די נאַצי-קלובן זיינען דאָ אזוי פיל ביזע חיות און אזוי פיל גיפטיקע שלאנגען!“

יונגע נאַציס האָבן שוין געוואָרפן שטיינער אויף אלטע יידן אין די גאסן, סאַדיסטישע מעשים תעתועים האָבן שוין פארפירט אין די בתי-מדרשים און פיל מצבות אויף די יידישע קברים זיינען געשענדט און צע-בראַכן געוואָרן דורך די פינצטערע יונגען, וועלכע האָבן אין זייערע „נצחונות“ איבער דעם הייפל שוצלאָזע יידן געזוכט אויסצוגיסן זייער ביזע גאַל איבער דער גרויסער מפלה, וואָס דייטשלאַנד האָט געכאַפט אויף די מלחמה-פעלדער.

מארקוס לובאָנאָוו האָט געקראָגן ארבעט אין א מעבל-געשעפט. ס'איז אים געווען שווער און ביטער און ס'האָט אים קוים געקלעקט אויף א שטיקל ברויט, אָבער גרויס איז געווען זיין ענערגיע און מעכטיק זיין באגער צו לערנען און ער האָט אַנגעשטרענגט אלע זיינע קרעפטן צו דערגרייכן א ציל. א לעטלענדישער יידישער דאָקטער אין שאַראַלאַטנבורג איז געווען אזוי פריינטלעך, אז ער האָט אים און די אנדערע דריי סטודענטן געגעבן אומזיסטע לעקציעס און זיי אלעמען געגרייט אריינצוקומען אין אוניווער-סיטעט. אזוי האָבן זיי זאלבעפערט צוזאמען געלעבט אין איין צימערל אויף דער אַראַניענבורגער גאס, אין עלנט און דחקות, און געלערנט אָן א סוף.

אָט אין יענעם ראש־השנה איז דערשינען דער אלטער רודאָלף זונין און אלעמען איינגעלאדן צו זיך אויף יום־טוב.

מאָדאָם זונין, זייער זון — דאָקטאָר וואָלטער זונין, און זייער אכצניג־ריקע טאָכטער טערעזע, וואָס האָט געענדיקט די קאָנסערוואַטאָריע מיט אן אויסצייכענונג און „מאָכט די פיאַנאָ ריידן“ מיט אירע מלאכ־שע פינגער — האָבן זיך אלע געפירט ווי רעכטע דייטשן, ביי וועמען ס'איז נישטאָ קיין נאַטירלעכע צוגעטאַנעקייט צו פרעמדע. דאָך, צוליב אַכטונג און ליב־שאפט צום אלטן רודאָלף זונין, וועלכער פירט זיך אויף רעליגיעז ווען עס קומט צו שבת און יום־טוב־היטן — האָבן זיי זיך געמיט צו גיין אין זיין וועג און האָבן אויך מקרב געווען די אורחים, וועלכע זיינען על־פּירוב געווען אריבערגעקומענע פון ליטע און זאַמוט.

פאַר מאַרקוסן שטייט אויף, ווי לעבעדיק, דאָס בילד פון דעם ערשטן יום־טוב זיינעם ביי זונינען אין הויז.

א פריילעכע חברה הוליעט דורך די צוויי טעג ראש־השנה. מען רעדט, מען דיסקוסירט און מען דערציילט אנעקדאָטן, אָבער אלע שמועסן ציען זיך צו איין פונקט: די נייע משונה־דיקע ווינטעלעך, וועלכע בלאָזן איצטער אין דער באַזיגטער דייטשלאַנד, וואָס ליידט הונגער, דערנידעריקונג און שאַנד ...

— „וואו נאָ דו באַגעגנסט זיך מיט דייטשן, ווייזט ער דיר אַרויס אָפענע שנאה“ — זאָגט א רוסישער סטודענט — „גייסט זיך רויק אויף א טראָג־טואַר און ס'קומט דיר אַנטקעגן א דייטש, און קוים דערקענט ער אין דיר א יידן, פוילט ער זיך גאָר ניט דיך אַרונטערצושטופן ...“

— „אין „פרידריכסהייך“ האָב איך אויך אַזא פסק געהאַט“ — זאָגט דער דענטיסט ריכטער — „איך שפאַציר זיך מיט א פריינדין, דאן גייען מיר אריין אין א קאַפע, זעצן זיך ביי א טישל און באשטעלן „אַראַבישן קאַפע“. פּלוצלונג קומען צו צוויי יונגע דייטשן, זעצן זיך לעבן אונדז, באַליידיקן אונדז און קרימען זיך און דרייען זיך מיט משונה־דיקע העוויות, שרייענדיק צום קעלנער:

— „פאַרוואָס לאַזטו ניט אונדז, גוטע דייטשן, טרינקען א גלאָז ביר אין רו?“

— „וואָס פעלט אייך? האָט איר דען ניט גענוג אַרט און רו?“ — ענטפערט דער קעלנער הכּנעדיק.

— „פאר וואָס זשע טרייבסטו ניט ארויס פון דאָנען אָט די שמוציקע יידן, וועלכע האָבן פאראורזאכט אונדזער אומגליק?“

„כ'האָב זיך ניט געקענט איינהאַלטן — דערציילט ווייטער דער דען-טיסט — און א זאָג געטאָן, אז מסתמא האָבן זיי געליען געלט ביי א יידן, וועלכער בעט זיי באַלד צו באצאָלן, דערפאר זיינען זיי אזוי אָנגעשטויסן אויף די יידן. די דייטשן האָבן זיך גלייך צעקאַכט, גענומען קלאפן אויפן טישל און די מיילער האָבן געשוימט:

— „דאָנער־וועטער, פארפלוכטער ייד, קיין פאלעסטינע גיי אָדער פגרו וועט איר דאָ אַלע, ווי די הינט, אין אונדזער שפרעיִ!“

די חברה הערט זיך איין צום דענטיסטס דערציילונג, נאָר דאָ דער־לאנגט זיך דאָקטאָר זונין א שטעל מיט רוגזה און שרייט אויס:

— „איר רוסן, קומט תמיד ארויס מיט רכילות און זלולים אויף אַנדז; קולטור־טרעגער. איר געניסט דאָך, דאכט זיך, גאַנץ גוט פון דער פריי־הייט, וועלכע הערשט אין אונדזער גאַט־געבענטשטן לאַנד; איר אנט־לויפט פון רוסישן גיהנום און געפינט דאָ רו און וויסנשאפט. אזוי אומ־דאַנקבאַר צו זיין! פוי, צום טייוול!...“

— „אַבער אום גאַטעס ווילן, וואַלטער“ — בימערט זיך דער אלטער רודאָלף — „וואָס דארפסטו זיך אזוי ערגערן? אויף די גוטע דייטשן רעדט דער יונגערמאַן דאָך קיין ביזי ניט, ער גיט אונדז נאָר איבער אן עפּיזאָד... אין אמתן האָב איר אויך געהערט אזעלכע געשיכטעס, כאַטש איך אליין קען עס ניט גלויבן...“

אַבער פריילין באָום, א לערערין, וואָס איז פארליבט אין וואַלטערן, האָט דאָ געפונען א געלעגנהייט אים א חנפה צו טאָן:

— „און איך מוז זאָגן דעם אמת, אז ס'איז טאקע פאראנען א פארבי־טערונג אנטקעגן א געוויסער סעקציע יידן. דאָס זיינען די פוילישע און רוסישע יידן, וואָס האָבן זיך א לאַז געטאָן ווי רויב־פויגלען אויפן קערפער פון אויסגעמאַטערטן דייטשן פאַלק און נעמען צו די בעסטע און שענסטע הימער און פאלאַצן. איז עס דען א ווונדער, אז אַרעמע דייטשן באטראכטן די דאָזיקע יידן ווי פאראזיטן און בלוט־זויגער?“

— „ס'איז שרעקלעך צוצוהערן אזעלכע פארלוימדונגען!“ — מיסט זיך אריין מארקוס לובאַנאָוו — „די אריינגעקומענע יידן האָבן דאָך געקויפט די הימער און פאלאַצן פאר גוט געלט, און אויב זיי וואַלטן עס ניט געקויפט, וואַלטן עס אנדערע געטאָן. טאָ וואס איז דער ביזי? די האנדלונג פון די

„פארביטערטע דייטשן“ דערמאָנט מיר א גולן, וואָס האָט פארקויפט א גע-  
וויסע סחורה צו איינעם און באלד האָט ער דעם קונה דערמאָרדעט און  
צוגענומען די סחורה... און אויב איר, דייטשע פאטריאָטן, מיינט, אז נאָר  
פאר די פוילישע און רוסישע יידן שטייט פאַר א סכנה, האָט איר א גרויסן  
טעות. באלד ווי די נאצי־פירערשאפט וועט קומען צו דער מאכט, וועט איר  
די ערשטע זיין פאַגראַמירט צו ווערן.“

דאָקטאָר וואַלטער קען עס נישט אריבערטראַגן, נאָר צוליבן פאַטער  
האלט ער איין זיין כעס, אָבער הויך דעם קאַפּ הייבנדיק פארלאָזט ער ס'הויז,  
ברומענדיק: „ס'איז אוממעגלעך צו זיין אין איין הויז מיט שונאים...“

נאָר טערעזע באוועגט זיך פלינק און באמיט זיך די היציקע ערנסט־  
קייט אין א הומאַריסטישן שפּילכל צו פארוואנדלען. מעשה קונדס שטעלט  
זי זיך אוועק ביי דער טיר אנטקעגן איר ברודער און מיט א מינע פון אן  
אלטער צנועה און מוסר־זאָגערין ווייזט זי א פינגער און רעדט אויף א גע-  
קינצלט גראָבן קול:

— „דער הער דאָקטאָר זונין מוז מודה זיין, אז אין דער מוראדיקער  
מלחמה פון היינטיקן אָונט צווישן רוסישן גענעראל לובאנאָו און צו-  
קינפטיקן רייכסקאנצלער הער דאָקטאָר זונין, האָט דער לעצטער געהאט  
א פורכטבארע מפלה, כמעט אזוי ווי זיין מעכטיקע רעגירונג האָט געהאט  
דורך דער שרעקלעכער אַנטאַנטע...“

... און מאַרקוס לובאנאָו איז אזוי ווי אין חלום. ער האָט מנצח גע-  
ווען... טיף אין האַרצן איז אים אריינגעדונגען דער ווארעמער ליכטי-  
קער בליק פון דער ליבער טערעזע... און זיינע קלאַרע אויגן, אזוי ווי  
זיינע געדאַנקען, קענען זיך ניט אַפרייסן פון דעם רייצנדיקן מיידל און אין  
זיין מוח לעבן אויף ווערטער פונעם דיכטער:

„אויב דו האָסט ניט געזען די  
ריינע פרייד אין פנים פון א פארליבטער,  
האַסטו קיינמאַל קיין פרייד ניט געזען...“

„... ווען ס'צייט מיך צו טאַנצן און שפּרינגען ביזן הימל,  
פארזינקט טיף אין העל מיין נשמה, באטריבט...  
אמאָל האָט א פּייל שאַרף אין האַרץ מיך געשאָסן,  
ווי שווער איז די ווונד! איך בין שטאַרק פארליבט! — — —“

איינגעקריצט זיינען אים די דאזיקע ווערטער אין הארצן, ווו ער גייט און ווו ער שטייט, דוכט זיך אים אן אַרקעסטער פון די פיינסטע אינסטרומענטן שאלט אין ווונדערבארער האַרמאָניע דאָס לידל, וואָס זי, טערעזע זיינע, האָט פארפאַסט, אי די ווערטער, אי די מעלאָדיע, און עס גיסט זיך אזוי זיס פון אירע רויטע ליפן, ווען איר פנים איז באַגאַסן מיט הימל'שער פרייד, איר יונגער בוזעם באַוועגט זיך מיט אזא חן און אַטעמט מיט אזא רייך!

### טערעזע, טערעזע!

זיין ליבע איז מעכטיק, דורך אומרויקע טעג און דורך שלאַפלאַזע נעכט ציען זיך דורך זיין פאַרליבטער נשמה די זיפצן פונעם דיכטער:

„אי, קענט איר נאָך דאָס אלטע זיסע ליד,  
וואָס האָט אמאָל דאָס האַרץ דורכגעגליט  
אויף שטרונעס ווייכע און טריבע ?  
מלאכים רופן עס „הימל-פרייד“,  
שדים רופן עס „העלנלייד“,  
די מענטשן רופן עס „ליבע!...“

ער קען ניט אויסהאלטן, ער מוז זי זען אָפּט. איר הויז איז אָפּן פאַר אלע אורחים און צו זיין גליק געפעלט ער אירע עלטערן ווי אן ערלעכער, איידעלער און רירעוודיקער בחור. רודאָלף זאָגט: ער קען פייך תלמוד און האָט וועלטלעכע בילדונג, און אז ער וועט נאָר די מעגלעכקייט האָבן, וועט פון אים געוויס עטוואָס רעכטס ווערן...“ מאדאם זנין זאָגט: „דאָס וואָרט „גליק“ איז אויסגעקריצט אויף מאַרקוסעס שטערן...“ און די דאָ-זיקע פראָזעס, וואָס מלאכים טראָגן אים אונטער צום טויזנטן מאָל א טאָג, הייבן אים זיין קאָפּ הויך און פאַרשיכורן אים ווי שטאַרקער וויק. דאָך דאָס אלץ איז גאַרנישט אַקעגן דער אמתער פרייד, וואָס טערעזע פאַר-שאפט אים, בעת זי גייט מיט אים אין טעאטער אָדער קינאָ. ווי גליקלעך ער איז, ווען ער גייט מיט איר אין קאַפּע „וויקטאָריאַ“ אויך „אונטער דען לינדען“, אָדער ווען ער שפאַצירט מיט איר דורך דעם „בראַנדענבורגער טויער“ צו דער „קעניגלעכער אלייע“; ווי זיס עס זיינען די שעה'ן, וואָס זיי פאַרברענגען צוזאַמען דאָרטן אונטער די אייכן און פאַנטאַזירן און ריידן פון זייערע האַפּענונגען און שטרעבונגען. ער בעט איר, זי זאָל פאַרריכטן

זיינע פעלערן אין דער דייטשער שפראך. זיין ליבשאפט צו דער דאזיקער שפראך קוועלט ארויס טיילווייז פונעם זיין אזוי פארליבט אין טערעזעס ווונדערשיינער אויסשפראך און אין אירע גלענצנדיקע אויסדרוקן. זיי ליי-ענען צוזאמען די קלאסישע דיכטער, וועלכע ער האלט אין לערנען מיט התמדה. שטיקער פון שילערס „גלאַקע“ דעקלאמירט זי פאר אים. אַפט פארטיפן זיי זיך אין אַן אינטערעסאנטן געשפרעך וועגן צייט־פראגעס, וועגן אַרדענונג־פארענדערונגען, וועגן רעוואַלוציע, דאן קומט באלד דער כישוף־שמיכל אויף אירע פראַכטיקע ליפן, ווען זי דעקלאמירט שטיפעריש:

„... אפילו דעם מענטשן, וואָס טוט דיר בייז,  
שטרעק אויך אויס דיין האַנט, אויב ער בעט דיך הילף;  
נאָר וועגן טוי און רעגן און גליק פאר מענטשן —  
לאַז פארן הימל, פריינד מיינער, ווי נעכטן, אזוי היינט...“

און איינמאָל, אויפן „קרויצבאָרג“ שפאַצירנדיק, איבערראַשט ער זי מיט זיין דעקלאמירן געטהעס „רעטונג“:

„מיין מיידל האָט זיך מיך צו פארראטן באַזונען,  
דאָס האָט מיך געמאַכט אַ לעבנס־פרייד־האַסער,  
כ׳בין גיך געלאָפן צו אַ טיכל וואַסער,  
ס׳וואַסערל איז זיך ווי תמיד גערונען...“

... ער דעקלאמירט ווייטער מיט גרויס געפיל, ווי דער דיכטער איז זיך דאָרט ביים וואַסער געשטאַנען שטום, צעטומלט, צעבראַכן און צע-קלאַפט פון ספקות און ביטערע פראגעס, אז זיין קאַפּ איז פארדרייט, פאַר-שכורט געווארן, די גאַנצע וועלט האָט זיך ארום אים געדרייט און האָט גע-האַלטן אין טייך אריינצופאלן... און פלוצלונג האָט ער דערהערט ליבלע-כע ווערטער: „פאַרויכטיק, דער טייך איז טיף און פורכטבאַר!...“ און גערעדט האָט עס די שיינע „קעטכען“, וואָס האָט אים פשוט „געראַטעוועט פון טויט“ און מאַרקוס פאַרבייט דעם נאָמען „קעטכען“ אויף „טערעזע“...

„... שיינע טערעזע, האָסט מיר לעבן געגעבן,  
כ׳וועל אייביק דיר דאַנקען, דו מיידל זיס הערלעך!  
כ׳בין עלנט, צו זיין גאַנץ אליין איז מיר שווערלעך,  
טאָ זיי דו מיט מיר, באַגלייט מיך אין לעבן!...“



און ביי די ווערטער ווערט ער צעווארעמט, כאפט אירע הענט און קושט זיי אן סוף, און ווען ער קוקט איך אין די מילדע אויגן אריין, באמערקט ער גרויסע טרערן. באלד אבער שיינט איר זוניקער שמיכל אויף איר קלוגן פנים ארויף, און גלעטנדיק זיין קאפ, מאכט זי מיט א מינע פון א צעלאָזע-נעם קינד:

— „א שוואכזיניקער פארשלאָפענער פחדן איז געטהעס העלד געווען און זיך ליבע איז אויך געוויס שוואַך און אַן טעם געווען... אז מיין גע-ליבטער וואַלט מיך פארראטן און איך וואַלט געשטאַנען ביים טייך, שפּרינג איך שוין טאַקע אריין אין וואסער און — א סוף.“

דאָס איז מאַרקוסעס גליקלעכסטע רגע אין לעבן! ער ווייס, טערעזע ליבט אים. ווי קען דען אנדערש זיך נאָכדעם ווי זי האָט אויף זיינע קושן אזוי הייס מיט אירע ברענענדיקע קושן געענטפערט!

ער פארשטייט אזוי גוט דעם באדייט פון די ווערטער:

„ווען ס'צייט מיך צו טאַנצן און שפּרינגען ביזן הימל!...“

## 4

עס גייט לובאנאָון פון זינען גיט ארויס שילערס אפאָרום: „וונדער-בארע ליכטיקייט! דו אייביק איינציקע, רו זיך ביי דעם אייביק-איינציקן; אבער די קאליר, וואָס ענדערסט זיך תמיד, קום ליבלעך צום מענטשן...“

... אבער אין בערלינער „טיר-גארטען“ האלטן זיך אין אין אויסמישן און צוזאמענשמעלצן די שפע ליכטיקייט מיט די סך קאלירן. וואָס פאר א שטאַרקע ליכטיקייט, וואָס פארא פראַכטיקע פארבן ס'באהעפטן זיך און מישן זיך אויס און גיסן זיך צוזאמען! די פילפארביקע קדחת-פייגעלעך פלאַטערן איבער די אלערליי-קאלירטע בלומען צווישן די סופלאָזע גרינע ביימער, באדעקט מיט זונגאַלד-שטראַמען. טערעזע יאָגט זיך נאָך א שמע-טערלינג. ס'גיט זיך איר איין אַנצוכאַפן איינעם, און מיר פון לויפן, שפּרינגט זי אריבער איבער א שמאַלן קאַנאַל און לאכנדיק פריידיק אויפגעלעבט, ווארפט זי זיך אויף דער גרינער לאַנקע אונטער א שווער-שאַטנדיקן זשאַ-לודיעס-בוים.

און מארקוס זויגט און זויגט אירע באלזאם-זאפטיקע ליפן:

— „טערעזע, איז עס א חלום? טערעזע, האַסטו מיך טאקע אמת ליב?“

זיין הארץ איז אַבער גאנץ זיכער. זי האָט דאָך אים אזוי פיל מאָל גע-זאָגט און פארזיכערט, אז דאָס איז איר ערשטע ליבע. האָט זי אים דאָך

דערציילט מיט אירע אומשולדיקע מינעלעך אויף איר רייצנדן פנים, אז פיל בחורים האָבן זי געמאטערט מיט זייערע ליבע דערקלערונגען און האָבן אין איר קיין פונק פון געפיל נישט דערוועקט, ביז ער, מארקוס לוי-באַנאָוו, דער מאַדנער פרעמדער, איז געקומען און האָט זי אינגאנצן גע-וונען און איר האַרץ איז פול מיט שטורעמדיקער ליבע.

„א לאנגע צייט איז פארביי“, — זאָגט זי — איידער זי האָט געקענט באשטימען, צי דאָס איז טאָקע די אמתע ליבע, וועגן וועלכער זי האָט אזוי פיל געלייענט אין פארשיידענע ביכער און וועגן וועלכער זי האָט אליין גע-שריבן און פארפאָסט אזעלכע שיינע לידלעך, וואָס האָבן ארויסגעקוועלט פון איר האַרץ פול בענקעניש און פארלאנגען אליין ניט וויסנדיק צו ווע-מען...“

און איצטער איז דאָך שוין מער ווי אַנדערטהאלבן יאָר, ווי זי איז אזוי שטאַרק איבערגעגעבן צו אים, און נאָר צו אים געהערן אלע אירע חלומות און מחשבות! ווי אזוי איז עס? ווי אזוי איז באשאפן געווארן אין דער טיפעניש פון איר נשמה אזא מאַדנער פארלאנג, וואָס פלאקערט ווי א פייער: תמיד מיט אים צוזאמען צו זיין, ווי די געליבטע פאַרלעך דאָרטן אונטער די אייכן...

אין פאַרלעך ליגט זיך דאָרטן די יונגוואַרג פון דער הויך-קולטורעלער בערלין, פארטיפט אין ליבע-פרייד און פארגעניגן אינעם גייסט פון דער יוגנט פון נאָך דער וועלט-מלחמה...

אונטער דיקע ביימער האָבן זיי זיך אויסגעבעט ליג-פלעצער פון אלערליי בלומען און בלעטער, וועלכע האָבן זיך אויסגעמישט מיט די בערג-לעך פארוועלקטע בלעטער פון פאריאָרן, און אין פארשיידענע פאָזעס האָבן זיך די מיידלעך און בחורים פריידיק צעפארעט, אָן אָפהאלט און אָן שאַנד, אזוי ווי זיי וואַלטן באשלאָסן ביזן דעק אויסצוּוּפּן דעם גאנצן בע-כער אויסגעלאַסנקייט, פונקט ווי זיי וואַלטן אין דער דאָזיקער אויסגעלאַסנ-קייט געזוכט א טרייסט פאר זייערע פאראומערטע הערצער און באטריבטע נשמות...

— „ס'אַראַ שרעקלעכער פלאַץ דאָ איז!“ — מורמלט טערעזע ווען זי קוקט זיך גוט צו צו די פאַרלעך, און איר צאָרט פנים רייטלט זיך פון בושעה. מארקוס מאכט צו אירע אויגן מיט דער לינקער האַנט, ווען מיט זיין רעכטער האַנט ציט ער זיין טערעזע צו זיך און פרעפלט איר עפעס אין אויער אריין.

זי הויבט אויף אירע וואַרעמע אויגן, קוקט אים אין פנים אריין און בא-  
האלט באַלד איר קאָפּ אין זיין שויס ...

אין דער זעלביקער רגע ווערט מאַרקוסעס פנים ווייס ווי קאלך —  
באמערקנדיק, ווי דאָטאָר זונן ליגט ניט ווייט אונטער א בויס.  
דער דאָטאָר מאַכט זיך ניט זעענדיק, אָבער זיין ברענענדיקער כעס  
צעגיסט זיך שטראַמיק איבער זיין פנים און זיינע ליפן דרייען זיך און פאר-  
קרימען זיך פון אויפּרעגונג.

מאַרקוס דערציילט עס ניט טערעזען. שטיל און פארטראַכט באַקוקט  
ער זי און זיינע פינגער שפילן זיך מיט די זיידענע האָר פון איר וואַרעמע  
קאָפּ אין זיין שויס ...

## 5

פארשכורט פון דער מוזיק און אַנגעזאפט מיט דער זיסקייט פון טער-  
פסיכארא אין גלאַנץ און פראַכט פון „פאלע־דע־דענס“, וווּ זיי האָבן לוסטיק  
פארבראכט טאַנצנדיק א גאַנצן האַרבסט־אַונט, ביז זיי זיינען אויסגעמאָ-  
טערט געוואָרן, גייען זיי ביידע אין בופעט אריין, א ביסל זיך אפרוען און  
נייע כחות אַנצוקלייבן פאר די ווייטערדיקע טעגן.

ביי א גלעזל „רהיין“־וויין דריקט טערעזע אויס איר פארדרוס, וואָס  
זי קען בשום אויפן ניט באַגרייפן די פלוצלונגדיקע קאַלטקייט, וועלכע  
וואַלטער, איר ליבער ברודער, ווייזט איר ארויס פאר די לעצטע עטלעכע  
וואָכן.

און מאַרקוס איז איר פותר דעם רעטעניש: וואַלטער האָט זיי ביידן  
גוט געזען אין „טיר־גארטן“ יענעם טאָג, מיט עטלעכע וואַכן צוריק.

טערעזע ציטערט אויף און דערלאַנגט זיך אַ כאָפּ פארן קאָפּ:

— „אַך, אזוי? הייסט עס, אז דאָקטאָר זונן איז אונדזערער א שונא  
געוואָרן. אַ וואַלסטו נאָר וויסן, וואָס פאר א נוקם ונטער ער איז! ...“  
דאָך באלד באוועגן זיך אירע הענט מיט דערמוטיקנדיקן זשעסט און  
זי שמייכלט חניוודיק:

— „נו, ווי זאָגט זיך עס ביי א באַקאַנטן פּילאָסאָף? דער פריינד איז  
מיר זייער טייער; דאָך ברענגט מיר דער פריינד אויך נוצן. דער פריינד  
ווייזט מיר, וואָס איך קען טאָן, און דער פריינד לערנט מיך, וואָס איך דאַרף  
טאָן ...“

— „וואָס, אייגנטלעך, האָסטו אין זינען צו טאָן, טערעזע?“

— „איך וועל מיינע עלטערן איבערראשן מיט דער בשורה, אז מיר זיינען פארלאַבט“.

— „אַ, טערעזע, זונין-קינד, ליבסטע מיינע!“  
 דורך דעם שטאַרק-באלויכטענעם דורכאנגזואל גייענדיק צו דעם טאַנץ-זאל, וואָס טרינקט זיך אין פּיל-פאַרביקן עלעקטרישן ליכט, וואָס פליסט פון שטערן-פאַרמיקע לעמפלעך אָן א צאָל — זאָגט זי:  
 — „לאַמיר האַפן אז קיין מענטשלעכע האַנט וועט אונדז ניט וואַגן צו שטערן“.

און ביי איר הייז שטייענדיק, צוריק פון טאַנץ קומענדיק, נאָך האַלבער נאַכט, האַלט ער אין איין זיפצן און קרעכצן:

— „ווי שווער מיר איז אָפּצושיידן זיך פון דיר!“  
 מיט טרערן אין די אויגן ענטפערט זי:  
 — „מאַרקוס, אָן דיר בין איך אזוי איינזאַם, אזוי עלנט, דאָך טרייסט איך זיך מיט דער דערמוטיקנדיקער האַפענונג, אז אין גיכן וועלן מיר אויף אלע מאָל צוזאַמען זיין“.

— „טערעזע מיינע, א גאַנצע וועלט ליכטיקייט און לעבן איז אין דיינע זיסע ווערטער, ביסט אין גאַנצן מיינע!“

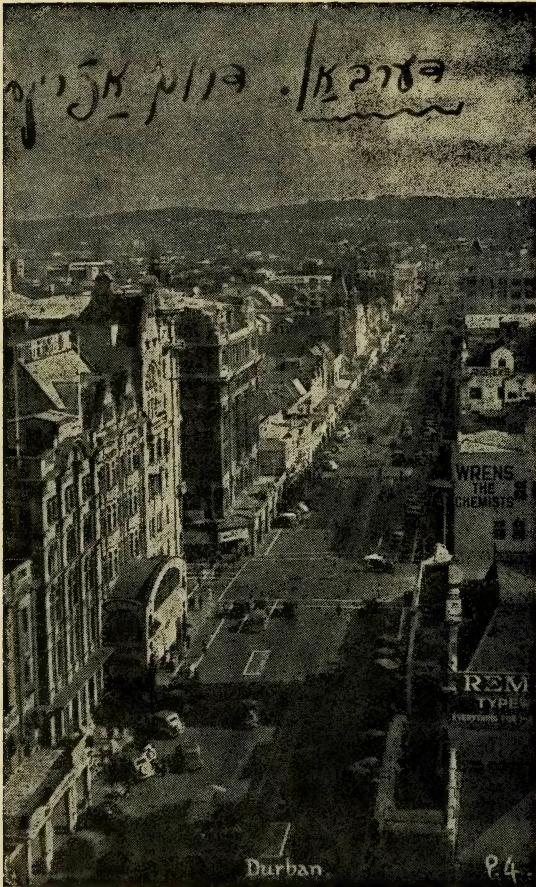
אין זיין צימער אריינקומענדיק, געפינט ער א בריוו, אריינגעווארפן דורכן שפאלט פון טיר. ער בייגט זיך איין, הייבט אויף דעם פּאַקעט, עפנט עס האסטיק און ווערט בלאָס ווי טויט.

ס'איז א דאָקומענט פון דער פּאַליציי:  
 „דער הער מאַרקוס לובאַנאַוו מוז אין פיר-און-צוואנציק שעה דייטש-לאַנד פארלאָזן“.

ער פילט, ווי א גראַבע. האמעטנע האַנט וואַלט אים פארן אַקן אָנגע-כאַפט און אים אין טיפן אָפּגרונט אריינגעווארפן...

\* \* \*

פון זייער אָפּשיידס-טאָג זיינען אים אין זכרון געבליבן נאָר די פינצ-טערע וואַלקנס, וואָס זיינען ארומגעשווומען איבערן הימל, און דער שפּריי-רעגן, וואָס איז געפאַלן אָן א ציל אויף די ברייטע גאַסן, וועלכע ער איז דורכגעפאַרן מיט טערעזע צו דער סטאַנציע. טריב און שווייגנדיק, ווי שטומע, זיצן זיי אין וואַגן, הערן זיך צו צו דער קלאַפּעריי פון די גאַלאַפּע-דיקע פּערד. אויף דער סטאַנציע האַלטן זיי נאָך אַן דאָס שווייגן, מורא האַבנדיק די מיילער אויפצופענען, טאַמער שפּאַרט זיך ארויס א מאוימ'דיק





געשריי קעגן דער אומגליקלעכער צעשיידונג, וואָס האָט זיך אויף זיי אַרויפ־  
גערוקט ווי אַ פּלוצלונגדיקער חושך. ערשט ווען דער צוג איז אָנגעקומען,  
האַבן זיי זיך אויפגעכאַפּט ווי פּון אַ דערשיטערנדיקן שרעק־אַנוואַרפּנדיקן  
ביזן חלום און זיי האָבן זיך אָנאַנדער אין די אַרעמס איינגעקלאַמערט,  
אויספלאַצנדיק אין אַ ביטערן געוויק.

וואָס איז נאָכדעם געווען ?

אַ פּיינפולע רייזע, וועגן וועלכע זיין טאָג־בוך איז פּול מיט בערג און  
שטריכן און צייכענונגען, און אין וועלכע דער נאָמען טערעזע פּיגורירט  
אזוי פּיל. בריוו האָט ער איר געשריבן אלע וואָך, און אָפּט — אַ פּאַר מאָל  
אַ וואָך, וווּ ער האָט אויסגעגאַסן זיין שטאַרקע בענקעניש.

ווען ער איז אָנגעקומען אין קייפטאון האָט ער גענומען זוכן אַרבעט.  
ער האָט אָבער נישט געקראָגן. דאָס זעלביקע אין יאָהאַנעסבורג. נאָר  
דאָרטן האָט ער געפונען אין די צייטונגען, אַז אַ דערבענער האָטעל זוכט  
אַרבעטער. איז ער באלד אַהין געפאַרן און געקראָגן אַ שטעלע צו רייניקן  
שמוציקע פעסער אין פּינצטערע קעלערס, שווערע פעסער פּון די קעלערס  
צום שענק אַרויפצושלעפּן. ער האָט עס ניט געקענט אויסהאַלטן. צופעליק  
האַט ער געקראָגן אַרבעט אין לאַרי וויינגרויס אַנגראַ־געשעפט פּון אלער־  
ליי מאַשינעריי, אייזערנע אייונס און קעסלען.

ער האָט זיך אָנגעשטרענגט, געאַרבעט אָן אַ סוף, איז געווען געטריי  
איבערגעגעבן זיין באלעבאַס, וועלכער האָט געפונען אין אים דעם בעסטן  
אַרבעטער, וואָס ער האָט נאָר ווען געהאַט. מאַרקוס האָט מיט זיין ענערגיע  
געהייבן דאָס געשעפט, פאַרגרעסערט די פאַרדינסטן. דער באלעבאַס ווי־  
דער, פּון זיין זייט, האָט מאַרקוסן זייער מקרב געווען און מיט אַ פּאַר יאָר  
שפּעטער אים געמאַכט פאַר דעם אויפזעער און פירער פונעם געשעפט.

## 6

פּון אַ חשובער יידישער פאַמיליע אין ענגלאַנד האָט געשטאַמט דער  
זעכציק־יאָריקער לאַרי וויינגרוי און האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט אַן עכט־  
ענגלישן טיפּ מיט אלע גענג און באַנעמונגען, מיטן גאַנצן אויפפיר און  
חשיבותדיקן שטאַלץ.

צוואַנציק יאָר האָט ער אָפּגעלעבט מיט זיין געליבטער פּרוי, מיט  
וועלכער ער האָט געהאַט צוויי טעכטער, אָבער זי מיט דער עלטערער  
טאָכטער זיינען אומגעקומען אין אַ שרעקלעכער באַן־קאַטאַסטראַפּע אין  
ענגלאַנד, ווען זיי זיינען געווען דאָרטן אויף אַ לוסט־רייזע, דאָן איז סיביל,



די יינגערע טאכטער, אים געבליבן דאס איינציקע טייערע אין דער וועלט. ער איז איר געווען א פאטער און א מוטער צוגלייך, און האלט האבנדיק זי ווי זיין לעבן. האט ער איר אין אלץ נאכגעגעבן און איר ניט אפגעזאגט אין קיין זאך, וואס איר האט זיך געגלוסט. און געגלוסט האט זיך סיבלען טאקע א סך זאכן, וואס אירע אפענע בלאע ליכטיקע אויגן האבן נאר בא-מערקט. קאסטבארע קליידער און צירונג אן א סוף און אין הויז ביי איר האט זי געמאכט אפטע הוליאנקעס, טענץ און וויין-פארטיעס, וועלכע האבן די צוואנציק-יאריקע סיבל געטריבן צו שכרות און הפקרות.

מארקוס, וואס האט אויף זיך געטראגן די גאנצע פאראנטווארטלעכ-קייט פארן קאלאסאלן געשעפט, האט זיך גענומען צוקוקן צו אלץ, וואס גייט אן ארום סיבלען, און דאס האט אים געערגערט און געווייטאגט.

— „סיבל, דאס טויג גאר ניט“ — האט ער אמאל זייער העפלעך אויס-גערעדט — „אפשר דערלויב איך מיר צופיל צו ריידן מיט מיין באלעבאס טאכטער, אבער איך קען זיך ניט העלפן, איך מוז איך דערקלערן, אז מיט אזא פארשווענדערישער פירונג מאכט איר אייער פאטער אומגליקלעך און אייער אייגענער צוקונפט דראָט א גרויסע סכנה“. אלס ענטפער האט סיבל זיך לוסטיק געמאכט און גענומען ריידן צו אים אויף א געמאכטן וויינענ-דיקן קול, כלומרשט זיך בעטנדיק מיט א רחמנות פנימל:

— „אי וויי, הויכגעשעצטער פינאנץ-מיניסטער פון אונדזער הער-שאפט, האט רחמנות, פארגרעסערט דאך מיין בודזשעט!...“

און אויסשיסנדיק א געלעכטער, האט זי אים א פאטש געטאן אויף דער פלייצע און א זאג געטאן:

— „ס'טוט מיר לייד, וואס איר זייט אזא שיינער און ליבער מענטש און מיין פאטער האט איך אזוי ליב און רעספעקטירט איך אזוי שטארק, ווען ניט דאס, וואלט איך איך שטארק פיינט געהאט!...“ און זי איז גלייך פארשוונדן.

אבער ווען איר פאטער איז געפערלעך קראנק געווארן און אין זיין צוואה האט ער מארקוסן געמאכט פאר א שותף אין זיין געשעפט און פאר אן אפעקון איבער סיבלען, איז סיבל צוגעגאנגען צו מארקוסן און, דריקנדיק זיין האנט מיט אכטונג און סימפאטיע, האט זי וויינענדיק שטיל געזאגט:

— „הער לובאנאוו, פון היינט אן וועל איך זיך באמיען איבערצוקערן א ניי בלאט אין מיין לעבנס-בוך אונטער אייער השפעה.“

זיי זיינען צוזאמען ארויס אין גארטן. מארקוס האט סיבלען באדאנקט און געקליבן זיך מיט איר א לאנגן ווארעמען שמועס צו פירן, אבער דא האט מען אים אוועקגערופן צום גוססדיקן וויינגרוי, וואס האט פארן שטארבן געהאט עפעס זייער וויכטיקס אים צו זאגן.

שטיל האט זיך וויינגרוי ביי מארקוסן געבעטן, אז ער זאל אים פאר- זיכערן אין די דאזיקע לעצטע מינוטן, אז ער וועט זיך ליבלינג, זיין סיבלען, אויפפאסן, זי אפהיטן און באשיצן פון אלע געפארן אין לעבן; און אויב ער האט נאך א פונק פון ליבע צו איר, זאל ער זיך אינגאנצן דערנענטערן צו איר און זי מאכן פאר זיין לעבנס-פריינדין „אז איך וואלט וויסן, אז דו וועסט זיין מיין טאכטערס מאן, וואלט מיר מיין טויט גאר ניט געשראקן“ — האט וויינגרוי מיט די לעצטע כחות ארויסגעשעפטשעט — „און אז דו פארזיכערסט מיר דאס, וועט מיר מיין טויט זיין ווי א זיסער קוש...“

נאך איידער מארקוס האט באוויזן זיין ענטפער צו געבן, איז וויינגרוי שוין געלעגן שטייף, שטיל, ווייס-טויט.

\* \* \*

זיין ענטפער, וואס איז אים אויף די ליפן געלעגן, האט געזאלט זיין אן ערך אזא: —

„זיס זאל דיר דיין אייביקער רו זיין, טייערער, ליבער פריינד. אכ- טונג צו געבן אויף סיבלען און זי צו באשיצן פון אלדאס ביין, וועל איך זיך געוויס באמיען, אבער זי צו נעמען פאר א ווייב — אומגעגלעך.“

ווייל ער האט דאך אין אמתן קיין פונק ליבע צו איר ניט. אפט קוקט ער אויף איר, ער באטראכט זי אין דער פריילעכער געזעלשאפט פון אירע יונגע פריינד און ס'נאגט אים ס'הארץ ביים פארגלייכן זיי אלעמען מיט זיין טערעזען. ווי קומען זיי אלע צו איר? זיי האבן גאר קיין צורה ניט אנט- קעגן זיין הארציקסטער און אייביק געליבטער טערעזען... נאך ווונדער- באר, ווי ענלעך סיבל איז צו איר אין ווקס, אין פיגור, אין האר-קאליר און אין אירע פלינקע באוועגונגען...

אפט זיצן זיי ביידע אין רחבותדיקן „אפיס“ און ריידן וועגן געשעפט, אין וועלכן סיבל איז איצט זייער פאראינטערעסירט און ווייזט ארויס גרוי- סע פעיקייטן, וואס האבן געבראכט דערצו, אז מארקוס זאל זיך באציען צו איר מיט גרויס פארערונג און באוונדערונג. זי ווענדט זיך אפט אין פרייער צייט און בעט אים, ער זאל איר דערציילן פון זיין פארגאנגענהייט.

ער דערציילט איר אלץ, און אלע רייד און דערציילונגען ציען זיך אלץ צו איין פונקט: צו זיין טיפער מעכטיקער ליבע, מיט וואס זיין הארץ איז אנגעפילט פאר זיין טערעזען. פאר דער גאנצער צייט האלט ער אין איין שרייבן בריוו צו איר, אבער ער האט אפילו קיין איינציקן ענטפער ניט באקומען — צו זיין ברענענדיקסטן צער און שרעקלעכע יסורים, מארקוס פארלירט אלץ ניט די האפענונג און שרייבט ווייטער. ביז וואנען דאס שרעקלעכסטע האט פאסירט. מיטאמאל קומט אים אן א בריוו פון בערלין, א קורצער בריוו איז עס געווען, אבער א צעשמעטערנדיקער:

„... אומזיסט פארלירסטו דינע כחות, דיין צייט און געלט, טערעזע איז שוין לאנג אין בערלין נישטאָ און וועסט אויף דיין לעבן זי שוין קיינ-מאל ניט זען און אפילו איר שאַטן ניט אַנקוקן...“

מארקוס קלאַגט זיך פונאנדער ווי א קינד און זודיקע טרערן גיסן זיך איבער זיין ברוינעם פנים.

דא האַלט שוין סיבל ניט אויס. זי פאלט אים אויפן האלדז:

— „ליבער, הארציקער מאַרקוס, באַשיצער מיינער! לאַז מיר דיך טרייסטן, נעם מיך, לאַז מיך זיין דיין טרייאַיבערגעגעבענע לעבנס־פריינד־דין, איך וועל דיר דיין לעבן פארזיסן, איך וועל דיר גליקלעך מאכן. איך האָב דיך ליב מיט מיין גאנצן הארצן!“

\* \* \*

מארקוס גייט ארום א צעבראַכענער, זיין הארץ איז צעריסן. עס קריכן די טונקעלע טרויעריקע טעג, פול חושך און יאוש; עס ציען זיך די פעכי-קע, שווארצע נעכט, וועלכע צעדריקן זיין נשמה מיט מוראדיקע מחשבות און שרעק־חלומות. „נישט־גוטע“ שטעלן אים ארויס לאנגע צינגער:

— „זעסט, טפּש איינער, טערעזע, טערעזע, דיין טייבעלע, האַט דיך אוועקגעוואָרפן ווי א צעריסענע הענטשקע!

און די גאנצע מחנות „נישט־גוטע“ שטשירען ווייטער מיט זייערע ברייטע, האלב אויסגעפוילטע ציינער און לאכן אים ווילד און בייז אין דער נשמה אריין:

— „דו שוטה, האַסט זיך איינגערעדט: טערעזע, שמערעזע! זי דארף

דיך אויף כפרות און טראכט פון דיר אין א פינצטערער נאכט:

זי האַט דיך אויסגעלאכט, פאַרראַטן, פאַלש, פאַלש! פאַלש!“

אזוי לויפט די צייט און מארקוס הייבט זיך אן פילן געטרייסט אין סיבלס קעגנוואַרט. אלץ פריינדלעכער ווערן די בליקן זייערע, אלץ ווא-

רעמער און צוגעלאזענער — די רייד. און פאר אלע ארומיקע פריינד ווערט אלץ מער נאטירלעך, זיי זאלן ביידע חתונה האָבן. קען דען אנדערש זיין? איז דען דאָ אַ גלייכערער שידוך אויף דער וועלט?

איבערהויפט האָט זיך בלב ונפש אריינגעטאָן דעם שידוך דורכצופירן רפאל הערצבערג, אַ גרויסער ידיד פון פארשטאַרבענעם וויינגרוי. זייער אַ ליבלעכער מענטש, אַ דערפאַלגרייכער קאַמערציאַנט, וואָס נעמט דאָס גאַנצע לעבן מיט אַ שמייכל אויפן פנים און מיט איין וויץ נאָכן אנדערן. ס'גאַנצע לעבן זיינס זעט אויס ווי אַן אַנעקדאָט...

געבאָרן אין דער ליטע, געלערנט, געווען אַ למדן, אַ משכיל, געלעבט יאָרן לאַנג אין ענגלאַנד, אין אמעריקע און אלע מאָל געווען אַן אַביון און אלע מאָל פריילעך, לעבעדיק, אויסגעלאַכט אלץ און אלעמען, אין אַמונה זאָכן אַן אַפיקורות — קומט ער קיין אַפריקע און דאָ גראַד געפינט ער זיין גליק אין ביזנעס, ווערט אַ גביר און גאָר אַ רעליגיעזער מאַן! גייט אין שול, היט אָפּ שבת און יום־טוב, ווערט גבאי און קאַפּ פון אלע צדקה־חברות, איז באַליבט ביי אלעמען און זיינע ווערטער פאַרנעמען אַן אָרט. מען עצהט זיך מיט אים און מען פאַלגט אים.

ער לאָזט עס מאַרקוסן ניט אָפּ:

— „וואָס וואַרטסטו? וואָס נעמסטו סיבלען דאָס געזונט אַרויס? איר האָט זיך דאָך ביידע ליב ווי ס'לעבן! קען מען דען אויף דער וועלט גע־פינען אַ שענערער פאַרל, ווי איר זייט? צוויי דימענטן, בריליאַנטן! איר וועט דאָך גליקלעך זיין! זעסט דאָך, אז אַ פינגער פון גאָט האָט אייך ביידן צוזאַמענגעבראַכט און אייך פאַראייניקט. שטעלט אַ חופּה און לעבט אין נחת און אין פרידן!“

מאַרקוס און סיבל האָבן אים געפאַלגט. ס'איז געווען אַ שיינע חתונה.

## 7

סיבלס פנים האָט געלויכטן פון גליק, בעת זי האָט באַטראַכט די נייע אויטאָ, וואָס איר מאַן האָט איר געבראַכט. נאָר פּלוצלונג האָט זי אויפגע־ציטערט, באַמערקנדיק דעם שווערן אומעט אויף מאַרקוסעס פנים. וואָס זאָל דאָס באַדייטן? פון וואַנען נעמט זיך אזאַ טריבקיט?...

— „דאָס איז געוויס דער פאַרדרוס צוליב דעם הינטל, וואָס די אויטאָ האָט אוועקגעהרגעט!“ — מאַכט זי מיט אַ האַרציקער רחמנות־מינע — „אַבער, גוטער גאָט! ס'איז דאָך נאַריש אזוי זיך צום האַרצן צו נעמען. — אַפּשר איז דורך דעם אומגליק, וואָס איז אויסגעגאַנגען צום הינטל,

אויסגעמיטן געווארן א שרעקלעכע קאטאסטראָפּע, וואָס האָט געלויערט אויף דיין און אונדזערע קינדערס לעבן! מאַך זיך נישט קינדיש און דער-מוטיק זיך — טענהט זי, ניט וויסנדיק די אמתע סיבה, וואָס האָט זיין פנים אזוי פּלוצלונג פּאַרחושכט...

זי קוקט זיך איין מיט טיפּער ליבשאַפט אין זיינע אויגן אריין, לייגט איר קאָפּ צו צו זיין ברוסט און זאָגט:

— „מאַרקוס, הערצבערג האָט טעלעפּאָנירט, אז היינט איז אוממעגלעך אייער בשותפותדיקן ענין ביים האפן אויסצופירן, דערפאר זאָלסטו זיין גרייט אויף מאַרגן נאָך האלבן טאָג מיט אים ביים האָפן זיך צו טרעפן, הערסטו?“

— „גוט“, — ענטפּערט ער גלייכגילטיק — „אַבער כ'מוז באלד וועגן דעם ועלביקן ענין אנדערשוו אליין גיין — — —“

ער פרוווט מיט אלע מעגלעכקייטן זיך ארויסצושלאָגן פון דעם שטע-כעדיקן צער און שמאַרצפולע פּאַרלאַנגען צו זען טערעזען. ס'העלפן אַבער ניט די רייד פון סיבלען און די שטיפּערייען פון די קינדער ביים טיש. ס'גייט אים ניט איין דאָס עסן, ער ציטערט פון אומגעדולדיקייט, ער איילט זיך פון טיש אוועקצוגיין און לויפן צו טערעזען. דער וועג איז אים אזוי לאַנג און די גאַנצע צייט קלאַפן אים אין מוח ווי האַמערס די ווערטער:

„... ווען ס'ציט מיך צו טאַנצן און שפּרינגען ביזן הימל,

פּאַרזינקט טיף אין העל מיין נשמה באַטריבט!...“

\* \* \*

פאַר די דריי שעה, וואָס ער איז ביי טערעזען געזעסן, האָבן זיך זיינע, פון הייסע טרערן צעשמאַלצענע אויגן, אויף איין מינוט ניט אָפּגעטאָן פון איר און יעדעס וואָרט און יעדער זיפּף זיינען אים אין אלע גלידער אריינגע-דרונגען. אלץ איז אים איצט שוין אזוי דייטלעך קלאָר געווארן פון דער מאַרטירער־געשיכטע, וואָס זי האָט אים דערציילט מיט איר מוזיקאַלישער, אים אזוי באַליבטער שטימע:

... אלס מוזיק־לערערין אין בערלינער קאָנסערוואַטאָריע, דורך די יאָרן פון זייער צעשיידונג, איז זי געווען באַליבט און פּאַרערט ביי איר גאַנצער סביבה און אין איר ארבעט האָט זי גרויס טרייסט געפונען אין די שווערע יסורים פון איר טראַגישער ליבע צו דעם איינציקן אין לעבן, דעם טייערן און ליבן מאַרקוס לובאַנאָוו, וועמען יעדער האַרץ־פּלאַטער אירער

געהערט; וועמען יעדן קלאנג פון אירע געזאנגען איז געווידמעט. זיין בילד, יע, נאָר זיין ליכטיק בילד האָט זי תמיד אין איר טרייען הארצן געטראָגן!

מיט עטלעכע יאָר צוריק, ווען דער היטלער-חושך האָט גענומען פאר- פינצטערן דאָס יידישע לעבן אין דעם סאַדיסטן-לאַנד, האָט זי אויך גע- נומען ליידן. איבערהויפט האָט זיך אויף איר ארויפגעווארפן א צרה אין געשטאַלט פון א מנוולדיקן דאָקטאָרל מיטן נאָמען הונדקע, א העסלעכער מענטש, באַקאנט דורך זיינע מיאוסע מעשים. זיין עקלהאפטע געשטופל- טע צורה איז איר געווען דערווידער ניט ווייניקער פאר זיינע פאַסקודנע לאַנגע לידער, אין וועלכע ער האָט אויסגעגאַסן זיינע ליבע דערקלערונג- גען, וואָס האָבן בפועל ממש, איר דאָס לעבן פאַרביטערט, פונקט אזוי ווי זיינע „שטאַלצע“ טענות, אז זי דאַרף זיך פילן גליקלעך, וואָס ער, דער גע- הויבענער „אַריער“, איז געצווונגען דורך זיין מעכטיקער ליבע זיך אַרונ- טערצולאָזן צו די פיס פון איר, דער פרעמדער ...

פון שלום וועגן האָט זי געליטן און געטראָגן די באַליידיקונגען, נאָר באַקומענדיק איינמאַל פון אים א לאַנגן בריוו, פול גרימצאָרן, חוצפה און זידלערייען, פאר וואָס זי איגנאַרירט זיינע ליבע-דערקלערונגען, וואָס דאַרפן זיין פאַר איר א גרויסער כבוד — האָט זי אים ענדלעך געענטפערט, אז עס דאַרף ניט פאַסן פאַר אזא הויכגעשעצטן אַריער פון אזא לייבן-יחוס צו פאַלן צו די פיס פון א פשוטער פרויענצימער, וועלכע איז דאָך ניט מער ווי א טאַכטער פון מענטשן-קינדער, וואָס ווילדע לייבן און טיגערס און אַנ- דערע מוראדיקע חיות האָבן אלע מאָל פיינט געהאַט ... דעריבער וואָלט פאַר אים שענער און בעסער געווען, אז ער זאָל זי צורו לאָזן, זי ניט מא- טערן מיט זיינע דערקלערונגען און דערביי זיין אייגענעם כבוד צו שא- נעווען ...

דאן איז דאָס דאָקטאָרל פאַרשווונדן געוואָרן, נאָר ווען די נאַציס זיינען אין רעגירונג-זאַטל אריין און זייער רשעות האָט פאַרפלייצט דאָס יידישע לעבן, — האָבן זיך אין רודאָלף זונינס שיינעם הויז אריינגעלאָזן א צען יונ- גע רויבער און מערדער, אונטער דער קאַמאַנדע פון דעם דאָקטער הונטקע, אין ברוינעם אונפאַרם, מיט אייזערנע שטעקלעך אין די הענט און מיט באַרבאַרישע אַכזריות האָבן זיי דעם פאַטער און דעם ברודער דאָקטאָר זו- נין געבונדן. דער לעצטער האָט געפרוּווט פּראָטעסטירן, זיך בעטן, שרייען אַנטקעגן דער בלוטיקער עוולה, וואָס מען באַליידיקט זיי אזוי, בעת זיי זיינען פונקט אזעלכע גרויסע פאַטריאַטן, ווי די נאַציס. אָבער אַנשטאַט אַן ענט-



פער האבן זיי אים אזוי מערדערלעך צעקלאפט מיט די אייזערנע שטעקנס. ביז ער איז א צעשמעטערטער געפאלן טויט. זי טערעזע, איז אין חלשות געפאלן, און ווען זי האט צוריק צום לעבן דערוואכט, האט זי זיך געפונען אין א האַספּיטאַל. ארויסקומענדיק פון דאָרטן, האָט זי זיך דערוואַסט פון דער גרויסער טראַגעדיע, אז דער פּאַטער איז געפונען געוואָרן א דערטרונקענער אינעם „שפרעי“ און אז איר מוטערס האַרץ האָט עס נישט אויסגעהאַלטן און זי איז אוועקגעשטאַרבן.

דער דערשלאַגענער, פארלאָזענער, אומגליקלעכער טערעזע איז גע-  
לונגן א ביסל פונעם פּאַטערס פארמעגן ארויסצוראטעווען פון די הענט פון  
די ווילדע חיות און מיט א האלב אויסגעלאָסענער האַפענונג מיט איר מאַר-  
קוסן זיך צו באַגעגענען, כאָטש זי האָט פון אים פאר דער גאַנצער צייט אפּי-  
לו קיין איין בריוול ניט באַקומען, איז זי געפאַרן קיין אפּריקע און איז אַנגע-  
קומען קיין דערבן. ווען דאָס ביסל געלט אירס איז אויסגעגאַנגען, האָט זי  
זייער שטאַרק געליטן עלנט, נויט און אפילו הונגער. ענדלעך האָט זיך איר  
אינגעגעבן עטלעכע מוזיק-לעקציעס צו קריגן און איצט לעבט זי זיך ווי עס  
איז דורך ...

„... אַ, אַ... און אַט האָב איך דיך טאַקע באַגעגנט“ — — —  
שעפּטשעט זי און די טרערן רינען, רינען — „און דו האָסט א ווייב מיט  
קינדער ... רייך, גליקלעך ...“

זיך טרייסלענדיק, פּלאַטערנדיק און פּאַרוואָרגן פון געוויין, בעט ער זיך  
פאַרצאַגט און פאַרקלעמט:

— „טערעזע, טייערע, קום מיט מיר, שוועסטערל ליבסטע, מיין הויז  
איז דינס ... קום מיט מיר, זיי מיט אונדז ...“

— „כ'בעט דיך, מאַרקוס“ — קלאַגט זי שטיל, אירע אויגן צו דר'ערד  
אַראַפּגעלאָזן און איר פנים צעקרימט פון טיפּסטן ווייטאַג — „ניין ...  
מאַרקוס, ניין ... ניט איצטער ... ווער ווייס? ... אפשר ... אן אנדער  
טאַג ... אפשר וועסטו מאַרגן קומען ...“

נאָך א טרויעריקער נאַכט איז אַנגעקומען אן אומעטיקער מאַרגן. א  
נודנער, פּוילער רעגן איז זיך גלייכגילטיק געפאַלן פון די בלייענע וואַלקנס,  
וועלכע האָבן אלץ ארום געמאַכט אזוי טונקל, אַט אזוי ווי ס'אים אויפן  
האַרצן ... זיינע בלוטן רעשן, עס קלאַפט שטאַרק זיין האַרץ און ער גע-  
פינט זיך גאָר קיין אַרט ניט, ער ווערט שיר ניט צעשפּרונגען פון הייסן

באגער ווידער אמאל טערעזן אַנצוקוקן. אַ ווי דערלעבט ער שוין אַוונט, זי ווידער צו זען, איר דערקוויקנדיקן קול ווידער צו הערן. ער וועט ריידן צו איר, ער וועט זיך בעטן ביי איר, זי זאל מיט אים גיין צו זיין היים, ער וועט איר געבן אלץ, וואָס זי פארלאנגט, ער וועט זי אָפּהיטן און באשיצן פון אלע געפארן, ער וועט זי אויפפאַסן און זאָרגן פאר איר. און מיט סיב־לען וועט ער ריידן, איר דערקלערן אז ס'איז נייטיק, ווי דאָס לעבן, זי זאל טערעזען אין הויז אנטפאַנגען ווי א גוטע געטרייע שוועסטער. . .

ס'דרייט זיך אים דער קאַפּ, ס'גייט אים ס'געשעפט און ס'גאנצע לעבן ניט איין. נאָר העצבערגס אַנקומען דערמאָנט אים וועגן דעם וויכטיקן ענין וואָס זיי האָבן ביידע צו באהאנדלען. א קאַלאַסאלע טראנסעקציע איז עס: א פּראַכט־שיף, וואָס האָט זיך אַנגעשטויסן אָן פעלזן, איז שטאַרק געשעדיקט און די פּאַרזיכערונג־געזעלשאַפט פּאַרלאַנגט א באַט פאר דער סחורה. אויב זייער באַט וועט אַנגענומען ווערן, וועלן זיי מאַכן א גאַנץ גרויסן ריווח. הערצבערג האַלט אין איין ריידן וועגן דעם און אין פּלאַנעווען און חקירהנען, און פּאַרפעלט ניט זיינע דיבורים צו פּאַרפעערן מיט וויצ־לעך, וועלכע קריכן מאַרקוסן אין קאַפּ ניט.

— „הער, זאָג מיר, מאַרקוס, וואָס טוט זיך עס מיט דיר היינט ?!“ —  
קערט זיך צו אים הערצבערג — „זאָג מיר דעם אמת, וואָס האָט פּאַסירט ?  
נאָר דעם אמת! . . .“  
מאַרקוס שווייגט.

— „וואָס פאַר א שווייגעניש איז אויף דיר ארויפגעפאלן ?“ — מאַנט ווייטער הערצבערג. צוקומענדיק צום האַפּן, דערשיינען פאַר זייערע אויגן מעכטיקע קריג־שיפּן, ווי גרויסע פּאַלאַצן, צוגערוקט צום ברעג ים, רוען זיי זיך גאוהדיק, אויסטרעקנדיק לאַנגע דיקע קאַנאַנען־אַרעמס, ווי זיי וואַלטן אויסשרייען הויך און שטאַלץ: „גאולה און שוץ איז מיט אונדז, כבוד און גדולה קומט אונדז! . . .“

מאַרקוס און הערצבערג קענען זיך ניט אַפקוקן פון די גראַנדיעזע קריג־שיפּן, נאָר זיי איילן זיך צו דער געשעדיקטער פּראַכט־שיף צוצוקומען.

\* \* \*

פלוצלונג קריכט ארויס די זון פון הינטער א גראַלעכן וואַלקן און א גרויסע ליכטיקייט צעשפרייט זיך איבער דעם ברייטן גרינעם שטח, וואָס ציט זיך פאַזע ים. די פון רעגן אָפּגעוואשענע בייער שמייכלען פריש און זויבער אנטקעגן דער זוניקער ליכט־שפע.



א טאל בייס טיך אומגעני, נאטאל.

די מאסן פילפארביקע בלומען אויף די פריש-גרינע לאַנקעס צעשפילן זיך לוסטיק דורך א מילדן ווינטל, וואָס ציט זיך דורך דער לופטן ווי א שטילער באלזאָם-שטראָם. די טראַפנס פונעם רעגן וואס זיינען נאָך פארבליבן אויף די „פּאַסיאָן-בלומען“\*, די „ליבע און וואַלקן“, די „ניגעלאַס“ און די „גלאַדיאַלעס“ — שימערן אנטקעגן דער זון, ווי פערל און בריי-ליאנטן.

מאַרקוס האלט אין איין שטומען טראכטן, און הערצבערג רעדט אָן א סוף, גייענדיק בערגל ארויף — בערגל אראַפּ.

— „ס'וועטער איז אזוי מילד און ווארעם — זאָגט הערצבערג — „פונדעסטוועגן שטורעמט דער ים אזוי שטאַרק! וואָס זאָל עס באדייטן? און ניט קריגנדיק קיין ענטפער, שרייט ער צום פארשטומטן מאַרקוסן: — „ליי-בע הימלען! ענטפער דאָך כאַטש א וואָרט, דו ווארפסט דאָך א פחד אויף מיר ארויף! ... רייד עפעס! ...“

— „יע, טאַקע, דער ים ברויזט און דונערט! ...“ — מורמלט מאַרקוס קוים ארויס.

די שטורעמדיקע כוואליעס הייבן זיך ווי ווייסע בערג, ווי ס'וואַלט דער ברייטער ים פאר זיי ענג געווארן, ארויסשפארן זיך פונעם אומענד-לעכן אַקעאָן ווילן זיי, די וועלט וועלן זיי פארפלייצן ... זיי הייבן זיך אויף אָן א סוף, און מיט קולי קולות זיך אַנבייזערנדיק, פאַלן זיי ווידער אין טיפן אַפגרונט אריין ...

פון ווייטנס זעט זיך א וואַלפיש, וואָס ווערט געשלעפט דורך א וואַל-פאַנג-שיף. די שיף וויגט זיך ווי א וויגעלע אויף די כוואַליעס-בערג, דער מעכטיקער טויטער וואַל-פיש וויגט זיך אין דער מיט און היי-פיש ציען זיך נאָך אים און בייסן אים שטיקער פלייש פון זיין טויטן קערפער ... א גרויסער ים-לייב שטעקט ארויס זיין קאַפּ פון צווישן די ווייסע וואַלן און פרובירט זיך אויפהויבן אין דער לופטן, אָבער באלד זינקט ער אין די טיי-פע שטראַמען אריין ...

— „גאנצע וועלטן זיינען דאָ אין ים, הערסטו, מאַרקוס? ...“

נאָר מאַרקוס שטייט אומבאוועגט. א מאַדנע פינצטערע שרעק, ניט וויסנדיק פארוואָס, האָט אים ארומגעכאפט און זיין מאַרד ווערט צעפיקט, ווי פון שאַרפע שנאָבלען, פון קליינע שטעכעדיקע ברואימלעך, אין וועלכע

(\* נעמען פון בלומען.)

ס'זיינען פלוצלונג פארוואנדלט געווארן די ווערטער פונעם אלטן ליד, וואס לעבט אין זיין נשמה:

“... מיין מיידל האט זיך מיך צו פארראטן באזונען,  
דאס האט מיך געמאכט פאר א לעבנס־פרייד-האסער, —  
כ'בין געלאָפֿן צו א טיכל וואסער...”

און באלד קלינגען אים ווי גלעקער אין מוח טערעזעס באמערקונגען:  
“... ווען מיין געליבטער פארראט מיך און איך קום צום וואסער —  
שפרינג איך גלייך אריין און א סוף...”  
— „וואָס האָט פּאַסירט, מאַרקוס? זאָג מיר אויס דעם סוד“ — בעט זיך  
הערצבערג רחמים.

נאָר מאַרקוס נעמט שווייגנדיק פון קעשענע ארויס א זיידן טיכל, און  
אויסווישנדיק זיינע נאסע אויגן, ווארפט ער א בליק צו דער לינקער זייט  
פונעם האָפֿן. ער באמערקט אויף א הויכן פעלז אין ים, ניט ווייט פון  
ברעג, שטייט א פרויענצימער, געקליידט אין ווייסן —  
א מאַרמאַרנע סטאַטוע! — — —  
„גרויסער גאָט!“ — שרייט ער ווילד און לאָזט זיך לויפֿן מיט משונה-  
דיקע קולות:

— „טערעזע! טערעזע! — — —“  
... זי הייבט אויף איר קאָפּ רויק און שטאַלץ און שפרינגט אין ווא-  
סער אריין...  
\* \* \*

די שטורעמדיקע כוואַליעס האָבן זי א דריי געטאָן, א הייב און א שטויס  
געטאָן אויף ווייטער-צו און באלד איז זי פארשלונגען געווארן אין די  
רוגזהדיקע שוימיקע וואלן.  
אויפֿן האַרזיאַנט האָט זיך באוויזן א שיפל, וואָס האָט זיך מיט די מאַוימ-  
דיקע וואסער־בערג געראנגלט...  
און דער ים האָט ווילד געקאַכט און געשטורעמט...  
\* \* \*





# די מאַמע איז גערעכט געווען

(ד ע ר צ י י ל ו נ ג)

— „האַסטו דען קיין אויגן ניט אין קאַפּ? אידיאַט!“ — האָט אַ הוי-  
כער, דיקער, רויטפנימדיקער, ענגלישמאַן אויסגעשריען צו אַ יידישן יונגן-  
מאַן, מיט וועמען ער האָט זיך אָנגעשטויסן אויף אַ ווינקל פון איינער פון די  
הויפט-גאַסן אין יאַהאַנעסבורג, און דער שטויס איז אזוי שטאַרק געווען,  
אַז ביידע האָבן זיך אַ שאַקל געטאַן און זיינען אַרויפגעפאַלן אויף דעם  
אויסגעפּוצטן פענצטער פּונעם גרויסן געשעפט, וואָס אויפן רוישיקן און  
קאַכעדיקן גאַס-ווינקל, און דעם ענגלישמאַנס הוט און פּיפקע זיינען אַראָפּ-  
געפאַלן אויפן טראַטואַר.

— „אַנטשולדיקט, כ'בעט אייך“ — האָט דער יונגערמאַן זיך געבעטלט  
אין שרעק און אין פאַרדרוס — „כ'בין געווען פאַרטראַכט... צעטראַגן,  
זאַרג געהאַט... כ'האַב גאַר קיין ווערטער ניט מיין צער אויסצודריקן“ —  
האַט ער לאַנגזאַם פאַרגעזעצט, ווען זיינע אויגן האָבן זיך אַריינגעדראַנגען  
אינעם קליינעם בערגל אש פּונעם האַלב פאַרלאַשענעם טאַבאַק, וואָס איז פּו-  
נעם ענגלישמאַנס פּיפקע אַרויסגעפאַלן און זיך נאָך אַ ביסל גערויכערט;  
אַ געדאַנק איז אים פלינק דורכן מוח דורכגעלאָפּן: „אַט אזוי רייכערט זיך  
אויס אויך מיין האַרץ דורכן ברענענדיקן ווייטאַג...“

דער ענגלישמאַן האָט רוגזעהדיק זיין קאַפּ אויפּגעהויבן און מיט שווייגן-  
דיקער פאַראַכטונג האָט ער זיך אָפּגעטראַגן און דער יידישער יונגערמאַן  
איז געבליבן שטיין אַ פאַרגליווערטער ווי צוגעשלאָגן צו זיין אַרט, זיך  
ניט אַ ריר טוענדיק, ביז אַן אַנדער פאַרבייגייער האָט אים אַ לייכטן שטויס  
געטאַן.

מבּולבלידיק און צעטומלט האָט ער זיך געלאָזן גיין, אָבער באלד האָט  
ער זיך אָפּגעשטעלט אַנטקעגן אַ גרויסן שפיגל אין אַ שווי-פענצטער פון  
אַ געווער-געשעפט און האָט פאַרחלומטערהייט באַטראַכט זיין אייגן בילד  
אינעם שפיגל: זיין לענגלעך טונקל פנים, איבער וועלכן ס'האַט זיך גע-  
וואַלקנט אַ שטאַרקע מידיקייט נאָך אַ לאַנגע שלאַפּלאַזע נאַכט, און זיך

צוקוקנדיק צו די גראַלעכע האָר אויף די זייטן פון זיין קאַפּ אונטערן  
 שטרויענעם הוט, האָט ער שווער אָפּגעזיפּצט :  
 — „אַט די גראַקייט אין סאַמע יוגנט, אינעם אַכט־און־צוואַנציקסטן  
 יאָר פון מײן לעבן, איז נאָר דורך איר פאַראַרזאַכט, יע, נאָר דורך איר !...“  
 און צוואַמענציענדיק די פּאַלעס פון זיין זשאַקעט און זיי צונויפּשפּיליענ־  
 דיק האָט ער נערוועיש געמאַכט עטלעכע שפּרייזן, איז צוריקגעקומען צום



אַ גאַס אין יאַהאַנעסבורג.

גרויסן פענצטער, אין וועלכן ס'האַבן געגלאַנצט און געפינקלט אלערליי  
 געווער־מכשירים, און ער איז פאַרזונקען געוואָרן אין מחשבות ...  
 — „זי, זי, די גיפטיקע שלאַנג, נאָר זי האָט מיך אין דער סאַמע יוגנט  
 אַלט געמאַכט, מיך אזוי צעבראַכן !...“

\* \* \*

אין אמתן איז עס דאָך ניט מער ווי א פינף יאָר צוריק, ווען טאַמי ליבקיין  
 האָט זיך נאָך געהאַט גערעכנט פאַר א יונג בחורל, פול מיט לעבן, פריי,  
 פריילעך, געזונט און שטאַרק, א טייערער בן יחיד ביי זיינע רייכע עלטערן  
 אין פּאַנפּונדייל. צוואַמען מיט זיין איינציקער שוועסטער האָט ער באזוכט  
 די שול. צו זיבעצן יאָר האָט ער געענדיקט מעטריק און איז אָנגעקומען אין  
 אוניווערסיטעט פון אידנבערי, אין שאַטלאַנד. נאָר איין יאָר איז ער דאָרטן  
 געווען, ווען ער האָט דערהאַלטן א טעלעגראַם, אז ער מוז קומען אהיים, דער  
 פּאַטער זיינער איז אריבערגעפּאַרן געוואָרן דורך אן אויטאָ. א היים קו־  
 מענדיק האָט ער זיין פּאַטער געפונען טויט און די מוטער זיינע, וואָס האָט

זיך ניט געלאזט טרייסטן, איז געווען צו שוואַך און צעבראַכן אַנצופירן ס'געשעפט. דאן איז טאַמי געצווונגען געווען זיך אריינצוווארפן אין ביי-נעס. ס'איז אים אָבער ניט גוט געגאנגען, האָט ער זיך אויסגעלערנט בוכפירונג. ער איז געווארן אן אויסגעצייכנטער בוכהאַלטער און האָט געקראָגן ארבעט אין א לעדער-און-שיך-געשעפט אין יאָהאנעסבורג. ער האָט באלד זיין מוטער און שוועסטער אהין אראָפגעבראכט און אין א שיי-נעס „פלעט“ האָבן זיי זיך רויק און צופרידן געלעבט.

זיין מוטער האָט ער האָלט געהאט מיט לייב און לעבן. זיינע פריינד און באקאנטע האָבן אלץ געטענהט, אז זיי האָבן נאָך קיינמאָל ניט געזען אזא ליבשאַפט צווישן זון און מוטער. „אן אמתער מלאך איז מיין מאמע“ — פלעגט ער תמיד זאָגן; און די גליקלעכע מוטער האָט זיך געהאַט אזא פומון: „וועמען גאַט האָט ליב, דעם גיט ער אזא טייערן זון, ווי מיין טאַמי איז“.

אַפט פלעגט זי אָט דעם גרויסן בחור ווי א קליין קינד ארומנעמען און האַליובעדיק און קושנדיק אים פלעגט זי זיך צעריידן:

— „טאַמי, טאַמי, ליבער, אוי ווי מיר פארדריסט, וואס דו ביסט אַנ-דערש פון אלע בחורים. ווי איך האָב רחמנות אויף דיר, וואָס דו פאר-ברענגסט דיין גאנצן לעבן נאָר מיט מיר! וואָס פאר א פארגעניגן קען דען מיין געזעלשאַפט דיר ברענגען? ... פארוואָס חברסטו זיך ניט מיט יונגע מענטשן פון דיין גלייכן? ... זאָג מיר, טאַמי, קינד מיינס, האָסטו דען ניט עפעס א שיי, ליב מיידל, מיט וועמען צו פארברענגען? ...“

און ער פלעגט זיך פונאנדערלאַכן, ברייט זיינע אויגן צעעפענען, און אויסשטעלנדיק זיינע ליפן מיט א גרימאַסע פון א צעלאַזענעם קינד פלעגט ער פלוצלונג זי א כאַפ טאָן פאר די פלייצעס און זי שטיפעריש צוציען צו זיין האַרצן:

— „אַ, מאמע, מאמע, מיין גרויס מיידל דו! ... דו ביסט דאָך מיין איינציקע געליבטע! טאָ פאר וואָס ווילסטו מיך פון דיר אוועקטרייבן? ...“ און באלד פלעגט ער ווערן צוריק ערנסט און, גלעטנדיק אירע שיטערע גראַלעכע האַר, פלעגט ער זאָגן:

— „מאַמינקע, אוצר מיינע! ווייסט דאָך, אז בחורים פון מיין עלטער געפינען זייער הנאה און פארגעניגן אין קלובן, אין האַטעלן, אין קאַרטן און וויין ... און ווי גליקלעך בין איך, וואָס איך האָב גאָר קיין חוש ניט פאר די דאָזיקע פארגעניגנס. גלייב מיר, מאמע טייערע, אז מיין פרייד

איז גאנץ און מיין הארץ איז אויסגעפילט, זייענדיק מיט דיר — פאר-  
שטייטו? — — —

\* \* \*

אבער פאר די לעצטע פיר יאָר איז אלץ אזוי פארענדערט געווארן.  
ס'הייסט פון יענער צייט, זינט אין זיין לעבן איז אריינגעקומען זי —  
דאָריס פעדלין.

באָגענט האָט ער זי אין אידנבערי. זי איז דאָן זעכצן יאָר אַלט געווען.  
א טאָכטער פון אן אַרעמען פיש־הענדלער, האָט זי דאָן געארבעט אין א דרוֹ-  
קעריי און ס'געהאַלט, וואָס זי פלעגט באַקומען, איז איר גענוג געווען נאָר  
אויף קליידער און קינאָ. שוין צו יענער צייט איז איר רייצנדע שיינקייט  
געווען אויסערגעוויינטלעך. גרויסע קינסטלער און מאַלער האָבן איר  
שיינקייט באַווונדערט און דורך דעם איז זי אריינגעצויגן געווארן אין זייער  
דערהויבענער געזעלשאַפֿט, זי האָט דאָרטן געקראָגן א סך כבוד און נאָך  
מערער קאָמפלימענטן, צו וועלכע זי פלעגט זיך שווייגנדיק צוהערן מיט  
גרויס הנאה, שמייכלנדיק דערביי מיט יענעם שמייכלע, וואָס פלעגט מאַכן  
די מענערשע הערצער צאפּלען אָן א סוף. אָבער פון אלע שבחים און  
קאָמפלימענטן פון אירע פארערער איז פאר איר קיין תכלית ניט ארויסגע-  
קומען, דעריבער האָט איר אַרעמער פאָטער געבעטן זיין אפריקאנער ברוֹ-  
דער, טשאַרלי פעדלין, דעם רייכן אנגראַ-לעדער-סוחר, טאַמי ליבקינס באַ-  
לעבאַס, ער זאָל דאָריסן, וואָס איז דאָן איין־און־צוואַנציק יאָר אַלט געווען  
אראַפּברענגען קיין אפריקע, אפשר וועט זיך דאָרטן פאר איר עפעס א ציל  
אין לעבן מאַכן.

די זעלטענע שיינקייט דאָריסעס איז באַשטאַנען פון איר גלייכער, ניט  
צו הויכער, אויסגעטאַקטער פיגור; פון איר צאַרטער הויט; אירע העלע  
קורצע האָר, און אירע לענגלעכע קלאָרע אויגן, אין וועלכע ס'איז ארומ-  
געשוומען א בלוֹי־גרינלעכער שמייכל־גלאַנץ, מיט כישופדיקער פרייד-  
ליכטיקייט. און ווי א צוגאַב צו איר שיינקייט האָט געמוזט צוגערעכנט  
ווערן איר פיינער געשמאַק אין פּוץ און שיק, אין פּראַכטפולער קליידונג.  
די, וואָס פלעגן פאַרביי איר פאַרבייגיין האָבן נישט געקענט בלייבן רויק  
און גלייכגילטיק; זייערע הערצער פלעגן א שפרונג טאָן אין התפעלות און  
פאַרווונדערונג. און טאַמי ליבקיין, פאַר וועמען דאָריס פעדלין איז דערשיי-  
נען דאָ, אין יאָהאנעסבורג, עפעס אין גאָר אן אַנדער געשטאַלט, עפעס גאָר  
אַנדערש, ווי ער האָט זי געקענט אין אידנבערי, — האָט זי אויסגעקוקט ווי  
א לעגענדאַריש בילד פון א פּראַכטיקער ווונדער־וועלט. אלע זיינע גליי-

דער האבן זיך א צאָפּל געטאָן, ווען ער האָט זיך מיט איר באַגעגנט ביי זיין  
 באלעבאַס אין הויז, און אַן אומגעהערטער קול האָט אין זיינע אויערן גע-  
 שפּטשעט :

„אַי, טאַמי, טאַמי, דאַס דאַזיקע מיידל וועט דיך אינגאַנצן באהערשן!“  
 און נאָך ווי זי האָט אים באהערשט !

ער האָט זיך ניט געקענט אפּוונדערן, וואָס ביז דאן האָט ער גאַר קיין  
 אַנונג ניט געהאַט וועגן ליבע און וואָס ער האָט איבערהויפּט קיין פּרויען  
 ניט גוט געקענט. די איינציקע, וועלכע ער האָט יע גוט געקענט — זיין  
 מוטער און שוועסטער — זיינען אים אויסגעקומען צו זיין הייליקע און  
 הויכע נשמות, און אזוי האָט ער אלע פּרויען באטראַכט.

זיינע אויגן, וואָס זיינען פאַרבלענדט געווארן פון דער שטאַרקער פאַר-  
 טומלדיקער ליבע, האָבן ניט באמערקט די פּוסטקייט פון דאָריסעס מוח און  
 האַרץ, וואָס זיינען אינגאַנצן געווען אַפּגעגעבן נאָר איין ענין אין לעבן :  
 טייערסטע צירונג, בלאַנקענדיקע דימענטן און קאַסטבאַרע קליידער.

ביי איר פעטער טשאַרלי פעדלין האָט זי אלץ באַקומען. אן אלמן אין  
 די פּופּציקער, איז טשאַרלי געווען, זיין הויז איז אויפגעזען און אַנגעפירט  
 געוואָרן דורך א הויכער, דיקער קריסטין, וואָס האָט געפירט די גראַנדע  
 ווי א ברייטע באלעבאַסטע און איז געווען געטריי איבערגעגעבן וועמען זי  
 האָט באטראַכט פאַר אַן אמתן „קריסטלעכן יידן“, וויסנדיק טשאַרלין, אז  
 ער איז זייער דערווייטערט פון זיינע ברידער און אז ער באַמיט זיך מיט  
 אלע כחות אויסצומישן זיך מיט די קריסטן. „קיין אַנדער דרך איז פאַר יידן  
 נישטאַ — האָט ער שטענדיק געטענהט — ווי אינגאַנצן זיך צו אסימילירן.“  
 מיטן גרעסטן פאַרגעניגן פלעגט ער זיך צוהערן, ווי זיין זון דזשעק לאַכט  
 און שפּאַט אַפּ פון יידן און פון זייערע מנהגים.

אז ס'האָט זיך טשאַרלין געגלוסט אמאָל שפּאַס צו מאַכן, האָט ער צו-  
 גערופן זיין זון און האָט אים געפּרעגט :

— „זאָג מיר, דזשעק, וואָס איז אוינס פורים?“

— „אַ... וואָרט נאָר א וויילע“ — האָט דזשעק געענטפּערט, דעם

נאָז פאַרקרימענדיק שעלמיש און דעם שטערן רייבנדיק, זוכנדיק דעם ענט-  
 פער — „אַ, יע, כ'וויס שוין, כ'וויס... דאַס איז דער נאָמען פון א יידן  
 אַן אויסלענדער, א פאַרוויען, א זון פון א יידן מיטן נאָמען פּסח... מען  
 האָט זיי ביידן אויפגעהאַנגען אויף א הויכן בוים...“

אַפּט פלעגט זיך טשאַרלי צעטענהן, אז עס פאַרדריסט אים שטאַרק,

וואָס ער האָט דעם מוט ניט געהאַט דזשעקן אין דער קינדהייט אפּצושומדן ;



אים אינגאנצן אפצורייסן פון דעם שטאם, וואָס וועט אייביק בלייבן פאר-  
האַסט, צעטראָטן און פארמיאוסט פון דער גאנצער וועלט.

— „ער הייבט נישט אָן צו פארשטיין“ — פלעגט ער צוגעבן — „פאר-  
וואָס ער קען ניט נאָך איצטער אפילו אפשמדן זיין זון און פארוואָס האָט  
עס זיין טאטע ניט געטאָן מיט אים אין זיין יוגנט. זיין טאטע איז דאָך  
געווען אזא קלוגער, וועלטלעכער מענטש און אזוי ענגליש געזאָגען, ווי  
אָן עכטער ענגלישמאן“ — האָט ער זיך בארימט, זאָגנדיק איין שקר נאָכן  
צווייטן.

אַבער די, וועלכע האָבן אים געקענט פון דער היים, האָבן געוווסט,  
אז אין אמתן האָט ער זיך אויסגעהאָדעוועט אין א קליינעם ארעמען שטעטל  
אין דער ליטע, ביי א פאָטער אן אביון, וואָס זיין נאָמען איז געווען „געטשקע  
פאָדלאָווסקי“ און איז פארקירצט געווארן דורך די שטעטלשע יידן צו  
„געטשקע פאָדלע“, צוליב זיין מיאוסער מלאכה: ער פלעגט אָפקויפן אל-  
טע אויסגעאַרבעטע פערד, זיי הינטערן שטעטל אוועקפירן און דאָרטן פלעגט  
ער די דאָזיקע אויסגעמאַגערטע באשעפענישן אויסשטעלן אין א שורה, די  
קעפ זייערע צו די פיס צובינדן, מיט א גרויסן שאַרפן מעסער פלעגט ער  
איין פערד נאָכן אנדערן דערהרגענען און מיטן זעלביקן מעסער זייערע  
פעלן אָפשינדן ...

מחנות קינדער פלעגן נאָכלויפן זען, ווי „געטשקע פאָדלע“ גייט זיך  
קאלטבלוטיק צו צו יעדן פערד באזונדער און ווי ס'אַרעם אויסגעמאַטערט  
הויט-און-ביין-פערד עפנט קוים די טריבע אויגן און קוקט געטשקען אָן  
מיט אזא צער, מיט אזא אומעט. געטשקע פלעגט האַלטן א לאנגן מעסער  
אין זיין רעכטער האנט און מיט דער לינקער פלעגט ער גלעטן דעם קאַפ  
פון בידנעם פערד, טשמאַקנדיק מיט די ליפן, שעפטשנדיק כלומרשט גוטע  
ווערטער, מיט געמאַכטער ליבשאפט: — „קאַש-קאַש-קאַש“ ... און בשעת  
מעשה אריינשטעקן דעם לאנגן מעסער אינעם פערדס ברוסט ...

מיט שרעק פלעגן זיך די קינדער לאָזן לויפן פון דאָרטן, זיי פלעגן  
אריינקריכן צווישן די הויכע קאַרן-פעלדער און פון דאָרטן אויסשרייען,  
מיט גרויס כעס, זייער פראַטעסט, וואָס זייערע יונגע הערצלעך האָבן גע-  
טראָגן אנטקעגן דער רציחה:

— „העי, העי, געטשקע פאָדלע, געטשקע פאָדלע!“ און געטשקע  
פאָדלעס יינגל צאָלקע, וואָס האָט דעם טאָטן זיינעם געהאַלפן אין דער דאָ-  
זיקער מיאוסער מלאכה, פלעגט אויסקומען זיך אָנצוליידין און אויסצושטיין



אויסגעריסענע צרות פון די יינגלעך, וועלכע פלעגן אים פארפאלגן און באליידיקן און אָפט אפילו ס'פנים אויספאטשן שרייענדיק:

— „אַט דאָס קריגסטו דערפאר, וואָס דו העלפסט זיין טאַטן דער-

הרגענען די פערד, בזלן דו!...“

א פארטריבענער, א פארשטויסענער, פלעגט צאלקע פחד האָבן צווישן די קינדער זיך צו וויזן. און גרויס איז זיין פרייד געווען ווען א גארבער פון זיין שטעטל, וועלכער האָט א צייט יאָרן אין לאַנדאָן געלעבט און האָט זיך דאָרטן ארויפגעארבעט, האָט געלאָזט וויסן, אז ער דארף האָבן עטלעכע יינגלעך פאר זיין גארבארניע. צאלקע מיט זיין ברודער האָבן אָנגעבאָטן זייער ארבעט. זיי האָבן געקראָגן פרייע שיפסקארטעס און זיינען אוועק קיין לאַנדאָן. נאָך עטלעכע יאָר אָפארבעטן אין דער גארבארניע איז דער ברודער אריין אין א פיש-געשעפט און צאלקע פאדלאָווסקי, געטשקע פאד-לעס יינגערער זון, איז אוועק קיין אפריקע. און גלייך ווי ס'האָט אים גע-נומען גיין גוט אין זיין לעדער-געשעפט, איז זיין ערשטער אויפטו געווען איבערצובייטן זיין נאָמען אויף טשאַרלי פעדלין, וואָס קלינגט עכט ענגליש. און אז דאָריס איז געקומען קיין אפריקע, איז זיין שטרענגער באפעל געווען, זי זאל זיך אויך רופן פעדלין.

זי האָט איר פעטערס באפעל געפאלגט, אזוי ווי זי האָט זיך תמיד באַ-מיט צוצוהערן צו זיינע רייד און צו טאָן אלץ, וואָס ער האָט איר געהייסן, וויסנדיק, אז ער האָט זי זייער ליב און אז פאר איר געהאָרכזאמקייט וועט זי זייער גוט באַלוינט ווערן.

טשאַרלי האָט איר באשאַטן מיט אלערליי מתנות, אוצרות פלעגט ער אויסגעבן אויף איר. ער פלעגט איר ברענגען די שענסטע און בעסטע קליידער, די עלעגאנטסטע קאָסטיומען און די פיינסטע פעלץ-מאנטלען, טייערסטע צירונג און קאָסטבארע פארפומען. פאר גרויס דאנקבארקייט פלעגט זיך דאן דאָריס אָנהענגען מיט גרויס ליבשאַפט אָן איר פעטער, זי פלעגט אים גלעטן און צערטלען און זאָגן האַלב לאַכנדיק, האלב וויינענ-דיק:

— „אַ, פעטער ליבער, צו זיין איידלקייט און גוטסקייט איז גאָר קיין ענד נישטאָ, מיט וואָס און ווי אזוי קען איך דיר פאר דעם אלעמען באַצאלן?“ אָבער טאָמין האָט זי אָפט פארטרויט, אז ס'איז איר גאָר עקלדיק איר פעטערס געזעלשאַפט, אז זיינע נאָרישע צערטלעכקייטן זיינען איר דער-ווידער און מאַכן זי קראַנק, און אז זי פילט זיך אין זיין הויז עלנט, איינזאָם און פארלאָרן און ס'גאנצע לעבן איז איר נמאס...

טאָמי האָט מיטגעפילט איר עלנטקייט און ס'האָט אים אָנגענומען א רחמנות אויף איר... און זיין ליבע צו איר האָט זיך נאָך מערער פאר- שטאַרקט, ער איז געווען זיכער, אז ניט נאָר וואָס זי פארערט אים, נאָר זי האָט אים טאַקע אויך זייער ליב, און זיין האַרץ איז שיעור ניט צעפלאצט גע- ווארן פון שטאַלץ און גליק.

\* \* \*

ער האָט זיך ביי איר געבעטן:

— „מיין מוטער און שוועסטער ווילן דיך זען, קום מיט מיר צו זיי, איך בין זיכער, זיי וועלן דיך אויך ליב האָבן.“

דאָריס האָט אים געפאַלגט און כמעט א גאנצן טאָג האָט זי פאר- בראכט מיט זיין מוטער און שוועסטער, וועלכע האָבן איר געוווּן א פריינד- לעך געזיכט, נאָר ווען דאָריס מיט טאָמין זיינען אוועקגעגאנגען איז די מוטער געבליבן טרויעריק און אומרויק. און ווען טאָמי איז אין אַוונט אהיים געקומען און ארומגעענדיק די מאמע האָט ער זי געהאלטן אין איין פרעגן, ווי דאָריס געפעלט איר, האָט די מוטער געשוויגן און צולעצט לייכט אפגעזיפצט.

— „מאָמע, געפעלט זי דיר דען נישט?“

— „טאָמי טייערער, כ'מוז דיר זאָגן דעם אמת, אז איך ווייס ניט, צי דאָריס וועט דיר קענען זיין א געטרייע און איבערגעגעבענע ווייב...“

ווי א שפּיז האָט טאָמין די דאָזיקע ווערטער געטראָפּן. א שווערער אומעט האָט זיך אויף זיין פנים געלייגט. ס'הארץ איז אים פארקלעמט גע- ווארן און עטלעכע טעג איז ער ארומגעגאנגען א פארטרויערטער און א פארשטומטער, ער האָט ניט געגעסן און ניט געטרונקען און קיין ווארט ניט ארויסגערעט.

דאָך אין דאָריסעס געזעלשאפט איז ער געווען גליקלעך.

אינמאָל, דאָס איז געווען לכבוד איר געבורטסטאָג, האָט טשאַרלי פעד- לין צו זיך אין הויז איינגעלאדן א סך פריינד, איבערהויפט יונגע מיידלעך און בחורים. דאָריס האָט אים געבעטן, ער זאָל איינלאדן אויך טאָמין. צוערשט האָט טשאַרלי דאָס אנטזאָגט, אָבער נאָכדעם האָט ער זיך געלאָזט איבערריידן. ס'איז געווען א גרויסע הוליאַנקע. מען האָט געגעסן, גע- טרונקען און געטאַנצט. און נאָך האַלבער נאכט, ווען טאָמי איז מיט דאָ- ריסן אליין אויף א קורצער צייט געבליבן, האָט זי אים פארבייגייענדיק דערציילט, אז דער „לאַיער“, מיסטער לאַשאַן, האָט זי איינגעלאדן צו גיין מיט אים צו „רייסעס“.

טאָמין איז קאַלט און וואַרעם געוואָרן און ס'פֿנים קאַלד־ווייס.  
— „כ'בעט דיך, טייערע, גיי נישט מיט אים“ — האָט ער זיך געבעטן  
ביי איר ווי א קינד, אויסקושנדיק אירע צאַרטע פינגער יעדערן באַזונדער  
— „מען זאָגט, אז לאַשאַן איז אַ מנוול, מיט זיין אויפפיר און אומגאַנג מיט  
פרויען.

— „נו, גוט, מיין ליבער“ — האָט דאָריס געענטפערט — „איך גיב  
דיר מיין ווארט, אז איך וועל מיט אים ניט גיין“.

דאָך, מיט אַ וואַך שפּעטער האָט ער זיך דערוווסט, אז דאָריס איז גע-  
ווען ביי די „רייסעס“ צוזאַמען מיט לאַשאַנען, אז זיי האָבן דאָרטן אַרומגע-  
שפּאַצירט געאַרעמט און ביידע זיינען געווען זייער אויפגעלעבט.  
און אז טאָמי האָט איר עס שפּעטער פאַרגעוואָרפֿן, פּראַטעסטירנדיק  
און שרייענדיק אויפגערעגט האָט זי געפונען עפעס אַ תירוץ און געשוואָרן,  
אז דאָס וועט קיינמאַל מער ניט פּאַסירן.

ער האָט דאָריסן שטאַרק ליב געהאַט און האָט איר דעריבער געגלויבט.  
און כדי איר צו פאַרשאַפֿן פאַרגעניגן האָט ער פרובירט יעדע לידיקע  
מינוט אירע אויסצופילן מיט פאַרשיידענע פאַרוויילונגען.

זי האָט אים גערופֿן, ער זאָל קומען צו איר שפּילן אין קאָרטן. אַ פּריי-  
לעכע חברה פון ליידנשאַפטלעכע קאָרטן־שפּילער האָט מען דאָרטן אלעמאַל  
געקענט געפּינען. אים איז די חברה גאָר ניט געווען געפּעלן, אָבער באַ-  
מערקנדיק דעם פאַרדרוס, וואָס ער פאַרשאַפט דאָריסן מיט זיין אומוויסן אי-  
נעם קאָרטן־שפּיל, — אַ זאך וואָס האָט אים געמאַכט עפעס תּמעוואַטע-  
נאַריש אין די אויגן פון דער דאָזיקער חברה, וואָס האָט געקוקט אויף אים  
פון אויבן אַראָפּ מיט ביטול — האָט ער זיך באַמיט מיט אלע כּחות גוט  
אויסצולערנען דעם שפּיל און ער האָט זיך טאַקע אין אַ קורצער צייט אויס-  
געצייכנט דערין. ער האָט זיך אויך גיך אויסגעלערנט טרינקען, און אַט  
די פּולקומענקייטן האָבן טאָמין דערנענטערט צו די, וואָס פּלעגן באַזוכן  
טשאַרלי פּעדלינס הויז.

ווי אַ שאַטן האָט טאָמי זיך באַהעפּט צו דאָריסן און האָט זיך באַמיט  
מיט זיין גאַנצער טרייקייט אויף יעדן האָר און אין אלץ איר נאַכצוגעבן און  
איר פאַרגעניגן צו פאַרשאַפֿן. זי האָט האַלט געהאַט „רייסעס“ — האָט ער  
זיך געפונען מיט איר אויף אלע „רייסעס“ און האָט דאָרטן אויסגעגעבן  
געלט אָן אַ שיעור, ס'איז אים קיין פּרוטה ניט געבליבן פון די הונדערטער,  
וואָס ער האָט אָנגעהאַרעוועט און אָפּגעשפּאַרט אין משך פון די עטלעכע  
יאָרן שווערער אַרבעט.

און אז זיין שוועסטער איז שטארק קראנק געווארן, האָט זי, פונקט ווי אלע אַרעמעלייט, געמוזט אַנקומען אין שטאָטישן שפיטאַל נאָך הילף. איין פרימאַרגן, אז ער איז אהיים געקומען פון פעדלינס הויז נאָך א לאַנגער קאַרטן-נאַכט און האָט זיך אין א שיכורן צושטאַנד אויף דער סאַפּע אויסגעצויגן, איז זיין מוטער צו אים צוגעגאַנגען פאַמעלעך, זיך טרייס-לענדיק פון קעלט און אויסגעמאַטערט פון דער שלאַפלאַזער נאַכט, וואָס זי האָט פאַרבראַכט אין שרעק און זאָרג וועגן אים, און איבער אים ארי-בערבייגנדיק זיך, גלעטנדיק און קושנדיק זיינע פאַרלאַזטע צעפודלטע האַר-קרייזלעך, האָט זי ארויסגעשלוכצט:

— „טאַמי, מיין קינד, מיין ליבלינג, האָב אויף זיך און אויף אונדז רחמנות, לייג דיין געזונט ניט אוועק אויף הבל הבלים, פאַרליר ניט דייענע כחות... רייס זיך ארויס פון בלאַטיקן זומפ, וואָס האָט דיך אריינגעצויגן איבערגוואַלד. פאַרלאַז דעם לייכטזיניקן פלירט, וואָס מאַכט דיך אומ-גליקלעך. מען רעדט... מען רעדט אויף איר שלעכטע זאַכן...“  
צעדולט פונעם וויין, האָט ער מיט א שטייפער צונג געמורמלט:

— „מיש זיך ניט אין פרעמדע געשעפטן!“

אירע טרערן זיינען גערונען אויף זיינע באַקן און זי האָט ווידער ארויס-געקראַכצט:

— „טאַמי, מיין קינד, מיין קרוין, וועסט געפינען עפעס אנדערש... זוך עפעס אַן אנדער באשעפטיקונג. כ'וועל מיך פאַר א דינסט פאַרדינגען, דילן פאַר אנדערע מענטשן וועל איך וואַשן, אבי ראַטעווע זיך ארויס פון דעם גיהנום, פון פעדלינס הויז און פונעם חושכדיקן טייוול!“

— „זאַלסט נישט וואַגן!“ — האָט טאַמי שווער ארויסגערעדט שאַק-לענדיק זיין קאַפּ און אַפּקלאַפּנדיק אים אַן דער פאַרענטשע פון דער סאַפּע — „זאַלסט ניט וואַגן צו באַליידיקן מיין הימלישן מלאַך, הערסטו?!“

\* \* \*

נאָך עטלעכע שעה שלאַף האָט ער זיך ארויסגעגנבעט פון הויז, די מור טער זאַל אים ניט באַמערקן... ביי דער אַרבעט האָט ער זיך אַבער קיין אַרט ניט געקענט געפינען. ער איז געווען אומרויק און צעטומלט. זיין האַרץ איז געווען צעווייטאַגט און ס'האָט אים אַנגעזאַגט עפעס שלעכטס... און דאָס שלעכטע איז געקומען נאָך האַלבן טאַג, ווען דאָריס האָט אים געשיקט, ער זאַל וואָס גיכער צו איר אריבערקומען. ווען ער איז אין איי-

לעניש צו איר אריינגעלאָפן, האָט ער זי געפונען שטאַרק פארוויינט. אריינ-  
פאלנדיק אין א היסטעריע, האָט זי געשריען:

— „וויי, וויי, העלף מיר, טאַמי!“

ער האָט זי אין זיינע אַרעמס געהאַלטן און געפרווט זי אינשטילן, בא-  
רויקן, ווען זי האָט געכליפּעט:

— „א שרעקלעכן סוד האָב איך דיר צו פארטרויען, א שרעקלעכער  
סוד איז עס... כ'בין געצווונגען געווען ארויסצוגנבענען דריי הונדערט  
פונט פונעם אַנקל'ס שראַנק... אָבער, טאַמי, גלייב מיר, ס'איז ניט פאר  
מיר, נאָר פאר א גוטן פריינד אים ארויסצוהעלפן אין זיין גרעסטער נויט!...“

— „ווער איז עס דער פריינד דיינער?“

— „אוי וויי, טאַמי, כ'קען עס דיר בשום אופן נישט זאגן. כ'האָב אים  
געשוואָרן ביי מיין ערע און ביי אַלץ, וואָס מיר איז הייליק, אז קיינעם אין  
דער וועלט וועל איך עס ניט זאָגן. ווילסטו דען, טאַמי, כ'זאל מיין שבועה  
ברעכן?... וואָס זאל איך טאָן? אַ, וואָס זאל איך טאָן? באלד וועט זיך  
דער אַנקל כאַפן וועגן דעם, כ'בין פארלאָרן... כ'ווער משוגע פון צרות!  
העלף מיר, טאַמי!“

— „זיי מוטיק, דאָריס, איך האָב א פלאַן ווי דיר צו העלפן“ — האָט  
טאַמי זי באַרויקט.

\* \* \*

טאַמי איז געשטאַנען פאר זיין באלעבאַס א פארקלעמטער און ס'פנים  
צו דר'ערד אראָפּגעלאָזן, קענענדיק די ווערטער קוים ארויסריידן:

— „יע, איך האָב עס גענומען, איך האָב דאָס געלט נייטיק געהאט כדי  
א טייערן פריינד פון געפאָר ארויסצוראטעווען, אָבער איר זעט דאָך, אַז  
איך קום דאָך אליין אייך עס דערציילן, איידער איר האָט זיך דערפון דער-  
ווסט. טאָ זאל דאָס געלט, וואָס איך האָב גענומען פון אייך, באַטראַכט  
ווערן ווי א הלוואה, כ'בין גרייט אַפצואַרבעטן, אַפצודינען פאר דעם, כ'בין  
גרייט טאַפלט צו באַצאָלן. א געשריבענעם אַפמאַך וועל איך איך צייכע-  
נען, די באדינגונגען קענט איר אליין אויפשטעלן...“

— „צום טיילו!“ — האָט פּעדלין ווילד גערעוועט און זיך אייגענער  
קול האָט אים געקלונגען ווי דער קול פון א האלב געהרגעטער נבלה, וואָס  
ער פלעגט אין זיך יוגנט מיט א לאנגן מעסער דערשטעכן — „געפעלט  
דיר דער בטוח?... וואָס? באַצאָלן וועסטו מיר? גנב איינער! אוי  
ווי א טויטער קען פון קבר אויפשטיק, אוי וועסטו מיר קענען באַצאָלן.



דיין גליק איז, וואָס ס'פאַסט מיר נישט מיט אזא שונאַרער, וואָס דו ביסט, אין די געריכט-הייזער זיך ארומצושלעפן; אויך איז דאָריסעס נאָמען מיר טייער, ווייל איך ווייס, אז אזא מיאוסע באשעפעניש, ווי דו ביסט, וועסט נאָך אמאָל איר נאָמען אין שמוץ אריינציען. ווען ניט דאָס, וואָלסטו ביי מיר אין תפיסה פארפוילט געווארן, פארפלוכטער גנב דו! ארויס פון דאָ-נען, דיין פוס זאל דאָ מער קיינמאָל ניט זיין. ארויס!

\* \* \*

אין נאָענטסטן שענק האָט טאָמי, אין איילעניש, עטלעכע גלעזלעך „וויסקי“ אריינגעגאָסן. קומענדיק אהיים און זיך טרייסלענדיק ווי אין א קדחת, האָט ער אָנגעגענגט א קאָפער, וואָס האָט גערעדט צו אים איידל און הכנעהדיק:

— „איך בין געקומען נאָך מאדאם ליבקנס טשעמאָדאן מיט אירע קליידער.“

מיט אויגן, רויט פון בראַנפן און דערשטוינט, האָט ער אָנגעקוקט דעם שוואַרצן און אים געפרעגט:

— „וואו איז דען מיין מוטער? ... וואו איז זי?“ דער שוואַרצער האָט אים שטאַרק אָנגעקוקט מיט זיינע כּיטרע ברענענדיקע אויגן, דייטלעך ארויסריידנדיק און ציענדיק די שטעכעדיקע ווערטער:

— „דיין מוטער איז אין ... מושב־זקנים — — —“

\* \* \*

ווי טאָמי האָט נאָר געקראָגן א שטעלע ווי א פראַגן־ריינדער און האָט אָנגעהייבן גענוג פארדינען אויף לעבנס־מיטל, איז ער אוועק צו זיין מוטער און זיך ביי איר תחנונים געבעטן, איר צו די פיס פאלנדיק, זי זאל מיט אים אהיים גיין. נאָר זי האָט געטענהט:

— „טאָמי, מיין קינד, ס'איז פאר אונדז בידן בעסער, איך זאל דאָ בלייבן, ביז דו וועסט אוועקוואַרפן דיין פארפירערין, וואָס האָט דיך פאר־כישופט און דיין לעבן פארדאַרבן.“

— „איז עס אָבער מעגלעך?“ — האָט טאָמי געטראַכט — „ניין, ער קען דאָריסן בשום אופן ניט אפגעבן ... צו טייער האָט ער באַצאלט פאר איר ליבע! צופיל געזונט האָט זי אים געקאָסט, אָט די ליבסטע, דאָס מיידל, וואָס די רייכסטע און העכסטע לייט האָבן זיך נאָך איר נאָכגעיאָגט און זי האָט זיך פון זיי אויסגעלאַכט, זאָגנדיק אז נאָר ער, דער גוטער טאָמי,



איז דער איינציקער מאן אויף דער גאנצער וועלט, וועמען זי ליבט אזוי שטארק און וועמען זי האט אנגעטרויט איר גאנץ לעבן... אין מאל א חודש פלעגט ער זיך באגעגענען מיט דאָריסן אין א קליין נעם האַטעל אין א הינטער־גאס פון שטאָט, ווען ער פלעגט אהיים קומען פון זיין רייזע; לאנגע שעהן פלעגט ער פארברענגען מיט איר צוזאמען אין ליבע און פארעניגן און נאָכדעם זיך צוריק אומקערן צו זיינע געשעפטן. איינמאל, קומענדיק פון אזא רייזע אין דעם זעלביקן האַטעל, נאָכדעם ווי ער האָט זיך ארומגעוואשן, אויסגעפוצט און געווארט אויף דאָריסן, האָט ער באַמערקט די טעגלעכע צייטונג אויף א טישל, אויף וועלכן די דינסט האָט אויך א גלאַז טיי אוועקגעשטעלט. ער האָט גענומען די צייטונג און דורכגעקוקט די טעגלעכע ניס. פלוצלונג האָט ער דערזען א קורצע נאָטיץ: „געשטאַרבן ראָזע ליבקיך, צוויי און זעכציק יאָר אלט, אין מושב־זקנים. די קבורה איז היינט פרי...“

\* \* \*

ווען טאָמי ליבקיך איז געקומען אויפן בית־עולם צעבראַכן, צעווייטאַגט, אין א צושטאַנד פון חלשות, איז שוין געווען נאָך דער לויה, א פאַר פון די קברות־לייט זיינען געבליבן און האָבן צווישן זיך געשמועסט. איינער, א נידעריקער, א דיקער, א בעל־דברן, האָט גערעדט אויפן הויכן קול, זיך גלעטנדיק זיך געגאַלטע מאַרדע

— „א פרומע יידענע איז מאדאם ליבקיך געווען. זי האָט געהאט א זון, וועמען זי האָט ווי דאָס לעבן געליבט, נאָר ס'האָט זיך פון אים א ציבעלע אויסגעלאָזן... א שטיק גאַרנישט געווארן... האָט זיך איינגעקליפעט עפעס אין אַ „לויפערקע“, וואָס האָט אים אויסגעזויגן און דאָס האָט אים צום פלעשל געטריבן...“

און דער צווייטער קברות־מאַן, צופנדיק די געלבע הערלעך פון זיין שיטערן בערדל, האָט גערעדט שטילער און האָט געצויגן זיינע ווערטער, קוקנדיק דורך זיינע בלאַע ברילן:

— „איך ווייס, ווער ווייס עס דען ניט? דאָס מיידל איז דאָך די שטיק סחורה, וואָס האָט פון תפיסה ארויסגעראטעוועט דעם „לאַיער“ לאַ-שאַנען, אַט דעם מנוול, דעם יידן־פרעסער, וואָס איז ארעסטירט געווארן פארן באשווינדלען זיינעם א קונד אין גאנצע דריי הונדערט פונט... אלע ווייסן דאָך אויך, אז זי האָט מיט דעם דאָזיקן שווינדלער א לאַנגע צייט גע־לעבט ווי מאַן און ווייב, און ווען ער האָט זיך מיט איר אַנגעזעטיקט, האָט ער זי אוועקגעוואָרפן ווי אַן אויסגעקוועטשט שטיקל לעמאַן...“

טאָמי איז גלייך געלאָפֿן צו לאַשאַנען, ער האָט געפונען דאָס הויז באַ-  
זעצט פון פרעמדע מענטשן. ער האָט אויסגעפרעגט, אויסגעפאַרשט און  
איז דערגאנגען, אז לאַשאַן איז ערגעץ וווּ אנטלאָפֿן, נאָכדעם ווי ער איז גע-  
כאַפט געווארן אַפּטוענדיק א סך מיאוסע מעשים.

— „יע, דאָס זיינען נאָר אינטריגעס פון משוגענע ליידיקגייער“ —  
האָט טאָמי געטראכט — „ס'קען ניט זיין. נאָר שקרים האָט מען דער-  
ציילט וועגן זיין געליבטער מיידל“.

ער האָט אָבער ניט גערוט און האָט געהאלטן אַן אָפֿן אויג, ווען ער איז  
מיט איר צוזאמען געווען. דאָס גרויסע פארגעניגן, וואָס ער האָט גענאָסן  
אין איר געזעלשאַפט, איז צעשטערט געווארן דורך די קרענקלעכע ספקות,  
וועלכע האָבן אים געפייניקט און פארווונדעט זיין הארץ. ער האָט אָנגעדונ-  
גען שפּיאַנען זי אויפצופאַסן און נאָכצושפירן אויף יעדן טריט, און זיי האָבן  
דערפילט זייער שליחות פינקטלעך. א היים קומענדיק פון זיין ריזע, האָט  
ער געקראָגן דייטלעכע באריכטן: דעם און דעם אַוונט האָט זי זיך פאר-  
בראכט מיט סאַרדזשענט אַריילע אין דעם און אין דעם קאפע ביז עלף ביי-  
נאַכט, ווי א פאָר טויבן זיינען זיי געווען איינער צום אנדערן... יענע  
נאַכט זיינען זיי צוזאמען אין „פאַרקטאָן“ געווען אויף א קאַרטן-פאַרטי,  
פון דאָרטן זיינען זיי, אין אַן אויטאָ, אויפן וועג צו פרעטאַריע אַפֿ-  
געפאַרן... אהיים זיינען זיי געקומען באגינען... אן אנדער נאכט איז  
אין שטאָט-זאל א באַל געווען, האָט איר א באאמטער אהין געבראכט און  
זיי האָבן זיך דאָרטן גוט אמוזירט ביז שפעט ביי נאכט. איין נאכט האָט  
א יונגעראַן זי אין זיין אויטאָ ארויסגענומען צו א טאַנץ אין האַטעל „ק“;  
זיי זיינען ביידע צעלעבט געווען, און צווישן די טענץ זיינען זיי ארויס זיך  
אַפקילן אין באקוועמע ווינקעלעך פון גרויסן גאַרטן... פון דאָן אַן קומט  
ער אַפט צו איר אין צימער, וווּ זיי פארברענגען גאנצע נעכט צוזאמען...  
— „ליגן, כיזוב ברענגען זיי מיר, די דאָזיקע מיאוסע פארפלוכטע  
שפּיאַנען!“ — האָט ער געשריען ביטער, ארומלויפנדיק ווי א פארווונדעטע  
חיה — „איך וועל עס ניט גלייבן, ביז איך וועל עס ניט האָבן געזען מיט  
מייענע אויגן!“

ער האָט איר געשריבן א בריוול, זי זאָל קומען. ער בענקט שטאַרק  
נאָך איר. זי איז געקומען. זיי האָבן זיך געקושט און געהאלדזט. ער האָט  
זי געבעטן, זי זאָל מיט אים גיין אין קינאָ, אָבער זי האָט זיך אנטזאגט,  
געפיינענדיק עפעס א תירוץ. ווען ער איז אָבער צו איר צוגעשטאַנען, האָט  
זי צום סוף ארויסגערעדט מיט פארדרוס:

— „כ'קען ניט ... גלייב מיר, טאָמי, דער אַנקל נעמט מיך ארויס צו זיינע פריינד ... היינט קען איך בשום אופן ניט גיין מיט דיר ...“

\* \* \*

ניט ווייט פון דאָריסעס הויז איז טאָמי געשטאַנען באהאלטן אונטער א בוים. אָט איז אָנגעקומען אַריילעס אויטאָ און האָט זיך אפגעשטעלט ביי איר טיר. זי איז ארויסגעקומען אין גאָר איר גלאַנץ און פראַכט, אויסגע-פוצט אין די שענסטע קליידער און באהאנגען מיט צירונג. איר פנים האָט געשיינט פון פרייד און גליק. אַריילע איז ארויסגעשפרונגען פון אויטאָ, גליענדיק פון נחת. ער האָט דאָריסן אריינגעהויבן אין זיין אויטאָ, וואָס האָט געברומט און גערוישט און געשווינד זיך אוועקגעגליטשט.

אין טעאטער, צום אינטערוואל, זיינען זיי ביידע אריינגעגאנגען אין א קאפע. טאָמי איז זיי נאָכגעגאנגען ווי א שאָטן, ער האָט זיך צוגעקוקט ווי זיי האָבן געטרונקען ווייסן וויין און ווי זיי זיינען נאָכדעם צוריק אין טעאטער אריין. „מיט וואָס פאַר א ליבלעכע צערטלעכקייט זיי האָבן זיך אַנאַנדער אָנגעקוקט!“ — האָט טאָמי געשעפטשעט, פילנדיק ווי ס'ברענען אים אלע גלידער — „אזא ליבשאַפט האָט פון אירע אויגן פאַר מיר קיינמאַל ניט ארויסגעשטראַמט! ...“

... די שעה'ן האָבן זיך געצויגן פויל און שווער. טאָמיס האַרץ האָט געקלעמט און געקאַכט און געקלאַפט ווי מיט האַמערס און ווי א הייסער זוד וואָלט זיך דאָרטן האָבן אריבערגעגאַסן און באלד איז עס גאָר קאלט און פארשוואַכט געווארן ... ס'איז געוואָרן עלף א זייגער. אָט זיינען זיי ביי דע, דאָריס און אַריילע, ארויס פון טעאטער. אָט זיינען זיי אריין אין לוקסוס־אויטאָ און זיינען שנעל אָפגעפאַרן צו איר אהיים.

א רעגן איז זיך געגאַנגען פאַמעלעך און האָט אָנגעהאַלטן לאַנג און שטיל און אומעטיק, פונאַנדערגיסנדיק זיך איבערן גלאַטן גאַסן־פלאַסטער, וואָס איז געווען אזוי שוואַרץ ווי די פינצטערע נאכט.

אין א שפעטיקער שעה איז ער לאנגזאַם אריין אין קליינעם גערטנדל אינעם הויף פון פעדלינס הויז, אויף א קליינעם קעסטל, וואָס ער האָט דאָרטן געפונען, האָט ער זיך ארויפגעשטעלט און האָט אריינגעקוקט אין דאָריסעס פענצטער. דורך דעם געהאַפטענעם פאַרהאַנג האָט ער געזען, ווי זי ליגט אויף א סאַפע, האלב געקליידט. אירע לאכעדיקע אויגן האָבן אריינגעוויגן אין זיך אַריילעס פנים און אירע לאנגע צארטע פינגער מיט די רויט גע־פאַרבטע נעגל האָבן זיך אריינגעקלאמערט אין זיין דיקן רויטן האַלדז. זיינע

גרינלעכע חוצפהדיקע אויגן האָבן גליקלעך געשמייכלט און זיינע אַרעמס האָבן זי ארומגעכאפט ליידנשאפטלעך... זיין רעכטע האנט האָט זיך פלוצלונג גענומען באוועגן, עפעס וואָס זוכנדיק. אַט האָט ער געפונען דעם עלעקטרישן קנעפל אויף דער וואנט און באלד איז געווארן פינצטער...

\* \* \*

... ווידער האָט טאָמי ליבקין זיך גוט איינגעקוקט אינעם שפיגלדיקן שויפענצטער פון גרויסן וואָפֿן־געשעפט, וווּ אלערליי כלי־זיין האָבן גע־בלאנקט אנטקעגן דער זון, וואָס איז ניט לאנג צוריק ארויסגעקומען אויף דער וועלט צו באלייכטן און צו ווארעמען...

— „יֵע, זי, די שיינע גיפטיקע שלאַנג, האָט מיך צעשמעטערט און פארניכטעט... הייסט עס, אז אלץ איז אמת, וואָס מען האָט געזאָגט אויף דאָריסן. אַ, כ'האָב דאָך מיט מיינע אייגענע אויגן געזען, ביי דער האַנט האָב איך דאָך זי געכאפט... א מוראדיק בילד, א שרעקנס־חלום וואָס פאר אן אומגליק!" — האָט טאָמי געטראכט אין וואפֿן געשעפט ארייַן־קומענדיק.

א העפלעכער פארקויפער האָט אים באגריסט און געפרעגט, וואס ער קען טאָן פאר אים.

— „א בראַונינג, פליז“.

— „האָט איר א דערלויבעניש?“

— „יֵע, אַט איז עס“ — האָט טאָמי געענטפערט.

ער האָט געקויפט דעם רעוואָלווער, אים אַנגעלאָדן און ארייַנגעלייגט אין זיין קעשענע און ער איז גלייך אוועק צו פעדלינס הויז. קומענדיק אהין, האָט ער געהייסן די דינסט ארייַנרופן דאָריסן.

דאָריס איז אים אנטקעגן געקומען מיט א פריילעכער מינע.

— „ווי פאַרשטעלט, ווי פאַלש זי איז“ — האָט ער געטראַכט — „זי

ווייס גאָר ניט פון די העלישע יסורים, וואָס איך טראָג אין האַרצן. שוין זשע זאָגט מיין פנים ניט אויס וועגן דעם ביזן חושך, וואָס האַלט מיך אין איינשלינגען?“

שווער איז אים אַנגעקומען זיין האַנט איר צו דערלאַנגען. זי האָט די האנט אַנגענומען מיט געמאכטן פאָרגעניגן און עפעס א חניפה אדורכגע־זייט דורך אירע ווייסע ציינער. אַפאַטיש און מיט גרויס געדולד האָט ער קוים ארויסגערעדט:

— „כ'בין מיט א כיוון געבליבן אויף היינט, כדי דיך צו דער ניי־געקו־

מענער אַפערע אין אַונט צו נעמען. וועסטו גיין, דאָריס?“

— „אוי, ס'טוט מיר לייד, אז איך דארף דיר היינט אויך אַנטזאָגן. וואָס זאָל איך טאָן, טאָמי? דער אַנקל איז צוגעשטאַנען, אז כ'מוז מיט אים היינט אָונט אויך זיין. ... וואָס קען איד טאָן?“

— „דאָריס, כ'וועל דיך היינט ניט לאָזן גיין מיט קיינעם אין דער וועלט, הערסטו? ... האָסטו דען נאָך ניט גענוג געהאַט די פאַריקע נאכט? ...“  
 — „וויי, טאָמי, וואָס פעלט דיר? וואָס פּאַלט דיר איין? און ווער האָט דיר דאָס רעכט געגעבן מיט מיר אזוי צו ריידן? וואָס פּלוידערסטו, טאָמי?“  
 — „ווער האָט מיר דאָס רעכט געגעבן, פּרעגסטו?“ — האָט ער גע-

שריען ווי א צעבושעוועטע חיה. — „כ'וועל דיר זאָגן ווער“:  
 מיין מאמע, מיין מאמע האָט מיר דאָס רעכט און אויך דעם כח גע-  
 געבן. ... הערסטו, דו פּרעכער, פּראָסטער אויסוורף, הערסטו?! ...  
 זאָל איצטער דיין ליבהאַבער, דיין געליבטער העלד אַריילע, קומען און דיך ארויסראטעווען פון מיר!“ — האָט ער געשריען נאָך העכער, ארויסכאַפּן-  
 דיק דעם רעוואָלווער פון קעשענע — „דו פּראַכטיקע שלאַנג, דו גיפטיקע  
 באשעפּעניש ... נאָ דיר, נאָ, וואָס דו פּאַרדינסט ... נאָ דיר אין קויל  
 פאר מיין מאַמען, און איינע פאר מיין אַרעמער שוועסטער! — — —“ האָט  
 ער געוואלדעוועט, ברייט עפּענענדיק זיינע בלוט-פּאַרלאַפּענע אויגן און  
 אויספּיערנדיק צוויי מאָל פון רעוואָלווער גלייך אין דאָריס ברוסט  
 אריין — — —

— „אָך!“ — האָט זי אויסגעשריען, פּאַלנדיק ווי א געקוילעטע גאַנדז  
 אין איר צאָרט-ווייסן קלייד אויפן גרינעם טעפּיך, אויף וועלכן ס'רויטע  
 פּרישע בלוט האָט געשטראַמט פון איר צאָרטער ברוסט.  
 — „און די דריטע קויל קומט אזא בלינדן פּאַרפּלוכטן שוטה, ווי איך  
 בין“ — האָט ער געשריען צעדולט. דער רעוואָלווער האָט אויסגעדונערט  
 צום דריטן מאָל און די קויל איז אים אריינגעשפּרונגען אין האַרצן אריין.  
 מיט א מעכטיקן ליאַרעם איז ער צו דר'ערד געפּאַלן. זיינע האַר-  
 קרייזלעך האָבן זיך געטונקט אין א שטראַם הייסן בלוט, וואָס האָט ארויס-  
 גערונען פון אים און האָט זיך געצויגן ווי א קורצע רויטע שלאַנג, וואָס  
 קריכט לאַנגזאַם. ... זיינע אויסגעקרימטע ליפּן האָבן זיך באוועגט און  
 קוים ארויסגעשעפּטשעט

— „די מאמע ... גערעכט ... געווען — — —“





# סימנים פון דער הגדה

(ד ע ר צ י י ל ו נ ג)

1

ארויפציענדיק אויפן משופעדיקן באַרג אין מיטן וועג, וואָס פירט צום פאַרם ווילדאַם, האָט זיך דער גראַעַר אויטאָ פּלוצלונג א טרייסל געטאָן מיט א גערויש און איז אויפאַמאַל טויט־שטיל געבליבן.

דער פּי־הענדלער באַרין, א הויכער ייד אין די פּופציקער, מיט א שטאַרקן זון־פאַרברענטן גלאט־געגאַלטן פנים, איז האַסטיק ארויסגעשפרונג־גען פון זיין אויטאָ, און צושפּיליענדיק זיין ווייסן שטויב־מאַנטל, האָט ער גיך פּונאַנדערגעעפנט דעם בלעכענעם דעק פון זיין אויטאָ און גענומען באַ־טראַכטן די פאַרשיידענע טיילן פון מאַשין.

— „דער דזשענערייטער איז אין אַרדענונג“ — האָט ער א מורמל געטאָן — „דער קאַרבאַרייטער איז אויך גוט, בענוזן איז דאָ גענוג און דער „פּונק“ ארבעט אויסגעצייכנט, טאָ וואָס איז דאָ די צרה?“

באַרין האָט צוריק צוגעמאַכט דעם אויטאָ, האָט ארויסגענומען א פיפקע פון קעשענע און, עס פאַררייכערנדיק, האָט ער גענומען שפּרייזן צום פעלז ביי דער זייט פּונעם וועג. ארויפקיכנדיק אויפן פעלז, האָט ער זיך פאַר־קוקט אויף אַן ערד־חזיר, וואָס, אויסשטעלנדיק זיינע שטייפּע האַר, ווי לאַנג גע שוואַרצע און ווייסע שטעכעדיקע פענעס, האָט ער זיך געלאָזן קריכן אין א טיפּער גרוב אריין. באַרין איז אראָפּ פון פעלז און פאַמעלעך צוריק־געגאַנגען צו זיין אויטאָ. פון הינטער א געלבן בערגל פון א חרוב געוואַ־רענעם מוראַשקע־נעסט איז ארויסגעשפרונגען א יונגער שפּרינגבאַק, וועל־כער האָט זיך, דערזענדיק דעם מענטשן, ווילד פּונאַנדערגעלאָזן לויפן, ווי פּייל פון בויגן, איבער דאַרנביימלעך פּונעם ברוינלעכן פעלד, צעטראַמפ־לענדיק אונטער די גיך באַוועגעלעכע פּיס די אומציילבאַרע מוראַשקע־בערג־לעד.

באַרין האָט באַשלאָסן צו גיין צופּוס, ביז ער וועט באַגעגענען אין וועג וועמען עס איז, ווער עס זאָל אים העלפן זיין אויטאָ צורעכטמאַכן. און באלד האָט ער טאַקע דערזען פון ווייטן אַן אויטאָ אַנקומען, איבערלאָזנדיק

הינטער זיך א דיקן שטויב. מיט א פֿאַר מינוטן שפעטער האָט זיך דער אוי-  
טאָ לעבן אים אָפגעשטעלט און ס'איז ארויסגעקומען א הויכער ברייטביי-  
נערדיקער בור מיט א גוטמוטיקן פנים און האָט זיך העפלעך און פריינד-  
לעך באַגריסט:

— „מיין נאָמען איז פאָן־רענסבערך, כ'לעב אויפן פֿאַרם ווילדאָם.“

— „און מיין נאָמען איז באַרין. כ'בין א פֿי־הענדלער.“

— „איז דיין אויטאָ נישט אין אַרדענונג? קען איך דיר העלפן?“

— „א דאַנק. מיין אויטאָ איז עפעס קאַליע געוואָרן און איך קען אים  
ניט צורעכט מאַכן. כ'שטיי שוין דאָ א לאנגע צייט. ס'איז אזא הייסער  
טאָג און דער וועג איז מיר פרעמד.“

— „א פֿאַר שעה צו ווילדאָם“ — האָט פאָן־רענסבערך געזאָגט, א ביסל  
ווייטער־צו איז דער וועג אויסגעשווענקט פון רעגן און אין פיל ערטער  
צעגראָבן. ס'איז דאָ א גרויסער גראָבן, וואָס מען מוז זייער פֿאַרזיכטיק  
זיין ביים דורכפֿאַרן, פֿאַראַנען דאָרט אויך א פֿאַר צעבראַכענע בריקלעך.  
כ'וואָלט דיר ראַטן צוצובינדן דיין אויטאָ צו מיינעם און כ'וועל דיר צופירן  
צום נאָענטסטן גאַראַזש, אין פֿאַרקפֿאַנגטיק, א דרייסיק מייל פון דאָנען;  
דאָרטן איז דאָ א שאַפּ אויך, דער אייגנטימער הייסט „פעטער פֿאַול“, זייער  
א גוטער ייד. ער וועט דיר העלפן, מיט וואָס ס'איז נייטיק.“

— „כ'דאַנק אייך זייער“ — האָט באַרין געענטפערט.

דער שוואַרצער באדינער פון דעם פֿאַרמער האָט גענומען צובינדן באַ-  
רינס אויטאָ צו זיין באלעבאַס' אויטאָ. דערווילע האָבן ביידע מענער גע-  
נומען שמועסן מכוח די נידעריקע פֿרייזן אויף שעפסן און וואָל.  
— „דערצו נאָך האָט די טריקעניש לאַנג אָנגעהאלטן“ — האָט גע-  
טענהט דער פֿאַרמער — „און איצט, אז ס'האָט שוין אזוי גוט גערענגט  
און ס'איז געווען אזא גוטע האַפענונג אויף מזל־ברכה, איז גאָר אָנגעקומען  
דער היישעריק.“

— „נו, די רעגירונג נעמט דאָך אָן מיטלען די היישעריקן צו פֿאַר-

ניכטן“ — האָט באַרין געזאָגט.

— „נאַרישקייטן“ — האָט פאָן־רענסבערך געענטפערט — „וואָס מער

מען הרגעט זיי, אַלץ מער ווערן זיי באשאַפן. מיין מיינונג איז, אז דאָס איז  
דעם אייבערשטנס רצון, אנטקעגן וועלכן מ'קען ניט און מען טאָר ניט  
שטרייטן. געוויס געווען עפעס אַן עבירה, פֿאַר וואָס גאָט שטראַפט איצט...“  
— „דענקסטו דען ניט, אז מען דאַרף באַקעמפן א פעסט? און אז  
א קראַנקייט באַפֿאַלט דינע שעפסן, למשל, איז עס דען א חטא זיי צו היילן,

וויבאלד די קראנקייט איז אָנגעשיקט פונעם אייבערשטן? — האָט באַרין געזאָגט.

— „דאָס איז אַן אַנדער זאָך“ — האָט זיך פּאָן־רענסבערך געהאַלטן ביי דעם זייניקן, — „אַבער די היישעריקן וועסטו נישט אויסראַטן. די רעגירונג קען אפילו מיליאָנען אויסגעבן אויף פארשיידענע גיפטן, וועלן זיך די היישעריקן אלץ פרוכפערן און מערן“.

באַרין האָט נישט געענטפערט. א מידער איז ער אריין אין זיין אויטאָ. האָט זיך באקוועם אָנגעלעבט אויפן לעדערנעם קישן און האָט האלב איינגעדערמלט. ווי אין א הינערפלעט האָבן אים זיינע מחשבות גענומען ארומ־טראָגן איבער פארשיידענע ערטער און צייטן פון זיין לעבן . . . און פּלוצ־לונג האָט פאר אים א שוועב געטאָן זיין יוגנט אין רוסלאַנד, אינעם גרויסן שיינעם הויף סטאַראַסלאָוול, מיט די ברייטע, גרינע, באבלומטע און בא־קאַרנטע פעלדער, מיט אומענדלעכע פארחלומטע און פארסודעטע וועלדער. שוין דאָך אזוי לאַנג, ווי ער איז פון דאָרטן אוועק, און אלץ שטייט אויף פאר אים אזוי קלאַר, אזוי לעבעדיק . . .

## 2

אין דעם ווונדערשיינעם הויף סטאַראַסלאָוול איז באַרין געבאָרן גע־וואָרן. זיין פאָטער איז געווען דער פאָרוואַלטער פון דעם הויף, וואָס האָט געהערט צום רייכן גראַף באַרין־שטוסאַקאָוו. א ליבלעכער מענטש געווען דער גראַף. און די קליינע מאַגערע גרעפין איז געווען א טייערע איידעלע נשמה. קיין קינדער האָבן זיי ניט געהאַט, האָבן זיי אויסגעהאָדעוועט אַטי־ליען, ס'קליין שיינ מיידעלע, וואָס איז געווען, ווי מ'האָט געזאָגט, א יתומה פון שטוסאַקאָווס א קנעכט. ווען באַרין איז אלט געוואָרן זעקס יאָר און זיין חברטע אַטייליע אומגעפער אַכט יאָר אלט, האָבן זיי ביידע אָנגעהויבן לער־נען ביים רוסישן לערער פאנאשאָוו, מיט די קליינע אייגעלעך און מיט א נאָז, וואָס האָט אויסגעזען ווי א שנאָבל. צוזאמען פלעגן זיי ביידע אין גרויסן פרוכטגאַרטן ארומלויפן און ארויפקריכן אויף די געדיכטע עפל־ביימער און פון אויבן פארוואַרפן דעם גערטנער מיט אומצייליקע עפל.

וואָסערע זכרונות זיינען אים געבליבן פון טאַטע־מאַמע?

דער פאָטער זיינער לעוו פאָלשאַנסקי איז דאן נאָך געווען אין די דרייסיקער, א מיטלוווקסיקער בלאַנדין מיט פארשיפצטע וואַנצעס. די מוטער איז געווען א בילד שיינע פרוי, שטיל און איידל. פון אירע ראָזע

ווייכע ליפן האָט זיך קיינמאָל ניט אפגעטאָן דאָס ליבלעך שמייכעלע, וואס לעבט נאָך עד-היום אין זיין זכרון.

גערעדט האָבן זיי רוסיש. דער הויף איז געלעגן ווייט פון א שטאָט און עס איז אים דאָן גאָר נישט אויסגעקומען צו זען קיין יידן. ער האָט דעם פאָטער קיינמאָל ניט געהערט ריידן וועגן יידן און יידישקייט און קיינמאָל אים ניט געזען דאווענען. איין זאך געדענקט ער נאָר: דאָס שיין תפילין-זעקל, אין וועלכן ס'איז געווען באַהאַלטן א טלית, א פאָר קליינינקע תפילין און א הגדה, איינגעבונדן אין זילבערנע טאָוולעך, אויף וועלכע ס'זיינען גע-ווען אויסגעקריצט אויף איין זייט בילדלעך: „פתח ורעמסס“, „פרעה פאר-פייניקט זיינע קנעכט“. און אויף דער צווייטער זייט די בולטע אותיות: „ל. פ.“

איינמאָל, געדענקט ער, איז געווען ביי זיינע עלטערן א „סדר-נאכט“, ס'ערשטע און לעצטע מאָל. ער קען דאָס בילד ניט פאַרגעסן. איבערהויפט לעבט אין זיין זכרון דער רושם, וואָס האָט אויף אים דאָן געמאכט די פראכט-פולע זילבערנע „הגדה“, וואָס דער פאָטער האָט געהאַלטן. — די „הגדה“ איז געוויס געמאכט פון מלאכים — האָט ער דאָן געטראכט, — „אנדערש האָט ער זיך ניט געקענט פאַרשטעלן... ער געדענקט: ער האָט עס פונעם פאָטערס האַנט ארויסגענומען און עס ניט געוואָלט צוריקגעבן און איינשלאָפנדיק האָט ער עס צום האַרצן צוגעדריקט. אין יענער נאַכט האָט זיך אים געחלומט: ער ליגט מיט אַטיליען צווישן די בלומען לעבן גראַפס פאלאץ און זיי פרייען זיך שטאַרק, באוונדערנדיק די שיינע „הגדה“ און פלוצלונג, פון הינטער די געדיכטע קוסטעס, פון יענער זייט בריקל, קריכט ארויס פעטרושקע דער פאָסטעך און רייסט ס'ביכל פון זייערע הענט ארויס... אַטיליע בעט זיך רחמים ביי פעטרושקע, ער זאָל עס צוריקגעבן, נאָר ער, דער רויבער, כאַפט זי אָן פאר אירע שוואַרצע לאַנגע האַר, וועלכע גרייכן ביז אירע קני, און שלאָגט זי מיט א שטעקן. פון גרויס שרעק האָט ער זיך אויפגעכאַפט שרייענדיק: „אַטיליע, ווו ביסטו? ווו איז די „הגדה“?...“ און זיין מוטער האָט אים זיין פנים אויסגעקושט... אַ זיין גאַנץ לעבן וואָלט ער אוועקגעגעבן פאר אזא איין קוש נאָר!...

אַבער פארוואָס איז זיין מוטער דאָן אזוי געווען צעטראָגן, פארוואָרט און טרויעריק? צוליב וואָס עפעס זיינען אירע ליכטיקע גוטע אויגן אזוי פארוויינט געווען? דאָס האָט ער ניט געווסט, נאָר ער געדענקט גענוי, אז יענעם פרימאָרגן איז זי צוזאמען מיטן פאָטער זיינעם צום גראַף אין פאָ-לאַץ אוועק און צוריקקומענדיק איז עפעס א קריג ביי זיינע עלטערן פאָר-

געקומען... די סיבה פון דעם איז אים אן אייביקע רעטעניש געבליבן. ער געדענקט: ס'האָבן זיך צווישן זיי דורכגעוואָרפן די ווערטער „גראַף“, „אַטיליע“... די מאמע האָט שטאַרק געוויינט און דער פאָטער האָט אין גרויס אויפֿרעגונג און מוראדיקן כעס ס'הוויז פארלאָזן...

און פון דאָן אָן האָט ער אים שוין קיינמאָל ניט געזען.

ס'איז געוואָרן א טומל. די דינער פון הויף האָבן זיך אוועקגעלאָזן זוכן דעם פאָטער. אין אלע וועלדער, אָזערעס, טייכן און טיפע גראַבנס האָט מען אים געזוכט, אָבער אומזיסט. מען איז ניט דערגאַנגען ווו ער איז אהיבֿ-געקומען. זיין מוטער האָט געהאלטן אין איין קלאַנג. נאָר א יאָר שפעטער איז געקומען אן ענדע צו איר יאָמער און עלנט. ווי א ליכט איז זי אויס־געגאַנגען, איינגעשלאָפן אויף אייביק און רוט אונטער א מירמלשטיין, וואָס זעט אויס ווי אן אָפגעבראַכענער בוים, דאָרטן אין דער שמאַלער אלייע פון אלטע אומעטיקע ריאַבינע בימער...

גלייך נאָך זיין מוטערס טויט איז ער אָנגעקומען אינעם פאלאץ פון גראַף שטוסאַקאָוו, וועלכער האָט אים געגעבן דעם נאָמען „באַרין“, וואָס איז שוין אזוי אויף אלע מאָל פארבליבן.

צו פופצן יאָר האָט מען באַרינען אוועקגעשיקט קיין כאַרקאָוו, אין אַ דאָרטיקער גימנאַזיע, ווו ער האָט זיך אויסגעצייכנט אין לערנען. צו אכצן יאָר איז ער אריין אין אוניווערסיטעט. מיט עטלעכע יאָר שפעטער איז ער אוועק אין מיליטער־דינסט און נאָכן קומען צוריק אין סטאַראַס־לאָול, אין עלטער פון פינף־און־צוואַנציק יאָר, האָט דער גראַף אים געמאַכט פארן פאָרוואַלטער פונעם הויף. טריי און ערלעך האָט ער זיינע פליכטן דערפילט. ער איז געוואָרן באַליבט ביי די הונדערטער פויערים און דינער, וועלכע האָבן זיך פאר אים געבוקט און געקניט — ווי ס'איז דאָן די מאַדע געווען, — אים אָנרופנדיק: „אונדזער גנעדיקער פאַריציל“.

אויף א הויכן, מעכטיקן ווייסן פערד פלעגט באַרין ארומרייטן פון פעלד צו פעלד, אכטונג געבן אויף די פיל פארשידענע ארבעטן.

טאָג איין טאָג אויס פלעגט ער באַזוכן דעם „ביוּראַ פון באַלאַסטונגען און צינזן“, כדי אָפצונעמען דין וחשבון פונעם בוכהאלטער אדאַמאַוויטש, א געבילדעטן פאַליאַק, א כיטרען און אויסגעשארפטן מענטשן און א גרויסן בעל־גאוּוה, וואָס האָט זיך מיט גלאַטער צונג און פאלשע קאָמפלימענטן צוגעחנפעט צום גראַף. באַרין האָט אים פאראַכט און דער פאַליאַק האָט באַרינען אויך שטאַרק פיינט געהאַט און האָט געהאַלטן אין איין טראַכטן



און פלאנעווען, ווי אזוי ער זאל פטור ווערן פונעם פארהאסטן יידל. אבער וויסנדיק ווי האלט דער גראף האט דעם יונגן מאן, וועלכן ער האט בא-טראכט ווי אן אייגענעם זון, האט דער כטרער אדאמאזויטש זיך אנגע-שטרענגט תמיד צו שטיין פאר באַרינען, ווי א דינער שטייט פאר א הער-שער. דאָס האָט אים ניט געשטערט צו גנבענען אויף רעכטס און אויף לינקס פון די פארשיידענע הכנסות-קוואלן פונעם גרויסן הויף — און ער האט אן אוצר מיט געלט אַנגעלעבט, דאן איז אים געלונגען חתונה צו האָבן מיט א טאכטער פון געהויבענעם פוילישן יחוס, עפעס א פירשטיק, א זעל-טענע שיינהייט און א געבילדעטע, וואָס האָט מיט איר ווונדערלעכן רייך א סך מענערשע הערצער באהערשט, צווישן זיי אויך דעם גראף שטוסא-קאָוס. ער האָט איר גרויס התקרבות געוויזן. און ווען זיין פרוי די גרע-פין, איז געשטאַרבן, האָט ער זיך גאָר נאָענט צוגעלאָזן צו אדאמאזויטשעס בילד-שיינער פרוי. ער פלעגט מיט איר ארומשפאצירן לאַנגע שעה'ן אין זיין גרויסן לוסט-גאַרטן און ארומפאָרן מיט איר אין זיין פראכטיקן עקי-פאָזש, געשפאנט מיט פיר גרויסע צאַרט-ווייסע פערד. דער בוכהאלטער פלעגט אָפט אוועקפאָרן אויף „אורלויב“, וואָס ער פלעגט קריגן פונעם גראף. . . און די דינער האָבן צווישן זיך גערעדט, אז פאר דער צייט, וואָס ער פאַרט אוועק, אז די שיינע מאַדאַם אדאמאזויטש טאָג און נאַכט אינעם גראַפס פאַלאַץ.

באַרין האָט זיך צוגעהערט צו די געשפרעכן און דערפון גרויס צער געהאט. ער האָט געוונטשן, אז די דאָזיקע רייד זאָלן ניט דערגרייכן צו דער איידעלער גוטער אַטיליען, וועלכע האָט דאן געשטודירט אין מאַסקווע און מיט וועלכער ער האָט זיך דורכגעשריבן. ס'איז שוין געווען פינף יאָר, זינט זי איז באוואוסט געווארן ווי אן אויסגעצייכנטע קינסטלערין. אירע נאַטור-בילדער זיינען גערימט געווארן דורך גרויסע מבינים און זי איז בא-שאַנקען געווארן מיט מעדאלן און לויבעזאנגען. זי האָט אויך אַנגעשריבן עטלעכע קליינע דראַמעס, וועלכע האָבן געקראָגן פריינדלעכע אָפהאַנדלונג-גען אין דער פרעסע און זי איז געוואָרן א באַליבטע פערזענלעכקייט אין די הויכע פענצטער פון מאַסקווע.

סטאַראַסלאוול מיט דער אומענדלעכער נאַטור-רייכקייט האָט אַטיליען שטאַרק געצויגן, און זי פלעגט אלע יאָר אהין קומען מיט א באַזוך. וואס פאר א נחת דאָס פלעגט זיין פאר באַרינען! וואָס פאַר א גליק און פאַר-געניגן! צוזאַמען פלעגן זיי ארומשפאצירן און אויף פערד ארומרייטן אי-בער אלע וועגלעך און שטעגלעך, ווו זיי האָבן זיך צוזאַמען געהאַדעוועט און



ארומגעטאָנצט אין זייער רייציקער יוגנט, און פארכישופט פון זונען־שפע און געשמאַקסטע פעלד־ריחות, האָבן זיך זייערע הערצער געהויבן מיט הנאה אנטקעגן זייער אמאָליקן פריינד, דעם אלטן פארחלומטן וואָלד, וואָס האָט זיי אָנגעקוקט מיט אזוי פיל ליבשאַפט; זיך באוועגנדיק אונטער שפילנדיקע ווינטעלעך און זיך צעגיסנדיק אין זילבערנע כוואליעס; אנט־קעגן די אָנגעפיקעוועטע בלומען ארום דער שטיינערנער באַנק צווישן די הויכע ברייט־פונאנדערגעלאָזענע ניס־ביימער, וואָס האָבן געאַטעמט מיט אזוי פיל ליבע און גנאָד.

ליבע, ליבע! — — —

ווי צאָרט זייער ליבע איז געווען!

און איינמאָל א זומער, ווען אַטיליע איז געקומען אהיים איז זי אזוי אויפגערגט און טרויעריק געווען. זי האָט זיך דערוווסט פון איר פאַטערס פארהעלטענישן מיט דער פרוי אַדאַמאָוויטש, וועמען זי האָט געהאסט מיט איר גאנצער יונגער נשמה. דאָך האָט זי איר נאָמען נישט דערמאָנט און איר פאַטערס נאָמען האָט זי אויך אויף אירע ליפן ניט ארויפגעבראכט. נאָר עפעס גאָר נייע דיבורים האָט זי געהאַט... עפעס אזעלכע נייע גע־דאַנקען וועגן „רויב“ און גזילה און מערדערלעכע עוולות, וואָס ווערן אָפ־געטאָן אנטקעגן די אַרעמע אומגליקלעכע פויערים, אנטקעגן די ארבעטער, וועלכע ווערן פארשקלאַפט און צעטראָטן דורך די קאַפיטאַליסטישע פאר־ברעכער, וואָס פרעסן און זויפן און לייגן אליין קיין פינגער ניט צו צו ארבעטן...“

א פארטראכטע, אן אומעטיקע, מיט ברענעדיקע אלץ־וויסנדיקע, טיף אין הארצן דרינגענדיקע אויגן, האָט זי שטיל, אָבער קלאַר, גערעדט וועגן עפעס א מעכטיקער רעוואָלוציע, וואָס טראַגט זיך אָן ווי א שטורעם — — — און דאָן באלד נאָך איר צוריקקומען קיין מאַסקווע איז זי ארעסטירט געווארן. נאָכדעם איז זי דורכגעגאַנגען א שווערן משפט. ס'האָט קיין זאך ניט געהאַלפן, אפילו די רעקאַמענדאַציעס און איינפלוסן פון די גרעסטע באַראָנען און גראַפן, — זי איז פארשיקט געווארן קיין סיביר.

ווי א דונער האָט באַרינען די בשורה געטראפן. ווי אומגליקלעך ער האָט זיך געפילט! און ווי איבערראשט און צעבראַכן ער האָט זיך דער־שפירט, זעענדיק אז דער גראַף שטוסאַקאָוו נעמט אָן די גזירה אזוי גלייכ־גילטיק, אפילו קיין פונק פון צער ניט אויסצודריקן! באַרין איז שיר ניט משוגע געווארן פון יסורים און ברענענדיקן כעס אויפן גראַף, וואָס פירט

זיך אויף ווי א מטורף אין דער נעץ פון מאדאם אדאמאָוויטש און זיך וויי-טאָג און דערשטוינונג זיינען נאָך פארגרעסערט געווארן ווען גראַד צו יע-נער צייט איז דער גראַף מיט איר אוועקגעפאַרן אויף עטלעכע וואַכן זיך אויסצוהוילען אין דער הויפט־שטאָט.

באַרין האָט דעמאָלט באַשלאָסן אדאמאָוויטשן גוט אויסצומוסרן פארוואָס ער דערלאָזט אזא סקאנדאליעזע אויפפירונג פון זיין פרוי... אָבער ווען ער איז אריינגעקומען אין ביראָ, האָט אים אדאמאָוויטש, אין א שיכורן צושטאַנד, איבערגענומען מיט א משונהדיקער פלאַפּעריי און זיך ווארפן-דיק אויף אלע זייטן האָט ער פלוצלונג אַנגעהויבן צו פילדערן:

— „איך וואָרט טאַקע אויף דיר, פאַלשאַנסקי. נאָ, אָט האָסטו פּסיאָ-רעוו זשיד, א בריוו פונעם גראַף... נאָ און גיי צום טיילוול!“

מיט ציטערדיקע הענט האָט באַרין געעפנט דעם בריוו, געשריבן מיט שטוסאקאָווס האנטשריפט און געשטעמפלט מיט זיין פריוואטער חתימה:

— „הער אדאמאָוויטש נעמט איבער די גאנצע פארוואלטונג. דאָ איינ-געשלאָסן אַנטפאַנג דריי הונדערט רובל און פארלאָז באלד מיך הויף.“

## 3

אויף דער שיף, פאַרנדיק קיין לאַנדאָן, האָט באַרין צום ערשטן מאָל זיך באקענט מיט יידן. ס'זיינען דאָרטן געווען איבער א הונדערט יידישע מענער, ווייבער און קינדער, וועלכע דער עמיגראציע־שטראָם האָט געטראָגן אין פארשיידענע לענדער דורך דער ענגלישער הויפט־שטאָט. מיט אַפענע אויגן האָט ער זיך צוגעקוקט צו זיינע אַרעמע ברידער, צו זייערע וועגן און מאַנירן, וואָס זיינען אים גאנץ פרעמד געווען. ער האָט אָבער געפילט צו זיי אזא נאָענטקייט. איז עס דאָך די זעליקע סיבה געווען, וואָס האָט זיי אלעמען ארויסגעשטופט פון זייער היימאָט און זיי געצוונגען צו וואנ-דערן אָן א ציל. זיי זיינען דאָך אלע געווען גלייכע קרבנות פון מוראדיקער רשעות און ווילדע אינטריגעס פון ביזע פיינד.

אויף דער שיף איז אויך געווען איינער א קלוגער שטילער ייד, מיט וועמען באַרין האָט זיך באפריינדעט מער ווי מיט אלעמען, און האָט פאר אים אויסגעגאָסן זיין ביטער האַרץ. גוטמוטיק האָט יענער אויסגעהערט באַרינס רייד און מיט א שווערן זיפץ האָט ער געענטפערט:

— „מיין פריינד, דו ביסט דער אמתער סימבאָל פון אונדזער אומגליק-לעכן פאַלק. דו לייגסט אוועק אלע דיינע כחות פאר פרעמדע, זיכער זייענ-

דיק אז דאָס איז דייך היים, דייך לאַנד, פאר וועלכן דו ביסט גרייט ס'גאנצע לעבן אוועקצוגעבן, און מיטאמאל קריגסטו אזא שווערן קלאפ, וואָס צע-שמעטערט דעם גאנצן יסוד פון דייך עקסיסטענץ, און דו ווערסט אין איין אויגנבליק א פרעמדער, אן עלנטער, צעבראַכענער אביון! — — —

דער דאָזיקער ייד איז צו באַרינען ווי א ברודער געווארן. ווען זיי זיינען אַנגעקומען אין לאַנדאָן, זיינען זיי אין איין אכסניה איינגעשטאַנען און דאָרטן האָט זיך גוטער פריינד אים אויסגעלערנט ריידן און לייענען יידיש. ער האָט אים פארשאַפט א שטעלע ביי א באקאנטן הענדלער פון אלטע אימן, וועלכער איז געווען א רעליגיעזער ייד, און ביי אים אין הויז האָט באַרין זיך איינגעווינט צו דאָונען אלע טאָג און אַפצוהיטן די יידישע מנהגים. ער איז אליין דערשטוינט געווארן פון דעם, וואָס ס'האָט אים אזוי שטאַרק געצויגן צו יידישער געזעלשאַפט, פונקט ווי ער וואָלט פון זיין סא-מע יוגנט אזוי געוויינט געווען. און ווען ער איז שפעטער געצוונגען גע-ווען, צוליב דעם לאַנדאָנער קלימאַט, וואָס איז געווען שעדלעך פאר זיין געזונט, אוועקצופאַרן קיין אפריקע, איז אים דאָס שווערסטע און פיינלעכסט-טע געווען דאָס, וואָס ער האָט געדארפט פארלאָזן די יידישע געזעלשאַפט אין לאַנדאָן.

ווען באַרין איז אַנגעקומען קיין קייפטאון האָט ער גלייך קיין פאסיקע ארבעט פאר זיך ניט געקראָגן. זעענדיק אַבער, אז זיך לעצטע פרומה גייט אים אויס, האָט ער זיך געוואָרפן צו די שווערסטע ארבעטן. ליים האָט ער געקנאַטן, ציגל געטראָגן און שטיינער געהאַקט. און אין די אלע עבודת-פרך האָט ער ניט פארפעלט אַפצוהיטן די יידישע מנהגים, צו וועל-כער ער האָט זיך איינגעוויינט זייענדיק אין לאַנדאָן. ס'איז אים אליין אויס-געקומען משונה, אַבער ער האָט געגלויבט באמונה שלמה, אז זיך פרומקייט האָט אים געהאַלפן באַלד פון זיין שווערער לאגע ארויסצוקריכן... א ריי-כער ייד, א פיי-הענדלער, האָט אים געגעבן א שטעלע און, זייענדיק א מבין אויף פי, האָט זיך באַרין אויסגעצייכנט אין דעם פאך און, אַפדינענדיק זיך באלעבאַס עטלעכע יאָר, האָט ער אַנגעזאַמלט א היפש ביסל געלט, ביז ס'איז אים געלונגען אַפצוקויפן א פאַרם מיט פי, שעפסן, פערד און אייז-לען. באַרינען האָט אַפגעגליקט און ער איז א רייכער מאַן געווארן.

\* \* \*

פאר דער גאַנצער צייט, זינט באַרין האָט פארלאָזן סטאַראַסלאוול, האָט ער אַטיליען ניט פארגעסן, נאָר זיינע מאטערנישן און אַרעמקייט האָבן אים

ניט דערלאָזן זיך אָפצוגעבן זי צו זוכן. אָבער קוים איז זיין מאַטעריעלע לאַגע בעסער געווארן, האָט ער די וועלט געקערט זי אויפצוזוכן, ביז ער איז דערגאַנגען, אז זי איז אין זשענעווע, אין דער שווייץ.

ער האָט צו איר גענומען שרייבן בריוו, האָט איר אויסדערציילט וועגן אלע זיינע איבערלעבענישן, געשילדערט זיין איצטיקן גוטן צושטאַנד, איר דערקלערט, ווי גרויס זיין ליבע איז צו איר, און געבעטן, זי זאָל צו אים קומען און זיי וועלן צוזאמען אזוי גליקלעך לעבן!

זי האָט אים געענטפערט:

— „דו ביסט דער איינציקער מענטש אין דער גאַנצער וועלט, וואָס איז מיר אזוי נאָענט. ביסט מיין ליבלינג, מיין ברודער ... די גראַבע ווילדע הענט פון מיינע פייניקער האָבן ניט געקענט אויסלעשן די ליכטי־קייט, וואָס דו האָסט אויף אייביק אין אונדזער גליקלעכער יוגנט אָנגע־צונדן. יע, אויף אייביק! ... אָבער דווקא וויל כ'האַב דיך אזוי ליב און דו ביסט מיר אזוי טייער, האָב איך קיין רעכט ניט צו דיר נאָענט צו קומען ... א ברוטאלער מערדער, אין געשטאַלט פון א קאַזאַק־אַטאַמאַן, האָט מיינע יוגנט־כחות צוזאמען מיט מיין מוט און ערע צעשמעטערט און פאַרניכטעט ... ס'זאַפלט זיך אין מיר נאָך א ריינע נשמה און ס'קלאַפט נאָך אין מיר אן אומשולדיק האַרץ, וואָס איך האָב באַשלאָסן אינגאַנצן אָפֿ־צוגעבן דעם גרויסן און שווערן קאַמף אַנטקעגן דעם ווילדן צאַריזם, וואָס וועט מוזן פאלן אויף אייביק. און דאן וועלן אלע צעטראַטענע, צעבראַכענע, באַרויבטע און פאַרפייניקטע מענטשן באַפרייט ווערן, וואָרט נישט און האָף נישט אויף מיר, ברודערל ... ס'איז מיר נישט איבערגעבליבן קיין זאך דיר צו געבן, א חוץ מיינע וואַרעמע ברכות און תפילות פאַר דיין גליק אין לעבן ...“

ער האָט ווידער געשריבן, אז ער וויל פון קיין זאך נישט וויסן, אז די מעכטיקע ליבע וועט אלע ווייטאָגן און צרות אין טיפן תהום פאַרשטויסן ... אז ער קען אָן איר ניט לעבן און אז אויב זי וועט ניט קומען, וועט ער בלייבן אָן אומגליקלעכער, אָן עלנטער און איינזאַמער אויף זיין גאַנצן לעבן ...

אויף דעם האָט זי נישט געענטפערט.

נאָר נאָך עטלעכע יאָר וואַרטן האָט באַרין א קליין בריוול פון אַטיליען דערהאַלטן. זי שיקט אים — האָט זי געשריבן — איר נייעם בוך, איר לעבנס־ווערק, זי איז גליקלעך מיט איר ליטעראַרישער אַרבעט און גע־

פינט צופרידנקייט אין איר שטילן רויקן לעבן און אזוי אומגעשטערט  
וועט זי שוין פארבלייבן אומפארהייראט ...

## 4

א ראָד פון פאָר־רענסבערכס אויטאָ איז אריבערגעפאָרן איבער א שטיין,  
ביידע אויטאָס האָבן זיך א שטאַרקן טרייסל געטאָן און באַרין האָט זיך  
אויפגעכאַפט פון זיינע חלומות. ער האָט דערזען א רויט הויז, ארומגע-  
רינגלט פון פעפער-ביימער, און נאָענט צוגערוקט צום הויז איז געשטאַנען  
אן אַפגעלאָזן ווייסלעך געוועלבל מיט צוויי קליינע פענצטערלעך און מיט  
א שמאַלער טיר, איבער וועלכער ס'איז געהאַנגען א וויסער שילד מיט  
שוואַרצע אותיות, וואָס האָט צונויפגעשטעלט צוויי ווערטער אין אַפרי-  
קאַנס:

OOM PAUL (פעטער פאָול)

פון "שאַפ" איז ארויסגעקומען אַן אַלטער מאַן, ווייט אין די זיבעציקער,  
א ביסל איינגעבויגן און די לאַנגע האַר פון קאַפ און באַרד ווייס. שטיל  
איז ער צוגעקומען צום אויטאָ, און דערקענענדיק פאָר־רענסבערכס, האָט ער  
אים פריינדלעך געגריסט. דער בור האָט אויסגעשריען:

— "פעטער פאָול, אָט האָב איך דיר געבראַכט אַן אורח, וועמען דו  
וועסט קענען ארויסווייזן דיין געוויינטלעכע האַרציקע גאסט־פריינדלעכ-  
קייט, אזוי ווי אן אמתער גוטער סאַמאַריטאַנער; אגב, וועסטו האָבן גרויס  
הנאה פונעם חשובן אורח, וואָס איז פאר דיר ווי געוונטשן, ס'הייסט:  
ער איז א שווייגנדיקער און א פארטראַכטער און דו, פעטער פאָול, האָסט  
דאָך אזוי ליב נאָר אליין צו ריידן און צו דערציילן מעשיות און דער אנדער-  
רער זאָל זיך גוט איינהערן שווייגנדיק. קום באַקענט זיך."

— "דערווילע ביסטו דאָך אליין אויך אויפן מויל ניט געפאלן" —  
האָט פעטער פאָול געזאָגט — "אַט שטייסטו און רעדסט דאָך אזוי פיל, הגם  
דיין צונג איז געוויס פארטריקנט ... קומט, קומט אין שאַפ אריין און נעמט  
עפעס אין מויל אריין."

אין "שאַפ" אריינקומענדיק האָט זיך דער אַלטער א קער געטאָן צו  
זיין געהילף, א יונגן רירעוודיקן אפריקאַנער מיט א גוטמוטיקן פנים, פול  
מיט זומערשרענקלעך:

— "קאספער, זאָג דער מיידל, זי זאָל אריינברענגען קאווע". א שוואַרץ  
מיידל האָט פאר אלעמען געבראַכט קאווע און נאָכן ערשטן זופ האָט פאָר-  
רענסבערץ א זאָג געטאָן:



— „פעטער פֿאָל, כ'האָב דיר א סך פעלן אריינגעבראכט. זע וואָס דו קענסט מיר פאר דעם צאָלן. ס'איז גוטע סחורה און דער מאַרק איז דאָך אויך גוט. און אַט איז א רשימה פון עטלעכע ארטיקלען, וואָס איך דארף איינקויפן. זאָל עס קאספער דערוויילע פארטיק מאכן.“

פאר דער צייט, וואָס זיי האָבן די פעלן אויסגעסאַרטירט און געהאַנדלט, האָט באַרין שוין באוויזן צו געפינען א מעכאניקער און איז דערגאנגען פון אים אז א געוויסער טייל פון דער מאַשין איז פארדאַרבן און מען מוז א נייעם אויסשרייבן פון קייפטאָן; און ביז וואנען דער אויטאָ וועט צו־רעכטגעמאכט ווערן, דאַרף עס דויערן גוטע עטלעכע טעג.

— „א שלעכטער עסק“ — האָט זיך באַרין געקלאָגט פארן „פעטער פֿאָל“ — „כ'וועל מוזן פארבלייבן דאָ כמעט א גאנצע וואך און כ'האָב א קאַנטראַקט עטלעכע טויזנט שעפסן דריגנד צוצושטעלן, און אויב איך באַ־ווייז עס ניט צו טאָן, פארליר איך א סך געלט. א חוץ דעם קומט אַן פסח אין א פאַר טעג ארום!“

— „ס'איז א פינגער פון גאַט!“ — האָט דער אלטער אויסגעשריען — „ס'איז קיין ביזי ניט. כ'פארזיכער דיר, דו וועסט די נייטיקע צאָל שעפסן קריגן טאַקע ניט ווייט פון דאנען ביי מייע גוטע אפריקאנער פריינד. עטלעכע הונדערט פעטע שעפסן האָב איך אליין אויך, און אויב דו ווילסט, קען איך דיר עס פארקויפן צו גלייכן געלט; כ'וועל דיך ניט בארייסן און ניט באעוולה'ן. אויב דו ווילסט פסח אָפּהיטן, איז אוודאי גוט. מיר וועלן צוזאמען „סדר'ן“ און דעם יום־טוב ווי געהעריק אָפּריכטן. כ'ביז דאָך אויך א ייד. הגם איך היט ניט אָפּ שבת, אָבער יום־כפור און פסח היט איך אָפּ... מצות און וויק האָב איך שוין און ס'וועט זיין גענוג פאר אונדז ביידן. ס'איז בפועל ממש א פינגער פון גאַט, כ'זאָל ניט עלנט זיך דעם יום־טוב...“

אין אָונט ארומשפאַצירנדיק און שמועסנדיק האָט „פעטער פֿאָל“ דעם אורח געוויזן זיין פעלד און זיין גאנצן „האָב און גוטס“. און אין עטלעכע שעה האָט ער באַרינען זיין לעבנס־געשיכטע דערציילט.

באַרין האָט זיך גוט צוגעהערט, ניט אראָפּנעמענדיק די אויגן פונעם אינטערעסאנטן ליבלעכן אַלטן, וועלכער האָט אים אזוי נאָענט צו זיך צו־געצויגן. עס האָט זיך אים געדאכט, אז ער קען אים שוין פאר א סך יאָרן, עפעס אזוי ווי זיי וואַלטן פון דער יוגנט אָן צוגעטאַנענע ווארעמע פריינד געווען.



שטיל, אָבער קלאָר און דייטלעך האָט „פעטער פּאָול“ דערציילט :  
 ... זיין ריכטיקער נאָמען איז ניט „פּאָול“. אן אנדער נאָמען האָט ער  
 געהאט, וואָס פאר די אפריקאנער איז עס געווען צו לאַנג און צו שווער  
 ארויסצוריידן, האָבן זיי דערפאר זיין לאַנגן נאָמען פארקירצט אויף „פּאָול“.  
 געבאָרן געוואָרן איז ער אין רוסלאַנד. געלעבט האָט ער דארטן ביי  
 עטלעכע יאָר נאָך זיין חתונה. ער איז געווען גליקלעך אי מיט זיין פאמיליע-  
 לעבן, אי מיט זיין ארבעט, נאָר צוליב א געוויסער סיבה איז ער גע-  
 צוונגען געווען ס'לאַנד צו פארלאָזן. ער איז דאן אוועק קיין אמעריקע.  
 אַכט יאָר האָט ער דאָרטן פארבראכט, איז דאָרטן געווארן א פעדלער, א פאק  
 סחורה אויפן רוקן ארומגעטראָגן. יונגע אמעריקאנער יינגלעך פלעגן אים  
 באליידיקן, נאָכלויפן נאָך אים און שרייען : „שיני וויטה דהע ווישקערס“.  
 איינמאָל איז ער זייער אויפגערעגט געווארן און האָט א זעץ געטאָן איינעם  
 פון זיי מיטן פויסט אין פנים אריין, באַלד האָט אים א כולגאן מיט א גרויסן  
 שטיק אין קאָפּ דערלאָנגט. ער איז אָפגעלאָפן מיט בלוט און האָט אָפגע-  
 קרענקט עטלעכע חדשים. נאָך דעם ווי ער איז אויפגעשטאַנען פון בעט, איז  
 ער קיין אפריקע אָפגעפאָרן.

א געבענטשטע צייט איז דאן געווען אין אפריקע. דאָס איז געווען  
 א זיבן יאָר פאר דער בורן-מלחמה. שטיל, רויק, רייך און צופרידן האָבן  
 זיך געלעבט די גוטע ערלעכע גאָטספאָרכטיקע בורן, די באלעבאטיים פון  
 לאַנד, וועלכע זיינען געווען בלב ונפש איבערגעגעבן צו דער ביבל. אין  
 זייער שווערער ארבעט אויף זייערע רחבותדיקע פאַרמט, האָבן זיי מיט זייער  
 ענערגיע און פליסיקייט א גרויסע ברכה געבראכט דעם לאַנד. דאָס לעבן  
 אין די גרויסע שטעט מיטן גאנצן געטומל איז זיי דעמאָלט דערווידער געווען  
 און דאָס פארגעניגן פון שטאָטישן לעבן האָט ביי זיי קיין שום באטרעף ניט  
 געהאַט אנטקעגן זייערע פעלדער, פי און ברייטע „דאָמס“. מיט פאליטיק  
 האָבן זיי זיך ווייניק אָפגעגעבן, זיי האָבן זיך בעסער אינטערעסירט מיט זיי-  
 ערע סטאָדעס שעפסן און רינדער. פון באַנק חשבונות און פראָצענטן האָבן  
 זיי ניט געוואוסט, זייער געלט פלעגן זיי פאָקן אין איינפאַכע צוקער-זעקלעך,  
 נישט מורא האָבנדיק פאר שווינדלערס און גנבים. ס'געלט איז גענוג גע-  
 ווען פאר אלץ און פאר אלעמען, אי פאר די בירגער פון לאַנד, אי פאר די  
 איינגעוואַנדערטע. די וואָס האָבן נאָר געוואלט און געקענט ארבעטן, האָבן  
 פארמעגט אָנגעלעבט.

און „פעטער פאָל“ האָט מיט אן אמת האַלט געהאַט צו ארבעטן און ער האָט א גרויס רייכטום אָנגעזאמלט. ס'האָט אים צום פארמערשן לעבן געצויגן, האָט ער א פאַרם געקויפט לעבן „סיקוי“-טייך, ווו ער האָט זיך פארנומען מיט פיי־צוכט, אויך א שאַפּ האָט ער דאָרטן געעפנט.

אויף יענער זייט טייך האָט אן אלטער רייכער אירלענדער געלעבט. ער איז אן אלמן געווען און האָט געהאט צוויי טעכטער. איינע האָט חתונה געהאט פאר א רייכן בור און די צווייטע, די פינף־און־צוואנציק-יאַריקע, די פלאקס־האַריקע מיורל, איז געווען מיט איר פאָטער און האָט אים אויפגע־פאָסט און די ווירטשאַפט געפירט. פאָל פלעגט זיי אָפט באזוכן. ס'איז אים פריילעך און אָנגענעם געווען אין מיורלס געזעלשאַפֿט צו זיין. ער האָט האַלט געהאַט צו הערן איר שייך פידל־שפּילן, איר קלינגעדיקן געלעכטער, אפילו איר לייכטזיניקייט האָט ער האַלט געהאַט, אָבער פארליבט האָט ער זיך אין איר אָפּנהארציקייט און אין דער וואַרעמער פריינדשאַפט וואָס זי האָט אים תמיד געוויזן. און ווען ער האָט איר א פאַרשלאַג געמאַכט מיט איר חתונה צו האָבן, האָט זי אים ניט לאַנג געלאָזט ווארטן. נאָך זייער חתונה, ווען מיורלס פאָטער האָט זיך פארגלוסט קיין אירלאַנד צו פאָרן, האָט ער פאָלן דעם פאַרם אויף גוטע באדינגונגען פארקויפט. און אזוי ארום איז פאָל פאררעכנט געווארן פאר איינעם פון די רייכסטע בורן אין זיין געגנט.

צוויי זין האָט אים זיין מיורל געשענקט, און די קליינע פאמיליע האָט זיך אזוי גליקלעך געלעבט ביז דער צייט פון „רינדער־פעסט“, די מאוים־דיקע מגפה, וואָס האָט אומגעבראַכט הונדערטער־טויזנטער קעפּ פּי, האָט געמאַכט א גאַנצע איבערקערעניש אין לאַנד און טויזנטער פארמערס בדיל־הדל געשטעלט. אויך פאָלס פעלדער זיינען דעמאָלט פארחושכט געבליבן און פון זיין פארמעגן איז געבליבן א תל. די רעגירונג האָט דעמאָלט געהאַט אָנגענומען מיטלען די מגפה אָפּצוהאַלטן און אין פאַרקפאַנטיין איז אָנגע־קומען א יונגער האַלענדער, געשיקט פון דער רעגירונג ווי א באאמטער אין דעם קאמף קעגן דער שרעקלעכער פעסט. דער שיינער געזונטער האַ־לענדער איז ביי פאָלן אין הויז א לענגערע צייט איינגעשטאַנען. פלוצלונג האָט פאָל דערפילט, אז מיורל איז עפעס ניט ווי געווען. וואָס זאָל עס באדייטן? זי פלעגט אים אָנקוקן לאנג און שווייגנדיק... מיט גרויסע אָנגעטרערטע אויגן פלעגט זי אים באטראכטן מיט אזא רחמנות און מיט אן אומפארשטענדלעכן פאָרווירף, אירע טרערן פלעגן אריבערריינען איבער אירע באַקן, נאָר זי האָט קיין וואַרט ניט ארויסגערעדט...

— „וואָס איז געשען, מיורל?“ — האָט ער איר געפרעגט ווייך און ליבלעך — „וואָס קוקסטו אזוי טרויעריק און ביסט אזוי שטיל און שטום?...“ זי האָט איר שיינעם קאָפּ אַרונטערגעבויגן און אַרויסגעלאָזן א זיפּ נאָך א זיפּ. זי האָט קוים אַרויסגעֶרעדט א פּאַר ווערטער וועגן עפעס א פּלוצלונגדיקן אומעט, וואָס האָט איר אַרומגעכאַפּט... וועגן הַבְּלִיָּקֶן פּאַרם-לעבן, וואָס איז איר מיאוס און מאוס געווארן; וועגן א שטרעבונג צו לעבן אין א גרויסער פּריילעכער שטאָט ווייט פון מדבר...“

ער האָט גערעדט צו איר, זי געטרייסט און דערקלערט, אז ס'וועט וויי- דער גוט ווערן און אין זייער הויז וועט ווידער פּריילעכקייט און צופרידנ- קייט אויפלעבן. מיורל האָט זיך אָבער מיטאַמאָל צעכליפּעט און צעטענהט:

— „ווען מיר זיינען רייך געווען, האָט זיך אַלץ געלוינט, אָבער אז פון אַלץ איז א בלאַטע געווארן, וויל איך ניט און קען ניט טראָגן דעם אומעט...“

אז איינמאָל אין אַוונט, ווען פּאָול איז פון פעלד אהיים געקומען, איז מיורל, צוזאַמען מיטן האַלענדער, געווען פאַרשוונדן.

קאַספּער, זיין שאַפּגעהילף, האָט אים שטיל דערציילט, אז ער האָט געהערט, ווי מיורל האָט צום האַלענדער געזאגט:

— „כ'ווייס, אז פּאָול איז גערעכט, און איך פיל מיך אזוי אומגליקלעך צוליב מיין איצטיקן שריט... כ'ווייס, ווי גרויס זיין האָס צו מיר וועט זיין. און מיר שרעקן אזוי די קללות, וואָס זיין האַרץ וועט מיר נאַכשיקן... אָבער איך קען מיך ניט העלפּן, מיין לייכטזיניק האַרץ ציט מיך דיר צו פּאָלגן און גיין מיט דיר — — —“

\* \* \*

די אמתע צרות זיינען אים געקומען מיט עטלעכע יאָר שפעטער, ווען די קאַפּלאַנדישע בורן האָבן זיך צעבונטעוועט און זיך אויפגעהויבן אין דער רעוואָלוציע צו העלפּן זייערע אומגליקלעכע ברידער, די בורן אין טראַנס- וואַל און אין „פּריסטטייט“.

זיינע ביידע יונגע זין זיינען מיטן שטראָם מיטגעגאַנגען... בלויז קאַרגע צוויי וואָכן זיינען פאַרביי און דער עלטערער זון איז דערשאָסן געווארן דורך אַן ענגלישן פּאַטראָל ערגעץ צווישן די בערג ניט ווייט פון פאַרקפּאַנטיין, און דער יינגסטער זון, וועמען ס'איז געלונגען צו אנטלויפּן, איז פאַרפאלן געווארן, ווי אין וואָסער אריין. נאָר שפעטער צו האָט זיך פּאָול דערוווסט, אז אויך ער איז געפאלן א דערהרגעטער אין דער בלוטיקער

שלאַכט צווישן די ענגלענדער און די בורן ניט ווייט פונעם אַראַנדזש־טייך, וווּ הונדערטער ברידערלעכע קברים ליגן צניעותדיק פארטרויערט, אונ־טער די שטומע אומעטיקע צלמים ...

## 6

ס'איז אַנגעקומען פסח.

באַרין ריכט אָפּ דעם „סדר“ ביי „פעטער פּאָולן“ אין הויז. אויפן קיי־לעכדיקן טיש איז אויסגעשפּרייט א צאַרט־ווייסער טישטוך; אין א גע־שטריקטן ווייסן זעקל ליגן מצות. א פּאַר פּלעשער וויין באַשיינען דעם טיש. ס'וואַרפן זיך אין די אויגן די רויטע צעטלען אויף די פּלעשער מיט דער אויפשפּריפט: „כשר לפּסח“. ס'פעלט ניט קיין ציבעלע מיט כריין ... אומעטיק זיצט דער אלטער, זיינע ברייט צעפּנטע פייכטע אויגן קוקן אוועק ווייט גלייך דורכן אָפּענעם פענצטער, דורך וועלכן ס'טראַגט זיך אריין א מילד ווינטל און באַרירט לייכט די „אָונט־בלומען“, וועלכע זיינען אַריי־געשטעקט אין רויטלעכע גלעזערנע בלומען־וואַזעס אויפן טיש.

— „יע, כ'האָב דיר כמעט אלץ דערציילט“, — האָט פעטער פּאָול גע־זאָגט, — „אַבער מיין האַרץ איז מיר נאָך ניט לייכטער געוואָרן ... און כ'וועל זיך ניט באַרויקן, ביז כ'וועל זיך אינגאַנצן ניט מודה זיין, אז אלע צרות, וואָס האָבן מיך געטראַפּן, און מיין לעבן ענג און שווער געמאַכט, זיינען מיר ניט אומזיסט געקומען ... צו מיין בושא און חרפה פיל איך, אז איך האָב מיין שטראַף כשר פאַרדינט ... אין מיין יוגנט האָב איך ניט געוואָלט גלויבן, אז א מענטש ווערט באַשטראַפּט פאַר זיינע חטאים, אָבער איצטער, צו מיינע עלטערע יאָרן, גלייב איך עס מיט מיין גאַנצן האַרצן.“

באַרין האָט אויפן אַלטן א וואַרף געטאַן א בליק, טיף אויסדריקנדיק רחמנות און מיטגעפיל. פּאָול האָט אים שטיל אָפּגעענטפערט מיט טרערנ־דיקע אויגן.

— „דו ביסט גערירט און פאַרוונדערט, מיין פריינד? אזוי איז עס אָבער“ — האָט פּאָול ווייטער גערעדט. — „אין מיין לעבן האָב איך שטאַרק געזינדיקט קעגן מיין יונגער צערטלעכער פרוי, וועלכע איז מיר אזוי האַר־ציק און טריי געווען! די שדים האָבן מיר געהעצט און מיין ביזן צאָרן קעגן איר גערייצט ... און כ'האָב זי אוועקגעוואַרפן ... איבערלאָזנדיק זי עלנט און אומגליקלעך, צוזאַמען מיט א קליינעם זונעלע ... אויך האָב איך איבערגעלאָזן נאָך א טייערן נפש פון א זינדיקן יוגנט־ראַמאַן, דאָס איז געווען אן אַכט יאָריקע מיידעלע, וואָס איז מיר געבאָרן געוואָרן אומלעגאַל

פון א פויעריס־טאָכטער, מיט וועלכער איך האָב פארקערט עטלעכע יאָר פאר מיין חתונה...“

באַרין האָט זיך א טרייסל געטאָן און, אויפשרינגענדיק פון זיין אָרט, האָט ער די אויגן ברייט צעעפנט און א גאַנצע וועלט שרעק האָט פון זיי ארויסגעשטאַרצט.

דער אַלטער, זעענדיק אז זיינע רייד האָבן זיין גאַסט אויפגערעגט, האָט מיט חרטה און פארדרוס זיך באַמיט דעם געשפרעך אָפצוהאַקן און, א הוסט טוענדיק, האָט ער זיך געווענדט צו באַרינען און שטיל א זאָג געטאָן: — „נו, גענוג... זייט אזוי גוט, דערלאַנגט מיר די הגדה, וואָס אין זילבערנעם שאַכטל דאַרטן, לעבן אייך אויפן טיש. באַרין האָט געעפנט די הגדה, האָט אין איר א ויילע אריינגעקוקט און מיטאַמאַל אויסגעשריען מיט גוואלדיקע קולות:

— „אוי, ווי... דאָס איז דאָך מיין פּאַטערס „הגדה“! זעט... אָט זיינען דאָך די גראַווירטע בלומען און בילדלעך, די קרוינען און אויך דער נאַמען פון מיין פּאַטער: לעוו פּאַלשאַנסקי!...“

פּאַל האָט אויפגעהויבן זיין ווייסן קאַפּ, האָט דערשטוינט געעפנט זיין ציטערנדיקן מויל און האָט זיך א כאַפּ געטאָן אָן טישטעך. פּלוצלונג האָבן זיך זיינע אויגן צוגעשלאָסן און ארויסגערעפּלענדיק די ווערטער: „זון, זון... מיין זון — — —“ איז ער געפאלן צו דר'ערד ווי א שטיין...

\* \* \*

... מען האָט פּאַלן פון דר'ערד אויפגעהויבן און אויפן בעט ארויפ־געלייגט. באַרין און קאַספּער האָבן אים מיט קאַלט וואַסער געוואשן און געמינטערט. מיט א פּאַר שעה שפּעטער האָט דער גוסטיקער אַלטער „פּעטער פּאַל“ געעפנט זיינע פּאַרטונקלטע, מידע און טריבע אויגן, פון וועלכע ס'האַבן געשטראַמט צער און געבעט און די שוואַכע אויסגעקרימטע ליפּן האָבן קוים ארויסגעשעפּטשעט:

— „זון ליבער, מיין האַרציק קינד... וווּ זיינען די טייערע נפֿ־שות? ... וווּ זיינען זיי? ... באַמי זיך זיי אויפצוזוכן... זאָג זיי כאַטש איך גוט וואָרט וועגן מיר... מיין שוואַך האַרץ איז פול מיט ליבע צו זיי און צו דיר מיין איינציקער טרייסט און גואל.“

פון זיינע הענט־באוועגונגען איז קענטיק געווען, אז ער האָט שטאַרק געוואַלט אָנהאַלטן ריידן און דערציילן א סך, א סך... דער שוואַכער קול זיינער איז אָבער נאָך שוואַכער געווארן, ביז ער איז אינגאַנצן שטיל גע־

וואָרן. איבער זיין קאַלט־ווייסן פנים האָט אריבערגעפלאַטערט א טונ־  
קעלער שאַטן — און ער איז אויסגעגאַנגען.  
די מיטנאַכט־שעה האָט געשלאָגן ...

\* \* \*

און עטלעכע שעה שפעטער, ווען ס'האָט זיך שוין אָנגעהויבן צו  
שפרייטן דער באַגינען, איז באַרין נאָך אלץ געשטאַנען אויפן זעלביקן אָרט.  
לעבן טיש אומבאוועגט. אין זיין האַנט האָט געגלאַנצט די זילבערנע  
„הגדה“, וועלכע ער האָט געגלעט פארטראַכטערהייט ... און די אויגן  
זיינע האָבן געטרערט ... ער האָט צוגעלייגט זיין האַנט צו זיין ברענענ־  
דיקן שטערן און האָט זיך אָנגעשפּאַרט אָן דער געפּנטער טיר, דורך וועל־  
כער עס האָט זיך דערטראָגן א דערפרישנדיקער מאַרגן־ווינטל, וואָס האָט  
צעווייעט זיינע געדיכטע האַר. ער האָט זיך פאַרקוקט צום הימל, איבער  
וועלכן ס'האָבן זיך אַרומגעטראָגן קליינע וואַלקנדלעך און זיינען גיך פאַר־  
שוונדן געוואָרן ... איין צאַרט־ווייסער וואַלקן האָט אָנגעהאַלטן אין  
אַרומשווימען אין דער בלאַע־ווייטקייט און האָט זיך פאַרענדערט אלע  
וויילע אין פאַרשידענע פאַרמען, ביז ער איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין  
א פרויען־פיגור מיט לאַנגע צעשויבערטע האַר, איר קאַפּ טיף געבויגן ...  
און אזוי פאַראַומערט ...



# דערשטיקט דאָס געזאַנג

(דער ציי לונג)

1

— „וואָס פאַר אַ שפּע פּרילינגס-בליונג!“ — האָט צו זיך אליין שטיל גערעדט דער אומגעפער אַכט-און-פּערציק-יאָריקער, מיטלווקסיקער רעוו-רענד אידלסאָן, דער חזן און לערער פון דער ליליקפּאַנטיינער יידישער קהילה, — ארויסקומענדיק פון זיין צימער, וואָס איז געווען צוגעבויט צו דער שול, אנטקעגן דעם גרויסן גאַרטן, וואָס האָט געהערט צום רייכן יידישן קצב לעאַפּאַלד בויסטמאַן.

דער רעוורענד האָט זיין צאַרט, לענגלעך פנים א קער געטאַן צום גאַרטן, איבער וועלכן דער אפּריקאנער פּרילינג האָט זיך אויסגעשפּרייט מיטן גאַנצן גלאַנץ און פּראַכט. שטראָמען ליכטיקייט האָבן זיך אויסגע-מישט מיט דער אומענדלעכער בלויקייט פון דער לופט, וואָס איז געווען אַנגעזאַפט מיט אַ מילדער וואַרעמקייט און וויכער פּרישקייט און וואָס האָט אַרומגעשוועבט איבער דער גאַנצער סביבה. די הויכע, שטאַלצע ביימער האָבן אויפגעוואַכט פון זייער ווינטער-דרעמל און מיט גרויסער לוסט האָבן זיי אויפגעכאַפט דעם פּרילינגס גוטע מתנות: דאָס זונענגאַלד, וואָס פאַר-פליצט די וועלט; די מילדע, ליב-וואַרעמע ווינטעלעך, וואָס פלאַטערן איבער די אפּריקאַסן-ביימער, איבער די עפּל-ביימער און די פאַמעגראַ-נאַטן מיט זייערע וויכע צווייגן, פּריש באַבלעטערט און געדיכט באַשפּריצט מיט אזוי פיל רויטע, פּורפּורנע, ווי אויך שניי-ווייסע בליאונג-בלימלעך, וועלכע שלאָגן פון זיך אַזעלכע מחיהדיקע ריחות!

— „ווי שיין די נאַטור איז!“ — האָט ער ווייטער צו זיך אליין גערעדט, באַטראַכטנדיק די פּרילעכע „מאַסיס“ און שוואַלבן, וואָס זיינען אַרומגע-שפּרונגען פון צווייג-צו-צווייג, לוסטיק פייפּנדיק און שאַלנדיק, — „אַז אַ מענטש באַטראַכט די פּראַכט פון דער נאַטור מיט אַלע פאַרשידענע בראַוילעך אירע, דאַרף ער דאָך, אייגנטלעך, זיך זעטיקן מיט ריינער פּרייד,

וויסנדיק, אז ער איז א גרויסער טייל פון דער דאָזיקער פיינער נאַטור, פון אזא וועלט; און ער דארף זיך דאָך דערהויבן מיט שטאַלץ און מוטי־קייט פון זיין אַרעמקייט און נישטיקייט און דארף זיך פארדבקהן אין שמחה מחמת דער אַז־א־שיעורדיקער לעבנס־ליכטיקייט און ווונדערבאַרקייט!... טאָ וואָס זשע בין איך אזוי צעבראַכן און דערשלאָגן אונטער א דרוק פון אזא אומעט? ...!

און אויפהייבנדיק זיין קאַפּ, ווי פון שלאָף דערוואַכט, האָט ער א ויילע זיינע גרויסע, שוואַרצע אויגן צוגעמאַכט פון דעם בלענדנדיקן זונענשטראַם, און איינבייסנדיק זיין אונטערשטע ליפּ מיט זיינע ווייסע ציינער, האָט ער זיך אין זיין מחשבה געפרוווט פותר זיין די סיבה פון זיין טיפּן טרויער: יע, ס'איז טאַקע נאָר בויסטמאַן, זיין מיאוסער שונא, וואָס דריקט אים, טוט אים אָן אזוי פיל צרות און פארביטערט אים זיין לעבן!

און איז ער, רעוורענד אידלסאָן, דען שולדיק אין דעם? האָט ער דען די מחלוקות אָנגעהויבן? ווער האָט דען אלע צאַנקענישן און רייסערייען פארגרעסערט? ער איז געוויס ניט שולדיק אין די אלע מחלוקות. ער האָט דאָך מיט אלע זיינע כחות געארבעט דעם שלום אויפצוהאַלטן; ער האָט דאָך אפילו שוין פרובירט זיך מיאוס מאַכן, זיין כבוד בייגן און זיך בעטן ביי זיין שונא אלע טענות צו פארגעסן, אַיף אלץ וואָס איז געווען צו פאַר־געבן; ער האָט פרובירט מיט אלע פיינקייטן צו דערקלערן זיין אומשולד און זיינע גערעכטע כוונות, אָבער באקומען האָט ער פון בויסטמאַנען אַן ענטפער — נאָר א מבוּל־בול־פה און זידלערייען.

— יע, א ווילדער רוח איז אין דעם דאָזיקן בויסטמאַנען אריין? — האָט געטראכט רעוורענד אידלסאָן — „אזא פארביסענע משוגענע שנאה ו' און נאָך מער איז דער פארדרוס גרויס, ווען מען האָט אין זינען דעם פאַקט, אז ווען ער, דער רעוורענד, איז אהער אָנגעקומען, האָט בויסטמאַן זיך גאָר ארויסגעוויזן צו זיין אזא גוטער פריינד, ער האָט אים אָנצע הויפּנס כבוד געגעבן, האָט אים פאַרערט און בפועל ממש פארהייליקט! און באוועגנדיק זיינע ליפּן מיט א שמייכל, אויסגעמישט מיט צער, האָט אידלסאָן זיך שטאַרק פארטראכט וועגן אלע פאסירונגען און איבער־לעבונגען פון יענער צייט.

ווען ער איז אהער אָנגעקומען אלס חזן און לערער, איז בויסטמאַן גע־ווען דער ערשטער אַיף דער סטאַנציע אים צו באַגעגענען. אריינשטעקנ־

דיק די רעכטע האנט אין דער הויזנקעשענע, די לינקע האנט פארנומען מיט א לאנגן און דיקן ציגאר און ריידנדיק אויף א גראַבן קול גאוועהדיק, ברייט-לעך האָט ער זיך פארגעשטעלט:

— „א גוטן מאַרגן אייך, רעוורענד! איך בין בויסטמאַן, דער וועמען אלע קענען גוט אלס „דער רייכסטער בוטשער“, נאָר הע-הע-הע, קיין מורא דארפט איר פאר מיר ניט האָבן, ווייל איך שלאכט נאָר בהמות... אָבער מיט קלוגע רעוורענדס באַגיי איך זיך זייער גוט. הע-הע-הע... איר האָט דאָך שוין מסתמא געהערט, אז איך בין דער פרעזידענט פון קאָנגרע-גיישן, וועלכע קאָסט מיר אַפּ אַן אייגנס; און אלץ ווענדט זיך דאָ אַן מיר און מיין ווייב. אויב איר געפעלט אונדז ביידן, איז אז גוט און אז ווייל צו אייך, מיין הויז וועט זיין פאר אייך אַפּן און איר וועט זיך קענען לאָבן מיט אלע געשמאַקע געריכטן און משקאות און מיר וועלן זיך לעבן ווי גוטע ברידער!... נאָט, נעמט א ציגאר, רייכערט, האָט קיין פחד ניט, דאָס איז ניט קיין פראַסטער, „הייפענע-ציגאר, עס קאָסט, גלייבט מיר, א גאנצער שילינג א שטיק! נאָר קלוגע רעוורענדס און נאָר אזעלכע רייכע בוטשערט, ווי איך בין, קענען זיך פארגינען צו רייכערן אזעלכע גוטע ציגאַרן, פאר-שטייט איר? הע-הע-הע...“

און אים אין הויז אריינברענגענדיק האָט בויסטמאַן צו זיין ווייב פריי-לעך און הויך געזאָגט:

— „קעיטי, קעיטי, קום אהער, זע, קוק, אָט איז דאָ דער רעוורענד אונדזערער, אויף וועמען מיר האָבן אזוי לאַנג געוואָרט! זע, טו נאָר א קוק און דו וועסט פארווונדערט זיין. ער איז גאָר ניט קיין קליינינקער, מאַגע-רינקער, ווי אלע אויסגעדאַרטע, אויסגעקוואַרטע ישיבה-בחורים, וואס זעען אויס ווי מאַגערע, הונגעריקע כלבים, נאָר זע, ער זעט דאָך אויס נישקשה... מיין הייך איז ער און האָט א געזונטן פנים און זיינע שוואַרצע וואַנצעס זיינען פארפוצט נאָך דער לעצטער מאַדע... זע, קעיטי, און זיי-נע קליידער זיינען אזוי זויבער און פיין, מען קען פשוט א טעות האָבן און מיינען, אז ס'איז גאָר ניט קיין רעוורענד, נאָר א באַנק-מענעדזשער, הע-הע-הע...“

— „זע, לעאָפּאַלד, גענוג שוין פלידערן!“ — האָט דאָס קורצע און מאַגערע ווייבל זיך גענומען ביזערן, אויסשטעלנדיק הערשעריש איר קיילעכדיקן ברונעטן פנים, צודעקנדיק מיט דער האַנט איר לינקע באַק, אויף וועלכע ס'איז געזעסן א שוואַרצע בראַדעווקע, ארומגערינגלט מיט קורצע און האַרטע הערלעך — „האַסטו דען פארגעסן דעם שטאַט צו

שוויגן א ווילע אין דער קעגנווארט פון אזא טייערן און געערטן גאסט? ...  
און נאָכן באקענען זיך מיטן אורח איז זי אוועק ברענגען טיי.  
און בשעת אידלסאָן האָט איר נאָכגעקוקט, באטראכטנדיק די פאלבן  
פון איר רויטן קלייד, וועלכע האָבן זיך געדרייט ארום אירע דינע פיס,  
האָט בויסטמאָן אריינגעשושקעט דעם רעוורענד אין אויער, לאכנדיק  
מיט חוצפה:

— „פון אייערע בליקן דערקען איך, אז אייך געפעלט ניט שטאַרק  
מיין ווייב; אמת, קיין פארשוין איז זי ניט און ווייזט אויס אויפן קוק צו  
זיין א ביזע, אָבער גלייבט מיר, רעוורענד, אז זי איז אזא גוטע, איר הערט,  
א שטיק גאַלד זאָג איך אייך, א דימענט! און א בריה — נישטאָ צו איר  
קיין גלייכן! איר זאָלט וויסן זיין, אז צו פירן אזא הויז ווי מיינס איז קיין  
קלייניקייט ניט, מען דארף פשוט האָבן המנס קאָפּ אויף זיך. אָט דאָס האָט  
זי טאַקע, קלוג און געראַטן, אזא יאָר אויף מיר. ניט אומזיסט איז זי  
א טאַכטער פון הער פייטל קאַרנפעלד פון ריגע!“

און איידער פרוי בויסטמאָן איז אָנגעקומען מיט די טיי, האָט בויסטמאָן  
שוין באוויזן צו דערציילן א סך זאכן. מיט גאוה אָנגעלענטערהייט אויפן  
גרויסן ווייכן שטול, האָט ער גערעדט אָן אן אויפהער פארן רעוורענד,  
וועלכער האָט זיך שטיל, מיט שטאַט, צוגעהערט צו אים און געהאַלטן אין  
איין קוקן אויף אים מיט אָפענע אויגן און האלב אָפענעם מויל ווי צו פרעגן:  
ווער און וואס איז דער דאָזיקער מענטש? און אין א קורצער צייט האָט ער  
זיך דערווסט כמעט אלץ וועגן בויסטמאנס פארגאנגענהייט און קעגן-  
ווארט.

בויסטמאָן און זיין ווייב זיינען געבאָרן געוואָרן אין ריגע. זיין שווער  
קאַרנפעלד איז אין דער יוגנט געווען אַן אַרעמער סטאַליער, וואָס פלעגט  
מיט זיינע געצייג ארומגיין איבער די דערפער זוכן ארבעט. שפעטער  
האָט ער זיך ארויפגעארבעט און איז רייך געווארן, האָט מען אים גענומען  
טיילן כבוד פון אלע זייטן. ער איז געווארן א גבאי פון א צדקה-אנשטאַלט,  
א גבאי פון א שול און באַערט ביי אלעמען. בויסטמאָן איז צו יענער צייט  
נאָך זייער יונג געווען, א דינער ביי א גרויסער פירמע קצבים, האָט ער  
אלע טאַג געבראַכט פלייש צו קאַרנפעלדן, ווו ער האָט געזען די יונגע  
חנוודיקע טאַכטער קעיטי, וועלכע פלעגט אים, ווי ניט באמערקנדיק, שטאַלץ  
און אילנדיק פארבייגיין.

אים איז אויפן זינען ניט ארויפגעקומען, אז ער, א יאַטקע „בורשל“, דער  
זון פון יאָסל דעם בעדער, דעם קבצן, זאָל ווען עס איז זוכה זיין צו קריגן

קעטיין, קארנפעלדס טאכטער, פאר א ווייב. דאך, א סך יארן שפעטער, ווען ער איז צוריק אהיים געקומען פון דרום אפריקע מיט דער דעה א שידוך צו טאך, און דווקא מיט א „יחסנטע“ און אן „אויסנאם“ האט ער אנגעבעטן א באקאנטן שדכן, ער זאל זיך „לייגן אין דער לענג און אין דער ברייט“ דעם שידוך מיט קעטיין דורכצופירן. דער שדכן האט אים צוגעזאגט, אז ער וועט דעם שידוך דורכפירן, אויב ער, בויסטמאן, וועט נאך קענען בא- ווייזן קארנפעלדן, אז ער פארמאגט א גרויס רייכטום אין דער גאלדענער אפריקע.

— „גוט“ — האט בויסטמאן צעקאכט געשריען — „געוויס קען איך עס באווייזן“

— „אבער ווי אזוי? דו ביסט דאך אזוי ווייט פון דיינע גיטער און פון דעם אייגנס, וואס דו האסט דארטן אין אפריקע“.

אויף א וויילע האט די פראגע בויסטמאנען צעטומלט. פארלעגן האט ער זיינע אויגן צוגעמאכט און זיינע ליפן האבן זיך געקרימט אין פיינלעכע ספקות, ווייל אין דער אמתן איז נאך דאן זיין פארמעגן זייער קליין געווען, און זיינע האפענונגען זיינען שוין כמעט ווי צערונגען געווארן. נאך פלוז- לונג האט ער זיך א הייב געטאן און זיינע אויגן האבן געשפריצט פונקען: — „ווארט, געוויס וועל איך באווייזן. כ'קען עס“.

און ער האט טאקע באווייזן...

ווי אזוי? גאר פשוט, ער האט געהאט מיטגעבראכט מיט זיך פון אפ- ריקע זיין „דעפאזיט-בוך“, וועלכער האט באווייזן אלע סומעס געלט, וואס ער האט אריינגעלייגט אין באנק דורך לאנגע יארן, אבער דעם באלאנס- בוך, וואס האט געזאגט, וויפיל ער האט ארויסגעצויגן פון באנק, האט ער ניט געווייזן...

מילא, זיין „חכמה“ האט געגאלטן דעם צוקונפטיקן שווער זיינעם די אויגן צו פארבלענדן... און ער האט געגעבן זיין הסכמה צום שידוך. ס'איז געפייערט געווארן א פיינע חתונה און ס'יונג פאָרל איז אָפגעפאָרן קיין אפריקע.

דאָ איז זיין „ביזנעס“ זייער גוט אוועק. אן אמתע מזל-ברכה, אי אין געשעפט, אי אין קינדער: די עלטערע טאכטער מעגדא, איז שוין איצט אכצן יאָר אַלט, די יינגערע טאכטער דזשעסי, איז אומגעפער, פופצן יאָר און זייער מוזיניק סיסל איז דרייצן יאָר אַלט.

— „אי, מיינע טעכטער וועלן אייך זיכער געפעלן ווערן!“ — האט בויסטמאן געזאגט מיט גאווה — „איבערהויפט מיין טאכטער מעגדא, זי



איז אזא גערעכטענע פיאניסטין, מיין געזונט זאל איך אזוי האָבן, ווי דער לערער אירער איז משוגע פאר איר שפילן! אַט ווארט נאָר א ביסל. באלד וועט זי א שפיל טאָן און איר וועט זיך געוויס דערמיט לאָבן.

און אויפהייבנדיק זיין קאָפּ האָט ער א פינטל געטאָן מיט זיינע אויגן און האָט ארויסגעליארעמט:

— „מעגדא, מעגדא, ווו ביסטו? קום אהער גיכער!“

מבולבלדיק האָט זיך מעגדא האַסטיק אין הויז אריינגעלאָזן, איר ווייס, פריש פנים איז געווען באלויכטן מיט יוגנטלעכער פרייד, אירע שוואַרצע, קלאַרע אויגן האָבן מיט פארווונדערונג שווייגנדיק געפאַרשט די עלטערן און באלד איז איר בליק געבליבן הענגען אויף דעם אורח'ס פארחלומטע אויגן, וואָס האָבן אויסגעדריקט אזא טיפע פארטראַכטיקייט און אזא מאַדנע וואַרעמע גאַענטקייט...

— „מעגדא, שפיל עפעס פיינס, דאָס פיינסטע, וואָס דו קענסט, פארן אורח... דאָס איז אונדזער טאַכטער מעגדא און דאס איז אונדזער רעוֹר-רענד.“

מיט „זייער אַנגענעם“ און עפעס וואָס מורמלענדיק, ווען איר געזיכט האָט זיך גערויטלט, איז זי צוגעגאַנגען צום פיאַנג-שטול און גענומען זוכן צווישן אירע מוזיק-ביכער, און א טרייסל טוענדיק, מיט חן, אירע געדיכטע קורצע האַר, האָט זי א קער געגעבן איר קאָפּ צום גאַסט און איר שטים האָט לייכט לאַכנדיק, א קלונג געטאָן:

— „מיין פאַפּאָ לויבט מיך צופיל... כ'בין זיכער, אז באלד וועט איר דערזען דעם ווערט פון די גוזמאדיקע שבחים...“

## 3

שפעטער-צו איז רעוֹרענד אידלסאָן געוואָרן ביי די בויסטמאַנס א גאַנ-צער בן-בית. זיי האָבן זיך אלע זייער געפריינטלט מיט אים און אים שטאַרק מקרב געווען. בויסטמאַן האָט זיך באַצויגן צו אים ווי צו א גוטן ברודער, האָט אים אַפט אויף דער פלייצע געקלאַפט, מעשה חבר, און צו-רוקנדיק זיין שטול צו אידלסאָנס האָט ער אויפן גראָבן קול, שטאַלץ גע-האלטן אין איין דערציילן און דערקלערן וועגן זיין גרויסער חכמה און הצלחה אין געשעפט, וואָס האָט אים דערהויבן צו אזא גרויסן רייכטום און גדולה; וועגן די גרויסע סומעס, וואָס ער גיט אויס לטובת זיין קאַנגרע-גיין, וועגן דער גרויסער ארבעט, וואָס ער לייגט אוועק פאַר איר און



אויך וועגן דער באלוינונג, וואָס די קהילה האָט אים דערלאנגט, אים אויסקלייבנדיק פֿאַר א גבאי אין משך פון די לעצטע זעקס יאָר נאָכאַנאַנד.

— „אַבער, זאָגט, רעוורענד ליבער, וואָס העלפט דאָס? וואָס פֿאַר א נוצן ברענגט דאָס אַלץ, האָ? — האָט זיך מיסעס בויסטמאַן מיט א ביי־טערן שמיכל אריינגעמישט, אריינלייגנדיק א שטיקל שאַקאַלאַד אין איר מויל — פֿאַראַן אַזעלכע מענטשן, וואָס האַלטן אין איך זוכן פֿעלערן, זוכן פון אונטער דער ערד פֿלאַטקעס, מאַכן אַן קריגערייען און דערגייען אונדז די יאָרן. פֿאַרשטייט זיך, אַז נאָר פון קנאה האָסן זיי אונדז.“

און אַז אידלסאָן האָט זי פֿאַרוונדערט אַנגעקוקט, האָט זי זיך באַמיט צו ריידן לאַנגזאַם און פֿאַרפֿינערט, מיט געמאַכטער איידלקייט, כאַטש דאָס מאַדנע פֿלאַקערל אין אירע שוואַרצע אויגן האָט שטאַרק פֿאַרראַטן דעם ברענענדיקן צאָרן, וואָס האָט געווילדעוועט אין איר האַרצן:

— „מילא, כ'בין זיכער, אַז אַונדזערע שונאים האָבן שוין באַוויון אונדז צו בלאַטע צו מאַכן און אונדז באַריידן פון קאַפּ ביז די פֿיס.“

— „כ'האַב אַסור געהערט וואָס עס איז“ — האָט אידלסאָן גענומען ריידן, — נאָר זי האָט אים איבערגעשלאָגן:

— „ס'מאַכט ניט אויס... איר דאַרפט קיין מורא ניט האָבן“ — האָט זי זיך צעטענה'ט, באַטראַכטנדיק אים מיט חשד — „און אויך דאַרפט איר זיך ניט מטריח זיין אַונדזערע בייזע שונאים צו פֿאַרענטפֿערן. מיר קענען זייער שטייגער אונדז צו באַריידן און אויסצוטראַכטן אויף אונדז אַלץ, וואָס אין קאָרט שטייט, אונדז פֿאַרפֿאַרבן מיט די שוואַרצע קאַלירן פֿאַר יעדן נייעם אַנגעקומענעם יידן. נאַטירלעך, מיר שרעקן זיך ניט פֿאַר זיי, אַבער איר דאַרפט זיך באַטראַכטן און זיך גוט באַשליסן, ביי וועמען איר ווילט בעסער בלייבן, געהערט איר צו אונדז, אָדער געהערט איר צו אונדז־זערע שונאים? קיין טאַפֿעלע גענג וועלן דאָ ניט גילטן. זייט איר מיט אונדז — זייט איר גליקלעך; אַבער אויב ס'געפעלט אייך בעסער אונדז־רע שונאים, דאַן מוזן מיר זיך צעשיידן, וויל מיר וועלן קעמפן קעגן אייך ווי ווייט מעגלעך!

— „אַבער, איך בעט אייך, זאָגט זשע מיר, ווער זיינען עס אייערע שונאים?“

— „אייער איז מאַקס ריגל, דאָס איז א זון פון פֿאַרשטאַרבענעם ספֿע־קולאַנט.“

און פֿלוצלונג איז זי אויפגעשפרונגען:

— „אוי וויי, איר זייט דאך געוויס דארשטיק. מעגדא, לויף ברענג אריין די טיי און קוכן פון קיך.“  
מעגדא האָט אלץ אריינגעבראכט, און די מוטער האָט זיך גענומען פאַרזיכטיק שניידן דעם אפעטיטלעכן האַניק־קוכן און שניידנדיק האָט זי געטענה'ט:

— „און דער אנדער בייער שונא אונדזערער איז ראַבינס דער אַפטיי־קער, א יונגער ענגלישער ייד, וואָס איז, אייגנטלעך, זייער ווייט פון יידיש־קייט, אי מיט זיין שפראַך, ווייל ער רעדט קיינמאָל קיין אנדער שפראַך ניט אויסער ענגליש, און אויך מיט זיינע באַנעמונגען, און איך זאָג איך: אַן אמתער גוי, וואָס יידישקייט אַרט אים ווי די וואַנט! אַט דער דאָזיקער גוי האָט חבר־לאַפּ געמאַכט מיט מאַקס ריגלען און זיי פאַרפירן מעשים קעגן אונדז, העצן די קאַנגרעגיישן און טרייבן אלע רכילות אויף מיין מאַן, אים צו קרענקען און צו ערגערן.“

אידלסאָן האָט זיינע עלנבויגנס אַנגעשפאַרט אַן טיש, אויף זיינע הענט האָט ער זיין קין אַנגעלענט און האָט מיט רחמנות מיסעס בויסטמאַן אַנגע־קוקט, און זי האָט גענומען אויסקלאַגן איר ביטער האַרץ אין פליסיקע דבר־רים, פון וועלכע ער איז געוואַר געוואַרן, אז אלע צרות און צאַנקערייען און מחלוקות האָבן זיך גענומען פון אַ מעשה מיט אַ חנוכה־לאַמפּ:

מיט עטלעכע יאָר צוריק האָט בויסטמאַן דער שול געגעבן אַ נדבא אַ מנורה, פון פראַכטיקן קופער אויסגעגאַסן. אַכט אויסגעצאַקעטע רערן האָט עס, בלומען און מאַנדלען און קנאַספן אויסגעגאַסן פון בלאַנקענדיקן קופער — אַן אמתע צירונג! דעם הענגלייכטער האָט מען אויפגעהאַנגען אויף אַ קופערנעם האַקן אין דרום זייט, דערביי לעבן פענצטער. דעם ערשטן חנוכה האָט בויסטמאַן אַ הוליאַנקע געמאַכט צוליב דער שמחה פונעם שיי־נעם הענגלייכטער, וואָס דינט אלס חנוכה־לאַמפּ. קהל האָט, נאטירלעך, דערלאַנגט דעם גבאי, בויסטמאַנען, דעם כבוד דאָס ערשטע חנוכה־ליכטל צו בענטשן.

דער גאַנצער קהל האָט אַנגעפילט די שול, דער גבאי איז אַרויפגעקראַכן אויף אַ שטול ס'ערשטע ליכטל אַנצוצינדן. נאָר דערזעענדיק דעם גאַנצן עולם פאַר זיך, איז ער צעטומלט געוואַרן. זיינע דערשראַקענע אויגן האָבן אַרומגעבלאָנדזשעט אַרום דעם עולם און ער האָט ניט געוויסט, אויף וואָס סער וועלט ער איז, — ער איז געוואַרן בלאַס און באלד ווידער רויט. ער האָט זיין מויל פונאַנדערגעעפנט און האָט געבעטן, מען זאָל אים דערלאַנגען אַ סידור און אויפמישן די ברכה ...

מאָס ריגל האָט זיך אונטערגעהיילט און אים האַסטיק צוגעטראַגן  
א סידור און אים אויפגעמישט א ברכה מיט גרויסע ווערטער.

— „נאַט, אַט דאָס איז די ברכה...“

בויסטמאַן האָט זיך דערלאנגט א שאַקל אהער און אהין, האָט געעפנט  
זיינע ליפן מיט א פרומלעכער כוונה און האָט זיך צערעוועט אויף זיין  
העכסטן קול:

— „ברוך אתה... על פדיון הבן!...“

און קהל האָט ארויסגעפלאצט אין א ווילדן געלעכטער.

## 4

רעוורענד אידלסאָן האָט ניט נאָכגעטראַכט, צי ער זאָל אָננעמען די  
פריינדשאַפּט, וואָס די בויסטמאַנס האָבן אים פאַרגעלייגט אָדער ניט. אָן  
פראַגעס און אָן גריבלעניש האָט ער זייער גוטן אַנבאַט אָנגענומען און האָט  
זיך מיט טרייקייט זיי איבערגעגעבן. אנדערש האָט עס ניט געקענט זיין,  
ווייל צו פיל גוטסקייט און פריינדשאַפּט האָבן אים באוויזן אי בויסטמאַן,  
אי זיין ווייב, וועלכע האָט זיך שטאַרק באַמיט אידלסאָנען צו באַזאָרגן מיט  
אלע באַקוועמעלעכקייטן אין דעם פיינעם צימער, וואָס ער האָט ביי זיי אין  
הויז געקראָגן.

נאָר די גרעסטע טובה, וואָס בויסטמאַן האָט אים געטאָן, איז געווען  
דער דאָקומענט, וואָס ער האָט אונטערגעחתמעט ביי דער רעגירונג, אז ער  
נעמט זיך אָן צו פארזאָרגן דעם רעוורענד מיט אלץ, וואָס ער וועט נייטיק  
האָבן פאר גאנצע דריי יאָר; אזוי האָט די רעגירונג געפאָדערט, און ווען  
ניט בויסטמאַנס חתימה, וואָלט אידלסאָן געווען געצוונגען ס'לאַנד צו  
פארלאָזן.

זיין אריינקומען אהער, אין לאַנד, א דריי יאָר צוריק, איז אים אָנגעקו-  
מען שווער ווי קריעת ים־סוף. נאָך דעם ווי ער האָט עסטרייך פארלאָזן  
צוליבן אומדערטרעגלעכן האַס אנטקעגן „פרעמדע“, ווען ס'האָבן זיך א לאַז  
געטאָן שטראַמען גיפטיקע שנאה אין די אייראָפּעאישע לענדער. זיבן יאָר  
איז ער געווען חזן אין אַן עסטרייכישער שטאָט, ווו ער האָט זיך געלעבט  
גליקלעך מיט זיין פרוי און פאמיליע. ווען ער האָט געמוזט זיין לאַנד פאר-  
לאָזן, איז ער געווען דערשלאָגן און אין גרעסטן יאוש, אזוי ווי דער הימל  
וואָלט זיך צו דר'ערד אראַפגעלאָזן. פינצטער איז אים אויפן האַרצן געווען  
צו זען, ווי ס'זיינען פארניכטעט געווארן די גוטע האַפּענונגען פאר א גלענצנ-

דער צוקונפט, וועלכע די פראפעסארן פון קאנסערוואטאָריום האָבן אים נביאות געזאָגט, אַ דאָנק זיך זיסער שטימע און זיינע גרויסע מוזיקאלישע פעאיקייטן. ביטער, טרויעריק איז אים געווען איבערצולאָזן זיין פאמיליע עלנט, הילפלאָז אין דער פיינדלעכער סביבה! א קליינע שטיצע פון זיי-געם א פריינד, האָט אים מעגלעך געמאכט קיין אפריקע אריבערצוקומען, אָבער ס'האָט אים געפעלט דאָס געלט אויף צו קענען ווייזן דער אפריקא-נער רעגירונג, אז ער, דער אימיגראנט, וועט ניט פאלן צו לאָסט אויף די בירגער פון לאנד, ווי די אימיגראציע-געזעצן פאָדערן. און אים איז פאָר-געשטאַנען דעריבער ווי אין אומגעוונטשענעם וואנדערער ארויסגעשיקט צו ווערן פון לאנד.

צו זיך גליק האָט ער אין קייפטאון געפונען א גוטהאַרציקן יידן, וועל-כער האָט זיך אונטערגעשריבן, אז ער וועט פאר אים זאָרגן א זעקס חדשים. אונטער דער צייט האָט אידלסאָן געזוכט א שטעלע, אָבער ניט געפינענדיק האָט ער זיך געמוזט אויסבאַהאַלטן פון דער רעגירונג אין פארבאַרגענע ווינקעלעך. נאָר דאָ האָט זיך מזל א וויילע צום גוטן זיך א קער געטאָן און ער האָט געפונען א שטעלע אין א שטעטל אין קאפלאנד, ווו ער האָט זיך גוט איינגעאַרדנט און ער האָט שוין געהאלטן ביים ארונטערברענגען צו זיך זיין פאמיליע. זיין שטרעבונג איז אָבער צונישט געווארן: די יידישע קהילה איז דאָרטן פאראַרעמט און פארקלענערט געווארן און ער האָט גע-מוזט דאָס שטעטל פארלאָזן און זיינע רעכט צו בלייבן אין לאנד זיינען בטל געוואָרן.

וידער צרות און יסורים! ווידער דאָס שטענדיקע באהעלטעניש-שפיל, ווידער דער שטענדיקער פחד, ציטערניש און קלאַגלעכע מיאוסע חרפה!...

ווי גרויס איז דעריבער זיין שמחה געווען, ווען ער האָט זיך שטעלע דאָ אין ליליעקפאָנטין באקומען, און דערצו נאָך אזא אנגענעמע הויז, ווו ער האָט אזא פריינדלעכע באַהאַנדלונג, אזא ווארעמע צוגעטאַגענקייט!

איז דען א ווונדער, וואָס ער איז אזוי געטריי געווען איבערגעגעבן צו די בויסטמאַנס?

אמת, בויסטמאַן איז ניט אזא געהויבענער מענטש און זיך ווייב גע-הערט אויך ניט צו די טייערע הויכע נשמות, צו וועלכע זיין האַרץ האָט זיך אלע מאָל געצויגן, אָבער צו זייער גוטהאַרציקייט איז קיין שיעור ניטאָ—האָט אידלסאָן געטראַכט. און ער האָט געהאַפט, אז שפעטער-צו וועט ער ברענגען די גאַנצע געמיינדע אין אַרדענונג און וועט דאָן מאַכן שלום צווישן

די פארביסענע שונאים. און דאן, אז ס'וועט הערשן פרידן אין דער גע-  
 מיינדע, וועט שוין זיין אייגענער צושטאנד אויך זיין בעסער. איז דאך  
 ליליעקפאנטיין א גרויסע פארמעגלעכע קאנגרעגיישן און באזארגט אים מיט  
 א גוטן געהאלט פאר זיין חזנות. ער פילט אויך, אז ער האט שטארק אויס-  
 גענומען ביי דער קאנגרעגיישן מיט זיין זינגען און דאוונען. אזוי ארום, האט  
 ער געטראכט, איז דא א זיכערער באזיס פאר זיין צוקונפט, און אין גיכן  
 וועט ער זיך שוין קענען זען מיט זיין פאמיליע, וואס איז אים אזוי טייער  
 און נאך וועמען ער בענקט אזוי שטארק.  
 ווי גוט און ווי אָנגענעם ס'איז די זיסע האָפענונג! ...

## 5

צווישן די גוטע האָפענונגען, וואָס האָבן זיך צעשפּילט אין זיין האַרצן  
 אין יענע פּריילעכע טעג, האָט זיך דערהויבן אויך זיין לאַנגיאַריקע האָפּע-  
 נונג צו באַנייען זיין באַליבטע אַרבעט איבער זיין בוך „סימפּאָניעס“, וואָס  
 ער האָט אָנגעהויבן צו פּאַרפּאַסן נאָך זיין יוגנט.

דאָס דאָזיקע ווערק זיינע איז אים געווען גוואַלדיק טייער. ער האָט  
 דערין אַריינגעוועבט און אַריינגעפּלאַכטן זיין גאַנצע יוגנט, דעם בעסטן  
 טייל פון זיין לעבן, אלע פאַרבאַרגענע פאַרלאַנגען פון זיין נשמה, אלע סודות  
 פון זיין פּרילינג, גרויסע שטרעבונגען און ברענענדיקע באַגערן, וואָס ער  
 האָט געפּונען אין ליבע ... ליבע! דער מקור פון אַלץ, וואָס איז גוט און  
 שייך, פול גערעכטיקייט און רחמים, די מוטער און דערציערין פון באַגער,  
 האָפענונגען און שטאַרקן ווילן צום לעבן.

יע, געהאַפט האָט ער דורך זיינע „סימפּאָניעס“ זיך הויך צו דערהייבן,  
 און דורך לאַנגע שווערע נעכט, אזוי ווי דורך צאַללאַזע מיט-מאַכנדיקע טעג,  
 האָט ער געאַרבעט אָן אויפהער און האָט פּאַנטאַזירט וועגן אַ ליכטיקער  
 וועלט פון שיינעם געזאַנג און אייביקן גליק ... אָבער אַ סך מאָל איז שוין  
 זיין אַרבעט איבערגעריסן געווארן דורך אומגעריכטע צרות. ווי נאָר ער  
 פּלעגט זיך אַריינזאָרפן מיט התלהבות אין דער שאַפּונג-אַרבעט, אזוי פּלעגט  
 ווי פון אונטער דער ערד אויסוואַקסן עפעס אַ שטן מקטרג און אים זיין  
 שטימונג פאַרניכטן און פון דער אַרבעט אוועקרייסן.

נאָר איצטער, האָט זיך אים געדאַכט, זיינען אלע שטרױכלונגען שוין  
 אָפּגעקערט, אָפּגעראַמט פון זיין וועג און ער האָט זיך, פול מיט ענערגיע,  
 אַריינגעוואַרפן אין זיינע לידער, פאַר וועלכע ער האָט אַליין, אי די ווערטער



אי די מאַטיוון פארפאסט; ער האָט געפילט. אז ער שוועבט פשוט ארום אין האַרמאָניעס...

אָונט נאָך אָונט פלעגט זיך איצט אידלסאָן צעגיסן אויף זיין ריינער טענאַר־שטימע און ביי דער פיאנאָ פלעגט אים באגלייטן די טאַלאַנטפולע מעגדא. זי האָט האַלט געהאט די געזאנגען זיינע און די ווערטער, וועלכע זיינען אזוי שייך געווען אריינגעוועבט אין די דאָזיקע געזאנגען. מיט אַפענע אויגן, פול מיט באוונדערונג און פארערונג, האָט זי זיך צוגעהערט צו די ווערטער, וועלכע האָבן איר אויסגעזען ווי לעבעדיקע אין דער אריינפאַסונג פון זיין כישופדיקער שטימע, און פאר אירע אויגן האָבן גענומען שוועבן די בילדער פון דעם קליין שטעטל, וואָס ער האָט באַזונגען. אַט זעט זי די שמאַלע קרומע געסלעך, די גראַבנס פאַזע די גאסן, די קליינע בריקלעך אויף די ברוקירטע טראַטואַרן, די ביימער, הויכע און דיקע. ס'איז האַרבסט. דער ווינט בושעוועט און ס'פאַלן די בלעטער פון די ביימער אין די גראַבנס אריין. קען דען אומעטיקער זיין? ס'שמעקט מיט גסיסה, מיט אַפשיידן זיך פון דער וואַרעמער זונען־פרייד... באלד אָבער קומט דער ווינט טער... שניי. אלץ איז ווייס. אין דער ליכטיקער לופט־בלוילעכקייט זיינען פארבאָרגן ווונדערבארע לעגענדעס. דער פראַסט מאַלט בלומען אויף די שויבן ווי אַן אַנזאָג פון טרייסט: דער ווינטער וועט פארבייגיין, ס'וועלן דאן אויפלעבן לעבעדיקע בלומען... ס'וועט קומען דער ליבער זון־מער, אַט קומט ער טאַקע... די פעלדער און וועלדער ארום לעבן אויף, די ביימער זיינען אַנגעפיקעוועט מיט ווייסן דופטיקן „מאַי“, ווייסער „מאי“, בלויער „מאי“... צווישן די רייען ביימער ציט זיך א שמאַל טייכל ווייט, ווייט אין פעלד אריין, אין גרינעם פעלד, באדעקט מיט פרישן היי. אַט בראַד־זשעט ער דאָרטן ארום מיט זיין געליבטער... די ערשטע ליבע־דערקלע־רונג... די שבועה פון טרייער ליבע... אַט זיינען די עדות צו דער שבועה — די פּיין, וואָס שוועבט איבער דעם לאַכעדיקן ראַמיאניק, און דער שטאַרך, וואָס פליט איבערן פעלד און טראַגט זיך איילנדיק צו דעם ריזיקן אייכן־ביים, אויף וועלכן ער האָט אזוי קונציק אויסגעבויט זיין נעסט, וואָס זעט אויס ווי א גרויסער ראַד, דאָרט אין דער הייך אויפן שפיץ ביים... .

נאַר, דעם שטאַרקסטן רושם האָט אויף מעגדאן געמאכט דער סאַנעט זיינער „דערשטיקט דאָס געזאנג“, אין וועלכן זי האָט געזען א הייליקן פלאַם ברענענדיק. אין יעדן וואָרט — א טרער, אין יעדן אות — א זיפּן. גאנצע כוואַליעס פאַרלאנגען און בענקעניש און טיפע שמערצן פון אן איי־ביקער ברענענדיקער ליבע!



צעשפרייט זיך רויק איבערן שטעטל.  
 „... א שטילע נאַכט, פול בלויע סודות,  
 אין בלויען חלום טונקט זיך שטיל דאָס הויז,  
 אין וועלכן ס'איז מיין יוגנט-סוד באהאלטן...“

פארלאָזן, אַרעם, אַנגעלענט אויף דער טיר דער אלטער,  
 פון אַלטקייט שוין צעשפּאַלטן... א סוד אין יעדן שפּעלטל...  
 א סוד פון בליקן און פון ריידן און פון צערטלען,  
 וואָס פון מתיקות גייט אויס, גייט אויס דאָס האַרץ...“

מיט גרויס רחמנות קוקט די לבנה, רעדט מיט חכמה:  
 „מיין אַרעמער, וואָס זשע וואַרטסטו נאָך אומזיסט דאָ?  
 וואָס זוכט דיין בליק? ... נישטאַ קיין זאַך פאַר דיר דאָ...“

עס גענעצט וויסטקייט דאָ אין הויז, דעם פוסטן...  
 איר בליק, דער פריילעכער, פארשוונדן...  
 פארשטומט די ליבלעך ווייכע ליפן... דערשטיקט ס'געזאַנג!

\* \* \*

— „ס'וואָלט זיין אזוי אינטערעסאַנט צו וויסן, צי האָט איר דעם דאָ-  
 זיקן סאַנעט פאַר אייער פרוי אַפט געזונגען, און וואָס האָט זי געזאַגט אויף  
 דעם“ — האָט מעגדא איינמאַל זיך אַפּגערופּן, נייגעריק זיך א קער טוענדיק  
 פון דער פיאנאַ און אים אין פנים אריינקוקנדיק.

— „יע“, — האָט ער קורץ געענטפערט, באמערקנדיק אירע פייכטע  
 אויגן און דאָס האַרציקע תמימות אויף איר פנים, — און באַלד האָט ער זיינע  
 אויגן אראָפּגעלאָזן, און זיי האַלב פאַרמאַכנדיק, האָט ער געזאַגט: „געוויס  
 האָב איך עס פאַר איר געזונגען; און זי האָט אויך געקענט די פּערזאָן, ווע-  
 מען דער סאַנעט איז געווידמעט. דאָך, מיין פרוי ווערט ניט שטאַרק  
 נתפעל פון לידער און געזאַנגען. כאָטש זי איז זייער איידל, געפילפול און  
 עסטעטיש, געהערט זי אָבער צו דעם טיפּ יידישע גוטע נשמות, וועלכע  
 גיבן זיך איבער אין גאַנצן בלויו צו קינדער-דערציאונג, וואָס זי האַלט טי-  
 ערער און העכער פאַר אלע אנדערע זאַכן אין דער וועלט.“

— „טאָ ווער איז עס די פּערזאָן, צו וועמען דער סאַנעט „דערשטיקט  
 דאָס געזאַנג“ איז געווידמעט?“

— „א, זי?“ — האָט ער זיך צעזיפצט — „דאָס איז א ווונדערבארע מיידל געווען. די ערשטע, וואס האָט אין מיין הארצן ליבע דערוועקט.“  
און שווער אפציענדיק דעם אָטעם האָט ער שטיל דערציילט, כאַמי-  
ענדיק זיך צו פארקירצן:

“... מאַניע האָט זי געהייסן, א טאַכטער פון א יידישן דאָקטער אין זיין געבורטשטעטל. צוזאמען האָבן זיי זיך געשפילט און ארומגעטאַנצט אויף דער לאַנקע הינטערן חדר. צוזאמען פלעגן זיי זיך באהאלטן אין דעם הויכן קאַרן, ביז די אנדערע חדר-קינדער פלעגן זיי אויפזוכן מיט קולות: „אי, אי, חתן-כלה, חתן-כלה...“

צו פערצן יאָר האָבן זיי זיך צעשיידט. ער איז אין א ישיבה אריין לערנען תלמוד און זי אין א גימנאַזיע. צו אכצן זיינען זיי זיך ווידער צו-  
זאמענגעקומען. ביי איר אין הויז פלעגן זיי טעג און נעכט פארברענגען אין זינגען. איר זיסע סאָפראַנע האָט אים פארכשופט, אזוי ווי איר לויכטנ-  
דיקער פנים. אין דעם פוסטן הויכן ריאַבינע-ביים פלעגן זיך דורכטראַגן זייערע געזאַנגען דורך די שפּאַלטן, צום סאמע שפיץ פונעם ביים און פלעגן זיך צעקלינגען ווי עכאָס פון פארבאַרגענע לעגענדאַרע ערטער.

דאָן איז ווידער די צעשיידונג געקומען. ער איז אוועק קיין טעלז. עס לעבן אויף אין זיין הארצן אירע אויגן ביים געזעגענען זיך, איר אומ-  
שולדיק מינע, די טרערן-פערל אירע, אירע מילדע וואַרעמע ווערטער. אָט זיינען זיי, אויף א ווילע, אנטשוויגן געווארן און שווייגנדיק קוקן זיי ביידע אריין אינעם וואסערל פון טיפן גראַבן, וואָס ציט זיך הינטער דעם ריזיקן ריאַבינע-ביים, בלייכע, טרויעריקע האַלדזן זיי זיך און צעגייען אין געוויק.  
— „ווי שווער מיר איז די צעשיידונג“ — האָט זי ווייטער געזאָגט. —

„כ'האָב עס פריער גאָר ניט געגלויבט... א שרעק פילט אָן מיין האַרץ, אז איך וועל דיר שוין מער קיינמאַל ניט זען... כ'וועל קומען אהער אָפט און זוכן דאָ, אין דעם קלאַרן וואסערל, אונדזערע געשטאַלטן, אָבער גאָר מיין אייגן טרויעריק פאראומערטע בילד וועל איך דאָרטן זען, אָבער ניט זיין פנים...“

... צעטומלט און צעבראַכן איז ער געווען. ס'האַרץ האָט אים תמיד גענאַגט און די וועלט איז אים פינצטער געווארן און זיין נשמה האָט זיך אין די גרעסטע יסורים געצאָפלט... „און דאָך טראַג איך די גרויסע יסו-  
רים פון צעשיידונג“ — האָט ער איר געשריבן — „אָבער ליבסטע מאַניע, פּרעג נישט ווי? וויל איך ווייס אליין נישט, ווי מען קען אזעלכע גיהנום-  
ליידן אריבערטראַגן...“

אויף דעם בריח האָט ער קיין ענטפער ניט באקומען. ער איז שיעור פון צרות און פארדרוס ניט משוגע געווארן. נאָר, נאָך צוויי וואָכן האָט ער אין „הצפירה“ דערזען א קורצע ידיעה:

אין זיין שטעטל איז א פאָגראָם געווען. מאניעס פאָטער, דער דאָקטער, איז דערהרגעט געווארן, און זי, די טייערסטע, די ליבסטע זיינע, וועלכע האָט זיך באהאלטן אין פוסטן ריאָבינע־ביים, איז אויסגעפונען גע-ווארן דורך די כוליגאנעס, זי האָט זיך פון זייערע מערדערישע הענט ארויס-געריסן, איז אריינגעשפרונגען אין א טיפן גראָבן און דארטן איר טויט גע-פונען ...

צעשמעטערט פון צער, איז ער געקומען צוריק אהיים און איז דאָרט קראַנק געווארן. אז ער איז אויפגעשטאַנען פון דער שווערער קרענק, פלעגט ער גאנצע טעג, א בלאָסער, אן אָפגעשוואַכטער, ליגן אויפן ברעג גראָבן און זוכן, אפשר וועט ער דאָרטן זיין ליבסטע מאָניעס פנים, לעבן זיינעם, אינעם וואַסערל דערזען און זיינע טרוקענע בלייכע ליפן פלעגן פרעפלען:

... עס גענעצט וויסטקייט דאָ ...

איר בליק, דער פריילעכער, פארשוונדן;

פארשטומט די ליבלעך ווייכע ליפן ...

דערשטיקט ס'געזאַנג" — — —

## 6

געטריי און ענערגיש האָט רעוורענד אידלסאָן זיך באַמיט צו מאַכן שלום אין זיין קהילה, אָבער ס'איז אים ניט געלונגען. אמת, מיט ליבשאפט און כבוד האָבן אים בויסטמאַנס שונאים אנטפאנגען, אָבער זיי האָבן אים געראַטן, ער זאָל זיך ניט מישן אין אזעלכע שלעכטע עסקים, איבערהויפט האָבן זיי אים געוואָרנט, ער זאָל זיך אויפפאַסן פאר בויסטמאַנען מיט זיין געפערלעכער סביבה, פון וועלכע ס'קען קיין גוטס ניט ארויסקומען ... אגב, האָבן זיי אים דערקלערט, אז אין דעם גרויסן טומל, וואָס האָט זיך אויפגעהויבן איבער דעם חנוכה־לאַמפּ, איז נאָר בויסטמאַן אליין שולדיק, ווייל ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס דאָס געלט אויפן חנוכה־לאַמפּ האָט בויסטמאַן צוזאמענגעקליבן פון די מיטגלידער פון דער קאָנגרעגיישן, האָט ער די חוצפה געהאַט צו לאָזן אויסקריצן אויף דעם, אז דאָס איז זיין אייגענע גדבה, און ווען מען האָט פראַטעסטירט קעגן אזא עוולה, האָט ער געסטראַ-שעט, אז ער וועט די גאַנצע קאָנגרעגיישן צעברעכן, און ער האָט דאָס טאַקע

געקענט טאן. ווייל די רייכערע יידן האבן זיך ניט אינטערעסירט מיט די ענינים פון דער קהילה, און די, וועמען די קאנגרעגיישן איז געווען טייער, זיינען מערסטנס געווען אַרעמע קליינהענדלער און ארבעטער, וועלכע זיי-גען צו בויסטמאַנען אָפט אַנגעקומען נאָך א הלואה. א חוץ דעם האָט ער געהאַט א „באַנד“ אויף דער שול און ער האָט זיך צעשריען, אז אויב ס'וועלן זיך אָנהייבן מחלוקות אנטקעגן אים, וועט ער באַלד אַפּרופּן דעם „באַנד“ פון שול. נאָר דאָס איז נאָך ניט דאָס ערגסטע, וואָס מען האָט אידלסאַנען דערציילט וועגן בויסטמאַנען. ער האָט זיך דערוואָסט אזוי פיל! נאָר דאָס מיאָסטע און דאָס שרעקלעכסטע פון זיינע מעשים תּעוועים איז געווען דער בראַך, וואָס ער האָט פּאַראַרזאַכט צו מאַקס ריגלס שוועסטער, צוליב וואָס די גאַנצע מוראדיקע שנאה איז אַרויסגעקומען צווישן בויסטמאַ-גען און ריגלען. ווען ביי ריגלען איז געשטאַרבן דער פּאַטער איז זיך זיינע-רע שוועסטער געבליבן אַן מיטלען צום לעבן, איז זי אַנגעקומען ארבעטן אין בויסטמאַנס „אַפּיס“. אומשולדיק און אידל איז זי געווען און האָט פליסיק איר ארבעט געטאָן, נאָר בויסטמאַן האָט איר ניט געלאָזן צורו מיט זיינע שטענדיקע פּרעכהייטן, און ווען ער האָט איר שווער באלעסטיקט מיט זיינע מתנות, וועלכע זיינען איר, אין אמתן, דערווידער געווען, האָט זי זיך געטראַכט, אין איר אומשולד, אז אים דאָס צו אנטזאָגן וואָלט געמיינט אומטרייהייט צו אירע פליכטן... און אז זי איז צולעצט געקומען א צע-בראַכענע, א פאַראַומגליקטע, אים שטיל דערציילן וועגן דער ברענענדי-קער חרפה און אייביקן פיין, וואָס ער האָט איר פאַראַרזאַכט, האָט ער זי אַרויסגעטריבן מיט געשרייען און זידלערייען.

פאַרלאָזן, פאַרצאַפּלט צווישן לעבן און טויט, איז זי אוועק אין פאַר-שטומטן טרויער און איז פאַרשוונדן געוואָרן, און קיינער ווייס ניט, וווּ זי איז אהינגעקומען...

\* \* \*

א פאַרביטערטער האָט זיך מאַקס ריגל א נדר געטאָן ניט צו רוען, ביז ער וועט נקמה נעמען פון בויסטמאַנען.

„כ'וועל ניט שווייגן!“ — האָט ער געשריען, און בלוטיקע טרערן האָבן געשפּאַרט פון זיינע אויגן.

זיין בעסטער פּריינד, לעזלי ראַבינס, דער יונגער אפטייקער, האָט זיי-נע בלויע, קלוגע אויגן נישט אַראַפּגענומען פון מאַקסן; ער האָט זיינע ברייטע געזונטע פלייצעס געהויבן אַך מיט א מינע, פול מיט חן געמישט

מיט גבורה, האָט ער אים געפרווט טרייסטן און באַרויקן, ברידערלעך און געטריי זיין געזונטע האַנט אויף מאַקסעס פלייצע לייגנדיק:

— „באַרויק דיר, מאַקס, ניט מיט שטורעם און כעס וועסטו דיין נקמה-ציל דערגרייכן, היציקייט און איבעראַייליקייט פאַסן זיך גאַר ניט פאַר א באַשלאָסענעם גואל-הדם. גאַר מיט געלאַסנקייט און קלוגער צוגעטראַכט-קייט; און איך זאָג דיר צו דיר צו העלפן מיט וואָס גאַר מעגלעך.“

מאַקס האָט אַנגענומען ראַבינס וואַרט, וויסנדיק ווי ערלעך און איבער-געגעבן ער איז צו אים און ווי פינקטלעך ער איז אין זיינע צוואַנגן.

שטאַלץ, שטיל, רויק און פעסט, ריין, ערלעך און זיכער איז זיך לעזלי געגאַנגען זיין לעבנסוועג, און יעדער מענטש, וואָס האָט אים פאַרשטאַנען האָט אים געמוזט האַלט האַבן און גלייבן אין אים און אין זיינעם א צוואַנג.

געזונט און שטאַרק איז ער געווען שוין אין זיין פריער יוגנט, וואָס ער האָט פאַרבראַכט אין זיין געבורטשטאַט יאַרק אין אירלאַנד. זיינע עלטערן זיינען געווען אסימילירטע יידן, וועלכע האַבן זיך אויפגעפירט מער „איריש“ ווי די עכטע אירלענדער...

לעזלי האָט גוט געדענקט, ווי זיין פאַטער האָט אמאַל אים א זאָג געטאָן:

— „לעזלי, יינגל מיינער, זאָרג ניט און האַב קיין פחד ניט פאַר קיינעם. דו ביסט דאָך א שטאַרקער, א מעכטיקער יונג, אז דו וועסט ווערן א גרוי-סער, וועסטו זיך קענען ראַנגלען מיט די גרעסטע טשעמפּיאַנס פון דער וועלט און זיי בייקומען...“

די דאָזיקע ווערטער האָט לעזלי תמיד אין האַרצן געהיט, און לערנענ-דיק זיך אין א קאַטוילישער קירך-שול, איז ער גיך באַקאַנט געוואָרן צווישן די שול-קינדער פאַר א גיבור, וואָס איז בייגעקומען יעדערן אין ראַנגלען זיך. „שטאַלענע פּויסט“ האָט מען אים גערופן.

און אז ער האָט שפּעטער צו גענומען ארויסווייזן זיין גרויסן כח אין „באַקסן“, האָט ער דערפון געלעבט. אויף זיין צוואַנציקסטן יאַר האָט אים א „באַקסינג“ געזעלשאַפט געשיקט קיין אַפריקע דאַרטן זיינע קונצן צו ווייזן און דערפאַר אים באַצאַלט א גרויסע סומע געלט, וואָס האָט אים די מעגלעכ-ייט געגעבן צו שטודירן. ווען ער האָט געענדיקט אַפטייקער, האָט ער גע-עפנט א קליין אפטייקל אין ליליעקפאַנטיק. ער האָט זיך דאַרטן גוט איינגעאַרדנט און איז צופרידן געווען פון זיין שטעטל און פון די מענטשן, וואָס האַבן אים פאַרערט פאַר זיין יושר און ערלעכקייט. זייער פאַרערונג האַבן זיי באַוויזן מיטן אויסקלייבן אים פאַר זייער רעפּרעזענטאַנט אין ראַט-



הויז, ווו ער האָט אויסגעפירט זיין שליוחות נאָך זיין נאָטור נאָך : פינקט-  
לעך, פלייסיק און איבערגעבן.

פון יידישקייט האָט ער קיין אַנגונג ניט געהאַט און ס'איז אים קיינמאַל  
אויפן געדאַנק ניט ארויפגעקומען, ער זאָל זיך ווען עס איז מישן אין יידי-  
שע ענינים, אָבער א צופאַל האָט אים געבראַכט אין אן אפריקאַנער גרויסע  
שטאָט, ווען א באווסטער ציוניסטישער פירער האָט דאָרטן אָנגעפירט  
א קאמפיין פארן ציוניזם. ראַבינס א פריינד האָט אים דאָן איינגעלאָדן צו  
גיין מיט אים הערן דעם פירערס רעפעראַט.

לעזלי האָט זיך תחילת פונאַנדערגעלאַכט פון אזא מאַדנער איינלא-  
דונג און האָט זיך אנטזאָגט, דאָך אז דער פריינד האָט אים ניט אָפגעלאָזן,  
האָט ער איינגעוויליגט און איז מיטגעגאַנגען מיט אים. ער האָט זיך גוט  
איינגעהערט צו דעם רעפעראַט אויף דער טעמע : „די רעטונג פון יידנטום“  
און די פייערדיקע ווערטער פון דעם רעדנער האָבן געמאַכט אויף אים  
א גוואלדיקן רושם. א דערשטוינטער, אן אנציקטער, האָט ער די פלאַמיקע  
ווערטער געשלונגען, ער האָט זיך צעטרייסלט פון דעם בולט געמאַלענעם  
צער און עלנט אין וועלכע דאָס יידישע פאַלק געפינט זיך. ראַבינסעס גע-  
פילן פון יושר און ערלעכקייט האָבן זיך אויסגעמישט מיט זיין אויפגע-  
קאַכטן בלוט; און פון התפעלות פון דעם רעדנערס הימל־שרייענדיקע  
פראַטעסטן קעגן די עוולות און רציחות, וואָס ווערן אָפגעטאָן אזוי אָפן,  
אזוי הפקרדיק — האָט ער, דער גבור לעזלי ראַבינס, זיך צעוויינט און אין  
זיין האַרצן האָט זיך אויפגעהויבן א שטורעם פון פראַטעסט... א ניי לעבן  
האָט אין אים אָנגעהויבן צו פליסן און קאַכן און ער האָט געפונען גאָר אן אנ-  
דער וועלט, פול מיט אינטערעס און וויכטיקייט; ער האָט זיך אָנגעלאָפּט  
אַן דעם ווונדערבאַרן געדאַנק, אז די יידישע באַפרייונג באַשטייט נאָר אין  
באַקומען זיין אייגן לאַנד, און ער האָט זיך פאַנגאַטיש איבערגעגעבן בלב  
ונפש צום ציוניזם.

ער איז געווארן פאַרויזער פון דער ליליעקפאַנטיינער ציוניסטישער אַר-  
גאַניזאַציע, צו וועלכער ער האָט זיך באַמיט צוצוציען די גאַנצע געמיינדע.  
— „וואָס? ווען? וואָס פאַר א משוגעת איז דאָס?“ — האָט זיך  
בויסטמאַן צעקאַכט אויף דער פאַרוזאַמלונג — „מיין קהילה האָט גאַנץ גוט  
געלעבט אָן ציוניזם און קען אין צוקונפֿט זיך אויך גאַנץ פיין באַגיין אָן  
דעם. מיר האָבן אזוי פיל צרות און שוועריקייטן אין אונדזערע פינאַנסן,  
קומט נאָך דער דאָזיקער חכם און ברענגט צושלעפֿן נייע צרות מיט נייע  
אויסגאַבן. — משוגעת?“



— „א, זייט מוחל“ — האָט ראָבינס געטענה'ט — „וואָס הייסט, איצט-טער איז דאָך די רעכטע צייט. איצטער, ווען די פאשיסטישע כוואליעס הייבן זיך איבער אונדזערע קעפּ איבער דער גאַרער וועלט, ווען זייערע טויט-גיפטיקע שטראָמען ווילן אונדז דערטרינקען, מוזן מיר זיך דאָך פאר-איניקן און אלע צוזאמען ארבעטן פאר דער פאַלקס-דערלייזונג און פאר אונדזערע רעכט צו קריגן אונדזער איגענע נאציאָנאלע היים.“

— „הע-הע-הע“ — האָט זיך בויסטמאַן ווילד צעלאכט, אויסשטעלנדיק זיין ברייטע ברוסט, געגרייט צום קאמף — „הייסט עס, אז דו, מיסטער ראָ-בינס ווילסט זיך דער משיח אויסצולייזן אונדזער פאַלק פון די פאשיסטן? הע-הע-הע... און דו וועסט שוין מסתמא אויך אויסטריקענען דעם קריעת-ים-סוף, ווי משה האָט געטאַן פינף הונדערט יאָר צוריק... נו, וועסטו דאָך אונדז מסתמא אויך פירן קיין ארץ ישראל און קיין ירושלים און אויך קיין פאלעסטינע...“

און אז די פארזאמלטע האָבן זיך געקייכט פון געלעכטער, האָט בויסט-מאַן גענומען שרייען נאָך העכער :

— „אויף כפרות דארפן מיר ציוניזם!... און בכלל, וואס מיסט זיך אזא גוי ראָבינס אין יידישע ענינים? אז איך לייג מיין לעבן אוועק פאר יידישקייט, איז דאָך מילא ניט שייך, כ'בין דאָך באהעפט צו יידישקייט ווי א קאַלב צו דער קו... אָבער ראָבינס איז דאָך אזוי ווי א קאַלב, וואָס איז אָפגעריסן פון דער קו און זויגט נאָר פון א פלאַש... און איז אָפגעריסן פון יידישע זאַכן. ער קען דאָך אפילו קיין ברכה אויף דער תורה ניט מאַכן. פאַלגט מיר, גוטע יידן, הערט זיך ניט צו צו ראָבינס פלאַפלערייען. מיר דארפן אים אָפּשטופן מיט ביידע הענט!...“

— „הענט?“ — האָט ראָבינס געזאָגט קאלטבלוטיק, פאמעלעך פון אַרט זיך אויפהייבנדיק — „איך וועל אייך ווייזן הענט...“ און לאנגזאַם, רויק, מיט פעסטע טריט איז ער צוגעגאנגען צו בויסט-מאַנען, האָט אים אָנגענומען פארן קאַרק און אים ארויסגעפירט אין דרויסן, פון וואָנען ס'האָבן זיך דערטראָגן שרעקלעכע קולות :

— „אוי, גוואַלד, ראטעוועט... ראטעוועט!... ער דערהרגעט מיד...“

— „נקמה, נקמה!“ — האָט בויסטמאַנס האַרץ געשריען און זיינע פויסטן האָבן זיך צונויפגעדריקט אזוי, אז זיינע פינגער-נעגל האָבן זיך טיף אינעם פלייש אריינגעקעסן. — „ווי גוט ס'וועט זיין זיך ריכטיק אָפצורעכע-נען מיט ראָבינסן פאר דער חרפה און פאר די קלעפּ, וואָס ער האָט אויף

אים ארויפגעהאָלט; פאר די שוואַרצע און בלאַע בילן ארום זיינע אויגן און פאר דער ווונד אין זיין שטערן, איבער וועלכן ער האָט געמוזט האַלטן א פלאַסטער באַדעקט מיט א באַנדאזש פאר עטלעכע וואָכן לאַנג. „צוערשט מוז ראַבינס פון שטאַט־ראַט אַרויס!“ — האָט ער געשריען צו די בירגער, וועמען ער האָט זיך געמיט איבערצורייַדן, זיי זאָלן זיך חתמענען אויף א בקשה צום שטאַט־ראַט, מ'זאָל ראַבינסן אַרויסשטויסן פון דאָרטן. קיין זלזולים און בלבולים האָבן ניט געפעלט דערביי. בויסטמאַנס שטאַרקע פאַרלאַנג נקמה צו נעמען האָבן אים געשטופט אויף אלע קרומע און מיאוסע וועגן. ער האָט זיך נישט אָפּגעהאַלטן אפילו צו צאָלן גרויסע סומעס געלט צו פאַרשיידענע מענטשן, זיי זאָלן אים העלפן אין זיין קאַמף אַנטקעגן זיין שונא.

דאָס איז אים געלונגען, און מיט די הונדערטער חתימות, וואָס ער האָט געקראַגן, האָט זיך אים אַיינגעגעבן ראַבינסן אַרויסצושטופן פון ראַט־הויז.

נאָר דאָס האָט אים נאָך ניט צופרידגעשטעלט. זיין בלוט האָט זיך ניט באַרויקט און ער האָט געזוכט און געפונען א יונגן האַלענדישן אפטיי־קער, וועמען ער האָט איבערגערעדט, ער זאָל עפענען אַן אַפטיי־קער כדי צו קאָנקורירן מיט זיין שונא ראַבינסן. צו דעם צוועק האָט בויסטמאַן דעם נייעם אפטיי־קער אומזיסט אַיינעם פון זיינע אַפיסעס אָפּגעגעבן און ער האָט זיך ניט געפוילט צו העלפן אים מיט וואָס נאָר מעגלעך, געגעבן עצות ווי אזוי דעם קאָנקורענט צו צעברעכן. גאַנצע טעג האָט ער אוועקגעלייגט צו לערנען דעם יונגן אומגעניטן אפטיי־קער אַרונטערצווואַרפן מקחים פון באַ־ווסטע פאַטענט־מעדיצינען, וועלכע זיינען זייער פאַפולער ביי דער באַפעל־קערונג, און אויך צוצוציען צו זיין אפטיי־קער די ווייבער מיט קליינע מתנהלעך, ווי פאַרפום און שמעקעדיקע זיף, ליפּן־פאַרב און פודער אין שיינע טרייב־לעך און שאַכטלעך. און מיט אזעלכע רעקלאַמעס האָט אים טאַקע געגאַלטן אַריינצוקריכן אין דעם ערלעכן שטאַלצן ראַבינס לעבן אַריין, אזוי אז ער האָט די קאָנקורענץ ניט געקענט ביישטיין און האָט געמוזט זיין אפטיי־קער צומאכן און זוכן אַרבעט ביי אַן אַנדער אפטיי־קער.

— „אַ, אַט אזוי איז גוט! אַט דאָס איז, וואָס איך האָב געוואַלט“ — האָט בויסטמאַן גערעדט מיט פאַרגעניגן — „אזא נקמה מאַכט זיס די נש־מה!... ס'האָט זיך מיר פאַרט אַיינגעגעבן אפצוהאַקן ראַבינס פליגלען. פון איצט אַן וועט ער שוין מער זיינע באַנדיטישע הענט ניט הייבן און זיין חוצפּהדיק מויל וועט שוין מער זיך ניט עפענען.

— „פּאַפּאַ, פּוּ... ווי שעמסטו זיך עס גאַר ניט זיך צו פּרייען אויף דער מפּלה פּון אַ געפּאַלענעם, זאָל שוין זיין אפּילו א פּינד ?! — האָט מעגדא אויפּגערעגט געטענה'ט — „עס שוידערט מיך פּשוט אָפּ און איך שעם זיך פּון דיינטוועגן. דיינע ווערטער זיינען אזוי ברוטאַל, פּאַפּאַ!... און בכלל פּאַרשטיי איך גאַר ניט, צוליב וואָס איז עס דער גאַנצער רעש און דער גאַנצער כּעס ? צוליב וואס די גאַנצע קריגערייען און ס'בייט בלוט? נאָר צוליב נאָרישער כּבּוד-זוכעניש, צוליב גבּאות ! אויף וואָס דאַרפּסטו עס אלץ, פּאַפּאַ, אָט די שטותערייען ?...“

— „אַך, מעגדא, דו פּאַרשטייסט ניט אזעלכע זאַכן“ — האָט בויסט-מאַן מיט גאווה געענטפּערט — „איבערהויפּט האָבן ווייבער קיין אָנונג ניט וועגן דעם תּענוג, וואס ליגט אין הערשאפט און אין זיין א פּירער, דערפּון טאַקע נעמט זיך דאָס גלייכווערטל : „ווי ווייבער פּירן, דאָרט שדים רירן...“ הע-הע-הע... פּאַרשטייסטו, וויל ווייבער ווייסן ניט פּון אונדזער הער-שאפט און פּון פּירונג און דערפּאַר שפּירן זיי ניט די געשמאַקייט דערפּון... זע, דו נאַריש מיידל, זע, יידן האָבן גאַר קיין הערשאפט ניט אויף דער וועלט, קיין קיסרים ניט, קיין מיניסטאַרן ניט, קיין שופּטים ניט און אפּילו קיין פּאַליציאַנטן ניט, טאָ פּאַרוואָס זאָל דער ייד כּאָטש ניט האָבן דאָס ביסל הנאה פּון גבּאות ? פּאַר וואס זאָל ער טאַקע ניט געניסן דעם געשמאַקן טעם פּון צו זיין א פּרעזידענט ? ס'איז א גרויסע זאַך, מעגדא, פּאַר-שטייסטו ?...“

זי האָט אין אמתן גוט געווסט איר פּאַטערס לוסט און גרויסן באַגער נאָך הערשאפט און כּבּוד. אויך האָט זי גוט געווסט די סיבה פּון זיין משוגענעם האָס צו ראַבינסן. אָבער מער פּאַר אלץ האָט זי געפּילט די ביי-טערע איראַניע, וואָס דער שטן אליין האָט עס אוודאי צוגעגרייט, גאַר אומ-געריכטערהייט זי אריינשטויסנדיק אין ראַבינס געזעלשאפט.

... אין טאַנץ-זאָל האָט עס פּאַסירט, ווען ראַבינס האָט זי געלאָדן טאַנצן. זיבן מאָל האָבן זיי צוזאַמען געטאַנצט און איבערן זאָל זיך ארומדרייענדיק האָבן זיי אזוי ליבלעך גערעדט וועגן אלץ אין דער וועלט, נאָר ניט מכּה דער שנאה, וואָס האָט עקסיסטירט צווישן אים און איר פּאַטער. ניט מיט איין וואָרט האָבן זיי עס באַרירט, אזוי ווי זיי וואָלטן דערפּון גאַר קיין אָנונג ניט געהאַט, דאָך אויף איר פּנים האָט זיך געשפּילט א מינעלע, וואָס האָט פּאַראַטן דעם אמת, אז ווייסן ווייס זי גוט פּון דער גאַנצער צאַנקעריי, נאָר ס'באַהערשט זי, אזוי ווי אים, א קלוגער באשלוס זיך הויך אויפּצו-

הייבן און זיך אוועקרייסן פון דער מיאוסער קליינלעכקייט און נארישער בייסעניש און פוסטע מחלוקות...

בעת ער האָט זי באגלייט אהיים שפעט ביינאכט, האָט זי זיך ניט אנט-  
זאגט פון פארשלאג זיין אָרעם צו נעמען, און אזוי גליקלעך און פריילעך  
שפאַצירנדיק האָבן זיי ביידע געשפירט די איראָניע פון דעם אנגענעמען  
צופאַל אזוי נאַענט זיי צוזאמענצוברענגען און אזוי קונציק זיי צוזאמענצו-  
בינדן אין אזא ווארעמער פריינדשאפט, וועלכע האָט זיך אזוי גיך, נאָר אין  
איניקע טעג, אנטוויקלט אין אזא מאַדנער ליבע מיט אלע צער- און יסורים-  
געפילן און מיט אלע זיסקייטן, וואָס א הייסע טרייע ליבע אנטהאַלט אין  
זיך... א מין מישעניגע איז זיי טיף אין די נשמות אריין, ניט צו פאר-  
שטיק דעם מיסטישן קאפּריו פון דער געשעעניש. ווי אזוי האָט אזא זאך  
געקענט פאסירן? אז דווקא זיי זאָלן זיך אזוי שטאַרק פארליבן איינער אין  
אנדערן? ... און ווונדערבאַר, וואָס מער שטערונגען זיי האָבן געהאַט, אלץ  
מער איז געוואקסן און האָט זיך פארשטאַרקט זייער ליבע, ביז זיי האָבן  
דערפילט, אז ווען זיי זיינען צעשיידט, זיינען זיי איינגעוויקלט אין דיקע  
שווארצע וואַלקנס, שווארצע שאַטנס דריקן זיי... זייערע נשמות ווערן  
אוועקגעריסן מיט גרויסן פייער-שטראַם, וואס עסט זיי און פלאַגט זיי, און  
ס'ווערט עפעס ארום זיי תּוהוֹ'דיק, זייער גאַנצער "יש" ווערט צערונען...  
זייער בענקשאַפט און שטאַרקער באַגער צוזאמען צו זיין האָט זיי גע-  
שטויסן אָפּט געהיים זיך צו טרעפן.

דאָס בעסטע אָרט פאר זייערע באַגעגענישן איז געווען דער פּאַרם,  
וואָס האָט געהערט צו ראַבינסעס א באַקאנטן בור, עטלעכע מיל פון שטאַט.  
שעה'ן לאַנג פלעגן זיי ארומשפּאַצירן צווישן די הויכע בערג און די טאָלן,  
באדעקט מיט ווילדן גראַז און ווייסע פעלד-בלומען. פאר מילן פלעגן זיי  
בראַדזשען אין מילך-ביימלעך, ביז זיי פלעגן קומען צו א היגל, אַנגעפּי-  
קעוועט מיט פארשיידענע רפואה-בלעטלעך און גראַזן. ער פלעגט איר  
ווייזן די צעקנייטשטע גרינע בלעטלעך „קרייט-רור-מייניט“\* וואָס מיינט  
א זיכערע רפואה פאַר נערוון; די קריכעדיקע שפּראַצונגען „קאַט-דאַרן“\*\*,  
וואָס זיינען אזוי גוט פאר לונגען; און די „ווילדסליי...“ — וואָס זיינען  
די בעסטע רפואה פארן האַרצן...

\* אזוי הייסן די רפואה-גראַזן אין אפּריקאַאנס „Krytie-Roer-my-niet“

\*\* „Katdoorn“ \*\*\* „Wildsleg“

— „אַ, אַט די „ווילדסליי“ דארפן מיר ביידע טרינקען!“ — האָט איינ-  
מאַל מעגדא חנ'וודיק באַמערקט, ראַבינסן קלוג אַנקונדיק — — — „וואַרום  
די ליבע־קראַנקייט איז זייער אַ געפערלעכע — טאַקע אזוי ווי האַרץ-  
קראַנקייט...“

— „אודאי!“ — האָט ראַבינס געענטפערט מיט אַ שמייכל, וואָס האָט  
אויסגעדריקט אי ווייטאַג, אי חכמה — „איבערהויפט ווען ס'קומען טייוולאַ-  
נים די געליבטע פון זייערע שטרעבונגען צו שטערן...“ און מעגדאן צו  
זיך פעסט צוציענדיק האָט ער געזאַגט :

— „געדענקסטו, מעגדא ליבסטע, די געדאַנקען פון דיכטער, אז ווען  
יונגע הערצער ווערן צעבראַכן פון ליבע, דאן לאַכן די הימלישע שטערן,  
זיי קייכן פון געלעכטער און זייער שפּאַט קומט אראַפּ פון דער בלאַזער  
ווייטקייט און גרייכט ביז דר'ערד אזוי צו זאַגן: די אַמגליקלעכע מענטשן  
ליידן אזוי שטאַרק, ווייל זיי ליבן, און די דאָזיקע ליבע זעטיקט זיי אַן מיט  
ווייטאַג און יסורים פון טויט... אַבער מיר, שטערן, זיינען גליקלעך,  
ווייל די דאָזיקע טויטלעכע ליבע האָט איבער אונדז קיין שליטה ניט...“

מעגדא האָט זיך צעלאַכט און איר באַק צו זיין מויל צוגעדריקט :

— „לעזלי, טייערער, זאַלן די שטערן אונדז אויסלאַכן און אויסשפּאַטן,  
וויפיל ס'געלוסט זיך זיי, נאָר מיר זאַלן זיך איינאַנדער ניט אויסלאַכן...  
די שטערן אויף צעפוקעניש לאַמיר זיך האַלט האַבן אַן אַ סוף!...“

— „מעגדא טייערסטע“, — האָט ער געזאַגט — „דער שפּאַט און גע-  
לעכטער פון די שטערן איז דאָך גאָר ניט אַנטקעגן דעם האָס און נקמה-  
געפילן פון דיין פּאַטער, ווען דער סוד פון אונדזער ליבע וועט דערגרייכן  
צו זיינע אויערן, ווען ער וועט געוואָר ווערן דערפון, וועל איך דאן קריגן  
לאַקאַנס מפּלה!...“

— „לאַקאַן? לאַקאַן?“ — האָט מעגדא איבערגעפרעגט, מיט אירע

פאַרשנדיקע בליקן קוקנדיק אויף לעזלין — „ווער איז דאָס לאַקאַן?“

— „אַ, מעגדא, ווייט אויס, דו האָסט פאַרגעסן דיין מיטהאַלאַגיע“ —  
האָט ראַבינס זיך געוויצלט — „דאָס איז דאָך דער כּהן גדול אין אַפּאָלאָס  
טעמפל, וועלכער איז נכּשל געוואָרן אין אַ שידוך, וואָס אַפּאָלאָ האָט באַ-  
טראַכט פאַר אומפּאַסיק, און דערפאַר האָט ער אַנגעשיקט אויף דעם אַרעמען  
לאַקאַנען די מוראדיקסטע שלאַנגען אים אוועקצוהרגענען...“

— „געוויס איז געווען אַ חכּם אַט דער לאַקאַן, דאָס קען מען זען  
פונעם פּאַקט, וואָס ער האָט זיך ניט אַפּגעשראַקן חתונה צו האַבן מיט זיין  
האַרציקער געליבטע, ניט קוקנדיק און ניט רעכענענדיק זיך מיט די סטראַ-



שונקעס פון דעם אכזר אַפּאַלאַ — — — האָט מעגדא געמורמלט, שטיל  
זוכנדיק א רוֹאַרט פאר איר קאפּ אין איר געליבטנס שטאַרקע אַרעמס.

## 8

יע, די שלאַנגען, וואָס אַפּאַלאַ האָט אַנגעשיקט אויף לאַפּאַקאַנען, האָבן  
קיין שום באטרעף ניט געהאַט אַנטקעגן בויסטמאַנס גיפטיקן גרימצאָרן,  
ווען צו זיינע אויערן האָט דערגרייכט די ריידעריי וועגן די פארהעלטע-  
נישן צווישן זיין מעגדאן און ראַבינסן.

קען דאָס זיין מעגלעך? ניין, ס'קען ניט זיין. נאָר שונאים האָבן דאָס  
אויסגעטראַכט — האָט בויסטמאַן געזאָגט. אָבער ווען די ליבע צווישן זיין  
טאַכטער און זיין גרעסטן שונא איז שוין געווארן א רייד פון קינד און קייט  
אין די גאַסן, האָט ער גענומען ברענען ווי א פייער און האָט געוואַלט די  
וועלט איבערקערן. ער וועט אלץ צעברעכן און צעשטערן און פאר-  
ניכטן... סטייטש, זיין מעגדא, זיין אויג אין קאפּ, זאָל אים אזוי פאַלש  
זיין? ! וויי און ווינד, אויב דאָס איז חלילה אמת! — — —

ער האָט זי אַנגעהייבן נאָכצושפירן, אירע טריט צו ציילן, פון אויג זי  
ניט אראַפּצולאָזן. ער האָט ניט אויפגעהערט זיך צו קליגן און עצות און  
פלענער צו זוכן, ווי ער זאָל זיי כאַפּן צוזאַמען. ער האָט באַשלאָסן זיך צו  
באראטן מיט רעוורענד אידלסאָן, וועלכער איז געווען א גרויסער פאררערער  
פון מעגדאן און געהאלטן פון איר גאָר מי יודע וואָס, און וואס זי צו אים  
איז אויך געווען זייער פריינדלעך גענייגט און, באַטראַכטנדיק אים פאר  
א גוטן פריינד, פאר וועלכן מען דערציילט אלע סודות און אין וועלכן  
מען גלייבט מיטן גאַנצן האַרצן, האָט זי געוויס פאר אים שוין איר פאר-  
ליבט האַרץ אויסגעגאַסן. ער וועט שוין פון אידלסאָנען די גאַנצע ריכטי-  
קייט דערגיין. אַנהייבן ריידן מיטן רעוורענד — האָט בויסטמאַן געטראַכט  
— וועט ער כלומרשט פון אנדערע ענינים, ער וועט גיין מיט א דריידל,  
ארום און ארום, ביז ער וועט זיך שוין ארויפכאַפּן אויפן דרך אלץ צו דער-  
גיין. סוף כל סוף איז דאָך אידלסאָן ניט מער ווי א רעוורענד, א מין תם און  
פארשטייט קיין כיטרע שטיק ניט, און אזוי ארום וועט ער שוין פון דעם  
דאָזיקן מלמד־חון אלץ אויספאַרשן.

אריינקומענדיק צו אידלסאָנען האָט בויסטמאַן געשטאַמלט:

— „איך האָב אייך עפעס וואָס צו פרעגן, א שאלה הייסט עס, פאר-  
שטייט איר מיך, אָט אזוי ווי מען פרעגט אין דער היים א שאלה ביי א רב...“



ס'איז אזוי די מעשה: א באקאנטער פויער באַט מיר אָן א גאנצע סטאָדע חזירים צו קויפן. די חזירים זיינען פעט און געזונט און דער מקח איז פשוט א מציאה און די סטאדע קען מיר קלעקן א לאנגע צייט אי פאר דער יאטקע. אי פאר ספעקולאציע... נאָר איך האָב פחד דאָס צו קויפן, טאָמער וועלן מיינע שונאים מיך חושד זיין, אז איך געברויך חזיר-פלייש אי פאַר מיין אייגן הויז, אי פאר די יידישע קונדן... דערפאר טאָקע פרעג איך אייך, צי זאָל איך קויפן די חזירים אָדער ניט."

מיט בליקן פון פאראכטונג האָט אידלסאָן אָפגעמאָסטן דעם גרויסן גוף פון בויסטמאָנען, בשעת מעשה זיך באַמיענדיק אָפצוהאַלטן זיך פון דעם שטאַרקן באַגער, דעם דאָזיקן גראָבן יונג גוט אויסצווידלען. דאָך האָט אים מיטאַמאָל אָנגענומען א געפיל פון אינוועעניש, מחילה און רחמי-נות אויף דעם פראַסטן נפש און א גוטמוטיקער שמייכל האָט זיך צעשפילט אויף זיינע ליפן:

— "הערט זיך אייך, מיין פריינד, איז דארפט מיר גאָר אוועלכע פראַ-געס ניט שטעלן, נאָר אז איר פרעגט שוין יע, טאָ פאַלגט מיר און לאָזט אייך די מציאה... און מיין טעם איז א שכלדיקער: שטעלט אייך פאַר, אז מיט אייניקע טעג ארום רעדט מען אייער ליבער טאָכטער מעגדאן א שידוך מיט אַן אָנשטענדיקן יונגמאן, פון אַן אַרטאָדאָקסישער פאמיליע, וועלכער פאַסט זיך פאר איר, און די מחותנים פרעגן זיך נאָך אויף אייך, וואָס פאר א תשובה קענען מענטשן געבן וועגן אייך, האָ? מען וועט זאָגן: אַ, אָט דער בויסטמאָן איז א חזיר-הענדלער... באַטראַכט נאָר גוט, ווי מיאוס דאָס וואַלט געווען פאר אייך, פאר אייער פרוי און פאר אייער טאָכטער."

— "מילא, אז איר זאָגט אזוי, וועל איך שוין אזוי מוזן טאָן" — האָט בויסטמאָן געענטפערט, אויף זיינע פיס זיך ארומווינגנדיק אהין און אהער און כּיטרע מיט זיינע אויגן פינטלענדיק — "אַבער הערט זשע אייך, אז איר דערמאָנט שוין דאָ מעגדאס נאָמען, וואַלט איך אייך טאָקע וועלן פרעגן, צי האָט איר שוין אויך עפעס געהערט וועגן איר מיטן כלב ראַבינסאָן?"

— "קיינ זאָך ניט געהערט."

— "אַך, ווי קען דאָס זיין? ס'טייטש, די גאנצע וועלט רעדט דאָך! און נאָך א זאָך ווונדערט מיך, איר האַלט דאָך אזוי פון מעגדאן, איר לויבט און פארערט זי דאָך אזוי שטאַרק און די פריינדשאַפט צווישן אייך איז דאָך עפעס אזוי גרויס, טאָ ווי איז עס מעגלעך, אז זי זאָל אייך דעם סוד ניט פארטרויען?"

— „איר דארפט וויסן, מיסטער בויסטמאן, אז איך בין ניט פון די נייגעריקע בריות, וועלכע מישן זיך אריין אין פרעמדע ענינים. און מעגדא האט מיר קיין זאך ניט דערציילט. נאָר איך קען איך זאָגן דעם אמת, אז אויב די זאך איז טאָקע ריכטיק, ס'הייסט, אז די דאָזיקע צוויי טייערע נפשות זיינען פארבונדן אין נאָענטער פריינדשאפט, וואָס וואַלט זיי פירן צו אן אמתן פאראייניקונגס-ציל, וואַלט איך אליין געבן מיין הארציקע ברכה אויף דעם פיינעם שידוך. נאָך אלעמען זיינען דאָ זייער ווייניק אזעלכע איידעלע און טייערע מענטשן ווי לעזלי ראַבינס.“

— „וואָס פלאַלט איר דאָ? וי“ — איז בויסטמאן אויפגעשפרונגען, ווי פון א שלאַנג געביסן — אזוי? הייסט עס, איר ווייסט גאָנץ גוט פון דער גאנצער מרידה און מיאוסן באטרוג... און ס'איז פשוט א ליגן, ווען איר זאָגט, אז איר ווייסט כלומרשט פון קיין זאך ניט, — אזוי גאָר? אָבער וויסן זאָלט איר, אז איך וועל ניט שווייגן, איך בין ניט יעקעלע נאָר, איר הערט? איך בין ניט קיין בהמהשער מלמד, קיין פערד בצורת רעוורענד, הערט איר?... כ'וועל זיך אקאָרשט נעמען צו דער זאך געהעריק, כ'וועל נאָכ-פאָרשן און נאָכשפירן, ווי ס'דאָרף צו זיין. כ'האָב מיין מעגדאן האַלט ווי מיין לעבן, ווי מיין נשמה, מיין האַרץ איז זי, זאָג איך איך, מיין אויג אין קאָפּ איז זי מיר, מיין קרוין און מיין צירונג איז זי, הערט איר, כ'האָב גע-האַפט, אז עפעס גאָר גרויס' וועט פון איר ארויסוואַקסן, ווונדערבארע זאכן וועלן פון איר ארויסקומען, אזא מיידל ווי מעגדא טרעפט מען ניט אין דער גאנצער וועלט, און קיין גרעסערע ליבשאַפט ווי מיינע צו איר איז נישטאָ און איך וועל איר געוויס ניט דערלאָזן נעמען דעם מיאוסן הונט ראַבינסן פאר א מאָן. אז אָך און אז וויי וועט איר זיין, אויב איך געפין אויס, אז זי ליבט אים! כ'וועל זי ממית'ן... יע, א מעסער אין האַרצן וועל איך איר אריינלאָזן... ביידן וועל איך אוועקפטרן און איך וועל זיך אליין אויך ממית'ן און א סוף! הערט איר פאַלשער רעוורענד?

— „האַלט זיך איין, באַרויקט זיך, לאַזט מיך דערקלערן, הערט זיך נאָר איין“... — האָט דער רעוורענד זיך געבעטן.

— „שטיל, א מויל ניט געעפנט וי“ — האָט בויסטמאן זיך ווילד צעשריען, אויסגלאַצנדיק אויגן פול מיט משוגעת — „שוין גענוג גערעדט! איר האָט דאָך שוין אייער הסכמה בפירוש געגעבן אויף דעם „פיינעם“ שידוך אייערן, זייער פייך האָט איר געשילדערט אייער הויכגעשעצטן ראַבינסן, מיין שונא, אלס אן איידעלן, טייערן נפש! אייער פאַלשקייט און גנבהשע מחשבות זיי-נען שוין גענוג אָפן פאר מיר... ארויס פון דאנען, ארויס פון מיין הויז,

נישטאָ ביי מיר קיין אַרט פאר אייך. כ'האָב אייך פיינט און קען אייך מער  
ניט אַנקוקן, א דם שונא בין איך אייך און צרות אויפן פוד וועל איך אייך  
שוין מאַכן, כ'וועל זיך שוין מיט אייך גוט אַפּרעכענען פאר אייער באטרוג  
צו העלפן מיין שונא, מיין מעגדאן אין געץ אריינצוציען...“

און ווי א צערייצטע חיה איז ער ארויסגעלאָפן פון הויז, א שליידער  
טוענדיק די טיר הינטער זיך מיט א מוראדיקן קלאַפּ און ברומענדיק ווילד:  
— „וואַרט נאָר, כ'וועל אייך נאָך ווייזן, וואָס איך קען טאָן!“

## 9

אומזיסט האָט זיך מאדאם בויסטמאַן געבעטן ביי אידלסאַנען, ער זאָל  
קיין אַכט ניט לייגן אויף איר מאַנס דיבורים. אומזיסט האָט זי זיך באמיט  
מיט תחנונים זיין אויפגערגט און אויפגעקאַכט האַרץ צו בארויקן און אַפּ-  
האַלטן אים פון פאַרלאָזן זייער הויז. „די געשרייען און זידלערייען, וואָס  
מיין מאן האַלט אין איין שייטן אָן א מאָס, קומען דאָך ארויס פון זיין אַנ-  
טוישונג אין מעגדאן, וועמען ער ליבט ביז משוגעת“ — האָט זי געוויינט  
ביטערלעך — „און איר, דער קלוגער, איידעלער, געבילדעטער, שטייט דאָך  
העכער פאר מיין אומגעבילדעטן מאַן, וועלכער מיינט גוט און וועמענס  
האַרץ איז דאָך אין דער אמתן גוט. נאָר ער קען זיך ניט באהערשן...  
ס'וועט אלץ רעכט ווערן, פאַרלאָזט ניט אונדזער הויז.“

אומזיסט זיינען געווען אויך מעגדאס ווייכע, ווארעמע רייד צו אידל-  
סאַנען, ער זאָל גוט די זאָך באטראכטן און זאָל מיט זיי בלייבן. — „כ'פיל  
אזוי ווי איר אליין אייערע בזיונות, וואָס מיין פאַטער האָט אייך אַנגעטאָן  
אין זיין כעס; און מיר טוט זייער וויי אייער צער, אייער עגמת-נפש,  
אַבער איך בעט אייך רחמים: שטראַפּט מיך ניט מיט אייער באַשלוס  
ס'הויז צו פאַרלאָזן! דאָס וועט מיר גרויסע יסורים ברענגען. כ'בין שוין  
אזוי צוגעוויינט צו אייער ליבער געזעלשאפט און אָן דעם וועל איך בלייבן  
עלבט, איינזאָם און גידערגעשלאָגן... אַ חרוב געווארן געסט וועט בלייבן  
אונדזער הויז אָן אייך. וויסט און פוסט וועט בלייבן מיין נשמה און ס'וועט  
ניט מסוגל זיין אריינצונעמען אין זיך קיין גייסטיקע פרייד און קיין פריילעך  
ליד... ס'וועט דאַרטן, אין מיין נשמה בלייבן, נאָר ס'אינציקע ליד איי-  
ערס: „דערשטיקט ס'געזאנג“ מיט דעם גאַנצן טרויער און ווייטאַג, וואָס  
איז דערין פאַראַן“ — — — האָט מעגדא געשלוכצט און פון אירע אויגן  
האַבן זיך געגאַסן טרערן.

— „ליב קינד“ — האט אידלסאָן געענטפערט — „דווקא וויל איך האַלט דיך אזוי טייער, דווקא וויל דו ביסט ביי מיר אזוי געהויבן און ליב, מוז איך אייער הויז פארלאָזן, וויל דיין פאָטערס באַנעמונג זיינען מיר שוין גוט באַקאַנט און איך בין זיכער, אז ער וועט מיר אַנטאָן גרויסע צרות, טאָ צו וואָס זאָלט איר נאָך אויך ליידן, צו מיינע גרויסע יסורים זיך צוקוקן? ווי קען איך אזוי שלעכט זיין, אייך אזא רעה צו טאָן? לאַז מיר גיין, מעגדא... און דו וועסט זיך צוגעוויינען צו מיין ליידיקן פלאַץ... פאר- טיף זיך אין דינע מוזיקאַלישע אינטערעסן, זינג און שפיל און האָב הנאה פון דיך זונענליכטיקער יוגנט... און אז וויל איז צו אייך אלעמען, וואָס איר ווערט פטור פון מיר און פון דעם ביטערן מזל, וואָס קלעפט זיך צו מיר... מעגדא טייערע, איך זע אזוי דייטלעך די אנטוישונגען און צרות, וואָס שטייען מיר נאָך פאַר...“

און ער האָט טאַקע קיין טעות ניט געהאַט.

וואָרום עטלעכע וואָכן נאָך זיין פארלאָזן בויסטמאַנס הויז און נאָך זיין אריינציען זיך אין זיין קליינעם צימערל נאָענט צו דער שול, ווו ער האָט געהאַפט עטוואָס רו צו געניסן און שטיל זיך מיט זיין ארבעט אַנצוגיין, האָט ער באקומען א בריוו פון דער רעגירונג, אז בויסטמאַן האָט צוריקגעצויגן זיין גאראַנטיע פאַר אים, און היות ער אנטזאָגט זיך פאַר אים צו זארגן און אים אויסצוהאלטן, „באערט“ זיך די רעגירונג צו וואַרענען דעם געאַכטן רעוורענד אידלסאָנען, ער זאָל באלד דאָס לאַנד פארלאָזן אין איינקלאַנג מיט די אימיגראַציע געזעצן.

אידלסאָנען איז א קעלט דורכגעגאַנגען איבערן האַרצן און א פינצ- טערניש האָט זיך צעלייגט שווער איבער די אויגן. אין זיין צעטומלטן דמיון האָט ער דערזען, ווי א ווילדע, האמעטנע חיה טאַפטשעט, שפרינגט צו צו אים מיט א ווילדן אימפעט און אַט צעטראַמפלט זי אים מיט די שווע- רע גראַבע קאַפיטעס... אָבער באלד ווידער האָט זיך זיין נשמה א ריס געטאָן צו אן אומבאַקאַנטער הויכקייט און ס'האַט זיך צעשפילט אין זיין געדאַנק א מאַדנע האַפענונג, אז א פאַרבאַרגענע האַנט וועט ארויסקומען פון וואַנען עס איז און אים ברענגען הילף, און צו זיין אייגענעם פאַרווונ- דערונג האָט ער זיך געטרייסט מיט דער דאָזיקער האַפענונג. ער האָט צו- נויפגענומען אלע קרעפטן זיינע פליכטן צו זיין געמיינדע פּינקטלעך און טריי אויסצופירן. די טעג זיינען אוועקגעפּלויגן אין זיין פאַראַנטוואַרטלע- כער ארבעט און די נעכט — אין זיינע שטילע געזאַנגען, וועלכע האָבן גע- קוואַלן פון זיין אומרויקן האַרצן און זיך אויסגעגאַסן אויפן פאַפיר אין

שטריכעלעך, פינטעלעך און קייקעלעך, וועלכע האָבן געטאַנצט פאר זיינע אויגן ווי קליינטשינקע, שיינינקע ברואימלעך, וואָס האָבן אויסגעזונגען האַר-מאַניש אין זיסע קלאַנגען ס'ליד פון זיין לעבן — ס'לעבן פון אן עלנטן, איינזאמען, פאַרלאָזענעם וואַנדערער, און האָט געפונען אין דעם א פריידיקע דערקוויקונג פאר זיין אויסגעמאַטערטער, צעשראַקענער נשמה, וועלכע האָט זיך געצאַפלט אין פחד פאר דער צוקונפט...

אין א שפעטיקער שעה ביינאכט האָט זיין גייסט פארגעניגן געפונען אין א נייעם ליד, וואָס האָט זיך אים אזוי גוט איינגעגעבן, און ער האָט עס געזונגען שטיל פאר זיך. דאָס געזאנג איז געווען וועגן דעם „לעצטן פונק פון דער שקיעה“, וואָס ווערט צעגאַנגען אין רויט פארוויינטע אויגן פונעם זינדיקן טאַג, וואָס נעמט מיט מיט זיך דעם יוגנט-מוט און די לעצטע האַר-פענונגען אויף גוטס, וואָס האָט זיך נאָר געהאַלטן אין האַרצן אזוי צערו-דערט און פארטרויערט. און ס'לידל האָט זיך געענדיקט מיט די ווערטער:

„... אַ, לעש זיך ניט אויס, מיין זונען-פונק לעצטער!

מיין טרייסט-ליד, אַ, ווער ניט פאַרלאָשן, צעשמאַלצן,

לאַז מיך ניט איבער אין פינצטערניש-פחד

פון יאוש, וואָס שטיקט און פאַרדאַרבת די נשמה,

וואָס צאַפלט צום טויט זיך עלנט, פאַרלאָזן,

אַן דיר, אַ, פונק פון טרייסט-ליד! — — —“

— „לאַזט אריין!“ — האָט עמעצער אָנגעקלאפט אין טיר. אידלסאַן האָט דערלאנגט א לייכטן ציטער און זיך געלאָזן צו דער טיר, און באלד האָט זיך צעגאַסן א פריילעכקייט איבער זיין מידן פנים. ער האָט דער-קענט דעם קול און ברייט אן עפן געטאַן די טיר. דאָס זיינען געווען מעגדא און ראַבינס.

— „שאַ... מיר זיינען געקומען זיך געזעגענען מיט אייך, טייערער פריינד, נאָך אין היינטיקער נאַכט אנטלויפן מיר. ווהיין? מיר ווייסן אליין ניט... אָבער ווו מיר וועלן זיין, וועלן מיר אייך אין זינען האַלטן און מיר וועלן אייך לאָזן וויסן פון אונדז. איר וועט דאָך אונדז אויך ניט פאַרגעסן. מיר וועלן דאָך אייביק בלייבן טרייע, איבערגעגעבענע פריינד — האַ?“

ער האָט פון זיי זיינע אויגן ניט אראָפגענומען. מעגדא האָט זיך דער-נענטערט צו אידלסאַנען און געבעטן:



— „צוויי זאכן פארלאנג איך מיט צונעמען מיט זיך: אייער ליד „דערשטיקט ס'געזאנג" און אייער מחילה פאר אייערע ליידן, פאר וועלכע איך פיל זיך אזוי שולדיק...“

— „מעגדא, אפשר קענסטו זיך באשליסן צו בלייבן ביי דינע על-טערן“, — האט ער זי איבערגעשלאגן — „מעגדא, דיין מוטער וועט עס ניט לייכט אריבערטראגן, און דער פאטער האט דיר דאך אויך ליב מיטן גאנצן הארצן, אפשר קענסטו פארט ביי זיך פועלן צו בלייבן מיט זיי?“

— „אוי, איך קען ניט, איך קען ניט“ — האט מעגדא געזאגט — „כ'האב שוין געפרוהט, כ'האב מיך שוין באַמיט צו לייזן און בלייבן גלייכגילטיק צו אלע צאָנקערייען, געשרייען און געפילדערס פון מיין פאטער. כ'האב באשלאָסן צו פארשווייגן און טראָגן שטיל אלע זיינע תביעות, וואס טוען אזוי וויי, אלע זיינע שטרענגע פארבאָטן און גזירות, אז איך מוז זיצן פאר-שפארט אין דער שטייג פון הויז, אז איך טאָר זיך ניט זען מיט מייער ליבסטע פריינד. אויף מייער טענות, אז ס'גייט מיר אויס דאָס האַרץ צו זיין אין זייער געזעלשאַפט — האַט ער בלויז געשרייען:

— „אויף וועלכע כפרות דארפסטו געזעלשאַפט און פריינד? מיין גע-זעלשאַפט דארף און מוז דיר צופרידנשטעלן!...“ און ער האַט געהאלטן אין קאָמאָנדעווען, אז קיינמאַל וועל איך קיין בעסערן און טייערערן חבר אין דער וועלט ניט קריגן...

— „מעגדא טייערע“ — האַט אידלסאָן שטיל גערעדט — „אַט ווי לעכערלעך די דאָזיקע דיבורים זאָלן ניט זיין, קומען זיי דאָך ארויס פון דער טיפעניש פון א טרייען פאָטערס האַרצן, נאָך זיין באַגריף און נאָך זיינע געפילן...“

— „ס'קען זיין, אז ס'איז אזוי“ — האַט מעגדא געכליפּעט — „אַבער כ'קען שוין מער ניט אריבערטראָגן מיין בענקשאַפט און פארלאַנגען צו די ליבע נפשות, וועלכע זיינען מיר טייערער פון אלץ אין דער וועלט און וועלכע ער האַט אזוי פיינט און וואס אזוי ווי א שרעקנס-גלאַק הערט ער קיינמאַל ניט אויף צו דונערן אויף זיי מיט אלערליי באַליידיקונגען. ניין, איך קען ניט און וועל ניט בלייבן אין דערהיים. מיר אנטלויפן. דער אויטאָ ווארט אויף אונדז אין דרויסן.“

— „אזוי?“ — האַט אידלסאָן געזאָגט מיט א פינצטערער מינע, און שווער זיפצנדיק איז ער פלוצלונג אַלט און שוואַך געוואָרן. — „אזוי? הייסט עס, אז איר קענט ביידע אייער באשלוס ניט ענדערן. ניט אומזיסט האַט מיין האַרץ מיר אזוי גענאָגט די עטלעכע לעצטע טעג און איך האָב



מיך געשטיקט אין טריבע און רולאָזע מחשבות... ניט אומזיסט האָבן זיך אין מיין צעשמעטערטן הארצן געפלאַכטן און געוועבט געדאַנקען פון שרעק און פארצווייפלונג...

און אריינקונדיק אין מעגדאס פארוויינטע אויגן האָט ער ווייטער, ווי פון א טיפן שלאָף גערעדט, דערלאנגענדיק דערביי מעגדאן זיין לעצט פארפאַסטן ליד:

— „יע, איצט פארשטיי איך, פארוואָס מיין געמיט האָט אין מיר אזוי שטאַרק געקלאָגט. ווייל איך פארליר די לעצטע טרייסט אין לעבן. אָט איז די פרוכט פון מיין טרויער און צער, וואָס איז ווי פון זיך אליין אויס־געגאַסן אויפן פאַפיר. איצט פארשטיי איך, אז אייער פארלאָזן מיך האָט עס מיין נשמה אזוי צעטרייסלט און מיך אזוי אומגליקלעך געמאַכט. נאָט, זעט...“

מעגדאן איז דורכגעגאַנגען דאָס ליד מיט פארוויינטע אויגן.

— „ס'איז מיר אזוי פיינלעך, וואָס אין אילעניש איז אונדז אוממעגלעך צו הערן אייך זינגען דאָס ליד, וואָס איז אזוי ווונדערבאר איינגעשטעלט, אי די שטאַרקייט פון די ווערטער, אי די הערלעכקייט פון די נאָטן און די פייניקייט פון ריטם, אָבער לאַמיר האָפן, אז מיר וועלן אייך נאָך א סך מאָל הערן.“

א סך האָט זי נאָך געהאַט צו זאָגן, נאָר אירע ווערטער זיינען דער־טרונקען געווארן אין אירע טרערן ביים געזעגענען זיך. און אז די צוויי געליבטע פערזאָנען האָבן זיך ארויסגעריסן פונעם צימער, האָט אידלסאָן זיי באגלייט מיט זיינע טרערנדיקע אויגן, שאַקלענדיק זיין קאַפּ מיט פארצווייפלונג און זיפצנדיק טרויעריק:

— — — „לאַז מיך ניט איבער אין פינצטערניש־פחד פון יאוש, וואָס שטיקט און פאַרדאַרבט די נשמה, וואָס צאַפלט צום טויט זיך עלנט, פארלאָזן, און דיר, אַ פונק פון טרייסט־ליד...“

— — — „די ברייטע וועלט איז פאר מיר ענג“ — האָט אידלסאָן גע־שריבן צו זיין ווייב און קינדער — „צו מיין גרויסן צער שטיי איך ווייטער א צעטומלטער, אן אנטוישטער און דערשלאָגענער פאר א נייער גזרה ארויסגעטריבן צו ווערן פונעם לאַנד, וווּ מיט א קורצער צייט צוריק האָב

איך געהאט אזעלכע גוטע האַפענונגען פאר אייך א זיכערע נעסט צו בויען, וווּ מיר וואַלטן אלע צוזאמען אין שטילער רויקייט געקענט באַטראכטן, וואָס פאר א גליק עס איז פטור צו ווערן פון וואַלונג, פון עלנט און איינ-זאמקייט.

נאָר אז איך האָב נאָך ניט באוויזן אַנצווארעמען זיך מיט דער דאָזי-קער האַפענונג, איז געקומען די קאַלטע ווירקלעכקייט און האָט מיר א לאנ-גע צונג ארויסגעשטעלט, ווי מען זאָגט דאָ אין ענגליש: „ס'איז א ווייטער שופ צווישן בעכער און לופ...“ ס'איז פון מיר אוועקגערויבט געווארן דאָס רעכט אין דעם לאַנד צו פארבלייבן און אין א פאָר חדשים ארום מוז איך עס פארלאָזן. איר קענט זיך געוויס פאַרשטעלן מיין צער און צאַרן, זוכנדיק אומזיסט אַן ענטפער אויף מיין שטענדיקער פראגע: „וואוהין?...“ נאָר נאָך גרעסער איז מיין ווייטאַג און עגמת-נפש, ווען איך דערלאנג נאָר א טראַכט: וואס וועט ווערן פון אייך, טייערע, איך בין צעדולט און אלע גלידער אין מיר ציטערן פון אויפּרעגונג און פחד. מיין ליבע צו אייך איז קיינמאָל אזוי שטאַרק ניט געווען ווי איצט און מיין הארץ איז קיינמאָל ניט געווען אזוי פארשמאַכט פון מעכטיקער בענקשאפט צו אייך ווי איצט! שטאַרק האָב איך אויף אייך רחמנות, וואָס אייערע נפשות זיינען אזוי פעסט צוגעבונדן צו אזא שלים-מזל, ווי איך בין... ווי זאָגט זיך עפעס דאַרטן אין אַן אלטן לידל? — „דער טאַג איז פארליבט אינעם נאַכטיקן חושך, פריי-לינג איז פארליבט אינעם ווינטער, דאָס לעבן איז אין טויט פארליבט“; און איר — איר האָט מיך ליב!...“ נאָך אלע מי און שווערער ארבעט און גרויסע שטרעבונגען אייער לעבן אויף א געזונטן באַזיס צו בויען בין איך געבליבן א צעבראַכן צווייגל און מיין צוקונפט — א ציבעלע ניט ווערט! ס'זיינען דאָ אזוי פיל סיבות, וועלכע שרעקן מיך פאר דער נאָענטער מורא-דיקער צוקונפט!

\* \* \*

נאָך צוויי פלענער, וואָס האָבן אים געגעבן עפעס א ביסל רו און טרייסט אין זיינע שלאַפלאַזע נעכט און רולאזע טעג, זיינען אידלאָסאָנען גע-בליבן אין זיין מחשבה: ערשטנס: זיך פרווון איינבעטן ביים „מאָדזשיס-טרעיט“, ער זאָל אויספועלן, מען זאָל אַפלייגן די גזירה פון ארויסגעשיקט צו ווערן אויף עטלעכע חדשים, און פאר דער צייט וועט ער געוויס אן אַנ-דער שטעלע באַקומען. ער קען דעם דאָזיקן „מאָדזשיסטרעיט“, אַן איידעלער, גוטמוטיקער, קלוגער מענטש, וועלכער האָט אים עטלעכע

מאָל א זייער פריינדלעכן פנים באוויזן און איז גוט גענויגט געווען צו אים אין דער צייט, ווען ער האָט זיך מיט אים צוזאמענגעטראָפן אויף עפעס א גרויסער שמחה און איז שטאַרק נתפעל געוואָרן פון זיין ווונדערבארער שטימע. אידלסאָן איז זיכער געווען, אז אויב ס'איז נאָך דאָ א מעגלעכקייט אים צו העלפן, וועט דער „מאָדזשיסטרעיט“ עס געוויס טאָן.

און דער צווייטער פּלאַן: זיין אייגענעם כבוד אָן א זייט אוועקצווארפן און פּרובירן זיך איינבעטן ביי בויסטמאַנען, ער זאָל אים נאָר אויסהערן, ער זאָל זיך נאָר לאָזן דערקלערן, ווי אומשולדיק און ערלעך ער איז קעגן אים און ווי גרויס עס איז זיין פּאַרלאַנג מיט אים שלום צו מאַכן, ניט קוקנדיק אויף דעם וואָס ס'איז אים, דעם שטאַלצן אידלסאָנען, אזוי שווער און ביטער געווען זיך צו באשליסן אויף דער דאָזיקער מיאוסער קריכעריי... אָבער וואָס טוט ניט א מענטש פאר זיין לעבן און פארן לעבן פון זיין געליבטער פּאַמיליע? — — —

\* \* \*

העפלעך און בכבודיק איז אידלסאָן אנטפּאַנגען געווארן דורכן „מאָדזשיסטרעיט“, וועלכער איז געזעסן אין זיין ביוראָ ביי א גרויסן שרייבטיש, לעבן וועלכן ס'איז געזעסן נאָך א באַאַמטער — א געזונטער, דיקער, מיטליאַריקער מענטש, מיט א טונקעלן שטאַרקן פנים און גראַלעכע אויגן, וואָס שיטן גאוהדיקע בייזקייט, אויסגעמישט מיט צינישן שמייכל.

— „כ'האַב די ערע אייך פּאַרצושטעלן מיין פריינד, ראבאי אידלסאָן“ — האָט זיך דער „מאָדזשיסטרעיט“ געווענדט צום באאַמטן; און צום רעווענדט האָט ער זיך א קער געטאָן און געזאָגט:

— „און דאָס איז דער נייער „מאָדזשיסטרעיט“. איר האָט דאָך געוויס געהערט, אז דורך א פּלוצלונגדיקן באַפעל בין איך גערופן אריבערצוגיין אין אן אנדער אָרט.“

— „א שלעכטער בייט“ — — — האָט אידלסאָן א טראַכט געטאָן שטייענדיק צעטומלט, שווייגנדיק אין פּאַרלעגנהייט און אַנקוקנדיק דעם „מאָדזשיסטרעיט“ מיט ברייט געעפנטע אויגן, וועלכע האָבן אויסגעדריקט שטוינען און שרעק.

— „זעסט אויס אזוי אומעטיק, מיין פריינד!“ — האָט דער אוועקגייער ענדיקער „מאָדזשיסטרעיט“ געזאָגט.

— „מסתמא שרעקט זיך דער ראבאי פאר די „נאַציס“ — האָט דער נייער באַאַמטער געפרוווט זיך וויצלען.

ס'האט אידלסאגען א ברען געטאן די דאזיקע אומגעלומפערטע בא-  
ליידיקונג און דאס האט אים פון זיין פארחלומטקייט אייפגעוועקט. מיט  
א ציטער האט ער זיך אויפן שטול אראפגעלאזן און א וויילע קיין לשון נים  
געפונען, נאָר באלד האט ער מוט געקראָגן:

— „ניין, מיין הער, אנטשולדיקט“ — האט ער געענטפערט אין א  
דייטלעכן ענגליש מיט אן אויסלענדישן אקצענט — „אלס גלויביקער ייד  
האָב איך קיין מורא נישט פאר אונדזערע שונאים. מסתמא האט איר דאָך  
געלערנט די ביבל, און דאָרט זאָגט זיך: „אזוי זאָגט גאָט, וואָס גיט זונענ-  
ליכט בייטאָג און רעגולירט די לבנה און שטערן, אויב די זון, שטערן און  
לבנה וועלן אָפגעטאָן ווערן, דאן וועט ס'פאָלק ישראל אויפהערן צו עקסיס-  
טירן...“ און מיר גלייבן זיכער, אז קיין נאַצי-מעסער וועט אויף אונדז  
קיין שליטה נישט האָבן און אונדז וועט אויך נישט שאַטן זייער ביזע גיפט,  
וואָס איז ליידער, אריינגעדורנגען אין די הערצער אי פון אָפגענע פיינד,  
אי פון פארשטעלטע.“

— „יע, געוויס“ — האט זיך אריינגעמישט דער אלטער „מאָדזשיס-  
טרעיט“ מיט אן ערנסטער מינע — „איך גלייב טאָקע אויך אין די נביאים  
און אויך אין דער וועלטלעכער דעמאָקראטיע.“

— „דעמאָקראטיע?“ — האט אידלסאָן געענטפערט מיט א שוואַכן  
שמייכל — „אין אמתן גערעדט האָב איך איצטער אין דעמאָקראטיע קיין  
אמונה נישט. פאר אונדז יידן האט זי געוויס א האַנט אין קאלטן וואסער  
נישט אריינגעטאָן. באטראַכט נאָר דעם נידעריקן מצב פון די יידן אין דער  
גאנצער וועלט און אויך אין אזא דעמאָקראטישן לאַנד ווי דאָ געפינען די  
פירערס גאָר נישט פאר נייטיק צו שאַפן א געזעץ צו פארבאָטן די שענדלעכ-  
סטע בלבולים, וואָס ווערן טאָג-טעגלעך געשאַטן דורך די בייזע נאַציס  
אויף אונדז, יידן, וועלכע האָבן דאָס רעכט דאָ צו לעבן נישט ווייניקער ווי  
אנדערע גרופעס פון דער באַפעלקערונג.“

— „מיינסטו, אז די יידן דארפן האָבן דאָ די זעלבע רעכט ווי די אפ-  
ריקאנער?“ — האט דער נייער באַאמטער ארויסגערעדט.

— „געוויס“ — האט אידלסאָן געענטפערט — „נישט לאַנג האָב איך  
געשטודירט דרום-אפריקאנער היסטאָריע און כ'האָב געפונען, אז צווישן  
די ערשטע האַלענדער, וואָס זיינען קיין אפריקע געקומען, וואָס זיינען דאָך  
די יסודות פונעם אפריקאנער פאָלק, זיינען שוין געווען יידן פאראַנט-  
וואָרטלעך פאר גוטער ארבעט אין העלפן אויסבויען דאָס לאַנד, און אפילו  
אין „קאָמער פון די זיבעצן“, דאָס הייסט אין דעם ערשטן פאָלקס-ראַטהויו,

האָבן זיך שוין יידן באטייליקט און מיטגעהאלפן די געזעצן פון לאנד צו שאפן און ס'לאַנד צו אנטוויקלען. און איצטער קומען פינצטערע נפשות און שרייען, אז יידן זיינען דאָ פרעמדע און מוזן פון דאנען ארויסגעטריבן ווערן — — —

— „זיי, די „נאַציס“ וואָס דו רופסט, טענהן דאָך, אז זיי זיינען גוטע קריסטן און גלענצנדע אפריקאנער, טאָ ווי קענסטו זיי באליידיקן?“ — האָט דער נייער באאמטער כּיטרע געשמייכלט.

— „אַ, מיין הער, ס'איז אזוי לעכערלעך. אפילו א קינד ווייס, אז זיי זיינען ניט קיין גוטע קריסטן און ניט קיין געטרייע אפריקאנער. זיי צע-ברעכן דאָך די „צען געבאָט“ צען מאָל א טאָג און זיי זיינען דאָך טרייע דינער פון די דייטשע נאַציס, וועלכע שרייען אָפן, אז די ביבל מוז פאר-ברענט ווערן און די אלטע פארשימלטע געטשקע „וואַטאָן“ מוז צוריק אנערקענט ווערן אלס זייער גאָט. און טרייע אפריקאנער קענען זיי דאָך געוויס ניט זיין, ווייל די דייטשע נאַציס באליידיקן דאָך די אפריקאנער מיט אזלעכע שמוציקע רכילות...“

— „די אמתע צרה איז“ — האָט דער נייער באאָמטער א ביסל ווייכער געענטפערט, — „וואָס א סך יידן זיינען קאָמוניסטן און דאָס גיט שטאָף צו ריידן, כאַטש פיל פון אונדז האַלטן ווייניק פון אַט די בלבולים.“

— „דאָס זיינען פאלשע בלבולים“ — האָט זיך דער אלטער „מאד-זשיסטרעיס“ אריינגעמישט, דערביי ארויסגעמענדיק א בלעטל פון זיין קע-שענע — „אַט, למשל, באשולדיקט איין בלעטל די יידן, אז זיי זיינען קאָ-מוניסטן, און די צווייטע בלעטל, — אז זיי זיינען אלע גרויסע קאפיטאליסטן, וועלכע זויגן אויס ס'בלוט פון די ארבעטער... נו, אויב די צוויי סתירות-דיקע בלעטלעך, וואָס דערוועקן בלויז עקל, זיינען ניט געשריבן דורך מטורפים, ווייס איך ניט וואָס צו זאָגן.“

— „אויף דעם לעצטן שקר בין איך א לעבעדיקער עדות, מיינע הערן“ — האָט אידלסאָן שטיל געזאָגט — „כ'פארזיכער איך ביי מיין לעבן, אז ס'איז ניטאָ קיין גרעסערער, עלנטערער און מער צעבראָכענער אַרעמאן, ווי איך בין... יע, א דערשלאַגענער אביון, וואָס ווערט פונעם לאַנד ארויסגעטריבן צוליב זיין יידישקייט.“

ווען די צוויי באאָמטע האָבן אידלסאָנען באַטראַכט פון קאָפּ ביז די פיס, האָט ער געזאָגט:

„דעם אמת גערעדט, בין איך טאָקע געקומען אהער אַט וועגן דער דאָזיקער גזירה מיך ארויסצושיקן פון לאַנד און איך האָב אייך געוואַלט



בעטן, אפשר קען מען געפינען א מיטל די גזירה אפצוהאלטן נאך עטלעכע חדשים, ביז כ'ועל געפינען א נייע שטעלע?"

— „פארשטייט זיך, אז דער ענין געהערט פון איצטער און צום נייעם „מאדזשיסטרעיט“ — האָט דער אלטער באַמערקט.

— „און צו מיין באַדויערן קען איך אויך ניט העלפן אין דער זאך“ — האָט דער נייער „מאדזשיסטרעיט“ געזאָגט — „ווייל קוים איז די גזירה ארויסגעגעבן פון הויפט־ביראָ און דאָקומענטן זיינען שוין אהער אָנגע־קומען, איז פארפאלן, איבערהויפט ביי די איצטיקע צייטן, ווען פארשיידע־נע עלעמענטן רוען און אַקערן און זוכן מיט ליכט חטאים אַנטקעגן דער רעגירונג, אז זי איז גוט גענויגט צו יידן און דערמיט ס'פאַלק אַנטקעגן דער רעגירונג אויפצוהעצן! ...“

— „א, פון דאָנען וועל איך שוין קיין ישועות און נחמות ניט דער־ווארטן“ — האָט אידלסאָן געטראַכט, ער איז בלייך ווי א טוך געווארן און זיינע פארטריקנטע ליפן האָבן נערוועיש געצוקט — „בלייב איך, הייסט עס, ביים צווייטן פלאַן: צו גיין זיך מיאוס מאַכן בעטלען רחמים ביי בויסט־מאַנען ... נו, כ'ועל עס טאָן. יע, נאָך דאָס איינציקע וועל איך פרוּבירן און א סוף ...“

\* \* \*

ער האָט ניט לאנג פארצויגן די זאך, ווען ער האָט אָנגעקלאַפט אין בויסטמאַנס טיר, האָט זי זיך געעפנט דורך א שוואַרצער דינסט, וועלכע האָט אים געזאָגט, אז קיינער איז אין הויז נישטאָ. די באלעבאַסטע מיט די קינדער זיינען אוועקגעפאַרן אויף אייניקע טעג און דער באַס דארף אהיים קומען אין א האַלב שעה שפעטער.

— „איר קענט אריינקומען אין זאָל און דאָרטן וואָרטן א וויילע. איך גיי אוועק, ווייל כ'האַב שוין מיין אַרבעט געענדיקט פאר היינט.“

א פאַר מינוטן שפעטער האָט אידלסאָן געהערט טריט פון עטלעכע מענטשן, וועלכע זיינען אריינגעקומען דורך דער הינטער־טיר פון הויף אין הויז אריין. ער האָט געהערט א גערויש פון ריגל און שלאָס און באלד האָבן זיך דערטראָגן פון הינטערשטן צימער געשפרעכען, געלעכטער, קלאַ־פעריי און עפעס טומלדיקע באוועגונגען.

וויסנדיק אז די פאַמיליע איז אין הויז נישטאָ, האָט ער זיך געטראַכט: דאָס זיינען געוויס גנבים. ער האָט זיך אויפגעהויבן פאַמעלעך, איז גע־גאַנגען אויף די שפיץ־פינגער צום הינטערשטן צימער צו, און האָט האַסטיק



דערלאנגט א שטויס די טיר, וואָס האָט זיך געעפנט מיט גרויס ליאַרעם, באווייזנדיק נאָר א בליק צו וואַרפן אויף דער סצענע אינעם צימער, איז ער אָפגעשפרונגען אויף צוריק, א פארציטערטער, ווי געביסן פון שלאַנגען.

פאר זיינע אויגן איז געשטאַנען בויסטמאַן לוסטיק, לעבעדיק, מטורפֿ-דיק צעהוליעט — האלב ארומגענומען, דריקנדיק און טוליענדיק צו זיך עפעס אן אומבאקאנטע דיקע, אויסגעפורערטע, אָפגעפאַרבענע, האלב-נאַקעטע יונגע ווייבל ...

— „וויי ... וויי מיר ... אנטשולדיקט“ — האָט זיך אידלסאַן געבעטן רחמים אין פארלענגנהייט און אין שרעק.

נאָר בויסטמאַן איז אויפגעשפרונגען ווי א צעכושעוועטע הונגעריקע חיה און האָט געשריען מיטן גאַנצן כח:

— „דו בלעדי שוויין דו! ... שמוציקער שנאַרער! ... דיר איז נאָך, ווייזט אויס, ווייניק, וואָס דו האָסט פון מיר אוועקגערייבט מיין מעגדאן און האָסט זי באגראָבן לעבעדיקערהייט, אין די הענט פון מיין שונא זי אריינגעשליידערט, אז דו קומסט נאָך מיין הויז אויסצושפּיאַנירן און לויפסט מיר נאָך יעדן שריט און טריט ווי א בלוטיקער שפיאַן! ... ווי א הונט דערווערג איך דיך, מנוול איינער!“

## 11

אויף דער אלגעמיינער פארזאמלונג, וואָס בויסטמאַן האָט צוזאַמענגע-רופן זיך צו באראטן וועגן אייניקע דרינגענדיקע ענינים פון קאַנגרעגישן, האָט ער שוין פאר איין גאַנג אויך פאַרגעשלאָגן, מען זאָל אידלסאַנען אראָפּוואַרפן פון זיין שטעלע און מען זאָל ברענגען אן אַנדער רעוורענד-טעמים האָט ער געהאט א סך: אידלסאַן איז א בעל מחלוקות, א רכילות-טרייבער און שטעקט זיין נאָז אין זיינע באלעבאטימס געשעפטן, נישטאַ אויף דער וועלט אזא אינטריגאַנט, אזא פלאַטקע-מאַכער, וואָס העצט מענער קעגן פרויען און פרויען קעגן מענער און פאראורזאכט שנאה צווישן עלטערן און קינדער ...

— „איר ווייסט דאָך, מיינע פריינד“, — האָט בויסטמאַן געברומט, — אז פון מיין הויז האָב איך אים ארויסגעטריבן נאָר צוליב דעם, וואס ער האָט זיך אוועקגעשטעלט ווי א שטן המשחית צווישן מיר מיט מיין פאמיליע, פאַרשטייט איר מיך? ... אז איך זאָג אייך, מען טאָר אים ניט אריינלאָזן אין א הויז, ווו ס'זיינען דאָ ווייבער! ... א באנדיט זאָג איך אייך, איז ער

צווישן וויבער, הע־הע־הע... כ'האָב מיך אַרומגעקוקט און דערזען. אַז ס'איז ניט פּריילעך, וויבער זיינען אין זיך קעגנוואַרט פשוט אין סכּנות... ניט אלץ קען איך אייך אפן דערציילן, פאַרשטייט איר מיך? ... אָבער ס'זיינען דאָ א סך מיאוסע זאַכן, איר קענט זיך אויף מיר פאַרלאָזן, אַז ניט אומזיסט האָב איך אים פון מיין הויז אַרויסגעטריבן. איר וויסט דאָך, ווי ס'שטייט אין סידור: „יהיו לרצון צורי וגואלי“... דאָס הייסט: ער האָט דעם ווילן צו האָבן א צורה פון א גויעלע... און איך פאַרזיכער אייך, אַז א צורה פון א גויעלע האָט אונדזער רעוורענד טאַקע ניט פיינט, הע־הע־הע... כ'האָב מיט מיינע אויגן אליין געזען, דורכן פענצטער, אין זיין צימער, טאַקע א צורה פון א גויעלע, הע־הע־הע... .

— „הי־הי־הי“ — האָבן א סך פון עולם געלאַכט פון בויסטמאַנס ווערטל „א צורה פון א גויעלע“, הנאה האָבנדיק פון זיינע גראַבע שקרים און רכילות, וועלכע האָבן געווירקט אויף זיינע נאַכפאַלגער באלד איינ-צושטימען צו אַנטזאָגן רעוורענד אידלסאַנען פון זיין שטעלע און פאַרטיק. נאָר עטלעכע שטימען פון פּראָטעסט האָבן זיך אויף דער פאַרזאַמלונג געהערט אַנטקעגן דעם דאָזיקן סקאַנדאַליעזן באשלוס פון דעם ווילדן המון, איבערהויפט האָט מאַקס ריגלס קול אַרויסגעקלונגען:

— „ווי אזוי קענט איר עס ביי זיך פּועלן אַזאַ מיאוסע עוולה אַפּצוטאָן? — האָט ער פאַרביטערט גערעדט— ווי קענט איר, אלס קינדער פון א יושר־דיקן פּאָלק, פאַרשווייגן אַזאַ אומדערטרעגלעכע האַנדלונג? און ווי קענט איר עס דערלאָזן אַזאַ משונהדיקן צושטאַנד, אַז איין מענטש זאָל פירן א גאַנצן קהל פאַר דער נאַז? זעט, אייער גבאי איז דאָך אין דעם דאָזיקן ענין אי דער רויבער אי דער יורש, אי דער קלעגער אי דער שלעגער, דער ריכטער און תּליון צוזאַמען!...“ „פּוי, ס'פאַסט גאָר ניט פאַר יידן אַזאַ אויפּפיר! אויב אונדזער רעוורענד האָט געזינדיקט, זאָל מען אים אהער רופן און אים די מעגלעכקייט געבן זיך ריין צו וואַשן, לאַמיר זיין די גע־רעכטע. אפּשר וועט עס אים געלינגען אויפצוווּיחן, אַז אלץ, וואָס מען האָט אויף אים געבולן אונטער די אויגן, איז א געמיינער ליגן. אויב דאָס וועט זיך אים ניט איינגעבן, דאַן וועט איר שטראַפּן, אָבער בשום אופן טאַרן מיר זיך ניט אויפּפירן הפּקרדיק, האַרצלאַז, צו באַרויבן אַזאַ אַביון, ווי רעוורענד אידלסאַן, מיט די נפשות פון זיין ארעמער אומשולדיקער פאַמיליע און טראַגן אַזאַ שווערע פאַראַנטוואָרטלעכקייט אויף אונדזער געוויסן.“

נאָר די דאָזיקע ערלעכע טענות פון דער גערעכטער מינדערהייט האָבן אויף דער אומגע־רעכטער מערהייט קיין ווירקונג ניט געהאַט.

\* \* \*

„... ווי זאל איך עס אריבערטראַגן?“ — האָט אידלסאַן געהאלטן אין איין טראַכטן, ווען ער האָט פון קאַנגרעגיישן באַקומען דעם בריוו, אז מיט אַ חודש שפּעטער מוז ער זיך פּלאַץ איבערגעבן דעם נייעם רעווענד... — „אזעלכע צרות און בזיונות זיינען מיר באַפאַלן.“

\* \* \*

„— — — וואָס פאַר אַ שפּע פּרילינג-בלומען!“ — האָט רעווענד אידלסאַן צו זיך אליין גערעדט, אַרויסגייענדיק פון זיך צימער ערב ראש-השנה אין דער פּרי און אַרויפגייענדיק אויף די טרעפּלעך פון שול — „זע, דער פּרילינג האָט זיך ערשט פּונאַנדערגעבליט, אָבער אין מיין האַרצן האָט זיך דער אומעטיקער, חושכדיקער האַרבסט אַויסגעשפּרייט... איך האָב דאָך אזוי האַלט געהאַט די פּרילינגס-בלימלעך און כ'האַב זיך תמיד געקוויקט מיט די לינדע און וואַרעמע ווינטלעך, מיט די מילדע זונענשטראַלן פונעם פּרילינג, וועלכע האָבן אלע מאָל אין מיר דערוועקט די געפילן פון פּרייד און יוגנט... טאָ וואָס איז עפּעס אויף מיר אַרויפגעשפּרונגען אזא מאַדנע אַלטקייט, אזא שרעק און אזא קאַלטקייט?!... וואָס פאַר אַ דיכ-טער האָט עס געזאַגט, אז די יוגנט לעבט אייביק נאָר אין דער דיכטונג. ביי מיר אָבער איז דאָך שוין אפילו קיין קליין שאַטנדל פון יוגנט און יוגנט-פּרייד ניט געבליבן, און דאָך רייסט זיך אין מיר נאָך עפּעס אזוי שטאַרק צו הויכער דיכטונג, וואָס וואַלט קענען אַויסדריקן מיין נשמה, וועלכע צאַפּלט זיך אין אומאַויסדריקלעכע יסורים, אין אזא שווערן טרויער איבערן לעבן, וואָס האָט גאָר קיין ווערדע ניט...“

— „לעבן?“ — האָט ער געמורמלט, פאַרקרימענדיק די ליפּן, אַרייַן-גייענדיק אין שול לאַנגזאַם און הינטער זיך די טיר צושליסנדיק.

— „הם... לעבן איז עס?... פייך און צרות, חרפה, יסורים, באַליי-דיקונגען, רעכטלאַזיקייט... לעבן!... צעבראַכענע, צערונגענע האַפּע-נונגען, פאַרניכטעטע שטרעבונגען... רשעות און נגישות פון באַנדיטן, ווע-מען עס געלינגט תמיד אַויסצופירן, וואָס זיי באַגערן, וואָס האָבן אלע רעכט צו שעכטן, און אונטער זייערע שמוציקע פיס צעטרעטן זיי די ריינע, גוטע נשמות, וועלכע רייסן זיך צו גערעכטיקייט, צו אמת, גוטסקייט, ריינלעכ-קייט און הערלעכקייט!...“

— „אוי, וויי, לעבן?!“ — האָט ער פארביטערט געברומט, און האָט דערביי ארויסגענומען א שטריקל פון קעשענע, אויסגעבונדן אין דעם א שליף און איז ארויפגעקראַכן אויף א שטול אונטער דעם קופערנעם הענג-לייכטער — „אוי, וויי, לעבן?! ברענענדיקע שמערצן, ציטערניש, פלאַ-טערניש, שרעק, רדיפות און גירושים!...“

... ארויפקריכנדיק אויפן פענצטער האָט זיך אידלסאַן אָנגעהאלטן מיט דער האנט אָן דעם קאַרניו, ער האָט אָנגעבונדן דאס שטריקל אָן דעם שווערן הענג-לייכטער און געלאָזן דעם שליף פונעם שטריקל הענגען אין דער לופטן, אונטערן לייכטער. פלוצלונג האָט ער זיך פונאנדערגעזונגען אויפן העכסטן קול, וואָס האָט זיך צעגאַסן אזוי מעכטיק און זיך צעקלונגען איבער דער שול און האָט זיך ארויסגעטראָגן אין דרויסן ווייט-ווייט, ארום און ארום :

“... מיין אַרעמינקער — וואָס ווארטסטו נאָך אומזיסט דאָ, וואָס זוכט דיין בליק דאָ? גישטאַ קיין זאך פאר דיר ... עס גענעצט וויסטקייט. דער בליק דער פריילעכער פארשוונדן.... פארשטומט די ליבלעך וויכע ליפן ... דערשטיקט ס'געזאנג!”

אידלסאַן האָט הויך אויפגעהויבן זיינע אויגן און באַלד האָט ער זיי צוגעמאַכט, ווי פארטיפט אין א תפילה ... ער האָט אריינגעשטעקט זיין קאַפּ אינעם שליף פונעם שטריקל, דערלאנגט זיך א טרייסל ... און מיט אימפעט א שפּרונג געטאַן פונעם פענצטער אין דער לופט אריין ...

\* \* \*

... דער המון האָט די טיר צעבראַכן, זיך אין שול אריינגעשפּאַרט און מיט שרעק געקוקט אויף דעם רעוורענד אידלסאַן, וועלכער איז גע-האנגען אונטערן קופערנעם הענגלייכטער, זיין פנים האָרט ווי שטיק, בא-דעקט מיט פארגליווערטער בלויער גרוילקייט און גרויסע אָפענע אויגן האָבן געשפּריצט מיט שטומער שווארצער אימה, מיט שרעקלעכן רוגזה פּראַטעסט, מיט גוואלדיקער צאָרן-קללה. און איינער פון המון האָט שטי-לערהייט פארויזכערט זיך פריינד, אז ער האָט דייטלעך געהערט די לעצטע ווערטער פונעם געהאַנגענעם, ווערטער וועלכע ער וועט קיינמאַל ניט פאַר-געסן ... די ווערטער זיינען געווען :

„דערשטיקט ס'געזאנג“ — — —

# זאַמקע פּלאַקן

(דער ציילונג)

1

ווי צוויי טראַפנס וואַסער...

נייגעריק און פאַרשנדיק האָט די אפריקאנער ווינטער־זון פון הינטער א הויכן באַרג אָנגעקוקט דאָס שטעטל בורינגטאָן, וואָס ליגט צעוואָרפן אויף א פאַר מייל אין רחבותדיקן טאַל. א קאלטער ווינט האָט וואַיענדיק זיך דורכגעטראָגן אין דער לופט איבער די ציפּרעסן און הויכע עקאַליפּטוס־ביימער, וואָס שטייען אויף ביידע זייטן פונעם שמאַלן געסל ביים אריינפאַר אין שטעטל. די ביימער האָבן זיך נידעריק געבויגן אונטער דער אַטאַקע פונעם קאפּריזנעם ווינט אָבער באלד האָבן זיי זיך ווידער אויסגעגלייכט און צוריק שטאַלץ אויפגעהויבן די קעפּ.

אויף א ווינקל פונעם געסל האָט זיך באוויזן אן אלטער נעגער, אינגע־קאַרטשעט, באהאנגען מיט אן אלטער צעפלאטערטער קאַלדרע, וואָס אונטער איר האָבן זיך ארויסגעזען הענגענדיקע שטיקער לופעטעס פון די צעריסענע הויזן מיט אויסגעדאַרטע דינע פיס, אריינגעשטעקט אין אלטע כאַדאַקעס, פון וואנען עס האָבן ארויסגעקוקט מבוזהדיק די פינגער. אויפן טיף איינגעבויגענעם רוקן האָט דער אלטער געטראָגן א שווערן פאַק וועש, איינגעוויקלט אין א וויסן לילעך, אין האנט האָט ער געהאלטן א לאנגן שטעקן מיט א דיקן קאַפּ און אין מויל ביי אים האָט געשטעקט א צעבראַכענע פיפּ־קע. ער האָט זיך געשלעפט טריט ביי טריט און נאָך אים איז נאָכגעגאַנגען א יונג נעגערל, א יאָר זיבן אלט, באַרוועס, האלב נאַקעט, ס'פנים געל און די האַר אויפן קעפל — גלאַט און גלייך, ווי די האַר פון א וויסן קינד. אין איין הענטל האָט ער געהאַלטן א בייטשל און אין דעם צווייטן א שטיק שאַלעכץ פון אַן אפעלסין, וואָס ער האָט אויפגעהויבן פון דער ערד און עס געקייט מיט אַפעטיט.

זיי זיינען געקומען צום גאַניק פון גאַמוז „גראַסערי־שאַפּ“ און זיי האָבן זיך אַפגעשטעלט א ווילע זיך אַפצורוען. דער אלטער נעגער האָט



אודעקגעלייגט דעם פאק וועט און האט זיך צוגעזעצט אויפן שטיינערנעם בריקל. ער האט ארונטערגעלאָזן די האַנט אין דער קעשענע פון זיינע צעפליקטע הויזן, געראַצט און געגריבלט זיך דאַרטן און, ענדלעך קיים ארויסגעשלעפט פון דאַרטן א קופערנע מטבע. ער האַט עס געגעבן דעם קליינעם האלב-ווייסן נעגערל :

— „נאַ, סעמי“ — האַט ער דערביי געזאָגט צום קינד — „נעם די פעני און קויף ביים באַס גאַמזו קיי־טאַבאַק. פארגעס נאָר ניט צו בעטן „פאַנ־סעלע“.

ווי א יונג בעקל איז דער יינגל אריינגעשפרונגען אין שאַפ און אין א מינוט שפעטער האַט ער דערלאנגט דעם אלטן א שטיק קיי־טאַבאַק און דערביי דערציילט מיט התפעלות :

„זיידע, זיידע, באַס גאַמזו איז זייער א גוטער, ער גיט מיר אלע מאַל „פאַנסעלע“, נאָר היינט האַט ער מיר געגעבן גאָר א סך צוקערקעס, פיל מער ווי אלע מאַל ו!“

דער אלטער האַט אויפגעהויבן זיינע טריבע אויגן פון אונטער די דיקע ווייסע ברעמען און, דערווענדיק צוויי ידישע יונגע לייט ארויסקומען פון שאַפ, האַט ער אונטערטעניק געגריסט: „מאַרע, באַס“\*).

גאַמזו — א ברונעטער מיטליאַריקער מאַן — האַט דעם אלטן דער־לאנגט א הויפן צוקערקעס און אים א פרעג געטאָן :

„וואַס מאַכסטו, אלטער פאַלטיין ? ביסט נאָך געזונט און שטאַרק ?“

„יע, באַס, נאָר די פיס ווילן מיך מער ניט טראַגן ... אָבער וואַס קען מען טאָן ? מען מוז ארבעטן, עסן דארף מען, די קינדער צעפאַרן, דעם טאַטן פארגעסן, די איינציקע שטיצערקע איז מיין טאַכטער סאַפיע. א געטריי קינד איז זי, גיט מיר אַלץ, וואַס כ׳באדארף, כאַטש זי איז אליין אַרעם, אַרבעט שווער און ביטער, וואַשט וועט, אנדערע באַצאַלן ניט ... און דער רייכער באַס סיימאַן פלייק האַט זי געקריוודעט און באַעוולה׳ט ... אַט דאָס איז דאָך זיין קינד און ער וויל עס גאָר ניט קענען ...“

דער צווייטער ייד, א יונגערמאַן אין די דרייסיקער, א הויכער, א מאַ־גערער, מיט אויסגעסטאַרטשטע אויגן, מיט שיטערע האַרטע וואַנצעס, האַט א שפרונג געטאָן צום קליינעם נעגערל און, זיך גוט איינקוקנדיק אין זיין פנימל, האַט ער אויסגעשריען צו גאַמזו׳ן :

(\* „מאַרע באַס“ — גוט מאַרגן באלעבאַטיס !



„קומט אהער, גאַמזו, דערלאנגט נאָר א קוק, וועט איר זען, אז כ'בין גערעכט, וואָס כ'האַב אייך געזאָגט: אַט זעט, זיי זיינען דאָך ווי צוויי טראַפּנס וואַסער, זאמקע פלאַקן פון אויג, ממש איך פנים אויסגעגאַסן!“

„שטילער! זע, אַט גייט ער!“ — האָט גאַמזו אים געהאַמעוועט, דער-זענדיק ווי פון דער צווייטער זייט גאַס איז ארויסגעקומען דער האַטעל-אייגנטימער סיימאָן פלייק, — א קורצער, דיקער, געזעצטער ברונעט, אויך אין די דרייסיקער, דעם קאַפּ פאַרריסן און די אויגן פאַרזשמורעט — „שטר-לער פרענק, האַלט ס'מױל!“

„וואָס האָב איך דען מורא צו האָבן? וואָס קען ער מיר טאָן? דעם אמת מעג מען זאָגן“ — האָט פרענק געשריען נאָך העכער — „בין איך דען שולדיק, אז זאמקע פלאַקן באהאַנדלט שלעכט זיין שוואַרץ קינד? און פאַר-וואָס זאָל טאַקע א פאַטער פאַרלאָזן זיין קינד?...“

און ווען סיימאָן פלייק האָט זיך פאַרקירעוועט אין אַן אנדער גאַס, האָט פרענק דערלאַנגט דעם געגערל א שילינג און געזאָגט:

„סעמי, נאָ דיר א שילינג און געדענק נאָר, אז ווען מען וועט דיך פּרעגן, וועמענס קינד דו ביסט, זאָלסטו זאָגן: „זאמקע פלאַקנס!“ דו הערסט?...“

„יא, באַס“, — האָט ס'קינד שטיל אָפּגעענטפערט, זיך ווישנדיק זיין געזל מיטן שמוציקן פינגער.

## 2

## זאמקע פלאַקן קומט קיין אפריקע

ווי אזוי מען האָט זיך דאָ אין אפריקע, דערוואַסט, אז דער רייכער אייגנ-טימער פון די צוויי האַטעלן אין בוריינגטאָן, מיסטער סיימאָן פלייק, האָט אין זיין געבורט־שטעטל אין דער ליטע, אין נאַרווילישקי, געהאַט א צונעמעניש „זאמקע פלאַקן“ — איז אזא געשיכטע: נייטן רעז, א זון פון נאַרווילישקער שוחט, וואָס איז שוין מיט יאָרן צוריק געקומען קיין אפריקע, האָט אמאָל צופעליק באגעגנט אין יאהאַנעסבורג סיימאָן פלייק, און הגם ער האָט אים שוין א סך יאָרן ניט געהאַט געזען און ער, פלייק, איז אזוי פאַרענדערט גע-וואָרן פאַר אַט דער צייט אין גוף און אין פנים, האָט נייטן אים דאָך דער-קענט און, אָפּשטעלנדיק אים, האָט ער אים א פרעג געטאָן:

— „זייט מיר מוחל, זייט איר ניט אמאָל א נאַרווילישקער?“

— „יעס“ — האָט דער נידעריקער אָנגעבלאָזענער פלייק שטאַלץ גע-  
ענטפערט.

— „מעג איך וויסן, ווי איר הייסט?“

— „סיימאָן פלייק“ ...

— „אנטשולדיקט, האָט מען אייך אין דער יוגנט, ניט גערופן זאמקע?“

— „יעס, אָבער איצטער האָב איך זיי אלעמען אין דר'ערד! ... און

ווער זייט איר?“

— „מיין נאָמען איז רעז, איר געדענקט מסתמא דעם שוחטס זון.“

— „אך אזוי? טאָ וואָס טוט איר דאָ? איר זייט דאָך עפעס פון די

למדנים און צדיקים, וואָס חברן זיך מיט גאָט. טאָ ווי קומט איר אהער

צווישן אונדז, גראָבע יונגען, טריפנאַקעס, וואָס זיינען מחלל שבת און עסן

חזיר-פלייש מיט אייער, הא ... ס'וויילט זיך געלט, האָ?“

און פאררייסנדיק זיך קאָפּ הויך און אויסשטעלנדיק זיין ברייטע ברוסט,

האָט ער זיך מיט כעס אָפגעטראָגן, איבערלאָזנדיק רעזן שטיין א צעטומלטן

אזוי לאנג, ביז ס'האָט זיך אויף זיינע ליפן א שמייכל באוויזן און ער האָט

שטיל געזאָגט:

— „דער זעלביקער שוטה, דער זעלביקער זאמקע פלאָקן ...“

און ווען ס'איז נאָר נייטענען אויסגעקומען אַנצוטערעפן א בורינגטאַנער

יידן, פלעגט ער לאכנדיק זיך נאָכפרעגן אויף זיין לאנדסמאַן סיימאָן פלייק.

אזוי ארום האָט מען זיך אין בורינגטאַן דערוחסט פלייקס לעבנס-געשיכטע

מיט אלע פרטים און הינטער די אויגן האָבן אים דאָרט אלע אויך גערופן

„זאמקע פלאָקן“.

שטאַמען שטאַמט דער דאָזיקער נאָמען פון בערקע דעם מוליער, צו

וועמען זאמקע איז אין זיין פריער יוגנט אָנגעקומען ארבעטן. א טייערער

בעל-מלאכה געווען אָט דער בערקע מוליער, גאָלדענע הענט געהאָט, זיינס

א מויער פלעגט זיין א צירונג, זיינער אן אויוון — א מחיה אַנצוקוקן! מיט

זיינע ארבעטער פלעגט ער אָנגיין שטרענג, ער האָט געוואָלט, זיי זאָלן אר-

בעטן מיט א ברען ...

— „ווי א חסיד צו קדושה דארפט איר זיך צוכאַפן צו דער ארבעט ו!“ —

פלעגט ער טענה'ן צו זיינע פועלים — „אן אויוון אויסמויערן איז אַקוראַט

ווי א שטיק „עין יעקב“ אָפזאָגן. אז נח דער פעלץ-הענדלער זאָגט עס פארן

עולם, טויג עס אויף כפרות, אָבער אז רב יחיאל דער עילוי זאָגט עס, איז

עס טאַקע מחיה נפשות. לייב און לעבן דארפט איר אין מויער אריינטאַן.

איך טו עס אזוי, דערפאר האָלט מען מיך פאר א גוטן בעל-מלאכה“.

זאמקען זיינען אָבער די ווערטער אין קאָפּ ניט געקראַכן, די הענט האָבן צו דער מלאכה ניט געקלעפט און ער פלעגט אָפּט כאַפּן פּייערדיקע פעטש מיט א צוגאָב:

— „א מוליער ביסטו? — א פלאַקן ביסטו!...“

זאמקע האָט די פעטש מיט די באַליידיקונגען געטראָגן מעשה „פלאַקן“. ביז זיין מאַמע, א נידעריקע דיקע יידענע, א קוואַס־פאַרקויפּערין און א פע-דערן־פליקערקע, מיט א מויל פון צען מאָס תוכחה, קללות און חרמות, האָט זיך אויף זאמקען צעשריען:

— „ניט אומזיסט רופט מען דיך „פלאַקן“! ביסט דאָך טאַקע א פלאַקן. וואָס דארפסטו אַרבעטן ביי בערקע דעם שיכור? זאָל ער גיין צו אלדי שוואַרצע יאָר... גיי, נעם אַרבעטן פאַר זיך!“

זאמקע האָט געפאַלגט. דאָס ערשטע שטיקל אַרבעט זיינס איז געווען ביים רב פון שטעטל, וועמען דער אויוון האָט זיך פאַרקאָפּירעט און ניט געוואָלט דאָס פּייער פאַרדייען, האַלטנדיק אין שפּייען א דיקן שוואַרצן רויך. א פאַר טעג האָט זאמקע געהאַרעוועט, געשוויצט, אָבער דער אויוון האָט זיך געטאַן זיינס און האָט גערויכערט נאָר מערער, ווי פּריער. ווען זאמקע איז געקומען נאָכן געלט פאַר דער אַרבעט, האָט די רביצין זיך שטאַרק צעבייזערט:

— „ס'טויג ניט, דער אויוון רויכערט נאָך ערגער, ווי פּריער.“

— „דאָס האָט ניט צו מיר“ — האָט געענטפּערט זאמקע — „כ'האָב געאַרבעט, וויל איך האָבן מיין געלט.“

— „ווילסטו דען האָבן געלט אומזיסט?“ — האָט זיך די רביצין נאָך מער צעבייזערט.

— „אומזיסט נעמען נאָר רבנים... מיר האַרעווען פאַר אונדזער געלט“ — האָט ער געזאָגט.

— „מאָך אפּריער צורעכט דעם אויוון, אַנדערש באַצאָל איך ניט“ — האָט זי געטענה'ט.

— וועל איך איך רופן צום דיין“ — האָט זאמקע אויסגעשריען.

דערהערט די קולות, איז אַריינגעקומען דער רב, און נאָכן אויסהערן דער רביצנס טענות האָט ער זיך געווענדט צו זאמקע מיט א שמיכל:

— „אזוי, דו ווילסט האָבן ס'געלט, כאַטש די אַרבעט טויג ניט, אַניט, הייסט עס, גייסטו צום דיין. גוט: אָבער זאָג מיר, איך בעט דיך, וואָס וועסטו טענהן?“

„פארשטייט איר מיד, רבי, איך וועל זאגן, אז איר זייט אליין שולדיק, וואָס דער אויוון רויכערט. איר ווייסט דאָך, אז איך קען ניט גוט ארבעטן, און פונדעסטוועגן האָט איר מיד גענומען — זייט איר דאָך אליין שולדיק.“

— „אַ, אויב אזוי, ביסטו טאָקע גערעכט“ — האָט דער רבי געזאָגט און אים דערלאנגט דאָס געלט, — „נאָר איך ראָט דיר: לערן זיך בעסער אָן אנדער מלאכה, לערן זיך שניידעריי. זייער א פיינע מלאכה, אפשר וועסטו צו שניידעריי זיך בעסער אויסטייגן.“

און אז זיין מוטער האָט אים דאן אויך געראטן צו ווערן א שניידער, איז ער אָנגעקומען זיך לערנען שניידעריי ביי נחמן יודלן, וועלכער האָט זאמקען, וואָס איז שוין דאן געווען א דערוואַקסענער בחור, אויסגענוצט פאר אלערליי הויז-ארבעט, אָבער די מלאכה האָט ער אים ווייניק וואס גע- לערנט. קיין חשק צו דער ארבעט האָט זאמקען אויך ניט געהאט, האָט ער טאָקע דערפאר זיך ניט אויסגעלערנט צו פיל, אַלץ, וואס ער האָט בא- וויזן זיך צו דערשלאָגן, איז געווען קנעפלעך איינצונייען אָן א בגד צו פארלאָטן. און אז זיין מאמע איז געוואר געווארן, וואָס זאמקען טוט ביים שניידער, האָט זי זיך אַ לאַז געטאָן צו אים און ניט קארגנדיק קיין דונער- און בליץ-קללות, האָט זי איר זאמקען ארויסגעשלעפט שרייענדיק:

— „קום, נישקשה, וועסט פארדינען דיין ברויט?“

פון הויז צו הויז איז זי ארומגעלאָפן און געבעטן רחמים, מען זאָל איר זאמקען געבן עפעס צו פארלאָטן, עפעס איבערצוגייעווען, צו פארריכטן. מען האָט אים געגעבן איבערצוארבעטן מאַנטלען, הויזן, רעקלעך, ער פלעגט ארבעטן טאָג און נאכט און אזוי ארום האָט ער באוויזן זיך צו דער- נערן און נאָך דערצו א ביסל געלט אַפצושפּאַרן, אזוי נאָך, ווען מען האָט אים אָפגעגעבן פאר א סאָלדאט, האָט ער געהאט גענוג געלט צו אנטלויפן קיין לאַנדאָן.

א נארוויילישקער וויצלינג האָט דאן פארפאסט אזא מין וויץ וועגן זאמקען:

„אז נאָרוויילישקער דאַמען ווילן זיך נייען העכסט-מאָדערנע קליידער, פאַרן זיי קיין ווילנע; אז ווילנער פרויען ווילן זיך נייען שיינע קליידער, פאַרן זיי קיין ווארשע. ווי איז אָבער, אז די ווארשעווער גרויסארטיקע מא- דאַמען פארווילט זיך מאכן פראַכטיקע קליידער, ווהיין פאַרן זיי? נו, זיי פאַרן געוויס קיין לאַנדאָן. און ווער איז עס אַט דער ווונדערלעכער שניי- דער אין לאַנדאָן? — זאמקען פלאָקן! ...“

אין לאַנדאָן אַבער האָט זאמקע אויך קיין גרויסע גליקן ניט אַנגעלעבט,  
און ווי נאָר ער האָט פארדינט גענוג אויף הוצאות, איז ער אוועקגעפאַרן  
קיין אפריקע.

## 3

## ווי פון זאמקע פלאַקן איז געוואָרן סיימאָן פלייך

זוכנדיק ארבעט ביי א שניידער אין קייפטאון, האָט זאמקע באגעגנט  
א בורינגטאַנער יידן, וואָס האָט אים אָפגערעדט פון זיין פלאַן זיך צו פאר-  
נעמען מיט נאָדל און שער אין אפריקע:

— „אזא געזונטער בחור זאל זיך אזוי נאָריש מאכן און אין דער גאָל-  
דענער אפריקע אויסקלייבן אזא לאַנגזאַמע אַרעמע פרנסה! ס'איז דאָך  
א פארשלעפטע קרענק — אָט די שניידעריי. און וואָס קען דיר די נאָדל  
ברענגען? קדחת און כשרע פאָדעם! וועסט אין גיכן איינגעהוויקערט  
ווערן און וועסט אויפן פרעסל אוועקשטאַרבן, איידער דו וועסט עטלעכע  
פונט אַנקלייבן...“

— „וואָס דען זשע זאל איך טאָן?“

— „זיי קיין נאָר ניט, קום צו מיר אין שטעטל. אפילו ביי מיר אליין  
וועסטו בעסער מאכן. ס'איז א פריילעך לעבן, קענסט דעם קאַפ האלטן  
גלייך, אלע דיינע גלידער וועלן זיך באוועגן, די פיס וועלן אונטער דיר  
טאַנצן און דיינע הענט וועלן פלינק ארבעטן; אַנטאַפן לעבעדיקע קלינגענ-  
דיקע מטבעות.“

זאמקע פלאַקן האָט די דאָזיקע ווערטער ממש געשלונגען, ווי א דאָרש-  
טיקער שלינגט קאלטע וואָסער, ווייל שניידעריי האָט ער פיינט געהאַט ניט  
ווייניקער ווי מוליעריי, און מיט גרויס שמחה האָט ער אַנגענומען די שטע-  
לע ביי דעם יידן, דעם אייגנטימער פון בורינגטאַנער האָטעל. זיין באלע-  
באַס איז געווען א געוועזענער ניקאָלאַיעווסקער סאָלדאַט, וועלכער האָט  
עמיגרירט קיין אפריקע נאָך מיט א סך יאָרן פאר דער בור-מלחמה. זאמקע  
האָט זייער שווער געהאַרעוועט ביי אים און האָט ניט געהאַט קיין רו  
פאר זיין שווערן גוף; און אָפט פלעגט אים אויסקומען צו הערן פון זיין  
באלעבאַס באליידיקונגען, נאָך ערגערע ווי די, וואָס ער האָט געהאַט אויס-  
צושטיין פון זיינע פריערדיקע באלעבאַטים:



— „איזל דו, פארשטייסט דאך אפילו ניט, ווי א פלעשל בראנפן אוועקצושטעלן!... „פארפלוכטער מויל-איזל, פארוואס האסטו ס'ביר פריער ניט אנגעצאפט? „בלעדי קלב איינער, א קאפער האט דאך מער שכל פון דיר!“ „פרעסן פרעסטו ווי א פערד, אבער ארבעטן ארבעטסטו ווי א פוילער חזיר!“

ס'האבן זיך אין דעם שווייגנדיקן זאמקע פלאקנס הארצן געזאמלט און געטליעט קעגן דעם באלעבאס זיינעם א סך פלעמעלעך פון פרעסיקער שנאה, וועלכע האבן זיך פונאנדערגעפלאקערט און ארויסגעפלאצט דורך זיינע שמאלע מוטנע אויגן, וואס האבן זיך מיטאמאל אנגעצונדן, ווען זיין באלעבאס האט אים, אין קעגנווארט פון עטלעכע קונדן, שטארק באליידיקט, שרייענדיק מיט קולות: „מנווילדיקער פוילער קאפער!“ זאמקעס קין האט זיך געשאקלט פון אויפרעגונג, די ליפן האבן געצייטערט, זיך נאז איז ווייס געווארן פון כעס און די הענט האבן א כאפ געטאן דעם באלעבאס' פטען האלדז:

— „א מיתה משונה מאך איך דיר דא, ממזר איינער, מיך געזונט זאל איך אזוי האבן, א כפרה פאר אלע יידן וועסטו דא, ביי מיר, טרייפענער שיכור, זיך!...“

און מען האט געדארפט האבן עטלעכע געזונטע פויערשע הענט אים אוועקצורייסן פונעם האלב דערווארגענעם באלעבאס, וועלכער האט פון דאן אן געציטערט פאר אים און פלעגט פון אים ווייכן, ווי פון א ווילדער חיה, און פארן באלעבאס איז געווען אן אמתע פרייד, ווען ער האט דער-הערט, אז זאמקע האט זיך פרייוויליק אנגעשלאסן אן דער בורישער מילי-טערישער קאמאנדע, ווען די ענגליש-בורישע מלחמה האט אויסגעבראכן. דערשטוינט האט ער אנגעקוקט, ווי זאמקע, דער אומגעלומפערטער בחור, איז געזעסן אויף א רויטלעכן פערד, מיט א ביקס אין האנט, אומזיכער אין זאטל און דעם קאפ איינגעבויגן, ווען זאמקע איז פארבייגעריטן דעם האטעל און האט דערזען זיך באלעבאס, האט ער דעם קאפ פארריסן, זיך באמיט דעם גוף אויסצוגלייכן און, א שפיי טוענדיק, האט ער אויסגעשריען: „ווארט נאר, אלטער קלב, אז איך וועל צוריקקומען, וועסטו שוין אויף דער ווייסער וועלט ניט זיין און איך וועל נאך איבער דיין האטעל באלעבא-טעווען.“

און עס האט זיך טאקע אזוי אויסגעלאזן: ווען ער איז נאך דער מלחמה צוריק געקומען קיין בוריןגטאן, האט ער זיך באלעבאס שוין ניט געפונען, די ענגלענדער האבן אויף אים געווארפן אן אומחן צוליב עפעס א מסירה,



און ער איז אין געפענקעניש געשטאַרבן. ס'שטעטל איז געווען צעברענט און האלב חרוב. דער האַטעל איז געווען וויסט און פארנאכלעסיקט און די אלטע אלמנה פון זיין באלעבאַס איז געווען איבער-גליקלעך אריינצונעמען זאמקען פאר א שותף. ווי אן אויסגעצייכנטער סאַלדאט מיט דריי קוילן-וונדן אין פלייצע און זייט האַט ער געקראָגן א געוויסע סומע געלט אויס-געצאַלט פון דער רעגירונג, דאָס געלט האַט ער אריינגעטאָן אין האַטעל, און ווען די אלמנה איז געשטאַרבן, ניט איבערלאָזנדיק קיין קינדער, איז אים געלונגען צו באווייזן, אז זי האַט אים געמאכט פאר דעם יורש פון דער גאנ-צער נחלה...

אַט אזוי איז מיט דער צייט פון דעם נארווילישקער זאמקע פלאַקן געוואָרן דער בורינגטאַנער רייכער האַטעל-אייגנטימער סיימאָן פלייק.

## 4

## סיימאָן פלייק האַט געטאָן א פיינעם שידוך

סיימאָן פלייקס איינציקע אמביציע אין לעבן איז געוואָרן געלט. די גרעסטע הנאה זיינע איז געווען — ארויסצונעמען פון שראַנק דאָס קליינע ווייסע זעקעלע, וואָס איז געווען אַנגעשטאַפט מיט גאַלדענע מטבעות און פארשידנאָליקע אסיגנאַציעס, אריינרוקן זיך דערמיט אין א ווינקעלע פון צימער און — ציילן, ציילן אָן אן אויפהער. גאַר זיינע חושים זיינען געווען אריינגעטאָן — אַט די הויפנס פאַפיר-געלט העכער און העכער צו מאכן. ער האַט געקליבן א פעני צו א פעני, קיין גרויפ האַט אין האַ-טעל ניט געטאַרט לאיבוד גיין, א שטיקל האַלץ, אן אלט ברעטל האַט ער אויפגעהיט — אפילו די טשוועקלעך פון אלטע קעסטלעך פלעגט ער ארויס-ציען און האלטן עס אין א באזונדער שאַכטל. צוויי קנוילן האַט ער אָפגע-היט, ווי צוויי אויגן אין קאַפּ: א קנויל פון אַפפאַל שפאַגאַט, אויף וועלכן ער האַט יאָרן לאנג געוויקלט יעדער שטיקל פאַדעם און יעדער שטריקל, און א בליי-קנויל, אויף וועלכן ער פלעגט ארויפלייגן אלע בלייענע פאַ-פירלעך פון אלטע פעקלעך, פון טיי, טאַבאַק אָדער ציגאַרעטן, בליי-אַפפאַל פון צעבראַכענע כלים און פון אראַפגעריסענע פלעשער-דעקלעך.

— „אַלץ איז געלט — פלעגט סיימאָן פלייק שרייען אויף זיינע שוואַר-צע דינער און דינסטן — פאַר אַלץ קען מען קריגן געלט“, און זיין קאַרג-שאפט צוזאַמען מיט זיין רייכטום זיינען געוואקסן מיט יעדער טאַג.

פון חתונה האָבן האָט סיימאָן זעלטן געטראכט, ער האָט געציטערט אז „א ווייב וועט אים דעם קאָפּ אָפּעסן“. שיידן סלאָווקע, ס'טעכטערל פון זיין אמאָליקן נאַרווילישקער באלעבאָס, נחמן יודל דעם שניידער, זי וואָלט אים אפשר יע געקענט זיין א פאסיקע ווייב. ער געדענקט איר אלס קינד. געווען א שטיל פיין מיידל. זי מוז איצט שוין אוודאי זיין הויך, שיין. זי וועט אפשר ניט זיין קיין אויסברענגערקע, וועט וויסן ווי זיין רייכטום אויפצוהיטן. א חוץ דעם וואָלט ער זיך אזוי ארום נוקם געווען אָן דעם שניידערק, וואָס פלעגט אים אמאָל אזוי פיל פייניקן און באליידיקן: נחמן יודל איז געוויס איצט אלט און אַרעם, וועט ער זיך דארפן איצט ביי אים „זאמקע פלאַקן“, איינבעטן, ער זאָל נעמען זיין טאָכטער פאר א ווייב, ער זאָל אים צושיקן א פאַר פונט. יע, דאָס איז אפשר א פלאַן.

ער האָט אויסגעפונען דעם אדרעס פון אן אלטן שדכן אין נאַרווילישקי, אוועקגעשיקט אים זיין בילד צוזאמען מיט אן אויספירלעכער באשרייבונג פון זיין גרויסן רייכטום, געבעטן אים ריידן דעם שידוך מיט סלאָווקען און איר דערציילן, סארא גרויס גליק עס שטייט איר פאַר צו ווערן די ווייב פונעם אייגנטימער פון אזוי פיל האָב און גוטס „סיימאָן פלייק“.

דאָס מיידל, וואָס האָט דורכגעמאכט א שווער עלנט לעבן ביי איר אַרע-מען קראנקן פאָטער, האָט זיך גיך געלאָזט איינריידן, און גלייך ווי זי האָט דערהאלטן א שיפס-קאַרטע מיט א ביסל געלט פאר איר אויסשטייער, האָט זי זיך געלאָזן פאַרן קיין אפריקע צו איר חתן.

די טעג האָבן זיך אייליק גערוקט און סיימאָן פלייק האָט שוין גע-דארפט פאַרן קיין קייפטאון אָפּנעמען זיין כלה פון שיף, אָבער דאָ האָט אים גענומען ברענען די חרטה אויפן גאנצן עסק: אזא אוצר מיט געלט שוין איבערגעשיקט איר, איצט דארפן קומען הוצאות פאר זיין ריזע קיין קייפ-טאָון, פאר דער חתונה. און וואָס וועט נאָך ווייטער זיין? דערצו נאָך האָט גראָד פאַסירט, אז זיין קאָנקורענט, דער באלעבאָס פון צווייטן בורינג-טאָנער האָטעל, איז געגאַנגען פליטה און ער האָט אים אָנגעבאַטן אָפּצו-קויפן זיין האָטעל פאר זייער א ביליקן פרייז — עפעס גאָר א מציאה! און אָט דעם עסק האָט מען געדארפט אָפּטאָן גיך, פונקט אין דער זעלביקער צייט, ווען די כלה זיינע איז אָנגעקומען קיין קייפטאון. טאָ וואס טוט מען? איז סיימאָן פלייק געפאלן אויף אן המצאה: זיינער א באקאנטער בורינג-טאָנער בחור פאַרט גראָד מכח געשעפט קיין קייפטאון, וועט ער אים בעטן אָפּצונעמען זיין כלה פון שיף. דער בחור האָט אים צוגעזאָגט דאָס צו טאָן און אלץ איז ווידער רעכט געווארן.

האָט זיך אָבער אזוי געמאכט, אז ווען דער בחור האָט דערזען סיימאָן פלייקס כלה אויף דער שיף נאָך, איז ער אנטציקט געווארן פון איר שיינ- קייט. ער האָט זיך ניט געאיילט צו פירן סלאָוקען צו פלייקן אין בורינג- טאָן, ער האָט זי גאָר ארומגעפירט איבער קייפטאָן, געקויפט איר מתנות, זיך מיט אן אמת פארליבט אין איר און ער האָט זי גענומען איינריידן, זי זאל גאָר מיט אים חתונה האָבן. ביסלעכווייז האָט ער איר אויך אָנגעהויבן געפעלן ווערן, און אז דער בחור האָט איר אָפגעשילדערט די מגושמדיקייט און קארגקייט פון איר חתן „מיסטער סיימאָן פלייק“, האָט זי איינגעשטימט מיט אים חתונה צו האָבן. צו פלייקן ווידער האָט דער בחור געשריבן: אז די כלה זיינע איז א צעלאָזענע מיידל, א געוואלדיקע אויסברענגערקע, נאָר נייע קליידער און צירונג ווילט זיך איר אלץ קויפן, אָבער אים געפעלט זי, ער וואָלט זיך קענען מיט איר אן עצה געבן, און אויב פלייק איז איינשטימיק, איז ער גרייט פלייקן אומצוקערן אלע הוצאות, וואָס ער האָט אויסגעגעבן פאר זיין כלה, און דערצו נאָך אָפטרעט-געלט.

דעם בחורס מיט דער מיידלס הארץ-קלאפעניש אויף פלייקס ענטפער איז געווען גאנץ אומזיסט. אין עטלעכע טעג ארום איז פון פלייקן אָנגעקער- מען א טעלעגראמע: קענסט זי נעמען געזונטערהייט. שיק גלייך אריבער טעלעגראפיש הונדערט פונט הוצאות און הונדערט פונט אָפטרעט-געלט“.

אז סיימאָן פלייק האָט אין וואכן ארום דערזען די שיינע חנעוודיקע סלאָוקען נאָך איר קומען אין בורינגטאָן צוזאמען מיט איר מאן, האָט אים, אמת, א שטאָך געטאָן אין הארצן פון קנאה און פארדרוס, אָבער לאנג האָט ער זיך פונדעסטוועגן עס צום הארצן ניט גענומען: אָן אויסברענגערקע איז זי, אָפטרעט געלט פאר איר האָט ער גענומען, איז אפשר גאָר גלייכער, וואָס ער איז פון איר פטור געווארן. אַי וואָס, מען דארף חתונה האָבן? נו, ער וועט נאָך געפינען א פאסיקע מיידל. פאר געלט קען מען אַלץ קריגן.

דערוויילע האָט ער געפונען טרייסט און פארגעניגן אין דער געזעל- שאפט פון פריילעכע מיידלעך און וויבלעך, וואָס פלעגן קומען צו אים אין שענק. מען פלעגט הוליען ביז שפעט אין דער נאַכט און גוט פארברענגען.

צווישן די פרויען איז איינע געווען באזונדערס צוגעלאָזן צו אים, דאָס איז געווען די פריילעכע, לייכטזיניקע העדווייג בערגער. סאָראַ כוואליע לעבנסלוסט עס האָט געקאַכט אין אירע גרינלעכע אויגן, ווען זי פלעגט לאַכן אויפן קול, אויסשטעלנדיק אירע גרויסע פאָדערשטע ציינער... מיט איר איז סיימאָן פלייק געווארן גאָר נאָענט. אמת, ס'איז אים קיינמאָל ניט אריינגעקומען קיין געדאנק מיט איר חתונה צו האָבן, אָבער ווען זיי האָבן

זיך ביידע אמאל צו פיל פארגעסן און ס'האט צווישן זיי דערגרייכט ווייט, האט העדוויגס פאטער, אן אַרנטלעכער, שטילער בור, פאררופן סיימאָנען צו זיך אהיים און מיט א פּעסטן טאָן אים געהייסן חתונה האָבן מיט זיין גע- קריודעטער טאכטער. סיימאָן פלייק האָט איבערגוואלד געמוזט זאָגן „אַמן“ און מאכן א שטילע חתונה א פאַר חדשים, איידער זיין זון אדרעאן איז געבאָרן געווארן ...

סיימאָן פלייק האָט זיך מיט העדוויג בערגער גאָר ניט גענאָרט. זי איז אים געווען געטריי, אים מיטגעהאַלפן אין זיינע געשעפטן און, דער עיקר — ער האָט זי געפונען צוגעפאסט צו זיך אין קארגשאַפט און אין ארבעט. ס'איז ביי איר ניט געווען שווער אפילו דילן צו וואַשן, אבי עטלעכע שי- לינג איינצושפאָרן. זי איז געווען פול אומעטום. אירע שארפע אויגן האָבן גוט אכטונג געגעבן אויף דער דינערשאַפט אין די האַטעלן, אין די קיכן און אויף די הויפן, אין שענק פלעגט זי אליין פארקויפן די געטראנקען און זיך אונטערהאלטן פריינדלעך מיט די געסט. און טאָמער פלעגט זיך עפעס מאכן א טומל, א צאנקעריי צווישן די געסט, פלעגט זי באלד אריין אין דער מיט און מאכן אַרדענונג. קורץ — ס'האט אויסגעזען, אז סיימאָן פלייק האָט אומגעריכט געטאָן גאָר א טייערן שידוך.

## 5

## סיימאָן פלייק חכמה'ט זיך

אזוי זיינען געלאָפן די יאָרן און סיימאָן פלייק האָט געהאלטן אין פאר- גרעסערן זיין קאפיטאַל, וועלכער איז געוואקסן אין מזומנים-געלט אין באַנק, אין בנינים, אין פאַרמס. מיט העדוויגן האָט ער געהאט צוויי זין און איין טאכטער: אדרעאן, דאני און האנא. ער האָט געהאט מיט העדוויגן זייער א גוט לעבן; זיי האָבן קיינמאל צווישן זיך אפילו קיין איבעררייד ניט געהאט. ער פלעגט איר תמיד ווארפן ליבע-בליקן דורך זיינע פארזושרעטע אויגן און זי פלעגט אים אָפענטפערן מיט איר ברייטן שמיכל, אויס- שטעלנדיק אירע פאָדערשטע גרויסע ציינער. אמת, צוזאמען מיטן געבורט פונעם מיידעלע איז עפעס געבאָרן געווארן אין זיין הארצן א קליין טייוועלע פון חשד, וואָס האָט אים מיט שפיציקע הערנערלעך געשטורכעט און גע- שטאָכן און געווייטאַגט. דאָס איז אזוי אַנגעגאנגען אין משך פון א צוויי- דריי יאָר, אָבער ער האָט זיך אליין געמאַכט פאַרוורפן און איז אויף זיך

אליין געווען אין כעס: ווי קען ער עס זיין העדוויגן חושד זיין? ער האט זי קיינמאל ניט געכאפט ביי אן אומגעטרייער האַנדלונג. זי קען, דוכט זיך, קיינמאל ניט זיין פאלש... אַי וואָס, האַנאַ איז לויט זיין רעכענונג דער-שינען אזוי, אז ס'איז אים אויסגעקומען עפעס חידושדיק?... דאָס איז טאַקע געווען די רעטעניש, וואָס ער האָט בשום אופן ניט געקענט פארענט-פערן. אָבער דאָס איז נאָר זיין אייגענע שולד, וואָס ער קען ניט באַגרייפן די סיבה; אָדער אמאָל האָט ער אפשר א טעות געהאַט אין זיינע אויסרעכע-נונגען?... נאָר דער אויפזעער אין זיין צווייטן האַטעל איז עפעס צו פריינדלעך צו העדוויגן און ווען ער דערזעט זי, גליען זיינע אויגן מיט אזא שיינענדיקער פרייד, אָבער — דאָס איז דאָך פשוט שטות. דער דאָזיקער אויפזעער אירווינג, א חשובער איידעלער ענגלישער יונגערמאַן, וואָס אר-בעט ביי אים שוין גאַנצע דרייצן יאָר און איז קיינמאל ניט געכאַפט געווארן ביי א פאלשקייט, ביי אן אומערלעכקייט, — ניין, ער טאָר עס ניט טראכטן — האָט ער באַשלאָסן — און אויב די שדישע מחשבה וועט אים פלאַגן און יאָגן, וועט ער זיך בעסער די צונג אָפּבייסן און די רכילותן און קלאַטשע-רייען, וואָס שטאַמען פון דעם פארבער פרענקן, זיין שונא, וואָס זוכט אלץ אים צרות און פארדרוס אַנצוטאָן — דאָס קימערט אים אויך ווייניק. — „מאַלע וואָס א שונא רעדט, און דערצו נאָך אזא שוטה — צו ווערן אזא בימער פיינט איבער א גאַרנישט, צוליב א שפּאַס“ — האָט פלייק געמורמלט צו זיך אליין.

\* \* \*

א שטילער תמימותדיקער ארבעטער איז געווען פרענק. געבאַרן גע-וואָרן אין קורלאַנד, זייער ווייניק שול געהאַט, אין חדר אפילו קיינמאל ניט געגאַנגען. נאָך קינדווייז האָט ער זיך אויסגעלערנט פארבעריי ביי א בעל-מלאכה, ווו מ'האַט אין אים אויך איינגעפלאַנצט די מדות צו ארבעטן אָן א באַרענעצטער צייט, אויך זיך ארטיק אויפצופירן און מיט אלע כחות זיך צו באַמיען צו זיין ערלעך. אין דעם דאָזיקן וועג איז זיך דער שווער-פאַר-האַרעוועטער, אלעמאַל מידער האַרעפאַשניק אַנגעגאַנגען, פון קיין כיטרע המצאהלעך פון לידיקגייער און האַטעל באַזוכער האָט ער ניט געוואוסט, קיין שאַרפע משקה האָט ער קיינמאל אין מויל ניט אריינגענומען. פאַר חדשים לאַנג פלעגט ער אויף די פאַרמס ארבעטן. נאָר א פאַר מאָל א יאָר פלעגט ער אין בוריינגטאָן אריינקומען זיך אַפצורוען. אזוי ווי זיין אכסניה איז געווען נאָענט צום האַטעל, פלעגט פרענק אָפט אהין צוגיין און שטיין



אנגעלענט אָן דער ווארענדע פון האַטעל, רייכערנדיק זיין פיפקע און בא-  
טראכטנדיק די מענטשן, וואָס גייען אין האַטעל אריין פארזאָרגטע און קו-  
מען ארויס פון דאָרט פריילעכע . . .

— „און איר קומט גאָר קיינמאָל ניט אריין מאכן א שנאָפּס ?“ — האַט  
אים סיימאָן פלייק אמאָל א פרעג געטאָן.

— „איך גאָר ניט נאָך דעם“ — האַט פרענק תמימותדיק אָפגעענט-  
פערט, קלאַפנדיק דערביי זיין פיפקע אין זיינע קרומלעכע ציינער — „פאר-  
שטייט זיך, אז איך בלאַמיר אייך ניט, וואָס איר באַט אָן אייער סחורה, אָבער  
קיין קונד בין איך ניט אויף משקה . . .“

— „דאָך, ווי איז עס א יונגער מענטש אזוי משונהדיק ? זייט איר דען  
אזוי קארג ? און בכלל — וואָס פאר א ווערדע האַט דאָס לעבן אָן א ביסל  
משקה ?“ — האַט פלייק געהאַלטן אין טענהן, זיך ניט קענענדיק באַרויקן,  
פארוואָס דער דאָזיקער ארבעטער, וואס פארדינט גוט געלט, זאָל אין זיין  
האַטעל קיין פרוטה ניט אויסגעבן. „נישקשה“ — האַט ער געטראכט —  
„כ'וועל שוין געפינען אַן עצה ווי אזוי פון אים א גוטע לייונג ארויסצובא-  
קומען“.

וויסנדיק, אז פרענק איז אַן אויסגעדינטער סאָלדאט, איז פלייק געפאלן  
אויף אַן המצאה. ער האַט צוגערופן א קלוגן פאָליציאנט, האַט אים געגעבן  
א גלעזל וויין און אים געבעטן, ער זאָל אים העלפן אָפּשפילן א שפּאַס אויף  
דעם קארגן פרענקן.

ווען דער הויכער מאַגערער פרענק איז איין מאָל געשטאַנען אַנגעלענט  
אָן דער ווארענדע פון האַטעל און ארומגדרייט זיין פיפקע אין מויל, טיף  
אריינציענדיק דעם רויך און עס ארויסלאָונדיק דורכן נאָז, איז פלוצלונג  
צוגעגאנגען צו אים א פאָליציאנט, אריינקוקנדיק בשעת מעשה אין א הארטן  
בלאָען דאָקומענט.

— „זייט איר מיסטער פרענק ? א געוועזענער סאָלדאט ?“

— „יע, וואָס איז ?“

— „מ'זוכט אייך אין רוסלאַנד . . . איר מוזט פאָרן אהין דינען אין

דער ארמיי . . .“

— „וואָס פאר א צרה איז דאס ?“ — האַט פרענק געמורמלט — „וואָס

וועט ווערן פון מיך ווייב און קינד אין קורלאַנד ? און אזוי אומגעריכטער-  
הייט ! און פאר וואָס און פאר וועמען גיין איצט ס'לעבן אזעקווארפן ? . . .“



— „וואָס האָט פּאַסירט זי? — האָט סײַמאַן פּלייך פּלוצלונג אויסגעשריען  
— „מיסטער פּרענק, איר זײַט דאָך בלאָס ווי א טוך? זײַט איר קראַנק? ...“

שטיל און גיך האָט אים פּרענק דערציילט פון דער „גזירה“ ...

— „זײַט רויק, פּרענק, פּאַרלירט ניט אײער מוט, ער איז א ווילער  
מענטש, דער פּאַליציאַנט, א גוטער פּרײַנד מײנער, שטעלט נאָר א קאַסטן  
שאַמפּאַניער און אַלץ וועט רעכט ווערן, איך פּאַרזיכער אײך.“

— „נו, גוט!“ — האָט פּרענק געזאָגט גאַנץ צופּרידן, דערלאַנגענדיק  
פּלייך א סיגנאַציע צו באַצאָלן פאַר דער טײערער משקה.

און ווען די האָטעל־געסט האָבן הוליענדיק געליידיקט די פּלאשן שאַמ-  
פּאַניער, האָט דער אַנגעטרונקענער פּלייך, מיטן רויטן צעשמחהדיקן פנים,  
געעפנט זײַנע ליפּן און זיך געחכמה'ט, קײכנדיק פון געלעכטער:

— „זעט איר, פּרענק, מען טאָר זיך ניט דערווייטערן פון משקה ...  
אַט האָב איך אײך אַנגעלערנט! ...“

חברה האָבן זיך לוסטיק געמאַכט און שיכורערהייט הויך געלויבט  
פּלייך פאַר זיך געלונגענעם שפּאַס. און פּרענקן האָט עס געטאַטשעט און  
געברענט און פון דאָן אָן טראָגט ער אין האַרצן א ברײעדיקן האָס צו דעם  
האָטעל־מאַן און מיט גרויסער נקמה־פּרײד האָט ער זיך דערוווסט פון  
פּלייךס אַמאָליקער פּאַרהעלטעניש מיט דער פּאַרפירטער קאַפּער־מײדל  
סאַפּיע, אויף וואָס ס'איז דאָ א לעבעדיקער עדות — זײער האַלב־זײַס קינד,  
סעמי, וועמען פּרענק האָט געהאַלטן אין אײך העצן אין אים זײן שנאה  
צו זיך וויסן שלעכטן פּאַטער.

## נחת פון קינדער

מיט א גאַנצן צענדליק יאָרן יינגער פאַר סײַמאַנען, זעט אויס זײן ווייב  
העדוויג. יונג, פּריש און נאָך שענער ווי אַמאָל. סײַמאַנס פיגור און פנים  
זײנען אויך ניט פיל פאַרענדערט, נאָר גראַלעכע קוויטן מיטן זיך אין די  
האַר אויף די זײטן פון זײן קאַפּ. פון וואָס ווערט ער אזוי גראַלעך נאָך אין  
די מיטעלע יאָרן? — פּרעגט ער זיך אָפּט. קײן דאַגות פּרנסה האָט ער  
ניט; און אפּעטיט צום עסן און טרינקען האָט ער און שלאָפן שלאָפּט ער  
רויך און געשמאַק. אפּשר סײדן די אומאַנגענעמעלעכקײט, וואָס ער האָט

געהאט און האָט נאָך איצט איך פון זיינע קינדער. פון יינגערן יינגל זיינעם האָט ער שוין גאָר קיין זאָרג ניט. ער לערנט זיך אין יאָהאנעסבורג אין „קאָנווענט“ און קומט זעלטן אהיים, ער איז א גוט קינד, ער וועט זיין א געבילדעטער מענטש און וועט געוויס האָבן א גלענצנדע צוקונפט, כאָטש ס'איז אַפּטמאָל אזוי פארדריסלעך, וואָס ער איז אזוי פרעמד צו אים, גאָר ניט ווי זיין אייגן בלוט און פלייש, נאָר אפשר דארף אזוי זיין, ווען מען וויל מאַכן א קינד פאר א „מענטשן“, ער זאָל זיין שטאַרק און בראַו און ניט פארצויגן און נאָכגעגעבן פון די עלטערן...

דאָס טעכטערל איז א שוואַך קינד, ווערט גוט אויפגעפאסט. ווי נאָר זי וועט ווערן גאנץ געזונט און שטאַרק, וועט ער געוויס איינשטימען, זי זאָל אויך אוועקפאָרן דערצויגן צו ווערן און זיך בילדן אין „קאָנווענט“. ער איז איבערצייגט, אז דער „קאָנווענט“ איז אן אויסגעצייכנטער אָרט, וווּ א קינד דארף זיך האַדעווען... אָבער א סך הארצווייטאָג און עגמת-נפש האָט ער פון זיין עלטערן זון אדרעאן, וואָס האָט זיך אויפגעהאָדעוועט און געלערנט אין בורינגטאָן. ער איז צעלאָזן און נאָכגעגעבן און פאַרשאַפט די עלטערן זאָרג. אין אלץ וויל ער האָבן זיין אייגענעם וועג, און ווען ער פירט ניט אויס זיינעם א קאפּריז, קערט ער ס'הויז אום קאפּויער. כמעט אלע טאָג האָט ער א געשלעג צוליב עפעס א באַליידיקונג, וואָס ער האָט נאָך עד היום אויסצושטיין פון די יינגלעך, זיינע לערער איז שוין פשוט נמאס געווארן צוצוהערן זיך צו די קלאַגערִייען און טענות וועגן זיינע מלחמות מיט די תלמידים פון זיין שול. און אַט גאָר ניט לאַנג, ווען דער פּאָטער האָט אים איין מאָל אויסגערעדט, פארוואָס ער שלאָגט זיך כסדר מיט די יינגלעך, האָט ער צוערשט פארביסן די ליפּן און פארשוויגן, נאָר אז דער פּאָטער האָט אָנגעהאַלטן אים נגע'ן מיט זיין מוסר זאָגעניש, האָט אַדרעאן מיט חוצפה א שפרונג געטאָן צום פּאָטער, אים אין די אויגן מיט א פינגער טייטלנדיק:

— „הער זיך איין, פּאָפּאָ, זאָלסט איין מאָל פאר אלע מאָל וויסן זיין, אז איך בין קיין קינד ניט מער און כ'ווייס אליין ווי זיך אויפצופירן, כ'בין אליין פאראנטוואָרטלעך פאר מיינע מעשים, כ'וועל מער ניט ליידן דיין אריינמישן זיך אין מיינע פּריוואַטע ענינים. און נאָך מער, ווען מיינע גע-שלעגן קומען ארויס צוליב דיר, וויל די יינגלעך באַליידיקן דיך, זאָגנדיק אז דו האָסט א האַלב-שוואַרצן קינד!...“

— „שטיל, זאָג איך, זאָלסטו זיין! דיין צורה פּאָטש איך דיר אויס“ —  
האָט סיימאָן פלייק געשריען אויסער זיך. זיין פנים איז בלוי און רויט

געווארן און ער האט זיך דערלאנגט א לאז צו אדרעאנען. אדרעאן האט צוזאמענגעדריקט זיינע פויסטן, און ניט וויסנדיק ווי צו באשליסן זיך, צי זאל ער דעם צעקאכטן פאטער אינעם פנים מיט זיינע פויסטן אריינפארן, אדער ניט, האט ער א שופע געטאן און איז האסטיק ארויס פון הויז, שריי-ענדיק:

— „טו העל זאל זיין אזא בלוטיקער פארוויען, ווי דו ביסט“. ביי דער

טיר אין דרויסן האטער זיך אָנגעשטויסן אָן זיין מוטער.

— „וואָס טוט זיך דאָ? וועמען זידלסטו עס אזוי, אַדרעאן?“

— „אַט דעם שוטה, דעם טאַטן, ער הרגעט מיך אוועק מיט זיינע

מוסרייען און משוגעתן“.

— „אויפן פאטער דיינעם רעדסטו אזוי שרעקלעך?!“

— „הים... הים... פאטער!... א פאטער איז ער דען? א שונא

איז ער דאך מיר. וואָס האָט ער פאר מיר געטאָן? חרפה און צרות האָט

ער מיר געגעבן... מיינע אויגן קען איך פאַר מיינע חברים ניט אויפֿ-

הייבן... קיין פריילעכע מינע קען איך ניט מאַכן... וואָס בין איך?

ווער בין איך?... כ'וויס דאָך אליין ניט. קיין ייד בין איך ניט און קיין

קריסט אויך ניט, אין סינאָגאָגע בין איך א פרעמדער און אין קירך בין איך

אויך א מין ווילדע שפּראַצונג... דערצו נאָך דערגייט ער מיר מיין לעבן...

כ'גיי אוועק פון דאנען, כ'וויל מיט אים אין איין מחיצה ניט זיין“.

— „אַדרעאן, זיי ניט קיין נאר, כ'בעט דיך“ — האָט זיך די מוטער ביי

אים געבעטן — „דו דארפסט דאָך איצט דיין „מעטריק“ מאַכן, מיר וועלן

דיך צו א תכלית ברענגען, וועסט מאַכן א קאריערע, וועסט זיין גליקלעך...“

בארויק דיך...“

— „קאריערע?...“ האָט אדרעאן ביטערלעך געשפּאַט, א ווארף

טוענדיק די לאנגע בלאַנדע לאַקן פון זיין שטערן אויפן קאַפּ — „דו ווייסט

ניט, מאמע, וואָס איך בין אויסגעשטאַנען די גאנצע צייט אין שול און וואס

איך לייד מיך אָן אין גאס צוליב דעם דאָזיקן יידישן פארוויען, וועלכער

רופט זיך מיין טאַטע. טאָ וואס פאר א ציל, וואָס פאר א קאריערע קען איך

דערווארטן?... כ'וויל דיין הארץ ניט שווער מאַכן און באטריבן, אָבער

גלייב מיר, מאמע, מיר איז שווער אויסצוהאלטן און צו דערטראָגן די שאַנד

און שפּאַט. מען טייטלט דאָך אויף מיר מיט די פינגער: „דאָס איז דער

ניט-ייד — ניט-גוי“. און דאָ ניט לאנג זאָגט צו מיר פרענק דער פארבער:

אַדרעאן, אז דו וועסט מיר צוואַנגן ניט ביין צו זיין, וועל איך דיר זאָגן

א סוד“. „דערצייל“, — זאָג איך. מאַכט ער: „אָבער שווער מיר ביי דיין

לעבן, אז דו וועסט קיין האנט אויף מיר ניט לייגן...“ „כ'שווער“ — זאג איד. רוקט ער אריבער זיין היטעלע איבער די אויגן און זאגט גאנץ שטיל: — „זעסטו דארטן דעם ציגל-מאכער אין דעם צעריסענעם רעקל מיט די צעפלאטערטע הויזן, קענסטו אים?...“

— „יע, דאס איז דאך סעמי דער האלבער קאפער, סאָפיע דער ווע-  
שערקעס זון“.

— „יע, אדרעאן, דאס איז דיין ברודער — — —“ זאגט ער צו מיר  
שעלמיש.

איך האָב זיך ניט געקענט באהערשן און האָב מיט מיין הארטן פויסט-  
קלאפ צעשמעטערט זיין נאָז און צעביילט א שטיק פנים און איין אויג ברוין  
און בלוי געמאכט. אָבער דעם גרונטיקן אמת האָב איך ניט צעשמעטערט...  
און כ'האָב געפילט, אז ריכטיק פארדינט דעם קלאפ האָט דער ייד, וואס  
איז, צו מיין באדויערן, דיין מאן און מיין פאָטער, צו וועמען איך טראָג אן  
אינגעוואָרצלטע שנאה, וואָס וועט דאָך מוזן איך טאָג ארויספלאצן!...“

\* \* \*

אין שרעק פאר א קומענדיקער טראגעדיע אין איר הויז, האָט העדוויג  
זיך געקליגט און געזוכט אן עצה ווי דעם שלום אויפצוהאַלטן. זי האָט זיך  
באַמיט אדרעאנען איבערצוריידן, ער זאָל זיך גרייטן צו פאָרן קיין יאַהא-  
נעסבורג לערנען, אָבער ער האָט געטענה'ט: ער וויל ניט, וויל ער זעט  
פאָר זיך קיין ציל ניט אין שטודירן. און ער זעט נאָך דערצו אזוי פיל  
שטערונגען אין דעם וועג.

— „וואָס דען זשע וועסטו טאָן, מיין זון?“ — האָט אים העדוויג גע-  
פרעגט, פארזאָרגט עפענענדיק אירע גרויסע אויגן.

— „כ'וועל אריין אין א געשעפט ארבעטן ווי אן אַרעמער ווייסער און  
וועל ווי עס איז אויף מיין ברויט און קליידער פארדינען“.

— „ניין, כ'האָב א בעסערן פלאן פאר דיר“ — האָט העדוויג אָנגע-  
האַלטן ריידן — „מיר האָבן דאָך צוויי האָטעלן, וועל איך אויסוויקן, דו  
זאָלסט זיך דער אויפזעער און אָנפירער אין איין האָטעל, אין וועלכן דער  
פאָטער וועט זיך גאָר ניט מישן. נאָר איין מאָל א יאָר וועסטו דארפן  
א חשבון אָפגעבן“.

יע, דאָס איז אים געפעלן געווארן.

## דער בורינגטאנער אַטעלא

אין „עמפייער האַטעל“ שטייגט דאָס געשעפט פון טאָג. דער פארוואל-  
טער, אדרעאן פלייק, — יונג און טיכטיק, רעאַל און אויפן בעסטן אופן  
באהאנדלענדיק די געסט און די באזוכער אין שענק און אין ביליארד-  
קאמער — האָט געווונען דעם צוטרוי פון אלעמען און איז געווארן זייער  
פאַפולער אין שטאָט. איבערהויפט האָט ער צוגעצויגן צום האַטעל די יוגנט,  
וואָס פארברענגט זייער גוט אין די באקוועמע, רויט-געפאַרבענע טרינק- און  
קאַרטן-צימערן.

— „ס'איז קיין ווונדער ניט, וואָס דיין „עמפייער האַטעל“ מאכט אזוי  
גוט“ — האָט דער בורינגטאנער פּאָליציי-שעף געזאָגט צו סיימאָנען אין אַן  
אינטימען שמועס — „דיין זון אדרעאן האָט אַן אפּענע האַנט, ער נעמט,  
אַבער ער גיט אויך. אַט זעסטו דאָך, דער „קווינס האַטעל“, וואָס דו אליין  
פירסט אַן, ברענגט דיר איין קוים א העלפט ריווח פון יענעם. דאָס איז דער-  
פאר, ווייל דו ביסט צו עקאָנאָמיש. דו האלסט מער פון נעמען, ווי פון געבן,  
און ס'פּובליקום ווייס עס“.

— „ס'איז זייער פיין פון דיר, קאפיטאן, וואָס דו ביסט אַפּנהאַרציק“ —  
האָט סיימאָן פלייק געענטפערט און זיין פנים האָט זיך גערויטלט דערביי —  
„אַבער גיב איך דען דעם פּובליקום ניט, וואָס אים קומט?“

— „ניין, מען קען ניט זאָגן, אז דו באהאנדלסט דאָס פּובליקום שלעכט“ —  
האָט דער קאפיטאן געזאָגט — „דאָך איז נאָך דאָ א סך אויסצובעסערן“.  
— „צום ביישפּיל?“ — האָט געפרעגט מיט אַן אונטערטעניקן  
טאָן, וויסנדיק, אז אלע האַטעלן ליגן אין די הענט פון דער פּאָליציי און פון  
אינספּעקטאָר און אז דעם קאפיטאנס מיינונג גייט גאָר ווייט — „אדרבא,  
דערקלער עס מיר, ביטע“.

— „אַט, למשל, דערציילט מיר דער אינספּעקטאָר, אז א רייזנדער האָט  
זיך געקלאָגט, אז די ליילעכער אויף זיין בעט זיינען געווען צעריסן, אן אנ-  
דערער ווידער האָט געקרימט מיט דער נאָז, אז די ווענט פון שענק זיינען  
שמוציק און אַפּגעקראַכן, דו דארפסט עס האלטן אין זינען“.

— „קאפיטאן!“ — האָט מיטאמאָל איבערגעריסן דעם שמועס העד-  
וויגס שטימע — „מיר ווארטן דאָך אויף אייך אין פּריוואטן טרינק-צימער.  
וואָס האָט איר זיך דאָרט אזוי לאנג צערעדט? אבי מען זאָגט, אז נאָר



וויבער ריידן לאַנג. . . קומט, קאפיטאן. אויב ניט טרינקען מיר אליין אויס אלץ“.

— „נו, גייט, גייט“ — האָט סיימאָן פלייך געזאָגט צום קאפיטאן מיט א פריינדלעכן שמייכל. ס'האָט אים הנאה געטאָן, וואָס זיין ווייב חברט זיך מיטן קאפיטאן, צו וועמען ער מוז אָפט אַנקומען. סיימאָן איז געבליבן שטיין אויף אן אַרט און האָט נאָכגעקוקט דער אוועקגייענדיקער פּאַר: העד-וויגס פריילעכער פנים איז געווען געווענדעט צום הויכן מיטליאַריקן שלאַנקן קאפיטאן, וועלכער האָט, אַנבייגנדיק זיך צו העדוויגן מיט דער העפלעכקייט פון א העלדישן קאַוואַליער, עפעס שטיל גערעדט און זייער ביידנס הארצי-קער געלעכטער האָט נאָך געקלונגען, ווען זיי זיינען שוין געווען פאַר-שוונדן אין דעם פּריוואַטן טרינק-צימער.

אין דעם זעלביקן אָונט האָט סיימאָן, ווי פאַרבייגייענדיק, א פּרעג גע-טאָן העדוויגן, וואָס עס איז געווען די סיבה פון זייער געלעכטער. — „ווייס איך וואָס, עפעס א וויץ האָט דער קאפיטאן דערציילט. ביסט אפּשר אייפּערזיכטיק, סיימאָן?“ — האָט העדוויג געפּרעגט, לאַכנדיק און אויסשטעלנדיק אירע ווייסע פּאַדערשטע ציינער.

— „גאָר, אדרבא, איך בין צופרידן פון אייער פריינדשאַפט, נאָר אמאָל איז עס פאַר לייטן ניט פיין. ער קומט אהער אזוי אָפט, פאַרברענגט מיט דיר אזוי פיל. . . לייטישע מיילער. . . כ'ווייס? אזא שיינער מאַנסביל און א מיליטעראַמן דערצו. . . אפּשר דאַרפסטו זיך ניט אזוי פיל אָפּגעבן מיט אים, הגם מיר פאַלט גאָר ניט איין א טראַכט צו טאָן וועגן דיין ער-לעכקייט און געטרירישאַפט צו מיר“.

אין דער אמתן האָט ער יע געטראַכט דערפון. און ווען דער קאפיטאן האָט אַנגעהויבן נאָך אָפטער צו פאַרברענגען מיט העדוויגן ביי א גלעזל „ספּאַרקלינג מאַזעל“ אין פּריוואַטן טרינק-צימער, ריידנדיק און לאַכנדיק פאַר לאַנגע שעהן, האָט עס אים שטאַרק וויי געטאַן. זעט ער דאָך ווי זייערע ביידנס פּנימער שיינען, ווען זיי פאַרברענגען זיך, און זיי קוועלן פשוט אָן פון פאַרגעניגן. . . איין חשד נאָכן אַנדערן האָט אים געביסן און געעגבערט אזוי לאַנג, ביז ער האָט באַשלאָסן איין מאָל פאַר אלע מאָל אויסצוגעפינען דעם אמת און זיכער מאַכן, צי איז העדוויג פאַרט פאַרליבט אין דעם דאָזיקן העלדישן מאַן און אויף ווי ווייט גייט זייער באַציונג צו אַנאַדער.

ער האָט גראָד באַדאַרפט אוועקפאַרן אויף עטלעכע טעג פון שטאַט. ער האָט ניט פאַרגעסן פריינדלעך זיך צו געוועגענען מיטן קאפיטאן, אויף וועמען ער האָט ניט געקענט באַמערקן אפילו דעם מינדסטן שפור פון פרייד



אָדער צופרידנהייט פון דעם, וואָס ער פאַרט אוועק. אָבער בעת ער האָט געהאלדזט און געקושט העדוויגן ביים אָפּשייד, האָט זיך אים עפעס אויס- געדוכט, אז אירע קושן זיינען געפעלשטע, און אין אירע ווערטער האָט ער עפעס געשפירט א טאָן פון א מיין ניהאדיקייט, וואָס ער לאָזט זי פריי אויף עטלעכע טעג.

שפעט אין דער זעלביקער נאַכט האָט ער זיך אומגעקערט אהיים און האָט זיך אפגעשטעלט אינעם אָפּנעם שמאַלן אריינגאנג, וואָס פירט צו זיין שלאַפּציעמער, וואָס איז אָפּגעזונדערט פון האָטעל ווייט אין הויף, צווישן ביימער אינעם קליינעם גערטל. אינעם אריינגאַנג איז געווען פינצטער, נאָר פונעם קליינעם האלב-אָפּנעם פענצטערל, וואָס איז איבער דער טיר פונעם שלאַפּציעמער, האָט ארויסגעשיינט א שוואַלעך גריין ליכט פון אן עלעקטרישן לעמפל, און דאָס ליכט האָט באלויכטן דאָס אנטקעגנדיקע ווענטל, אויף וועלכן ס'האַט זיך אָפּגעשפילט דער זיך באוועגנדיקער שאַטן פונעם קליינעם פענצטערל... דורכן דאָזיקן פענצטערל האָט זיך גע- טראָגן העדוויגס שטימע:

— „און אפשר איז עס בעסער אזוי... אפשר — וויל די מעגלעכקייט פון אונדזער פארגעניגן איז ניט אזוי אָפט, דערפאר בלייבט אונדזער בא- גער איינעם צום צווייטן נאָך אזוי יונג און ניי... דערפאר איז אונדזער שמאַכטן איינער צום צווייטן אזוי פריש, ווי מיט צען יאָר צוריק!...“

— „אָבער וואָס פאר א לעבן איז עס, העדוויג!“ — האָט אָפּגעענט- פערט א מענערשע שטימע — „וואָס פאר א לעבן איז עס דען? אזא מיאוסע באשעפעניש שטייט צווישן אונדז און ער איז דער גאַנצער באלעבאַס אויף דיר און האָט דאָס פולע רעכט צו טרינקען פון דיין זיסן קוואל וויפיל זיין האַרץ גלוסט... און מיר, וועמען דיין האַרץ געהערט, וועמען דו האַסט אזוי ליב, ווערן נאָר צוגעווארפן פיצלעך און ברעקלעך. ניין, ס'מוז גע- מאכט ווערן א סוף צו אזא לאַגע, כ'קען ניט און כ'וועל מער ניט ווארטן!...“

— „שאַ, שאַ, שטילער... געדולד“ — האָט העדוויג שטיל, אָבער דיטלעך געזאַגט, און סיימאַן האָט דערפילט, ווי זיין האַרץ פרירט און ס'בויגן זיך די פיס אונטער זיך קורצן שווערן גוף.

— „הייסט עס, כ'האַב קיין טעות ניט געהאט אין מיין חשד אויף דעם כיטרען קאפיטאַן“ — האָט סיימאַנען געהאַמערט אין מוח, ווען צו זיינע אוי- ערן האָבן זיך דערטראָגן אומדייטלעכע שעפטשערייען און קושן, איבערגע- ריסענע דורך א קורצן שווערן אַטעמען. סיימאַנען איז פינצטער געווארן אין די אויגן און א קאלטער שווייס האָט ארויסגעשפאַרט פון זיין שווערן

קערפער. „ווי קריג איך דאָ מיין ביקס?“ — איז אים דורכגעלאָפֿן א גע-  
דאנק, ווען פון דרויסן איז אויף אים פלוצלונג געפאלן א שטראַם ליכט  
פון אן עלעקטרישן האַנט־לעמפל. סיימאָן האָט א שפרונג געטאָן צום מאָן,  
וואָס האָט געהאלטן דאָס לעמפל, און אויסשרייענדיק דערשטוינט:

— „קאפיטאן! ... דו ביסט גאָר דאָ? און איך האָב געמיינט ...  
„מיסטער פלייק!“ — האָט אים דער קאפיטאן איבערגעשלאָגן — „ווי  
קומסטו איצטער דאָ? ביסט דאָך געווען אוועקגעפאָרן? ...“

— „ע, ע, א ראָד פון קאָר צעבראַכן, א לאנגע צייט אין וועג געשטאַנען.  
באשלאָסן אהיים צו קומען און שפעטער פאָרן ...“ — האָט פלייק גע-  
שטאַמלט פארלעגן, און די ווערטער זיינען אים געבליבן שטעקן אין האַלדז.  
— „פון וואנען קומסטו עס אזוי שפעט, קאפיטאן?“

— „הע, הע, זיך א ביסל פארשפילט אין ברידזש ביי דאָקטער אקאנער,  
דיין פארוואלטער אירווינג איז דאָרטן אויך געווען, נאָר ער איז געווען  
קליגער מיט א פאָר שעה פריער אוועקצוגיין, האָט ער טאקע ווייניקער  
פארלאָרן ... כ׳האָב געמיינט, פארבייגענדיק דאָ וועל איך נאָך טרעפן  
אירווינגן צו קריגן א גלעזל ווהיסקי, אָבער ער איז אזוי ווי אין וואסער  
אריין. נו, גיי איך אהיים, א גוטע נאכט, מיסטער פלייק.“

— „העדוויג, עפן אויף די טיר!“ — איז סיימאָן פלייק מיט עטלעכע  
שפרונגען געווען ביי דער טיר און האָט געשריען מיט א ווילדן קול.

„סיימאָן, דו?! ... ווי, וואָס האָט געטראָפֿן? ...“

— „לאַז נאָר אריין“ — האָט סיימאָן גערעוועט און געקלאפט אין טיר  
און אין דעם מאָמענט האָט ער דערהערט, ווי עס האָט זיך געעפנט דער  
פענצטער, וואָס קוקט צום גאָרטן, און עמעצער איז פונעם צימער ארויס-  
געשפרונגען.

— „ווער איז דאָ געווען?“ — האָט סיימאָן ארויסגעפלאצט, בעת ער איז  
ענדלעך אריין אין צימער.

— „קיינער איז דאָ אינעווייניק ניט געווען ... זיי ניט קיין אייזל! ...“  
— האָט העדוויג געענטפערט א צעטומלטע אויף איר הויכן קול.

— „דו שרייסט נאָך? דו ביסט נאָך גערעכט?“ — האָט סיימאָן גע-  
דונערט — „כ׳האָב געהערט, וואס איר האָט גערעדט ... ווער איז דאָ  
געווען, ענטפער!“

— „ביסט מסתמא משוגע געווארן!“ — האָט העדוויג זיך געקאַכט  
א צעמישטע, א צונטער־רויטע, מיט צעוואָרפענע האָר, פעסט און אומגע-  
לומפערט צובינדנדיק איר נאכט־קאפּאַט — „ע, ע, ... דאָס איז געווען

אירווינג ... ער איז געשטאנען דרויסן ... גערעדט מיט מיר דורכן אָפּע-  
נעם פענצטער ... דערציילט מיר עפעס פון א נייעם בוך ... קאָך זיך  
ניט ... גיי שלאָפן! ..."

— „אַ, אזוי גאָר?! הייסט ער, אז אירווינג איז פאָרט דיך פארדאמ-  
טער געליבטער ... הייסט עס, אז מיינע ספקות וועגן אונדזער טעכטערל  
זיינען ניט קיין פוסטע! ... אַך, דו, גאסן־פּרוי! ..."

— „האַלט דיך מויל, מנוויל, פאַרוויען!“ — האָט העדוויג געשריען  
מיט שוים אויף אירע ליפן — „און דו מעגסט אלץ טאָן, הא? ...? דו  
מעגסט, הייסט עס, אפילו זיך דער טאַטע פון א קאפער, דער מאן פון סאָ-  
פיע דער וועשערין? און מיט די זעלביקע ברודיקע גלידער קומען דער-  
נאָך צו מיר, הא? ...? און דאָס איז דאָך אייגנטלעך, בלויז דאָס, וואָס איז  
באווסט, און ווער ווייס, וויפיל ממזרים דו האָסט נאָך אָנגעפלאַדזשעט אַנ-  
דערשוו, וואָס מען ווייס גאָר דערפון ניט? דו האָסט נאָך רעכט צו באלע-  
באַטעווען איבער מיר, דו געמיינער אכזר דו, וואָס האָסטו מיר געגעבן?  
— איך האָב דיר אלץ געגעבן, איך האָב דיך רייך געמאַכט. אלץ וואָס דו  
האַסט, איז דורך מיין האַרעוואניע דיר אנגעקומען. דו האָסט אפילו קיין  
פינגער אין קאלטן וואסער ניט אריינגעשטעקט, איך האָב דיך גאנצן פאר-  
מעגן מיט מיין שווערער פראַצע געשאפן! ארויס פון דאנען, אומדאנקבא-  
רער ייד, דו פאראויט איינער! הערסטו? ארויס! — — —“

## 8

## ברידער

אָפּגעשוואַכט, ווי נאָך א לאנגער קרענק, איז סיימאָן פלייך, טריט ביי  
טריט, צוריקגעגאנגען פון זיין אדוואַקאט.

— „ס'אַראַ אייזל איך בין עס“ — האָט ער געשעפּטשעט צו זיך אליין  
— „א ריכטיקער זאמקע פלאַקן ... זיך אזוי צו לאָזן פארפירן, דעם קאַפּ  
פארדרייען און אזוי אָפּגענאָרט און אויסגעלאכט צו ווערן! אזוי בלינד צו  
זיין, אזוי צו גלויבן און אַנצוטרויען ... א פיינער תכלית געווארן פון מיר.  
א פיינער תכלית! ...“

פון זיין אדוואַקאט איז סיימאָן געוואָר געווארן, אז דאָס וואָס העדוויג  
האַט אים שטאַרק צוגערעדט, ער זאָל „עמפּייער האַטעל“ אָפּשרייבן פאר  
אַרעאנען, כדי אים צו געבן מוט זיך פלייסיק איבערצוגעבן צום געשעפּט.

איז געווען בלויז אויסגערעכנט פון פריער. מיט א כיוון האָט אירווינג דעם האָטעל פֿאַרנאָכלעסיגט. כדי די גאַנצע קונדשאַפֿט צום „עמפּייער האָט טעל“ אַריבערצוטראָגן. צוויי פֿאַרמס זיינען דאָך אויף העדוויגס נאָמען אָפּגעשריבן און שווערע טויזנטער האָט אירווינג אין באַנק צו זיין „קרעדיט“ — „און וואָס בלייבט פֿאַר מיר, דעם אָפּגענאַרטן שוטה, פֿאַר זאַמקע פֿלאַקן, וואָס?“ — האָט ער ווייטער גערעדט, צונויפֿציענדיק דערביי זיינע שמאַלע אויגן און דריקנדיק די פּויסטן צום האָרצן — „וואָס בלייבט מיר?... בלויז דער אָפּגעלאָזענער אַרעמער האָטעל, א קליינער טרוקענער פֿאַרם און א קראַנק אַנגעווייטאַגט האָרץ, וואָס האַלט ביים פֿלאַצן. ווי צו דייען יאָרן, דו פֿאַרשאַלטענער אַקס, דו פֿלאַקן איינער!“

מיטאַמאָל האָט סיימאָן באַמערקט, אז ער איז גיט ווייט פֿון דעם „עמפּייער האָטעל“. ער האָט מיט ביטערקייט א קוק געטאָן צום האָטעל און דערזען א צונויפֿגעלאָפּענעם עולם אויף דער צווייטער זייט פֿון האָטעל, דאַרט וווּ ס'שטייט דאָס קאַפּער־שענקל.

\* \* \*

א פֿירקאַנטיק קליינע געביידע איז דאָס קאַפּער־שענקל. די טיר קוקט אַרויף צום באַרג, וואָס שטייט אויסערן שמעטל; א שמאַלער וועג ציט זיך איבער דעם דאָזיקן הויכן פעלדזן־באַרג, אַרום און אַרום, אויף שטיי־גערגע טרעפּ, זיג־זאַגיק, ציט זיך דער וועג אַרויף ביזן שפיץ פֿונעם באַרג, וואָס איז באַדעקט מיט געדיכטע, נידעריקע ביימלעך, פֿון צווישן וועלכע עס שטאַרצט אַרויס א הויכער פעלדז אין דעם פֿאַרם פֿון א מענטשן מיט א לאַנג גער אויסגעשטרעקטער האַנט, פֿונקט ווי ער וואַלט טייטלען פֿון אויבן אויף די בוריינגטאַנער איינווינער, וואָס פֿירן זייער לעבן דאַרטן אין טאַל...

אויפֿן שמאַלן פּאַס פעלד, צופֿוסנס פֿונעם באַרג, שטייען עטלעכע אייז־לען, די קעפּ צוגעשמידט צו די גרינלעכע צווייגלעך אויף דר'ערד, גיט קיי־מערנדיק זיך וועגן דער וועלט אַרום זיי... צוויי יונגע פּערד, צעקאַכט אין א סכּסוך צוליב א צעלאָזענער חבֿרטע, שטויסן זיך העפּטיק מיט די שווערע פּערדישע קעפּ און בייסן זיך צווישנאַנאַנדער מיט די גרויסע ציינער מיט א מעכטיקער קלאַפּעריי, מוראדיק ברומענדיק און הירושענדיק מיט ווילדע קולות, צעבריקעווענדיק אלץ אַרום זיך. א טשערעדע שעפּסן האָט זיך פֿון פּחד פֿאַר די צעיושעטע פּערד, אוועקגעלאָזן לויפֿן באַרג אַרויף און איז אַרויפֿגעשפּרונגען אויף א זייט פֿונעם באַרג, וווּ אלע שעפּסן האָבן זיך צו־נויפֿגעפּרעסט און צוגעטוליעט איינער צום צווייטן אין ציטערניש, ביז דאָס

מוראדיקע געשלעג וועט זיך ענדיקן... עטלעכע קי און אקסן, וואס פאר-  
טראגן ניט די צעווילדעוועטע שלעגער, טראגן זיך אויך אפ פון דארטן און  
גייען מיט שווערע טריט, חשיבותדיק דרייענדיק מיט די לאנגע עקן, ביו זיי  
קומען צום דראטענעם צוים, וואס טיילט אפ פעלד און שטאט... זיי שטעלן  
זיך אפ ביים צוים און מעלה-גרהדיק באטראכטן זיי מיט אומעטיקע, פייכטע  
און אויסגעסטארטשעטע אויגן דעם צונויפגעלאפענעם עולם מענטשן ביים  
קאפער-שענקל...

א ברוינער יונגערמאן אין צעריסענע פעלד-שיך און אין א צעפלא-  
טערטן דינעם מאנטל, וואס אונטער אים הענגען אראפ שטיקער שמאטעס  
פון די הויזן, און אויפן קאפ א צעדרייטע צעפליקטע הוט, — האלט אן אלטע  
קאנצערטינע; טאפטשענדיק מיט דער לינקער פוס און דרייענדיק דעם  
קאפ אויף אלע זייטן. מאדנע באוועגנדיק זיין פארשיכורטן האלב-שווארצן  
פנים, ציט ער פלינק די קאנצערטינע, הייבט זי ארויף און אראפ, שפילנדיק  
און צווינגנדיק ס'אפריקאניש לידל:

„צוקער-צווייגל, כ'וויל דיך האבן...“

וואס וועט איצט די מאמע זאגן? ...“

זאגט זי „ניין“ — איז זיכער ניין;

נאָר זאָגט דער טאַטע „יע“ — וועט'ס גיין...“

ער שפארט זיך אן אן א טעלעגראף-סלופ און, ארויסנעמענדיק א פלאש  
ביליקן וויין, זויגט ער עס אויס אפעטיטלעך, לייגט די פלאש אין קעשענע  
אריין און נעמט זיך ווידער צו דער אלטער קאנצערטינע:

„צוקער-צווייגל, כ'וויל דיך האבן...“

— „ווער איז דער דאזיקער חברהמאן?“ — האט עמעצער א פרעג  
געטאן.

— „קענסט אים ניט?“ — האט אן אנדערער אפגעענטפערט מיט א

פראגע — „דאס איז דאך סעמי, סאפיעס זון, זיין טאטע איז דאך סיימאן  
פלייק, זע נאָר — צוויי טראַפנס וואסער...“

סעמי, מיט דער קאנצערטינע אונטערן אַרעם, איז צוגעגאנגען נענטער

צום שענקל און אריינגעשריען דורכן טיר:

— „מיסטער כראבלער, גיב מיר נאָך א פלאש „שערי“, גיכער!“

הער כראבלער, דער יונגער אויפזעער פונעם קאפער-שענקל, איז

ארויסגעקומען און שטרענג א זאָג געטאָן:



— „סעמי, דו ביסט צו שיכור, קענסט היינט מער ניט קריגן!“  
 — „כל זמן איך צאל דיר, מוסטו מיר געבן, הערסטו? — האט סעמי  
 געשריען, זיך וויגנדיק אויף זיינע פיס.  
 — „נייך, קענסט ניט קריגן.“  
 — „אויב דו גיסט ניט, וועל איך אלע שויבן אויסברעכן.“  
 כראבלער איז פארשוונדן געווארן און אנשטאט אים האט זיך באוויזן  
 אדרעאן:

— „טראג זיך אָפּ פון דאנען, אניט רוף איך א פאליציאנט, וועסט חרטה  
 האבן, דו טארסט ניט שטיין אויף דער גאס אין א שיכורן צושטאנד און  
 מאכן סקאנדאלן... טראג זיך אָפּ, לויפער דו!...“  
 — „העי, העי“ — האט סעמי געענטפערט, ארויסשטעקנדיק דערביי  
 זיך שטייפלעכע צונג — „מיינסט, דו ביסט דער גאנצער באלעבאס, העי,  
 העי? ... ס'איז מיין „בלעדי“ האטעל, אזוי ווי דיינער, הערסטו, אדרעאן?  
 א העלפט געהערט מיר... ס'איז מיין „בלעדי“ טאטנס האטעל, פאר-  
 שטייסטו? ... דו ביסט מיין „בלעדי“ ברודער, קענסט עס ניט פארלייקע-  
 גען... די גאנצע וועלט ווייס עס... יע, ברודער מיינער, מיין מאמע  
 איז שווארץ, אבער מיין טאטע איז ווייס, מיין טאטע דייך טאטע... אלץ  
 איינס... דארפסט זיך ניט שעמען“ — — — האט סעמי געפלאפלט, זיך  
 וויגנדיק אויף די פיס, הייבנדיק די קאנצערטינע און פאכנדיק מיט איר אין  
 דער לופטן, און לעקנדיק זיינע פארטריקנטע ליפן האט ער ווייטער היינע-  
 ריק געדרשנט:

— „נישטאָ זיך וואָס גרויס צו האלטן... יע, טאטע איז טאטע, מאמע  
 איז מאמע... שווארץ צי ווייס... זעסטו? קוק!“ — שטאמלט ער,  
 אַנְווייזנדיק מיט דער רעכטער האנט צום נאָענטן דראַטענעם צוים —  
 „זעסטו? אַט שטייט דאַרטן א פעטער ווייסער אַקס מיט א דיקן גוידער,  
 העי, העי... א קו, וואָס שטייט לעבן אים, איז שווארץ, א שווארצע קו,  
 העי, העי... און די קעלבער זיינען ראבע... זיי שעמען זיך ניט און  
 האלטן זיך ניט גרויס... אלע קעלבער גלייך... א ווייסער אַקס, א שוואר-  
 צע קו, טאטע איז טאטע, מאמע איז מאמע, שווארץ צי ווייס... אלץ  
 איינס... גיב מיר וויין, וויין זאלסטו מיר געבן! — — —“

אדרעאן האט א שפרונג געטאן ווי א טיגער, אַנגעכאַפט סעמין פארן  
 צעריסענעם קאלנער און אים גענומען שלעפן:  
 — אויב דו טראַגסט זיך ניט אָפּ פון דאנען, דערהרגע איך דייך דאָ  
 אויף אַן אָרט, דו שיכור איינער!“



— „אזוי גאר? א ברודער-מערדער ווילסטו זיך? ברודער איז ברו-  
דער, ווייס צי שוואַרץ... ווילסטו דיך ברודער הרגענען? ... טאָ נאָ!“  
— און סעמי האָט ארויסגעצויגן די פלאַש פון קעשענע, מיט גרויס אָנ-  
שטרענגונג זיך א מעסט געטאָן און דערלאנגט אַדרעאָנען א זעץ איבערן  
שארבן. א רויטער שטראַם בלוט האָט א שפאַר געטאָן פון אדרעאָנס  
קאַפּ... .

## 9

## דער איינציקער פריינד

— „וואו פילסטו דעם ווייטאָג?“ — האָט געפרעגט דער דאָקטער סיי-  
מאָן פלייקן, וואָס איז געזעסן אויף א ווייכן שטול אָנגעשפאַרט אויף קישנס.  
אַנקונדיק דעם דאָקטער מיט זיינע שמאַלע אויגן, וועלכע האָבן אויסגע-  
דריקט שרעק און פארצווייפלונג.

— „אַט דאָ“ — האָט קוים געשעפטשעט דער חולה, געוויזן אויפן האַרצן  
און בשעת מעשה פארוואַרפן דעם קאַפּ אָן א זייט. — „ווען איך האָב בא-  
מערקט דעם געשלעג ביים קאַפּער-שענקל, האָב איך מיך געלאָזן זיי פונאן-  
דערנעמען. פלוצלונג זיינען מיר די פיס אָפּגענומען געווארן און כ'בין  
געפאלן... ס'האַט געמוזט זיך א שווערער פאַל... ווען איך בין געקומען  
צו זיך, האָב איך זיך געפונען אַט דאָ, ניט וויסנדיק ווי אזוי כ'בין אהער  
געקומען... איי, איי... מיין רעכטע האַנט און מיין רעכטע פוס זיינען  
דאָך אינגאַנצן געליימט, כ'קען זיי גאַר ניט באוועגן. דאָקטער, וועט עס שוין  
אזוי בלייבן? ...“

— „זאָרג ניט, מיסטער פלייק, וועסט דיך האנט ניט פארלירן, וועסט  
נאָך קענען עפענען פלעשער שאַמפאַניער מיט דער האנט און וועסט נאָך  
קענען טאַנצן מיט דער פוס... נאָר רעג זיך ניט אויף און זאָרג ניט וועגן  
זייטיקע זאַכן. וועסט מוזן נאָך אַפּליידן א יאָר, ביז דו וועסט ווערן אינגאַנצן  
געזונט, אויב דו וועסט נאָר האָבן זייער א גוטע אויפפאַסונג. קאַרג ניט  
קיין געלט. האָסט דאָך נאָך פון וואָס צו לעבן. „קווינס האַטעל“ געהערט  
דאָך צו דיר; און ווער ס'זאָל דיך אויפפאַסן האַסטו דאָך אויך. די שוואַר-  
צע סאַפיע באַדינט דיך אזוי געטריי און טרעט פון דיר ניט אַפּ אפילו אויף  
א מינוט. שטאַרק זיך און האַלט זיך רויק“ — האָט דער דאָקטער פאַר-  
ענדיקט און זיך אויפגעהויבן אוועקצוגיין.

באלד איז אריינגעקומען סאָפּיע.

— „קוק ניט אזוי טריב און זיי ניט אזוי דערשראָקן“ — האָט די שוואַר-  
צע סאָפּיע זיך געבעטן ביים קראַנקן סיימאָנען — „וועסט נאָך ווערן געזונט  
און וועסט דיין פּאַרלאָזענעם ביזנעס נאָך אַרױפאַרבעטן, און ביז דו וועסט  
דיינע כּחות ווידער אַנזאַמלען, וועל איך מיין לעבן לייגן דיך אױפּצופאַסן,  
ס'זאָל דיר קיין זאַך ניט פעלן... טרייב מיר נאָר ניט אױעק פּון דיר...  
באלד ווי כ'האַב דערהערט פּון דיין קראַנקייט, האָב איך ניט געקענט רוען.  
מיין האַרץ האָט מיר געבראַכן, ווען כ'האַב געטראַכט, ווי עלנט דו ביסט גע-  
בליבן און ווי פּאַלש דיינע אױגענע מענטשן האָבן דיך באַהאַנדלט. קיין  
זאַך וועט מיר ניט שווער זיין פאַר דיר צו טאָן...“

— „סאָפּיע, כ'האַב דיך אזוי געוועה'ט...“

— „כ'בין דיר אינגאַנצן מוחל... אונדזער פּרעדיקאַנט האָט דעם  
פּאַריקן זונטאַג אין קירך געזאָגט, אז דער שטן באַהערשט אַפּט א מענטשן  
— און דער שטן איז מעכטיק, אזוי אז דער מענטש איז אױף זיך גאָר קיין  
באַלעבאַס ניט... און גאַט וויל, אז דער דאָזיקער שרעקלעכער שטן זאָל  
אױף א קורצער צײַט די וועלט באַהערשן“ — האָט ווייטער געזאָגט אונד-  
זער פּרעדיקאַנט — „ביז גאַט דערזעט די גרויסע צרות, וואָס דער ביזער  
שטן מאַכט אױף דער וועלט אָן, — דאָן שליידערט דער שעפּער דעם שטן  
אין א טיפּער גרוב אריין און מענטשן ווערן דערלייזט פונעם מוראדיקן  
חושך... דאן ווערן די האַרט-האַרציקע מענטשן גוט און פול מיט רחמנות  
און ליבשאַפּט. אפּשר וועסטו אױך ווערן גוט און גנעדיק צו מיר, ווי דו  
ביסט אמאָל געווען, ווען דו פּלעגסט זאָגן, אז ווען א שוואַרצער מענטש  
שניידט זיך איין א פינגער, שפּריצט ארויס בלוט, אקוראַט ווי ביי א ווייסן...“  
— „ווי... איז... דיין זון... איצטער?“ — האָט סיימאָן קוים

ארויסגערעדט מיט דער האַרטער און שטייפּער צונג.

— „ער איז נאָך אין תּפּיסה. מען וויל אים משפּטן פאַרן וועלן באַגיין  
מאָרד. נאָר דער אדוואָקאַט פּאַרויכערט מיך, אז ער וועט ארויס פּריי-  
כ'דאַנק דיר פאַר דיין חסד, וואָס דו האָסט פאַר אים געלאָזט אַפּשרייבן  
א סומע געלט דורך דיין אדוואָקאַט. כ'פּאַרויכער דיך, אז דער שוואַרצער  
פּאַרווילדעוועטער זון וועט נאָך ווערן אן אַנשטענדיקער מענטש.“

סיימאָן האָט מער גאָרניט געענטפּערט. ער האָט בלויז אַנגעקוקט סאָ-  
פּיען מיט זיינע באַטריבטע אױגן און אין זיין מוח האָבן גענומען ארומ-  
טראַמפלען אַפּגעריסענע געדאַנקען... עפעס משונהדיקע שאַטנס האָבן זיך  
צעשפּילט אױף דער וואַנט... די שאַטנס קומען און פאַרשווינדן... וויי-

סע און שווארצע, קליינע און גרויסע מענטשן באגעגענען זיך און גייען זיך פארביי, זיך צווארפנדיק איינער דעם אנדערן שווארצע גיפטיקע בליקן פון שרעקלעכן האָס... אָט איז אַדרעאָן, ער גייט פארביי מיט העדוויגן געאַרעמט, און זיי ביידע ווארפן אויף אים בליקן פון פאראכטונג... אַיי, אָט די ביידע פאלשע נפשות דארף מען די צורות אויספאטשן... אָבער... ווו זיינען זיינע הענט? זיינע הענט זיינען ליימענע; יע, שטיקער דיקע ברוינע ליים... „פון ליים גאַר? — וויל ער זיך שטאַרק צעקלאָגן. — „יע, יע, פון ליים“ — ענטפערט אים אָפּ א שאַטן פון דער וואנט. וועמעס קול איז עס? א, ס'איז דאָך דער קול פון בערקע דער מוליער, פון נאר-ווילישקי. שאַ, עפעס נאָך א שטימע מישט זיך אריין, ס'איז דאכט זיך, דעם פאַרבער פּרענקס שטימע און ביידע אויף אמאָל כיכען זיי:

— „א פיינער חפץ געוואָרן זאמקע פלאַקן!... נאָך וואס איז ער אהער געקומען אָט דער שוטה, דער זאמקע פלאַקן?!...“

געדרוקט אין „פאַראויס“, 1939.



# „אובאָמי בונזימאַ“\*

(דער צײַלונג)

די שטאַרק־ברענענדיקע מיטנטאָגעדיקע זון שרפּה'ט די אייזערנע דע־  
כער פון דער שטאַט ווילדערדאָרפּ, אין קאַפּלאַנד. ס'דוכט זיך, אז אָט באלד  
ווערן זיי צעשמאַלצן אין דעם זונענפּייער. קליינע שטיקלעך שטיינדלעך  
און ברעקלעך גלאַז ארום „דאָס“ בלאַנקען און שימערן אנטקעגן דער זון,  
ווי דימענטן און בריליאַנטן ...

אויף דעם משופּעדיקן „דאָס“־ברעג זיינען זיך צוזאַמענגעקומען קי מיט  
קעלבער און א קליינע סטאַדע ציגן און שעפּסן, וועלכע קוויקן זיך מיטן  
וואַסער, וואָס שטראַמט פון צווישן שטיינער־פאַרבאַרגענעם קוואַל. דאָרש־  
טיק אין שרעקלעכן היץ, ציען זיי אין זיך אריין ס'וואַסער אזוי, אז ס'דוכט  
זיך, אז זיי זופן דעם גאַנצן „דאָס“ אריין. פון הינטער א גרויסן שטיין, אויף  
וועלכן ס'האַט זיך דורך לאַנגע יאָרן אָנגעקליבן א סך זאַמד און אין וועלכן  
ס'זיינען אויסגעוואקסן דאַרנביימלעך, „מילכצווייגלעך“, עטלעכע שיטערע  
קוקורוזעס און א פּאָר זונבלומען, קריכן ארויס עטלעכע אייזלען פאַמעלעך  
און פּויל, נאָר דערזעענדיק דאָס וואַסער אין רחבותדיקן „דאָס“, ווערן די  
פוילע אייזלען לעבעדיק, באוועגן מונטער זייערע לאַנגע אויערן מיט די עקן  
און לאָזן זיך אוועק אין א גאַלפּ, הייבנדיק די הינטערשטע פיס פיל העכער  
פאַר די פּאָדערשטע און, פאַרדרייענדיק די קעפּ אויף א זייט, עפענען זיי די  
מיילער ברייט און צערעווען זיך מיט ווילדע קולות, אין וואַסער ארייב־  
טאַנצנדיק. פון ווילדן געלויף ווערן די ציגן מיט די שעפּסן צעשראַקן. מיט  
מוראדיקן פחד שפּרינגען זיי אָן אָן אויפהער איבערן פייכטן ברעג... עטלעכע  
זשאַבעס, וועלכע האָבן זיך אָנגעטאַן א תענוג און רויק זיך געווארעמט אין  
זון, ווערן פאַרציטערט פון די דערשראַקענע שעפּסלעך און מיט א קוואַקעריי  
און קוויטשעריי ווארפן זיי זיך אין צעבורבלטן וואַסער אריין ...

א גערויש, א געטומל דערטראַגט זיך אהער פון אן אנטקעגנדיקן בערגל,  
וואָס ליגט פּאַזע דעם שמאַלן וועג, צווישן שטאַט און „לאַקיישן“, ס'הייסט:  
דאָס הויך־למחנה־שטעטל, אָפּגעזונדערט פאַר די שוואַרצע, וואָס באשטייט

פון קליינע אַרעמע ביידלעך, צוזאמענגעשטוקעוועט פון אַלטע זעק, שמאַטעס, שטיקלעך בלעך און צוזאמענגעוואַרפענע רייען ציגל . . . דער טומל קומט פון א מחנה שוואַרצע, צו שווערער ארבעט פארמשפטע, ארעסטאנטן, וועל-כע זיינען דאָרטן, ביים בערגל, באשעפטיקט מיט האַקן שטיינער פאר דער נייער תפיסה, וואָס ווערט דאָרט געבויט.

אין אַרדענונג שטייען די ארעסטאַנטן אין זייערע געבלעך-גראַע לייזונטענע קורצע רעקלעך און הייזלעך ביז די קני. די נאקעטע פיס — אריינגעשטעקט אין אַלטע פעלד־שיכלעך, און ברוינלעכע, צעקנייטשטע, שמאַלע שטריימלעך באדעקן די העלפט פון זייערע גלאַט אָפגעגאַלטע קעפּ.

זייער וועכטער, א הויכער, דיקער, געזונטער פּאָליציאַנט, מיט א גע-לאַדענער ביקס אויף דער פלייצע און מיט א רעוואָלווער אין זיין ברייטן גאַרטל, האָט די ארעסטאַנטן איינגעשטעלט אין עטלעכע שורות, צו פינף אין יעדער שורה, און ער איז שטרענג מקפיד, זיי זאָלן זיך האלטן גלייך אין אלע באוועגונגען. גלייך מוזן זיי אלע שטיין, צוגלייך זיך בייגן און צוגלייך ארבעטן. אויפאַמאַל, אלע גלייך, הייבן זיי הויך זייערע שווערע האַמערס אין דער לופט אויף, און אויפאַמאַל לאָזן זיי זיי אראָפּ איבער די גרויסע האַרטע שטיינער, וועלכע באַוועגן זיך מיט א מוראדיקן קרעכץ אונטער דעם טויטלעכן בראַזג פון דעם מעכטיקן שטאַל — און ווערן צעשפרונגען, צעשמעטערט אויף פיצלעך . . .

און די גוואַלדיקע קרעכצן פון די צעקראַכטע שטיינער צעמישן זיך מיט די טרויעריקע שטימען פון די ארעסטאַנטן, וועלכע זינגען מיט א הארצ-רייסנדיקן ניגון צום טאַקט בשעתן אויפהייבן די האַמערס און בשעתן אראָפּ-לאָזן זיי, ציענדיק די שטימען גלייך, האַרמאַניש:

— „אויבאַ־מי . . . בונ־זי־מא! . . . אויבאַ־מי . . . בונ־זי־מא! . . .“  
און פון יענער זייט באַרג ענטפערט אַפּ הילכיק א קלאַגעדיקער עכאַ, וואָס צעשיט זיך האַרמאַניש מיט דעם טרויעריקן געזאַנג פון די ארעסטאַנטן און מיט די לופט־רייסנדיקע פּראַטעסט־געשרייען פון די צעשמעטערטע שטיינער:

— „אויבאַ־מי . . . בונ־זי־מא! . . . אויבאַ־מי . . . בונ־זי־מא! . . .“

\* \* \*

שטייענדיק אויפן שטיינערנעם בריקל פון איר „שאַפּ“, ביים ברעג גאס, נאַענט צום בערגל, וווּ ס'ווערט געבויט די נייע תפיסה, קוקט זיך צו פרוי



אידיאָ קאָפּמאַן מיט גרויסע פייכטע אויגן — צו די אומגליקלעכע, פאר שמאַכטע, אויסגעמאטערטע און פון היץ פארסאַכנעטע ארעסטאַנטן. און יעדער טאָן פון זייער געזאַנג צום טאַקט פון האַמער-קלאַפּ טוט איר א זעץ אין סאַמע האַרצן, וואָס וויל צעשפּרינגען פון צער און רחמנות...

נאָך ניט קיין פולע ניין-און-דרייסיק יאָר איז אידיאָ קאָפּמאַן. איר שלאַנקע, ניט צו הויכע פיגור און הויך געהויבענער קאָפּ, אירע לייכטע באַ-וועגונגען, איר געשמאַקפולער סטיל אין קליידונג זיינען גוטע עדות אויף איר יוגנטלעכקייט און אויף איר שטאַרקן ווילן אזוי זיך נאָך לאַנג צו האַלטן. נאָר אירע באַזיילבערטע האָר מאַכן זי אויסזען א סך עלטער און דערציילן פון א גאַנצער וועלט דערפאַרונגען, אַנגעליטנקייט און שווערע איבערלע-בונגען; און איצטער, מחמת דער סצענע, וואָס שפּילט זיך אָפּ פאר אירע אויגן און וואָס מאַכט אויף איר אזא גוואלדיקן רושם, דוכט זיך, אז זי איז אין דער דאָזיקער רגע א שוואַכע, בלייכע, נידערגעשלאַגענע זקנה געווארן.

אידיאָ קאָפּמאַן האָט פּלוצלונג אויפגעשוידערט: צוויי יונגע, נידעריקע, אויסגעדאַרטע ארעסטאַנטן האָבן זיך ארויסגעשלייכט פון דער שורה און, אוועקווארפנדיק זייערע שווערע האַמערס, זיינען זיי, ווי הונגעריקע וועלן, צוגעשפּרונגען צו אן איינערדליקן האַנט-וועגעלע, אַנגעלאָדן מיט פּרוכטן, וואָס א יונגער קאָפּער האָט געפירט פון א דערבייין דערפּל אין שטאַט אריין. מיט ווילדן חיה'שן אימפעט האָבן זיי א כאַפּ געטאָן עטלעכע בינט-לעך באַאַנעס, וויינטרויבן, פּרישע פייגן און פּערסיקעס און מיט מטרפּדיק-הפּקרדיקן אַפעטיט האָבן זיי גענומען פּרעסן די פּרוכט און ווארפן שטיקלעך צו דער מחנה ארעסטאַנטן...

דער פּאַליציאַנט האָט צוערשט מבולבלדיק, מעשה גולם אַנגעקוקט. ניט באַגרייפנדיק, וואָס דאָ טוט זיך, נאָר פּלוצלונג האָט ער די ביקס פּונעם אַקסל אראַפּגעכאַפּט און האָט זיך מיט אַכזריותדיקער רציחה ווילד א לאַז געטאָן צו די צוויי יונגע ארעסטאַנטן, שרייענדיק:

— „ממזרים, באַנדיטן, לויפּערס, כ'דערשים אייך דאָ ווי די הינט!“

און מיט דער אונטערשטער דיקער זייט פון דער ביקס האָט ער זיי אזוי פּיל געשטורכעט, געהאַקט וווּ נאָר די ביקס האָט אַנגעטראַפּן, ביז זיי זיינען צעשלאַגענע, צעבלוטיקטע צו דר'ערד אין חלשות געפאלן.

— „די בעסטאַלע לוסט צו פאַרצוקן, צו הרגענען האָט זיך אין דעם פּאַליציאַנט צעבושעוועט“ — מורמלט צו זיך אליין אידיאָ קאָפּמאַן — „בשום אופן האָט דער פּאַליציאַנט קיין רעכט ניט צו הרגענען די אַרעמע

ארעסטאנטן, וואָס האָבן זיך אפילו ניט געפרוווט פארטיידיקן, אפילו קיין וואָרט אנטקעגן ניט ארויסגערעדט!

און גערוועיש מיט דער האנט א גלעט טוענדיק אירע באזילבערטע קורצע האָר אויף דער רעכטער זייט קאָפּ, שטויסט זי זיך אָן אין איר מוח אַײַף א דערינגערונג: גערעכט געווען איר מאן איסר קאפּמאן, וואָס האָט אמאָל, מיט יאָרן צוריק, איר געזאָגט, אז די ירושה, וואס איז דעם מענטשן געבליבן פון דער גאַרילע, אָט דער חיהשער באגער צו פארגיסן בלוט, צו הרגענען איז פאַראַנטוואָרטלעך פאר אלע צרות אין דער געזעלשאַפט.

— „ווארט א וויילע, ביי וואָס פאר א געלעגנהייט האָט עס איסר געזאָגט?“

און הויך אין דער לופטן די אויגן אויפהייבנדיק דערמאָנט זי זיך:

אין געדיכטן וואָלד איז דאָס געווען, לעבן איר געבורט־שטאָט דײַק, אין דער ליטע. איר פארטיי „פועלי־ציון“ האָט דעם „בונד“ ארויסגערופן אויף א דיסקוסיע. איסר קאפּמאן איז דאן געווען א חבר פון „בונד“. וואָס איז די סיבה פון דער ביזער שנאה צום יידישן פּאָלק? — איז די טעמע געווען, איצט לעבן אויף איסרס ווערטער אין איר געדאַנק. דאן האָט זי מיט אים ניט געוואלט איינשטימען. ניין, זי האָט דאן שטאַרק דיספּוטירט: „די סבה פון דער שטאַרקער שנאה צו יידן“ — האָט זי געטענה׳ט אויף א הילכ־קער שטימע — „שטעקט דערין, וואָס ביזע מענטשן קענען ניט ליידן דאָס, וואָס דאָס יידישע פּאָלק האָט געהאַט די חוצפה, אי דורך זייערע ערשטע נביאים, אי דורכן עוואַנגעליום, צו פּרעדיקן צו דער אויסגעלאסענער, בלוט־און רויבערישער וועלט־הערשאַפט — גוטסקייט, רחמנות, גערעכטיקייט און ליבשאַפט, וואס ס׳איז זייער ניט באקוועם און לוינט זיך ניט פאר אָט די ברור־טאַלע הערשער... אודאי קענען זיי דעם יידישן פּאָלק ניט מוחל זיין פאר זיין וועקן די ערלעכע ריינע געפילן מיט גערעכטיקייט און יושר צו בא־האַנדלען געפאלענע און געדריקטע, צו העלפן און באפרייען פארקענטע... נאָר דערפון קומט דער אייביקער ביזער האס צום יידישן פּאָלק!...“

און אינדעראמתן, איז עס דען ניט לאַגיש? האָט זי דען אליין ניט גע־האַט די דערפאַרונג, אז מען ליידט שטאַרק פארן פּרעדיקן גוטסקייט און פארן פאַדערן יושר און גערעכטיקייט פאר פארשקלאַפטע?...

איז איר דאָך טאַקע אליין אויסגעקומען זיך אַנצוליידן פון איר אייגע־נעם פּאַטער, דעם רייכן פאַבריקאַנט, זלמן טראָפּ, וואָס האָט איר אַזוי גע־רודפט טאַקע נאָר דערפאַר, וואָס זי האָט די דריי הונדערט אַרבעטער פון זיין פאַבריק געלערנט, זיי זאָלן באַגרייפן די מעכטיקייט פון זייערע כחות.

און זי האָט זיי געוועקט און געמונטערט, זיי זאָלן פֿאָדערן מענטשלעכע רעכט, יושרדיקע באַהאַנדלונגען און א העכערער געהאַלט... און ווען איר שטאַלצער פֿאַטער האָט דעם אָנפירער פון דער ארבעטער־דעפוטאציע ארויסגעיאָגט מיט באַלידיקונגען, האָט זי די ארבעטער איבערגערעדט איר פֿאַטער א שטרייק צו דערקלערן...

פון הויז האָט דער פֿאַטער זי ארויסגעטריבן דאן, ווען די ארבעטער האָבן דעם שטרייק געוונען...

וואָס זי האָט זיך דאן אָנגעליטן!

ווען זי איז פון איר פֿאַטערס רחבותדיקן הויז ארויס, איז איר אויסגע־קומען צו לעבן מיט א באַקאנטע אַרימע פאמיליע אין א טונקעלן, פייכטן קעלער מיט פארשימלטע ווענט, ווו מוראדיקע דחקות און קלאַגעדיקע וויסטעניש האָבן ארויסגעשפּאַרט פון יעדן ווינקל, ווו א הערינג מיט א שטיקל שוואַרץ ברויט איז געווען די איינציקע שפייז פאר אלע זיבן נפשות פון דער פאמיליע. די שווערסטע ארבעט האָט זי מיט זיי מיטגעטאָן, דאָך איז איר דער דאָזיקער שטיקנדיקער דלות מיט אלע זיינע שוועריקייטן ליב און ניהאָ געווען, וויסנדיק אז זי לייַדט צוליב איר אידעאל, צוליב איר פֿאָדערן גערעכ־טיקייט און מענטשלעכקייט!

און איר הייסע ליבע צו איסר קאַפּמאַנען, איר מאָן, איז דען ניט אחוסיגערופן געווארן אין איר האַרצן דורך דעם, וואָס זי האָט אים געזען לייַדנדיק אָן א סוף צוליב זיין קאַמף פאר אַלץ, וואָס איז גוט און נאָבל?

— „וואָרום קיין שיינעם פנים האָט איסר געוויס ניט געהאַט“ — טראַכט אידא — „וויפיל מאָל האָבן זיי ביידע זיך גוט אָנגעלאַכט פון זיין וויצלען זיך איבער זיך אליין: אז ווען ער דערזעט זיך אין שפיגל ווערט ער איבערצייגט אין דער גערעכטיקייט פון דאָרווינס טעאָריע... זע, אידא, — פלעגט ער זאָגן — „מיין פלאַציקע נאָז, מיט די ברייטער נאָזלע־כער, מיט די אויסגעשטעלטע גראַבע ליפן, מיט דער ברייטער קרומער מאַרדע מאַכן מיר דאָך פאר א מאַלפּע! אידא, ווי קענסטו האַלט האָבן אזא מנווול? — — —“

— „האַלט ס'מױל!“ — פלעגט זי אים זאָגן פארגייענדיק אין געלעכ־טער — „זאָלסט ניט וואַגן אַפּלאַכן פון מיין געליבטן, הערסטו?... ס'פנים איז טאַקע ניט צאָקעדיק, אָבער ווייסטו דען, סארא העלדישקייט און גבורה און מוטיקייט עס שפאַרט ארויס פונעם דאָזיקן פנים? ! און די פיגור — אזוי הויך, ברייט, געזעצט, די ברוסט תמיד אויסגעשטעלט, געגרייט

ענערגיש און מוטיק אין געפערלעכסטן שטורעם פון שטרייט זיך באַלד צו ווארפן אויב נייטיק. און די ברייטצעפנטע אלצוויסנדיקע קלוגע גראַע אויגן, — אזעלכע אויגן זיינען א סך וויכטיקער ווי א שיין פנים. זאַלסט עס וויסן און געדענקען, איסר קאפּמאַן! ...”

\* \* \*

אירע צערטלעכע געפילן און גרויסע אכטונג צו איסרן זיינען געקומען אין דעם אכטצענטן זומער פון איר לעבן, ווען ער, דער יונגער ישיבה-בחור, אין איין עלטער מיט איר, איז ארויסגעטריבן געווארן פון דער שטאָ-טישער ישיבה פאר זיין חוצפה צו מאַנען בעסערע באהאנדלונגען פאר די געדריקטע ישיבה-בחורים, וועלכע האָבן פיל געליטן אונטער די שווערע הענט פון די פּאַנאַטישע משגיחים.

ווען זיין מוטער, די אַרעמע אלמנה, האָט קלאַגנדיק אים געמוסרט פאר זיין „ווידערשפעניקן“ די גבאים און משגיחים, וואָס האָט אים געבראכט אזא אומגליק און צו אזעלכע בזיונות — ארויסגעטריבן צו ווערן פון דער ישיבה! — האָט ער געענטפערט:

— „מאַמע, איך קען זיך ניט העלפן. טיף אין מיין הארצן ברענט דאָס פייערל פאר די געדריקטע און געפייניקטע. און וואָס נאָך, כ'האַב פחד, אז די דאָזיקע צרות מיינע זיינען נאָך די קלענסטע. די גרעסטע פּיין און ליידן וועלן ערשט נאָך קומען: איך פיל, אז איך וועל ניט קענען איינהאַלטן אין זיך דאָס פייערל פון פּראָטעסט אנטקעגן אנדערע, גרעסערע עוולות, וואָס ווערן אויף דער וועלט אָפּגעטאָן! ...”

און טאַקע אין גיכן איז דער יונגער בחור קאפּמאַן געווארן דער שטאָ-טישער יושר-מאַנער און רודף-צדק. אלע געקריוודעטע און געעוולטע האָבן זיך ארום אים געריבן און אים ניט אָפּגעלאָזן, באטראכטנדיק אים ווי זייער אייגענעם ברודער, קינד אָדער געטרייען פריינד, און ער איז תמיד זיי צוהילף געקומען מיט ראַט און טאַט אין אלע זייערע צרות און פאַר-ביטערטקייט. איז אפריים כאַטשעס, דער גרויסער סוחר, פליטה געגאַנגען און האָט אויפגעפרעסן די צענדליקע טויזנטער רובל פון יתומים און אל-מנות, פון חתנים, כלות און סתם יידן קליינהענדלער, — די אלע, וועלכע האָבן אים געהאַלטן פאר א גרויסן בטוח און ביי אים איינגעלייגט זייערע לעצטע פרוטות, וואָס האָבן זיך צוזאַמענגעקליבן אין אוצרות, וועלכע דער קלוגיטשקער אפריים כאַטשעס האָט אין זיינע טיפע ברייטע קעשענעס

ארונטערגעלאזן און איז נאך געבליבן דער זעלביקער פיינער פרומער מזרח־ייד און האט נאך אלץ געקראגן אלע כיבודים אין בית־המדרש און דעם גרויסן רעספעקט אין גאס — האט איסר קאפמאן געברענגט ווי פיינער; ער האט צוזאמענגערופן א סך פון די קרבנות און האט זיי אוועקגעפירט אין בית־המדרש גראד דעמאלט, ווען אפרים כאטשעס איז צו „שלישי“ אויפגערופן געווארן. א שטארקן קלאפ טוענדיק אויפן טיש פון דער בימה, האט קאפמאן דעם גאנצן ענין מיט קלארע דיבורים דערקלערט פארן עולם און מיט פלאמפֿיערדיקע קולות האט ער געוועקט דעם המון, מ'זאל אט דעם מוראדיקן בעל־עוולה נייטן, ער זאל די בארובטע כאטש א טייל פונעם רויב אָפגעבן, און ווען אייניקע יידן האָבן אויסגעשריען: — „חצוף, אראפ פון בימה!“ האָבן זיך א לאז געטאָן עטלעכע ברייטפלייציקע בעלי־מלאכות און פורמאנעס און האָבן געדונערט:

— „אויב איר לייגט א פינגער אויף איסרן, טראָגן מיר אייך, שיינע באלעבאטיס, אין לילעכער ארויס!“

און אפרים האט דעמאלט צוגעזאָגט א סך פון די קרבנות צו באַפרידיקן. האט עפעס א מיאוסע מעשה געטראָפן ביים גביר פיוויש גדאליעס אין הויז, ווו צמח דעם שוסטערס יונגע שיינע טאכטער וויטקע האט געדינט און איז פארפירט געוואָרן דורך איר באלעבאט־עס בן יחידל, בענציקען, וועלכער האט געלייקנט, אז דאָס זונעלע, וואָס וויטקע האט געבאָרן, איז פון אים, און פיוויש גדאליעס האט מיט רוגזע ס'אומגליקלעכע מיידל מיטן קינד פון הויז ארויסגעווארפן. — האט איסר קאפמאן ניט גערוט, ביז ער איז דער־גאנגען פון בענציקעס חברים, אז דער בן־יחידל האט זיך אליין פאר זיי בא־רימט מיט זיינע פיינע מעשים אקעגן דער שיינער וויטקען . . .

דאן איז איסר קאפמאן, ווי א ריכטיקער גואל־הדם, צו פיוויש גדאליעס געקומען און נאך אָפּענע דערקלערונגען און היציקע וויכוחים האט ער געפועלט, דער גביר זאל ס'אומגליקלעכע מיידל מיטן קינד באזאָרגן מיט אלץ, וואָס נייטיק איז, און זייער צושטאַנד פאר דער צוקונפט געהעריק פארזיכערן.

\* \* \*

— „אזוי פיל פארערער האט איסר געהאַט“ — טאָנצן אין אידא קאפ־מאנס מוח די מחשבות — „אָבער זי ווייס און ס'איז ניט מער ווי נאטיר־לעך, אז אין זיין שטיינער־און דערנער־וועג פון שטענדיקן שטרייט קעגן רשעים און שאַרלאַטאַנעס האט ער זיך געמוזט דערווערבן שונאים אויך.



און אין איר לעבן אויף די צוויי גרויסע פארביסענע פיינט, וועגן וועלכע ער פלעגט אָפּט ריידן קריצנדיק מיט די ציין און בייסנדיק די ליפּן פון כעס און ווייטאַג.

איבער איז געווען דער פריסטאָוו וואַראָוויטש : א נידעריקער, ברייט-ביינערדיקער כאַכאַל מיט א פירקאַנטיקן בערדל און פאַרשפיצטע וואַנצעס, א רשע און א גראַביאַן, וואָס זיין אפּעטיט צו "לאַפקע" איז קיינמאַל ניט אַנגעזעטיקט געוואָרן.

ער האָט זיך אַנגעזעצט אויף א יידישן קצב "כאַנקע בוריק", וועלכער האָט זיך ניט געאיילט מיט א מתנה אין האַנט אריינצולייגן. ער איז כאַנקען די יאָרן דערגאַנגען. איין טאַג איז ער אריינגעקומען צו כאַנקען מיט א פוריע :

— "זשיד, דיין קלאַץ איז ניט זויבער!"

— "וואָס רעדסטו, האַרעלע, זע ווי זויבער ס'איז, כ'האַב עס אליין טאַקע נאָך היינט געסקראַבעט און געוואָשן" — האָט כאַנקע זיך געדרייט און געבויגן אונטערטעניק.

— "שווייג! דו זאַגסט ליגן!" — האָט דער פריסטאָוו זיך צעיושעט און אראַפּגעלאָזן כאַנקען א בערענענדיקן פאַטש אין באַק אריין.

גראד איז איסר קאַפּמאַן בשעת מעשה פאַרבייגעגאַנגען און דאָס אלץ צוגעזען. האָט ער זיך אַפּגעשטעלט און דערלאַנגט א זאַג :

— "כאַנקע, דו ביסט דאָך אזא גבר, וואָס שווייגסטו? דערלאַנג אים, אז די כאַלערע זאָל אים כאַפּן, מיט איין פאַטש וואַרפּסטו אים צו דר'ערד. דערלאַנג כאַנקע, טאַמער וועט זיין א משפּט, וועל איך שוין זאָרגן פאַר דיר, דערלאַנג דעם כאַם, זאַג איך דיר! ..."

נאָר כאַנקע בוריק האָט הכנעהדיקן געענטפּערט, זיך האַלטנדיק פאַר דער באַק :

— "גי, גיי... פּטור-פּטור, ער איז א גוטער גוי, א גוטער גוי..."

— "דער הונט איז ווערט דעם שטעקן?" — האָט איסר קאַפּמאַן אין אויפּרעגונג א געשריי געטאַן — "מיאוסער קנעכט דו!"

אין יענעם אַוונט האָט מען דעם פריסטאָוו וואַראָוויטשן געפונען ליגנדיק אויפן שוועל פון זיין הויז אין א באווסטלאָזן צושטאַנד א צעקלאַפּטן, א קא-ליעטשעטן... און ווען ער איז געקומען צו זיין פאַרשטאַנד, האָט ער ארויסגעשיפעט :



— „די שלעגער זיינען געווען עטלעכע יידישע ארבעטער, אנגעפירט דורך א הויכן געזונטן יידן מיט א פלאציקער נאָז... אַי, ווען ער פאלט צו מיר אין די הענט אריין!...“

פון דעם דאָזיקן שונא האָט קאפּמאן געווסט ווי זיך צו היטן. אָבער פון זיין צווייטן פיינט האָט ער זיך ניט איינגעהיט. דאָס איז געווען דער, וואָס ביי יידן האָט ער געהייסן „רבי איטשע לייזער קופּערשטיין, דער איי-ביקער גבאי“ און גויים האָבן אים געקענט ניט אנדערש ווי: „איטשיקוס דער רייכסטער וואַכערניק...“ א הויכער ייד מיט א גרויסן בלאַנקעדיקן שטערן, מיט א ברייטער לאַנגער באַרד, וואָס האָט אזוי תקיפּדיק זיך געריבן אָן זיין זיידענעם ברייטן גארטל. אין דער יוגנט איז איטשע לייזער געווען א גלעזער און אָן אביון. שפעטער האָבן אים באקאנטע פויערים צוגערעדט, ער זאָל זיך נעמען צום מסחר פון חזיר-האַר. ער האָט געפאַלגט און ס'איז אים גוט אוועק. עטלעכע פויערים דערציילן אָפּט מיט התפעלות, ווי אָט דער איטשיקוס, דער גרויסער גביר, האָט אמאָל אליין געריסן די האָר פון חזירים... אמאָל — אזוי דערציילן זיי — האָט זיך א גרויסער דבר-אחר פון אים ארויסגעריסן און אים צו דר'ערד א שליידער געטאָן. א געזונטער יונג איז ער געווען, האָט ער די קוויטשעדיקע חיה פארן קורצן עקל א כאפּ געטאָן און, ניט אַפּלאַזנדיק, האָט ער זיך איבער דער ערד נאָכגעשלעפּט מיט דער באַרד איבערן חזירס עק צעשפרייט, אזוי לאַנג, ביז ער האָט אים שוין מער ניט געקענט איינהאלטן, דעמאָלט איז דער חזיר אוועקגעלאָפּן כרוקענדיק און איטשיקוס איז געבליבן אויסגעצויגן אויף דער ערד מיטן פנים אין זאמד... ווי נאָר ער האָט א ביסל געלט אַנגעקליבן, האָט ער זיך מיט לייב און לעבן גענומען צו פּראַצענט און דאָס האָט אים גרויס עשירות געבראַכט. אויסערגעוויינטלעך איז ער געווען קארג, האָט מען פון זיין רייכטום קיין הנאה ניט געהאַט. קיין נדבות האָט ער ניט געטיילט. אַרעמע לייט האָט ער געהאַסט. אז ער דערזעט אַן אַרעמאָן אַנקומענדיק, איז אזוי ווי ער וואָלט א שלאַנג דערזען — האָט ער זיך אמאָל אויסגערעדט. עטלע-כע קרובים אַרעמע האָט ער פון זיך פאַריאַגט. קיין צדקה אַנשטאַלטן האָט ער אויך ניט אונטערגעשטיצט. צו קויפּן כבוד אין בית-המדרש האָט ער זיך געלאָזט קאַסטן מיט אַן אַפענער האַנט און אויף יחוסדיקע שידוכים פאַר זיינע קינדער האָט ער טויזנטער געשאַטן.

זיינע פאַרשטויסענע קרובים האָבן געהאַט פיל צו דערציילן פון זיין מאַוּימדיקער קאַרגקייט. דערשלאַגענע קבצנים, וואָס דחקות און דלות האָבן פון זייערע פּנימער יעדן שאַטן פון שמייכל און פּריילעכקייט פאַר-

טריבן, פלעגן זיך פארגינגען א געלעכטער, ריידנדיק צווישן זיך וועגן איטשע  
לייזער קופערשטיינס קמצנות.

אזוי, למשל, האָט דערציילט מייקע ציפקעס דער וואסער-טרעגער,  
אז ווען ביי אים אין הייל האָט מען זיך אמאָל אויף א שטיקל שמחה געריכט,  
האָט זיך ווייב, בריינע די וואָסער-טרעגערקע, דערשמעקט, אז ביי רב איטשע  
לייזערן האָט מען א שעפס געקוילעט, און היות ווי דעם לונג-און-לעבער  
פארקויפט דער גבאי צו אַרעמע לייט אלע מאָל ווען ער קוילעט א שעפס,  
האָט בריינע שוין צוזאמענגעקליבן א פרוטה צו א פרוטה אום זוכה צו זיין  
אַפצוקויפן דעם לונג-און-לעבער. שוין א פאָר וואכן ווי מייקע ציפקעס  
פאמיליע האָט דעם טעם פון פלייש אין מויל ניט געהאָט — „ס'ארא שמחה  
דאָס וועט זיין!“ — האָט געטראכט בריינע — „אז זי וועט דעם לונג-און-  
לעבער אין הייל אריינברענגען!...“ אָט איז שוין פרייטאָג, דער שעפס  
איז שוין געקוילעט, בריינע אילט זיך מיט דער מטבעה צו רב איטשע  
לייזערן. מיט שמחה קוקט זי זיך איין אין הויף, זי זעט דאָס אָרט, ווו דער  
שעפס איז געקוילעט, און קוועלט אָן פון פרייד... זי גייט צו צו דער  
הינטער-טיר, קלאפט אָן, און ווי זי קלאפט אין טיר, אזוי קלאפט אין איר  
ס'הארץ פון פרייד און ספקות צוזאמען: ס'זאָל, חלילה, אן אנדער זולל-  
וסובא זיך ניט האָבן מקדים געווען... דער גביר רב איטשע לייזער קומט  
ארויס פאמעלעך חשיבותדיק:

— „וואָס גוטס, בריינע?“

— „ע... רב איטשע לייזער, א גוט יאָר אויף אייך, כ'בין געקומען  
קויפן ביי אייך דעם לונג-און-לעבער...“

— „אַ, בריינע“ — ענטפערט דער גביר לאנגזאם און ס'ווערט איר  
פינצטער אין די אויגן — „א ביסל צו שפעט... הע-הע... כ'לעבן,  
אַקערשט האָב איך עס פארקויפט... גיטקע לאה-איידעס האָט זיך אונ-  
טערגעאייילט, הע-הע... זי האָט עס אָפגעקויפט...“

— „א בראָך אויף מיר!“ — קרעכצט בריינע א דערשלאָגענע — „ווי  
איז מיר, וויפיל האָט זי אייך געגעבן פארן לונג-און-לעבער? די הול-  
טייקע?...“

— „צען קאָפיקעס“ — ענטפערט ער שטיל, באטראכטנדיק די אן-  
טוישטע אביונטע מיט קאלטע כמארנע אויגן.

— „וויי איז מיר, רב איטשע לייזער, וואָס האָט איר זיך געאייילט? אָט  
האָב איך דאָך גאנצע צוואנציק געבראכט, נאָט זעט!“

רב איטשע ליזער מאכט צו זיינע אויגן אין עגמת-נפש און שרייט צו זיין ווייב :

— „יענטע פייגע, קום נאָר אהער!“

די נידעריקע, דיקע יענטע פייגע קייקלט זיך פון טיר ארויס און מיט גראַע אויגן אַנקוקנדיק שרייט זי :

— „וואָס, וואָס האָט דאָ געשען?“

— „אוי וויר“ — זיפצט רב איטשע ליזער אין גרויס צער — „אוי וויר, יענטע פייגע, איך האָב פארזען און מיאוס פארזען! ... כ'האָב דאָך געקענט קריגן גאנצע צוואנציק קאָפיקעס ... אוווי איז מיין שכל געווען? ... פארזען און מיאוס פארזען!“

דעם דאָזיקן עפיזאָד האָט איסר קאפמאן באשריבן אין א פעליעטאָן אונטערן נאָמען „פארזען און מיאוס פארזען“, וואָס איז געדרוקט געווארן אין דער שטאָטישער צייטונג. און ווען דאָס איז פאָרגעלייענט געווארן איטשע ליזערן, האָט ער א צעקאָכטער געפילדערט :

— „אין קייטן וועט ער, דער באַנדיט, ביי מיר אוועקגיין!“

און דער באַליידיקטער געקרענקטער גבאי האָט גענומען זוכן מיטלען ווי אזוי דעם חצוף אַנצולערנען. און אז מען זוכט געפינט מען.

ער איז דערגאנגען, אז איסר קאפמאן איז אַן אַנגעזעענער מיטגליד פון „בונד“, איינער פון די אַנפירער איז ער גאָר דאָרטן. אלע שטרייקן ווערן דורך אים אויפגעהעצט און אַנגעפירט און ער איז דאָס דער חברה-מאן, וואָס האָט געגרינדעט דעם זעלבסטשוץ צו פארטיידיקן יידן פון פאָג-ראַמען.

מען דערציילט ווונדערלעכע מעשות וועגן זיינע גבורות און זיין העל-דישן ווארפן זיך אין די גרעסטע סכנות, איינשטעלנדיק זיין לעבן צו באַשיצן די הילפלאָזע נפשות און אַפט ראטעווענדיק זיי פון זיכערן טויט און פון שאַנדטאָטן. מען דערציילט נסים ונפלאות, ווי ער האָט מיט א קלוגן איינפאל א גאנצע מחנה פאָרגאָמטשטיקעס אריינגענארט אין יונה דעם בעקערס הויף, ווו ער האָט הינטער זיי פארשלאָסן די גרויסע שווערע טויר-ערן, איינער אליין זיי אַפגעהאלטן אויף א לאַנגער צייט, און דערווייל האָט זיין קאָמאנדע באוויזן אן אנדער מחנה כוליאַנעס אויף אן אנדער אָרט צו באַזיגן און דערנאָך קומען אים צו הילף און די פארשפארטע באַנדיטן צו צעשלאָגן.

מען דערציילט אויך מיט התפעלות, ווי ער האָט געראטעוועט פייזויש דעם האַלץ הענדלערס דריי טעכטער פון זיכערן אומגליק, ווען די דריי

צעשראָקענע מיידלעך האָבן זיך אויפן צווייטן עטאָזש באהאלטן; זיבן מערדער האָבן זיך אין הויף אריינגעריסן און, צושטעלנדיק א הויכן לייטער צו די אייבערשטע פענצטער, האָבן זיי זיך געלאָזן קריכן אינדערהיין, היר-זשענדיק און שרייענדיק: „אומזיסט באהאלט איר זיך, איר שענסטע זשי-דאָוקעס אין שטאָט, מיר ווייסן, וואָס גוט איז, באלד האָבן מיר אייך אינ-גאנצן...“ אָבער איסר קאפּמאנס אויג האָט זיי גוט נאָכגעשפּירט. ער האָט זיך באהאלטן אין א טיפּן מיסטקאסטן, מיט פּאפּירן און פּאַרפּוילטע זעק זיך צוגעדעקט און פון זיין באהעלטעניש האָט ער די ערשטע דריי רוצ-חיים פונעם אויבערשטן טרעפּ פון לייטער מיט זיין רעוואָלווער ארונטערגע-שאָסן; די איבעריקע פיר מערדער, צעטומלט ווערנדיק און ניט וויסנדיק, פון וואנען די דאָזיקע גוטגעצילטע קוילן קומען, האָבן זיי זיך ווי די קלעצער אראָפּגעקייקלט פונעם לייטער און זיינען, ניט-טויט-ניט-לעבעדיק, פונעם הויף אנטלאָפּן...

און נאָך אזעלכע זאכן ווייסן אלע...

און איטשע לייזער האָט עס אויך אלץ געוויסט, ווען ער האָט איסרן פּאַר דער האנט אָנגעכאַפּט. א שבת איז עס געווען, פּאַרן ליינענען די תּורה. מען האָט געעפּנט דעם ארון-קודש צו „אויסנעמעניש“, איז אינמיטן דערינען אויסגעוואקסן איסר קאפּמאן אויף דער בימה, ארומגערינגלט פון א מחנה יונגעלייט. ער האָט דערלאנגט א מעכטיקן קלאפּ אין טיש און זיך צעלאָזט אין א פייערדיקער רעדע וועגן דער נייטיקייט צו שטיצן דעם זעלבסטשוץ...

\* \* \*

נאָך אין דעם זעלביקן אָונט איז איסר קאפּמאן גערופן געווארן צום פּאָליציי-שעף און ער האָט געהאט אויסצושטיין מיאוסע באלידיקונגען פון א פּאַר פּאָליציאנטן, איידער ער איז צוגעשטופּט געווארן פנים אל פנים צום הויכן „טשינאָוויק“ וועמען ער האָט געמוזט ענטפּערן אויף א סך פּראגעס:

— „מ'זאָגט, אז דו לאָזט דינע ברידער ניט דאוונען... איז עס

אמת?"

— „ס'איז ניט אמת, יידן זיינען זייער אינגעשפּאַרט; ווען מען וויל

זיי אוועקרייסן פון דאוונען, דאוונען זיי דווקא... אָט איז א פּאַקט: מיט עטלעכע וואָכן צוריק האָט מען אויף יידן געמאַכט א פּאַגראָם, געברענגט די שול, זיינען יידן געשטאַנען און געדאוונט מיט כּוונה, ווי ניט זיי מיינט מען עס... טאָ ווי קען מען עס יידן ניט לאָזן דאוונען?..."

- „גלייבסטו, אז עס איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט?“ — איז דער טשינאָוויק אים פלוצלונג אריינגעפאלן מיט אַ פראגע.
- „איך ווייס ניט... נאָך די צרות און דעם עלנט, וואָס מענטשן ליידן זיך אָן פון ביזע הפקרדיקע מענטשישע הענט, איז שווער צו גלייבן, אז ס'איז דאָ אַ גאָט...“
- „געהערסטו, הייסט עס, צו די סאציאליסטן?“
- „דאָס הער איך פון אייך...“
- „דיינע גלויבן-גענאָסן זאָגן עס אויך...“
- „כ'בין זיכער, אז מיינע שונאים, וואס ווילן מיר טאָן ביז, האָבן עס אייך דערציילט“ — האָט איסר געענטפערט געלאסן.
- „אַבער דו קענסט עס ניט אָפּשטרייטן, פונקט אזוי ווי דו קענסט ניט לייקענען, אז היינט פרי האָסטו אין שול ניט געלאָזט דאווענען און האָסט געהאלטן אַ פייערדיקע דרשה לטובת דעם יידישן זעלבסטשוץ, וואָס דו האָסט אַרגאניזירט.“
- „איך גלייב, אז ס'איז קיין עוולה ניט פון שוצלאָזע שעפּסן שוץ צו זוכן, ווען חיות ווילן זיי פארצוקן“ — האָט איסר געזאָגט, דעם „טשינאָוויק“ גלייך אין די כּיטרע אויגן אריינקוקנדיק.
- „אַבער די יידישע פירער זיינען דאָך גאָר קעגן דיין מיינונג. זיי זאָגן, אז די רעגירונג קען זיך אליין אן עצה געבן מיט די פּאָרגראַמטשי-קעס“ — האָט דער שפּץ רויק ווייטער געזאָגט מיט אַ הארטער שטימע.
- „אזעלכע פירער זיינען ניט בעסער פאר די פּאָרגראַמטשיקעס“ — האָט איסר קאפּמאָן געזאָגט שטיל און דייטלעך — „איבעריקס, האָב איך אזעלכע פירער ניט געזען...“
- „ברענגט אריין דעם יידן איטשיקוס קופערשטיין!“ — האָט דער שפּץ אויסגעשריען צו אַ פּאָליציאנט.
- די אויגן פרומלעך צוגעמאכט, זיך גלעטנדיק זיין הויכן גלאנציקן שטערן, איז דער גבאי איטשע ליחזער אריינגעקומען און פאמעלעך זיך זעצנדיק אויפן שטול, וואס אַ פּאָליציאנט האָט אים בכבודיק צוגערוקט, האָט ער שטיל געוואַרט אויף דעם הערשערס שאלות און דערנאָך אויף זיי געענטפערט אָן אָפהאַלט און פול מיט הכנעה.
- צי קען ער קאפּמאָנען? — אוודאי קען ער אים. ער האלט אין איין פארפירן און העצן די רויקע יידן, וואָס האָבן ליב דאָס לאנד מיט אלע גע-



זעצן, אָט ווי זיי זיינען. די יידן זיינען אין אמתן ערלעכע טרייע דינער פון דער רעגירונג און האָבן גרויס דרך־ארץ פאר די פירער און „טשינגאָו-ניקעס“ און אפילו אז א פריסטאָו אטאקירט און זידלט אָ, איז אויך קיין ביזן ניט ... אן ערלעכער ייד שפרינגט ניט אין די אויגן, אז א שררה דער־לאנגט אים אפילו א פאטש, בייגט ער איין דעם רוקן און זאָגט: „קלאָפּ, קלאָפּ! ...“ אזוי איז עס געווען אלעמאָל און אזוי דארף עס איצט אויך זיין. ... אונדזער גלויבן לערנט אונדז צו בעטן גאָט פארן מלך און פאר זיינע דינער, אַניט וואָלטן מענטשן זיך אָנאַנדער לעבעדיקערהייט איינגע־שלונגען. ... איך בין שוין לאנגע יאָרן גבאי און איך האָב מיינע יידעלעך אזוי דערצויגן, מ'זאָל האָבן אָפשיי, בושה זאָל מען האָבן און אָפגעבן כבוד „נאַטשאַלסטווע“, אזוי ווי מען גיט אָפּ כבוד א רב אָדער א גבאי ... אָבער אוי וויי, אָט די דאָזיקע איסר קאפּמאַנס, וואָס מיר האָבן, אָט זיי מאַכן אן אלע מרידות, ניט אויסצוהאלטן. צוליב זיי ליידן מיר ...“

שטום האָט איסר קאפּמאַן געשאַקלט זיין קאָפּ, באַטראַכטנדיק דעם שפּלדיקן גבאי פון אויבן ביז אונטן, און זיינע שטאַרקע פּויסטן האָבן זיך אַ הייב געטאָן. און ווען צוויי פּאָליציאַנטן האָבן זיינע אָרעמס אַ כאַפּ גע־טאָן, האָט ער שטיל און קלאָר אַרויסגערעדט צו איטשע ליזערן:

— „כ'וואָלט דיר א פּולן פנים אָנגעשפּיגן, נאָר דו ביסט צו שמוציק און צו טמא פאר מיינע שפּיעכץ אפילו, דו נידערטרעכטיקער פארפּוילטער וואָרעם! ...“

\* \* \*

„... אַר־באַ־מי בּוֹנ־זי־מאַ ... אַר־באַ־מי בּוֹנ־זי־מאַ ... טראָגן זיך די אומעטיקע קלאנגען צו אידא קאפּמאַן, וואָס נעמט אויף א רגע ניט אוועק פון די אומגליקלעכע ארעסטאַנטן אירע אויגן, וואס טריפּן מיט הייסע טרערן, בעת אין איר זכרון וועבט זיך ווייטער דאָס געוועב פון אירע מחשבות וועגן איר געליבטן איסרן ...“

... דורך די זעקס חדשים, וואָס ער איז געווען פארשפּאַרט אין תּפּיסה פארן אָרגאַניזירן דעם זעלבסטשוץ אין זייער שטאָט און פאר זיין סאָציאַ־ליסטישער ארבעט, האָט ער געהאַלטן אין איין שרייבן פּראָזע ווי אויך לי־דער, וועלכע די פּאָליטישע ארעסטאַנטן האָבן אויפגעכאַפט דורך די קלעפּ אין די ווענט און איינעם דעם אנדערן איבערגעגעבן. מ'האָט ניגונים צו די ווערטער פארפּאַסט און די געפּאַנגענע האָבן טרייסט און מוט אין די דאָזיקע ליידער געפּונען.



אידיא האָט שפּעטער זיינע שריפטן אוי טייער געהאלטן, זי האָט אלץ געחלומט וועגן דרוקן א בוך פון זיינע דערציילונגען און לידער. „האלט אָן אין שרייבן!“ — פּלעגט זי אים וועקן און מונטערן — „די וועלט וועט דיך מוזן אנערקענען“. אים האָט אָבער געצויגן צו כעמיע. ער האָט אָן אויפֿ-הער געלערנט, און ווען ער האָט זיין ציל דערגרייכט, איז אָנגקומען די וועלט־מלחמה. ער איז אוועק אין מיליטער און זי איז פארטריבן געווארן, צוזאמען מיט אלע יידן פון איר שטאָט, עפעס אין א קליין שטעטל ארום קא-זאָן. זי האָט זיך דאָרטן אָנגעליטן זייער פּיל. די וואָגלעניש, דאָס ארומ־שלעפּן זיך אין שמוציקע וואַגאַנעס, דאָס שווערע לעבן אין יענעם חושכ־דיקן גלות — וויל זי גאָר אויפן זינען ניט ארויפברענגען, אזא מיאסער ביי־זער חלום אויף דער וואָר איז עס געווען!

... ווידער צוזאמענגעקומען זיינען זיי באלד נאָך דער מלחמה. זייער שטאָט א תהו ובהו, בערגלעך צוזאמענגעפאלענע חורבות ... די יידן — וויסטע שאַטנס ... פון שולן קיין זכר נישטאָ. ... איטשע לייזער דער-שאַסן דורך רעוואָלוציאַנערן. איסר קאפּמאָן איז צוריקגעקומען אהיים אויסגעמאטערט, אויסגעווייטאַגט, אָבער נאָך אלץ גאַנץ אין גוף מיט אלע זיינע גלידער און — דער עיקר — גאַנץ אין זיין מוט און ווונדערבארער העלדישקייט ... ער, דער פרייער גייסט, נעמט זיך גאָר די יידישע געמיינ־דע אויפצושטעלן, אויפצובויען. מען ווונדערט זיך: אָט דער איסר קאפּ-מאָן, דער אפיקורוס, דער רעוואָלוציאַנער, באשעפטיקט זיך גאָר מיט גרינדן קהילות ... אָבער איסר שטעלט אויס די ברוסט, הייבט אויף די ברייטע פלייצעס און זאָגט שמיכלנדיק: א יידישע קהילה שאַדט גאָר ניט, עס דארף נאָר זיין געבויט אויף ריכטיקע יסודות, זאָל זיין אפילו ישעיה הנביא'ס יסודות ... אדרבה, אז מיר, ראציאנאליסטן וועלן זיך דערמיט אָפּגעבן, וועלן מיר ניט דערלאָזן די איטשע לייזערס צום שיסל.

... עס בייטן זיך רעגירונגען. איסר קאפּמאָן געפינט א וועג צו יע־דער נייער ממשלה, ביי אלעמען איז ער נושא חן און ער ארבעט איבער זיינע כחות און פועלט אויס גינסטיקע באדינגונגען פאר די צוריקגעקומענע פארטריבענע, נידערשלאַגענע, צעבראַכענע, וועלכע זעען אויס צו פערציק יאָר ווי זיבעציק־יאָריקע זקנים ... אלע טירן פון די נייע הערשער זיינען אָפּן פארן העלדישן איסר קאפּמאָן. אלע זיינע אונטערנעמונגען לטובת די הילפסלאָזע, פארשמאַכטע און פארדלותטע גיבן זיך אים איין. ער בויט אויף מיט דער הילף פון די צוריקגעקומענע יידן א מושב־זקנים, א בית־יתומים, ער בויט א האַספיטאַל און ברענגט אלע נוצלעכע אינסטיטוציעס

פון דער געמיינדע אין אַרדענונג. ער ווערט געדאנקט און געלויבט, ער איז באליבט און פארגעטערט. פלוצלונג שטורעמען די דייטשן אריין און פארכאַפן די מאַכט. נייע שיסערייען, נייע רציחות און גוואַלד־אַקטן. אלס פּראַוווּזאַר געפינט איסר א בכבודיקן אַרט ביי די דייטשן, זיי רעכענען זיך מיט זיינע עצות און צוליב אים ווערן די יידן אין שטאַט גוט באַהאַנדלט.

— „ס'גייט נאָך אַלץ גאַר נישקשה, מיין ליב ווייבל“ — האָט איסר איינמאַל אין א ווינטער נאכט געזאגט צו זיין אידאן, מיט וועמען ער האָט אזוי גליקלעך געלעבט זינט זייער שטילער חתונה שוין איבער א יאָר — „אַבער ווער ווייס, ווי לאנג די גוטע צייט וועט נאָך אָנהאַלטן? ...“

— „לאַמיר ניט טראכטן וועגן ערגערע צייטן“ — האָט געענטפערט אידא, זיך טוליענדיק צו אים — „אזא פּראַסטיקע נאַכט“ — האָט זי זיך פלוצלונג צעזיפצט — „אז מיר דאָ, אין א ווארעמען הויז, פילן די קעלט, טאָ ווי פירן שוין די אַרעמע נעבעך! ... שא, ווער קלאפט עס אין טיר אזוי שפעט? ...“

איסר איז צוגעלאָפן האסטיק צו דער טיר:

— „אַ, דאָס ביסטו, פּריטש?“

— „יע, דאָס בין איך!“ — האָט אויף גיך געענטפערט א יונגער דייטשער שרייבער פון מיליטערישן האַספּיטאַל, איסרס א צוגעטאָנענער גוטער פריינד, און ער האָט קוים געקענט ציען זיין אַטעם.

— „ס'דראָט דיר א געפאַר. א רוסישער שפיאַן דינט אין אונדזער ארמיי. ער האָט אריינגעשיקט וועגן דיר א רעפּאָרט. שילדערנדיק דיך ווי א געפערלעכען באַלשעוויק ... מען גרייט פאַר דיר צו א פאַסטקע. אנטלויף באלד ... וואָרט ניט קיין איבריגע רגע, דו ביסט אין דער גרעס־טער סכנה! — — —“

— „ווייסטו אפשר דעם נאָמען פונעם שפיאַן?“

— „געוויס ווייס איך. ער הייסט וואַראַוויטש ...“

\* \* \*

„... אַב־באַ־מי... בּוֹנ־זי־מאַ... אַב־באַ־מי... בּוֹנ־זי־מאַ“ — הילכן אין דער לופטן די טרויעריקע, קרעכצנדיקע עכאַס פון די אויסגע־צויגענע האַלבוויינעדיקע טענער פון דעם מעלאַנכאָלישן ניגון פון די שוואַר־צע ארעסטאַנטן, באַגלייט פון די קראַכעדיקע קלעפּ פון די שווערע ברעך־

האַמערס, אונטער וועלכע ס'צעשפרינגען די הארטע שטיינער, זיך פונאנ-  
דערפאלנדיק אין שטיקער ...

— „אָט אזוי וויל מיין הארץ אין שטיקער צעשפרינגען!“ — טראכט  
אידיא קאפמאן און א שווער פרעסעדיקער צער נאָגט איר נשמה. זי טריקנט  
מיט א זיידענעם טיכל אירע טרערן און עס וויקלט זיך ווייטער אויס דער  
זכרונות-קנויל אין איר פארקלעמטן הארצן:

... ווי עלנט, ווי צעבראָכן זי איז געבליבן, ווען איר איסר איז אין  
יענער פינצטערער ווינטער-נאכט געצווונגען געווארן צו אנטלויפן פון דער  
זיכערער טויט-סכנה, וואָס האָט אויף אים געלויערט.  
דאָן האָט זיך ס'פאפיר-לעבן אָנגעהייבן ...

גוטע חברים האָבן איסר קאפמאנען קיין לאַנדאָן אריבערגעפּעקלט, פון  
דאָרטן האָט ער זיך איינגעבעטן ביי אן אפריקאנער פעטער, ער זאָל אים  
קיין אפריקע אָפּנעמען. מיט צרות איז אים עס אָנגעקומען ביז ער האָט  
עס אויסגעפּועלט.

זיינע ערשטע בריוו זיינען געווען פול מיט אנטווישונג און פארביטערט-  
קייט. „ס'האָט ניט געלוינט צו אנטלויפן פון בער און אריינפאלן אין לייבנ-  
גרוב, ווו מענטשן ווערן דערשטיקט אונטער דער שטאַלענער האנט פון  
קאפיטאל“ — האָט ער געשריבן — „דאָרטן האָט געפאר איבער אונדז גע-  
שוועבט, אמת. אָבער ס'איז געווען א לעבן פון אן אידעאל, און אין עצם  
קאמף האָט זיך געוועבט די האַפּענונג פאר א צוקונפט פון גערעכטיקייט.  
דאָ הערשט מעכטיקע אכזריות, פארדעקט מיט א דעמאָקראטישער הילע  
און מיט „דזשענטלמענשע“ הענטשקעס. מיט א צוקער-זיסן שמייכלע  
און מיט פוטער-ווייכע ריידעלעך צעטרעטן די גאַלד-הערשער זייערע אר-  
בעטער, די אמתע שעפער פון אלע זייערע אוצרות, פארניכטן זייער מענטש-  
לעכע ווערדע אזוי, אז זיי אליין זיינען שוין איינגעגלויבט צו טראַכטן, אז זיי  
זיינען פון גאָט-באשטימטע חושכדיקע ברואים, וואָס זייער גאנצער „יש“  
באשטייט אין בלאַטיקער קנעכטשאפט און אין א צרהדיקן לעבן, ערגער  
ווי די הינט — — —“

איסר קאפמאן האָט מיט אָפּענע אויגן דאָס לעבן באטראכט. זיין פע-  
טער, מלך קאפמאן, א נידעריקער ברוינלעכער ייד מיט ארויסשטאַרצעדיקע  
אויגן, — א פאבריקאנט פון מענערשע בגדים, האָט זיך געהאלטן האַפּערדיק,  
תמיד ארויסגעוויזן זיין אויבערשאַפט און אים אָפּט פאַרגעוואַרפן דעם חסד,  
וואָס ער האָט געטאָן מיט אים, אראַפּברענגענדיק אים קיין אפריקע. אין

פאבריק איז פאר איסרן קיין אַרט ניט געווען. אלע שטעלעס פארנומען. פראַוויזאָר פראַקטיצירן האָט ער ניט געטאַרט. ער האָט געמוזט דאָ די גאַנ-  
צע תורה פון „בראשית“ אָנהייבן, אפריקאַנער עקזאַמענס געבן אין די,  
פאר אים אומבאַקאַנטע שפראַכן, אפריקאַאַנס און ענגליש. דאָס האָט גע-  
מיינט א לאַנגע צייט פארטיפן זיך אין שטודירן און א סך געלט, דער תמיד  
אַנגעברויגטער רייכער פעטער האָט זיך דערויף ניט געוואלט לאָזן קאַסטן.  
„פראַוויזאָר-שמיזאַר“ — האָט ער געזאַגט, שלידערנדיק די קורצע, גראַ-  
בע, האַריקע הענט אין דער לופטן און איינקאַרטשענדיק די מאַסיווע פליי-  
צעס — „כ'ווייס, טו, וואָס איך האָב געטאַן, ווען איך בין אהער געקומען.  
ניט ווייט פון „לאַקיישן“ איז דאָ א שאַפקע צו דינגען. שטעל זיך אוועק,  
פארקויף די קאַפערס „אייריש-סטיו“ און קאַלדרעס, וועסטו בייטאַג פאַר-  
דיגען געלט און ביינאַכט — לערנען! וועסטו אויסהאַלטן די עקזאַמענס,  
איז געוויס גוט, אָניט בלייבסטו א קרעמער. נו, מה רעש? וואָס פעלט  
מיר, אז איך בין געווען א קרעמער. קרעמעריי איז קיין שאַנדע ניט.  
א שאַנדע איז צו זיין א גנב, אַדער א סאַציאַליסט, א קאַמוניסט, ווייס איך?...  
— „וואָס מיינסטו דען, אז נאָר די, וואָס דארפן פארפוילט ווערן אין  
טורמע פאר זייערע קאַמוניסטישע משוגעתן, — נאָר זיי ווייסן אלץ? וואָס  
מיינסטו, אז מיר, אלטע אפריקאַנער, זיינען פאַסטעכער, וואָס? גרינע חיה  
דו! זאַלסט וויסן זיין, אז איך בין אן אויסגעגרינטער אפריקאַנער, וואָס  
האָט שוין אייגענע היזער, אן אייגענע פאבריק און א מאַטאַר-קאַר! וועסט  
נאָך לאנג פאַקן און מאַזלען, איידער דו וועסט נאָך קענען אפילו חלומן פון  
א מאַטאַר-קאַר, הערסטו?“

א גראַלעכער שאַטן פון פאַראכטונג און קאַמף-גרייטקייט האָט אריבער-  
געפלאַטערט איבער איסרס נאָז און ליפן. אריינשטעלנדיק די הענט אין  
זיינע הויזנקעשענעס, האָט ער נאָר באוויזן ארויסצוריידן: „הערט זיך  
נאָר איין, אויסגעגרינטער פעטער מיינער...“ ווי מיסעס קאַפמאַן, זיין  
מומע, א טאַפלט-גוידערדיקע הויכברוסטיקע מיטליאַריקע פרוי, אין א דיקן  
בלאַען זיידענעם קלייד און באַהאַנגען מיט מאַסיווע גאַלדענע צירונג —  
האָט זיך פלוצלונג אריינגעלאָזן מיט גרויס אימפעט, הייבנדיק אירע באַ-  
אַרמבאַנדטע און בארינגטע הענט, מיט וועלכע זי האָט מבולבלדיק געפאַכעט  
א באשריבן העפט, שרייענדיק מיט קולות:

— „מלך, מלך, א קלאַג איז אונדו, זע, ער האָט דאָך אונדו פון קאַפ ביז

פיס אַפגעשריבן!“

— „ווער? וואָס? טריינע! וואָס איז דאָס פאַר א צרה?“

— „אוי, וויי, מלך! אָט דער איסר, דער טייערער פלימעניק אונדזער־  
 רער, האָט דאָך אונדז אָפגעשריבן! ... איך האָב שוין עטלעכע טעג באַ-  
 מערקט, ווי ער זיצט טאָג און נאכט און טינטלט דאָרטן אין זיין קאמער ...  
 בין איך דאָך א בעלזן צו זען, וואס טינטלט דאָס א מענטש טאָג און נאכט?  
 גיי איך מיר אריין אין קאמער, טאָקע איצט אָ, און טו א קוק, ערשט, אוי,  
 אן אומגליק! ער האָט דאָך אונדז באשריבן, פונקט ווי מיר זיינען ... זע,  
 אקוראָט ווי דו ביסט קורץ, גראַב, בימאויגיק. האָריקע הענט און כמעט  
 א דבר־אחר! ... און איך ... זע מלך, זע, וואָס ער האָט פון מיר גע-  
 מאַכט! ... ער האָט דאָך אונדז ביידן צו קויט און צו בלאָטע געמאַכט,  
 א חורבן אויף אונדז! ... זע, ער רופט דאָך אונדז „קאָרטעוויניקעס“ און  
 „מטושטשע מוחות“ רופט ער דאָך אונדז אין זיין טינטלעריי ... און פוס-  
 טע ברוסטקאסטנס באהאנגען מיט גאַלדענע קייטן ... ער האָט דאָך אונדז  
 אָפגעכריסקעט פון קאָפּ ביז די פיס ... וויי, וויי, זע, ער לאכט נאָך  
 גאָר! ... מלך, טרייב אים ארויס, דעם פאָדליעץ! ...“

“... איסר קאפּמאן ווארט ניט, ביז מען שלידערט אים פון הויז ארויס”  
 — האָט ער צו זיין אידאן געשריבן. ער האָט זיין פעטער און מומען דער-  
 קלערט, וואָס זיי זיינען, ניט אין צו איידעלע אויסדרוקן און פארזיכערט  
 האָט ער זיי, אז ער וועט בעסער זיין צוזאמען מיט ערלעכע קאפּערס, איי-  
 דער מיט זיי. און ווען א געשעפטס־מאן האָט אים אָנגעבאָטן א שטעלע  
 אלס פראַבן־רייזנדער, האָט ער עס אָנגענומען. צוויי יאָר האָט ער זיך  
 איבער דער מדינה ארומגעשלעפט, וואָ א טאָג, וואָ א נאַכט, געהאָרעוועט  
 א סך און זיך שטאַרק אָנגעשטרענגט דעם „שניט“ פון אפריקאנער מסחר  
 צו דערגיין. ער האָט זיך ארומגעזען, אז קיין אפריקאנער סוחר וועט ער  
 שוין ניט קענען זיין. פאר זיין באלעבאָס האָט ער טאָקע א גוטן ריווח אריינגע-  
 געבראַכט, אָבער פאר זיך האָט ער קוים אויפן לעבן פארדינט און ס'איז  
 אים זייער ווייניק געבליבן פאר אידאן אהיים צו שיקן, פון אראַפּברענגען זי  
 אהער האָט גאָר קיין רייד ניט געקענט זיין. ווי אזוי? מיט וואָס? און  
 ווהיין? ...

“... און די צייט און די כחות ווערן צערונען — — — האָט אידאן  
 געשריבן — „ווייניק גוטס האָבן מיר גענאָסן אין אונדזער לעבן, איסר,  
 ווייניק פאָרגעניגן האָבן מיר צוזאמען געהאַט. און דאָס האַרץ און דער גאַנ-  
 צער „איך“ פארלאנגט אזוי צו טרינקען פון לעבנסזיסקייט. זיי זיך מודה,  
 איסר, ביסט דאָך כולו אמת, ווי קומסטו אויס אָן מיר? ... ווערסטו ניט  
 אויסגעצערט און אויסגעברענט פון פייערדיקע פאַרלאַנגען צו געניסן פון



לעבנס-הנאה? ... וואָס טוסטו, איסר? ... וואָס זאָל איך טאָן, אז איך ווער אלץ מער אָפגעשוואכט פון מיינע שטאַרקע פארלאנגען מיט דיר צו-זאמען צו זיין? ..."

"... כ'האָב זייער געליטן" — האָט איסר דערויף געענטפערט — „גרויס זיינען מיינע יסורים פון באַגערן געווען. כ'האָב עס ניט געקענט אריבערגעטראָגן. מיינע גלידער זיינען פארשרפה'ט געוואָרן. און מערק-ווירדיק, געווען שוין א סך געלעגנהייטן מיינע ברענעדיקע באַגערן צו דערפילן; גאַנץ אָפט באַגענגט אועלכענע צוגעטאַנענע פרויען מיט רופע-דיקע בליקן אין זייערע פרייע ריידעוודיקע אויגן, פון וועלכע ס'פלאַמען ארויס זייערע געדאַנקען: „קום, נעם מיך, איך לייך אויך אזוי ווי דו... און טיף אין מיר פלאַקערט די שטאַרקסטע לוסט צו טרינקען מיט דיר ביזן דעק פונעם לעבנס-בעכער...“ אָבער דאָך איז מיר ניט אויסגעקומען פון די דאָזיקע זיסקייטן צו געניסן. ניט מחמת אן עברה אנטקעגן מיין גע-וויסן אָדער אנטקעגן דיר... נאָר ס'האָט זיך תמיד אזוי געמאַכט, אז ווי נאָר די דאָזיקע געלעגנהייט האָט זיך צו מיר דערנענטערט, האָט א צרהדיקע שוועריקייט פון מיין ביטערן לעבן זיך ווי א פרעסעדיקער שטיין אויף מיר געלייגט און מיינע שטאַרקע גלידער זיינען מיטאַמאַל אָפגעשוואכט גע-ווארן..."

מיט שוועריקייטן און ביטערניש האָט ער זיך גענוג אָנגעליטן. קיין זאך האָט זיך אים ניט איינגעגעבן. נאָך צוויי יאָר איבער דער מדינה ארומ-שלעפן זיך האָט פאסירט, אז איינמאַל שפעט ביינאַכט האָט זיך זיין פראַכט-קאַר, שווער געלאָדן מיט סחורה-פראַבעס, אין מיטן וועג אָפגעשטעלט; דער מעכאַניזם האָט ניט געאַרבעט. איסר האָט קיין ברירה ניט געהאַט און איז געבליבן נעכטיקן אין וועג. ער האָט פאררויכערט א ציגאַרעט, זיך אויסגעצויגן אויף די פעקלעך סחורה. אין קאַפּ האָבן זיך געפלאַנטערט די מחשבות, מיד פון וועג איז ער געווען, איז ער באלד איינגעשלאָפן. פון ברענענדיקן ציגאַרעט האָבן זיך די פעקלעך סחורה אָנגעצונדן, און ווען זיין שוואַרצער „באָי“ האָט אים פון שלאָף אויפגעריסן, איז די פראַכט-קאַר געווען איינגעוויקלט אין איין מעכטיקן פייער. אין א פאַר שעה איז פון אלץ געבליבן נאָר דער אייזערנער סקעלעט פון דער מאַשין מיט די רעדער.

איצט איז אים אויסגעקומען „פון בריק אין וואסער“. האָט זיך אָבער איינגעפונען אן אנדער „מערטשענט“, וואָס האָט אים א פאַק סחורה גע-טרויט. „נאָר אז דו פאַלגסט מיך, זוכסטו ניט קיין קאַר“ — האָט ער אים געעצה'ט — „גייסטו בעסער צופוס. ס'וועט דיר אפילו שווערער זיין און



וועסט ווייניקער לייזן, אבער דערפאר וועסטו האבן ווייניקער הוצאות און וועסט מאכן א לעבן“.

איסר קאפמאן האט זיך געלאזט איינריידן, ער האט גענומען אויפן רוקן א שווערן פאק מיט סחורה, אריבערגעצויגן א ברייטקאנטיקע הוט איבער זיינע אויגן און געשפרייזט מיט זיינע פעסטע טריט פון פאָרם צו פאָרם. דער שווייס פון זיין גרויסן שטערן פלעגט זיך אָפט צעמישן מיט זיינע טרערן... מיטאָג־צייט פלעגט ער זיך אוועקזעצן אויפן געלבן וועג אונטער א דאָרן־בויםל, ארויסנעמען פון פעקל א האלבן ברויט מיט א בינטל וויינטרויבן, וואָס איז געווען דאָס ביליגסטע, נאָך מיטאָג זיך אָפרוען א וויי־לע די אויגן צומאכן, באלד אבער דערלאנגען זיך א הייב און צו זיך אליין זאָגן: „גו, איסר קאפמאן, דו גרויסער אידעאליסט און הייסער רעוואָלוציאָנער, קעמפער פאר פרייהייט און הומאַניטעט נעם דיין פעקל און מאַר־שיר צום קאַמף!...“

אידיא האָט אים געמוטיקט אין אַט די שווערסטע יאָרן פון זיין ביטער־רער פרנסה אונטערן יאָך פון שווערן פאק אויפן רוקן. „לייד געדולדיק, קאַזאק, וועסט נאָך אַטאַמאַן ווערן!“ — פלעגט זי אים אָפט שרייבן — „איסר, דיין אייזערנע ענערגיע האַלט אָן! דיין קוראזש, דיין מוטיקייט מוז דיך צו עפעס רעכטס פירן“.

און ס'ארא פרייד ס'איז ביי איר געווען ווען זי האָט באקומען פון אים א בריוו מיטן אַנזאָג, אויף זיין הומאַריסטישן אויפן, אז ער איז שוין אן אַטאַמאַן געוואָרן... נאָך דריי יאָר ברעכן דעם רוקן אונטערן מאומידיקן פאק האָט ער זיך דערשלאָגן צו א לייכטערער פרנסה. א חבר א „שמויזער“, וואָס האָט אויפגעארבעט עטלעכע וונדערט פונט, האָט אים פאר א שותף אריינגענומען אין א „שאַפ“, וואָס זיי האָבן אין ווילדערדאָרף געעפנט. ס'איז אפילו א קליין שאַפ, אָבער ס'גייט ניט שלעכט, און אויב ס'זאָל כאַטש נאָך א פאַר יאָר אָנהאלטן, וועט ער זי אהער ברענגען און די זון וועט פאר זיי שיינען.

אָבער נאָך לאנג האָט זייער זונענשיין זיך נאָך פארהאלטן אונטער די בלייענע וואַלקנס פון זייער טונקעלער צעשיידונג.

אזוי פיל גריבער און שטיינער אין זייער וועג פון פאראייניקונג!  
וואָס לענגער ער האָט זיך באשעפטיקט מיט קרעמעריי, אלץ מער האָט ער איינגעזען, וואָס פאר א פארשאַלטענער עסק דאָס איז, ער האָט זיך צו דעם געקענט נאָך ווייניקער צופאַסן ווי צו זיין שווערן משא־פאַק. ער איז

געווען א שקלאף ביי זיינע „מערטשענטס“ און א שקלאף ביי זיינע קונים. נאָר דער גרעסטער חסרון זיינער אלס קרעמער איז געווען, וואָס ער האָט געטרויט א סך פון אזעלכע קונדן, וואָס זיינען בטבע פאַראַזיטן און לעבן אויפן חשבון פון אנדערע; אויך האָט ער בשום אופן ניט געקענט אנטזאגן צו באַרגן א סך ערלעכע אביונים, וואָס ער האָט געווסט לכתחילה, אז ער וועט פון זיי קיינמאָל קיין פרוטה ניט באקומען. ס'פלעגט טרעפן אָפט: ס'קומט אריין אן אַרעמער קונד, וואָס שולדיקט שוין „איבערן קאַפּ“, און בעט נייע סחורה: „די קינדער זיינען נאַקעט, הונגעריק“ — טענהט ער — „דו מיסטער קאפּמאַן, ביסט דאָך אזוי גוט, דו מוזט אונדז באַרגן, אַניט פאלן מיר פון די פיס...“ ווי זשע קען מען דאָס אנטזאגן?

דער שותף זיינער, א מאַגערער ייד, מיט וואסערדיקע אויגן, מיט א פאַר שיטערע הערלעך, אויף דער אייבערשטער לופ, א צוגעשלאָסענע האנט און א פארהארטעוועט האַרץ, פלעגט שרייען, אז אזוי קען דאָס ניט אַנגיין. דאָס ביסל ריווח ווערט צעטיילט צווישן די קונים, שווינדלער און קבצנים און פארשטייט זיך, אז שולדיק ביסטו, איסר קאפּמאַן, וואָס דו ביסט אזא שלומיאל פאַר אלעמען גוט צו זיין, נאָר פאַר דיר און פאַר דיין שותף ביסטו א גולן! — פלעגט אים דער שותף פאַרוואַרפן. נאָך אזעלכע שטאַרקע איבערריידענישן איז איסרן דער עסק מיאוס געווארן און ער האָט עס גע- וואָלט אינגאנצן פאַרלאָזן. נאָר ווען דער שותף איז קראַנק געווארן און מער ניט געקענט ארבעטן, איז איסר ביים געשעפט געבליבן.

„... כ'קען שווערן, אז איצטער וועט מיין מאטעריעלע לאגע זיך גע- מען פארבעסערן, ס'וועט מסתמא גוט אוועקגיין“ — האָט ער געשריבן צו אידאן. — „נאָר דער שגעונותדיקער קאַפּריז, וואָס וואָקסט מיט מיר ווי די שטעכעדיקע נאָדל-פעל וואָקסט מיטן יאָזש, האָט שוין ווידער גענומען ארומטרייבן מיין אומרויקע נשמה און ס'רופעט און ציט מיך די קרעמעריי אוועקצוואַרפן.

„אזוי האָט שוין מיין משונהדיקער מזל אלע מאל אויסגעטראָגן: צווישן גוטע פרומע יידן אין דער היים האָט עס מיך געצויגן און געריסן פון זייער מחיצה צו אנטלויפן. און דווקא אין דער פרייער אפריקע, ווו יידן האָבן פון זיך אינגאנצן אראַפגעוואַרפן דעם יאָך פון רעליגיע און באגייען זיך מיט זייער גאָט קידער-ווידער און פארשוועכן הפקרדיק זייער קדושה, — שוין דערט מיך פשוט אָפ און כ'פארבענק זיך גאָר נאָך דער אמאָליקער סביבה פון יענע תקון-חצות יידן און ליכט בענטשענדיקע מאַמעס... און אזוי גייט עס אויך מיט מיינע עסקים. ווען כ'האָב זיך ארומגעשלעפט אונטער

דער משא פון פאָק סחורה, האָט זיך מיר אזוי שטאַרק געגלוסט צו האָבן א „שטייענדיקן געשעפט“ און איצט, אז דער דאָזיקער פארלאנג איז דער־פילט געווארן, ווילט זיך מיר שוין דאָס אוועקוואַרפן.

„דאָך, די גרויסע האַפּענונג, אז דאָס וועט אונדז געבן די מעגלעכקייט זיך צו פאראייניקן, האלט מיך איינגעצאָמט דאָ צו בלייבן, כדי מיר זאָלן צו אונדזער ציל וואָס גיכער קומען.“

\* \* \*

אַבער ניט אזוי גיך האָט זיך די הצלחה צו אים פריינדלעך צוגעלאָזן. נאָך לאנגע יאָרן זיינען פארבייגעגאנגען, איידער ער האָט זיך „ארויפגע־ארבעט“. דאָס איז געווען אויפן דרייצנטן יאָר פון זייער צעשיידונג, ווען ס'האָבן זיך ארום ווילדערדאָרפּ עטלעכע אַרבעטס־קאָלאָניעס געגרינדעט, מיט דער הילף פון דער רעגירונג, וואס האָט מיליאָנען אויף דעם אסיגנירט, כדי אַרעמע ווייסע אַרבעט צו געבן.

טויזנטער ווייסע און שוואַרצע האָבן זיך דאָרטן באַזעצט און דער גאַנ־צער געגנט איז געווארן אויפגעלעבט.

איסר האָט זיך „שאַפּ“ פאַרגרעסערט און אָנגענומען עטלעכע געהילפן. פאַר שוואַרצע קונים האָט ער גענומען א נייטיו־געהילף, בעני זינגיטווא האָט ער געהייסן. דאָס איז געווען א מיטלווקסיקער געזעצטער מאַקאַזע־קאַפּער, מיט א פירקאַנטיקן שווערן קאַפּ אויף זיינע ברייטע פלייצעס, מיט א מגושמדיקן פנים, שוואַרץ ווי קויל מיט אויסגעשטעלטע דיקע ליפן, פון וועלכע עס האָט ארויסגעשריען גרויסע גבורה, מיט צאָרט ווייסע ציינער און גרויסע אויגן, אין וועלכע ס'האָבן זיך געמישט ווייסע און שוואַרצע פלאַמען. ווען זיך פאַטער איז געפאלן טויט, ציענדיק א „ריקשאַ“, איז בעני זינגיטוואַ, דאן נאָך א קינד, צוגענומען געווארן זיך צו האַדעווען ביי זיין פאַטערס א קרוב, א קאַפּער־לערער. בעני האָט געהאַט לוסט צום לערנען און ער האָט זיך אין שול אויסגעצייכנט, אזוי אז שפּעטער איז ער אָנגענומען געווארן אין „קאַלעדזש“ און געענדיקט פאַר א לערער. אלס לערער איז ער געשיקט געוואָרן קיין ווילדערדאָרפּ, זיך פליכט איז געווען צו לערנען זיינע שוואַרצע ברידער רעליגיע מער פון אנדערע זאכן, נאָר אזוי ווי בעני האָט עס ניט געטאָן, ווייל ער האָט ניט צו פיל געהאַלטן פון גלויבן, איז ער אנטזאגט געווארן פון דער שטעלע. ער האָט דאן גענומען זוכן אַרבעט אין א שאַפּ און ער האָט עס געמונען ביי איסר קאַפּמאַנען.

ערלעך און געטריי איז זינגיטוואַ געווען, און איסר האָט אים ניט נאָר  
גוט באהאנדלט, נאָר ער האָט אים אויך געהאלטן ווי א גוטן פריינד. אין  
די אָונטן פלעגן זיי ביידע צוזאמען לייענען און בארייכערן זייערע קענ-  
טענישן אין ענגליש.

ווען זינגיטוואַ איז דערגאנגען, אז איסר האָט טאָלענט צום שרייבן,  
האָט ער אים געבראכט זיינע געדרוקטע און אומגעדרוקטע לידער צו ליי-



א „ריקשאַ-קאפער“

ענען. איסר איז אנטציקט געווארן פון זינגיטוואַס א ליד מיטן נאָמען:  
„אובאַמי בונזימא“, וואָס מיינט: „ס'לעבן איז שווער“.

... א „ריקשאַ-באַי“ געווען איז מיין טאָטע  
פליסיק האָט ער ס'וועגעלע געצויגן —  
מיט אויסגעשטעלטער ברוסט-פאַרויס ... מיט אימפעט  
בריקענדיק די נאקעטע פיס, די לאנגע,  
באפוצט מיט פעדערן רויט-גריין-בלאָע  
מיט בענדער און מיט קרעלן בלאנקעדיק-פילפארביקע.  
אויפן קאפּ — צוויי ברייטצעשפרייטע אַקסן-הערנער,  
צווישן וועלכע שטעקן שטרויס-פעדערן געלבע;  
און אויפן האלדז און אויף די נאקעט-דיקע אַרעמס  
פיל קליינע גלעקלעך אַנגעהאנגען, וועלכע קלינגען.

קלינגען, הילכן, ווען עס שאַקלט זיך און בייגט זיך, הייבט זיך הויך טשיקאווע. די הענט און פיס באוועגן זיך, ווילד טאַנצנדיק און שפּרינגענדיק, פארמעסטנדיק זיך מיט די שטאַרקסטע גרעסטע פּערד, פּערד אין גאַלאַפּן! ... און שווער ציענדיק דעם אַטעם צו יעדן צי פון „ריקשאָ“, צום טאַקט פון יעדן שפּרונג און קלאַנג פון גלעקלעך, האָט ער צוגעזונגען און האַלב צוגעקערעכצעט: „אובאָמי בונזימאָ“ ... „אובאָמי בונזימאָ“ ...

... אַט אזוי געטאַנצט זיך, מעשה פּערד, האָט אלץ מיין טאַטע, ביז עס האָט זיין האַרץ געפלאַצט ... געפאלן באלד א טויטער אין רעכטן מיטן טאַנץ ... נאָך אין די בעסטע יאָרן! געבליבן מיט דער מאמען זיינען זיבן קינדער גאָר עלנט און פארלאָזן, נאָקעט און פארהונגערט, אין א הייל א שמאַלער, לעבן קאפּערשן בית־עולם ... און פון הייל דער וויסטער און דער שוואַרצער ארויסברומען פלעגט דער וויינענדיקער קול דער מאמעס: „אובאָמי בונזימאָ“ ... „אובאָמי בונזימאָ“ ...

מיר, דעם בכור, געבליבן איז פון טאַטן בירושה די „ריקשאָ“, וואָס רעדט פון שרעק און חרפה, און בושע ... דאס רופט פון האַרץ אַרויס אַלץ קללות ביזע אויף דער שווערער מענטשן-משא, אונטער וועלכער מיין יונגער ליבער פאַטער איז אוועקגעפאלן ... און די מוראדיקע לאַנגע אַקסן-הערנער האָב איך אָפּגעירשנט, אַט מיט וועלכע כ׳וואַלט גערן די אכורים שטויסן, שטעכן און די ברוטאלע וועלט צעשמעטערן, צעברעכן! ... און מיט דעם שטרויס־פּעדער, וואָס איז מיר נאָכגעבליבן, וואַלט איך א ווונדער־נקמה־ליד געשריבן ... כ׳וואַלט עס אָנהאַלטן שטענדיק אין איין זינגען מיט מיין טאטנס קרעכצעדיקער שטימע: „אובאָמי בונזימאָ“ ... „אובאָמי בונזימאָ“ ...



\* \* \*

... אידא דערמאנט זיך, וואס פאר א רושם דאס דאזיקע ליד האט אויף איר געמאכט, ווען איסר האט עס איר צוגעשיקט און איר געשריבן, אז דאס ליד לעבט אין די הערצער און אויף די ליפן פון די גרויסע מאסן נייע טיווס, וועלכע זינגען עס אויף זייערע שמחות און ביי זייער עבודת-פרך, און אויך ווען מען שלעפט זיי אין די תפיסות פארן געפינען זיך אין א שטאָר טישער גאס ביינאכט אָן א פּאָס, אָדער פאר ניט קענען צאָלן זייערע קאָפּ-געלט. און דער מחבר זינגטוואָ, טענה'ט, — אזוי האָט איסר געשריבן — אז ווען אלע זיינע ברידער וואלטן דעם תוך באגריפן, וואלט עס פאר זיי הילף געבראכט; און הגם ס'איז שווער מיט לידער, מיט געזאנג באלדיקע הילף צו ברענגען א נידערגעשלאגענעם, בידנעם, פארשקלאפטן פאָלק, וויל דאָך זינגטוואָ אָנהאלטן זינגען צו זיינע ברידער, זיי צו דערלייכטערן און טרייסטן און אין זייערע פארפינצטערטע הערצער ליכטיקייט און מוטיקייט אריינצוברענגען...

„... ס'האָט זיך אים אָבער ניט איינגעגעבן“ — האָט איסר שפעטער צו געשריבן. — „ער איז ביי זיך צו תקיף געווען און זיינע פליגלען זיינען אים אראָפּגעקלאַפט געווארן. ער האָט זיך האָפּערדיק אויפגעהויבן אנט-קעגן פארשטייער פון דער רעגירונג, וואס זיינען געקומען אים וואָרענען, אז ער וועט טייער באצאָלן פארן בונטעווען זיינע אומוויסנדיקע שוואַרצע ברידער מיט זיינע שעדלעכע פערזן, און ער איז אין תפיסה אריינגעפאלן.“

זיין ערשטער משפט האָט זיך פאר אים ניט צו שווער אויסגעלאָזן. ער האָט באוויזן פארן ריכטער זיך אראָפּצוריידן פון הארצן אלע ביטערנישן קעגן די עוולות, וואָס ווערן אָפּגעטאָן צו זיינע ברידער, און ער האָט אָפּ-געלאכט פון דער ציוויליזאציע, וואס די ווייסע מענטשן האָבן כלומרשט אהער געבראַכט. „איינער ציוויליזאציע באַשטייט אין גאָלדענע ציינער, בלינדע געדערעם און ציגארעטן“ — האָט ער מיט א שניידיקן געלעכטער שטאָלץ דעם מאגיסטראַט אין פנים געזאָגט, און פאר דעם האָט ער נאָר דריי חדשים שווערע תפיסה-ארבעט געקראָגן. נאָכדעם האָבן זיינע משפּטים גענומען ווערן שווערער און שווערער. ער איז ביי דער פּאָליציי געווארן א „געמערקטער פארברעכער“, מען האָט געהאַלטן אין זוכן אויף אים חט-אים, לויערן אויף אים און מיט דעם אים צו שטויסן צו מער חוצפהדיקע ארויסטרעטונגען קעגן דער מאַכט. אזוי ארום איז זינגטוואָן אויסגעקומען אָפּט און לאַנג צו פארברענגען אין תפיסה. ווען ער פלעגט באַפרייט ווערן,



פלעגט ער באלד צוריק אַנקומען אויף ארבעט צו איסר קאפמאנען, ווו ער האָט תמיד געהאַט א גוטע היים און אויך געטרייע חברשאפט פון זיין באלעבאַס.

ס'זאל איר ניט ווונדערן, פאר וואס ער האָט דעם דאָזיקן שווארצן אזוי האַלט — האָט איסר אמאָל צו אידאן געשריבן, — זינגיטוואָ ווייזט אים ארויס אזויפיל טרייהייט און איבערגעגעבנהייט, א חוץ דעם האָט ער נאָך א גרוי־סע ליבשאפט צו יידן. ער האלט אָן אין טענהן, אז יידן דארפן זיך באַמיען צו ליבן די שוואַרצע, ווייל ווער נאָך אזוי ווי יידן קענען און דארפן פילן וואָס קנעכטשאפט און דריקונג מיינט? און ס'איז דאָך פאראן — פלעגט ער זאָגן — אזוי פיל שותפותדיקס צווישן יידן און די באַנטוס: די יידן האָבן פון דער טיפער טיפעניש פון הומאַנישן האַרץ און מוח אויסגעהאַקט די פיינסטע און טייערסטע לערע־דימענטן, מאַראַל־גאַלד און וויסנשאפט־בריליאַנטן און ווי א באלוינונג פאר אַט די טייערע מתנות צו דער מענטש־הייט קריגן זיי יסורים, חרפה און הריגות... פונקט אזוי זיינען די באַנטוס, זיי האַקן אויך אויס גאַלד, בריליאַנטן און דימענטן און קריגן אויך נאָר קלעפּ, צרות און פארשקלאַפונג! — — —

די יידן פון ווילדערדאַרפ האָבן איסרן געהאלטן פאר א משוגענעם צוליב דעם, וואס ער האָט זיך געחברט מיט זינגיטוואָן... „די קאפערשע נשמה“ האָבן זיי אים גערופן. זיי האָבן אים געהאלטן פאר א מחוץ־למחנה מענטשן. און זיי האָבן איסרן פארשטויסן. דאָס האָט אים אַבער ניט גע־קימערט. וואָס עס האָט אים יע פארדראַסן, איז דאָס, וואָס יידן פארשטייען ניט, אז די באַנטוס פארדינען זייער פריינדשאפט און אז ס'קען ניט בלייבן אויף אייביק די איצטיקע משונהדיקע לאגע פון די גרויסע באַנטו־מאַסן, וועלכע וועלן איין טאַג זיכער פון זיך אַפשאַקלען די שפּלדיקייט און זיך דערהייבן צו פרייהייט, און דעמאָלט וועט זייער פריינדשאפט זייער וויכטיק זיין...

בכלל האָט זיך איסר געווונדערט וואס זיינע ברידער זיינען אַפט אזוי טעמפּ זייער אייגענעם מצב ניט צו באַגרייפן. עס ווערט דערוועקט קעגן זיי א שרעקלעכע שנאה. מען באווארפט זיי מיט שמוץ און ס'איז שוין געקומען צו אַפענע צוזאַמענשטויסן אויף ביזע פאַשיסטישע פאַרזאַמלונגען. בלוט האָט זיך שוין געגאַסן. איסר האָט ניט איינמאָל געווארנט וועגן דער סכנה און האָט אַנגעהאלטן אַנצוווייזן אויף דער גייטיקייט פון א זעלבסט־שוץ, נאָר ער איז אויסגעלאכט געווארן. מען איז זיכער, אז דאָ קען קיין בייז ניט געשען...

זינגיטוואָ האָט זיך דערוואָסט פון זיינע ברידער, וועלכע דינען ביי די ווייסע, אז מען אָרגאניזירט זיך אין דער שטיל, אין געוויסע קרייזן, און מען פלאַנעוועט ביז צו טאָן די יידן, וועלכע ווערן באשולדיקט אין אלע צרות. איסר קאפּמאן האָט די יידן צוזאמענגערופן און זיי די לאגע דערקלערט, נאָר זיי האָבן זיך גאנץ באקוועם גערויכערט די לולקעס און געענטפערט, אז פון די קאפּערשע דיבורים איז נישטאָ קיין נאָטיץ צו נעמען און אז ער, איסר, איז מגומ די זאך און ער ברענגט זיי דערמיט די גרעסטע סכנה. אן אויפגערעגטער, א צעברויזטער האָט ער זיי אויסגעזידלט און האָט די פּאַרזאַמלונג פּאַרלאָזן. נאָך שווערער אויפקלערונג-ארבעט און א סך אַנשטרענגונג האָט זיך אים איינגעגעבן צו גרינדן א קליינע חברה, דווקא פון ניט יידישע אַנטי־פּאַשיסטן צו באשיצן יידן אין פּאַל פון אן אַטאַקע אויף זיי...

\* \* \*

„... אַר־באַ־מי... בּוֹנ־זי־מא... אַר־באַ־מי... בּוֹנ־זי־מא...“  
הילכט אלץ שטאַרקער און שטאַרקער אידאן אין די אויערן, און צוזאמען מיט דעם מעלאַנכאָלישן ניגון פון די שוואַרצע ארעסטאַנטן, באַגלייט מיט די בראַזגעריי פון די שווערע ברעכהאַמערס פילט זי נאָר איר שטאַרקע האַרצקלאַפּעניש פון גאַר־נאַענטן עבר, ווען זי האט דעם לעצטן בריוו פון איר איסרן באקומען.

דאָס איז געווען מיט א יאָר צוריק.

דער סוף פון זייער צעשיידונג איז געקומען — האָט דערציילט דער דאָזיקער בריוו. — זיין מאַטעריעלע לאַגע איז גוט, אָן אייגן געשעפט. אן אייגן הויז מיט א שיינעם גאַרטן האָט ער. כמעט א קאַפיטאַליסט געווארן. הגם לויט זיין קאַפּדרייעניש און שטענדיקן פאַרהאַוועט זיין איז ער נאָך פּראַלעטאַריער; און זיין האַרץ און געפיל זיינען אויך געבליבן פּראַלע־טאַריש! אָבער ווי די זאך זאָל ניט זיין, זי מוז באלד קומען. אמת, ער פילט אז מיט איר קומען ווערן פאַרברענט הינטער זיי אלע בריקן, וועלכע ער האָט נאָך אלץ געהאַפּט וועלן זיי ביידן פירן צוריק צו זייער אַמאָליקער היים. ער פילט, אז דאָס איינאַרדענען זיך אין אפּריקע וועט אינגאַנצן מאַכן א סוף צו זייערע אַמאָליקע חלומות וועגן א ניי פריי לעבן. נאָר דאָס לעבן האָט שוין אזוי אויסגעטראָגן, זיי זאָלן דאָ זייער היים מאַכן. זיינען זיי דאָך ביידע געבענטשט מיט קאַסמאָפּאָליטישע אַנשוואַונגען און קענען זיך גוט צופאַסן צו די באַדינגונגען פון דעם נייעם לעבנס־אַרט, וווּ ס'איז, איבעריקנס, דא

אזוי פיל פלאץ פאר אידעאליסטישן קאמף און שטרעבונג אריינצוברענגען ליכטיקייט און פרייהייט אין פארפינצטערטע ווינקעלעך, ווו א פארשווארצ-טער, פאראומגליקטער טייל פון דער מענטשהייט ליגט צעבלוטטיגט. . . .  
 . . . יע, זי מוז קומען וואס גיכער! . . . געפינען וועט זי אים ניט פאר-ענדערט, זיין ליבע צו איר אויף א האַר ניט געמינערט, כאַטש די לעצטע צייט האָט אים באהערשט א פחד אז זיין פארליבט הארץ זאָל דורך דעם פייער פון פארלאנגען און שמאַכטן ניט צעברענט ווערן, ווי די איבערגע-ברענטע האַלצקוילן, פון וועלכע ס'בלייבט אזא גראָער אש . . . ער איז אָבער גליקלעך, וואָס זיינע געפילן צו איר זיינען גאנץ געבליבן . . . הגם זייענדיק טריי און ערלעך צו איר מוז ער איר דעם גאנצן אמת זאָגן, אז ער האָט קיין כח ניט געהאט זיין קערפער פון זינד אַפצוהאלטן, דאָס פלייש זיינס האָט גע-זינדיקט, אָבער זיין גייסט, זיין נשמה איז ריין געבליבן.

\* \* \*

זי האָט זיינע ערלעכע ווערטער געגלויבט און אין איר טרייען הארצן איז זי גרייט געווען אים מוחל צו זיין די חטאים, וואס ער איז באגאנגען נאָר דורך אומדערטרעגלעכע נסיונות, פון וועלכע ער האָט קיין איינצהייטן ניט געקענט געבן, אום איר קיין שרעקלעכע עגמת-נפש ניט צו פארשאפן —

\* \* \*

יע, אזוי האָט עס פאסירט: אין זיין לעבן איז א מעכטיקער, פלאמיקער נסיון אריינגעקומען אין געשטאַלט פון א צוויי-און-צוואנציק-יאָריקן מיידל מיט א ווענוס-פיגור, מיט א לאנגן גלאַטן מאַרב-לפנים, מיט אויסגעטאַקטע גלידער און א פאַר שווארצע אויגן, אין וועלכע עס צעקושן זיך די עסענצן פון טיפסטער צניעות און פון פארפירערישן כשוף. . . און איר קאַפ איז באדעקט מיט א באַרג פּעך-שווארצע האַר, וואָס הענגט אריבער אירע גע-זונטע פלייצעס. נירוואַנאַ הייסט זי. געבאַרן אין דערבן פון א סענטהעלע-נער מוטער און אן אינדיאנער פאָטער, וועלכע זיינען געווען באקאנט אלס חשובע און ערלעכע מענטשן, זי האָט באקומען א גוטע ענגלישע בילדונג, און צו איר גיינצענטן יאָר, ווען אירע עלטערן איז שלעכט אוועק און זי, נירוואַנאַ, האָט געמוזט אליין ארבעטן פאר איר עקסיסטענץ, איז זי קיין ווילדעדאָרפ אראַפגעבראכט געווארן דורך א רייכן אינדיאנער, וועלכן זי האָט געקענט פון דערבן, און ער האָט זי פאר א הויז-אויפזערין געמאַכט. אין דער ערשטער צייט, וואָס זי איז ביי אים געווען, האָט מען זי ניט צו

אָפּט געזען, נאָר ווען זי פּלעגט דורכגיין א גאַס, האָט מען מיט אנטזיקונג באטרראכט דאָס צויבער־מייַדל, אין רייכסטע קאַסטיומען געקליידט. און ווען זי האָט פּלוצלונג דעם אינדיאַנערס הויז פּאַרלאָזן, מחמת זי האָט ניט געקענט פּאַרטראָגן זיינע ליבע־דערקלערונגען, איז איר אויסגעקומען זיך אַנצולייַדן דחקות און נויט, ניט קענענדיק באקומען קיין געהעריקע שטעלע צוליב איר טונקעלער הויט. און ווען זי האָט זיך דערוווסט, אז איסר קאַפּ־מאַן זוכט א בוכהאַלטער פאַר זיין „אַפיס“, איז זי צו אים געקומען מיט גוטע רעפּערענצן אין האַנט און מיט פיינע מאַנערן האָט זי טרויעריק געשמייכלט : — „אויב איר זייט אַנדערש פון פּיל האַרט־האַרציקע ווייסע, וואָס פאַר־דאַמען און פאַרשטויסן א פּערזאָן צוליב קאַליר פון הויט, קענט איר זיכער זיין, אז מיט מיין ערלעכקייט און ארבעט וועל איך אייך אינגאַנצן צופרידן־שטעלן“.

איסר קאַפּמאַן האָט זי אַנגענומען, און זי האָט איר צוואַג אויפן בעסטן אופן דערפּילט. צו נירוואַנאַס פּינקטלעכקייט, ראַיעלעכקייט און זויבער־קייט אין ארבעט איז קיין גרענעץ ניטא, אויך די ליבשאַפט פון די קונדן צו ניר־וואַנאַן איז געווען גרויס, ס'איז קיינמאַל אין אירן א חשבון קיין טעות ניט אריינגעפאַלן, אזוי אז די סאַמע אומצופרידענע פאַרקאַפּריזעטע קונדן האָבן אויך קיין פּגימה'לע אין די רעכענונגען און אין איר באהאַנדלונג ניט גע־פונען.

— „נישטאָ קיין ווערטער אויסצודריקן מיין צופרידנהייט מיט דיין אר־בעט, נירוואַנאַ!“ — האָט איר איסר קאַפּמאַן אמאַל געזאָגט, ווען זי האָט זיך פאַרטיק געמאַכט אהיים צו גיין.

— „כ'בין גליקלעך, כ'האַב קיינמאַל זיך ניט פאַרגעשטעלט קיין בע־סערע באהאַנדלונג פון א באלעבאַס, ווי די, וואָס כ'האַב פון אייך“ — האָט נירוואַנאַ שטיל געענטפּערט, אויפהייבנדיק אירע פייכטע ריידנדיקע אויגן. — „וואָס פאַר א פּראַכטפול בילד נירוואַנאַ איז!“ — האָט איסר גע־טראכט, נאָכקונדיק ווי זי גייט ארויס און ווערט פאַרשוונדן אויפן שמאַלן שטעגל, וואָס ציט זיך צווישן די אלטע דיקע וויינשטאַקן און פאַמעגראַנטן־ביימער פון זיין גאַרטן, וואָס ליגט צווישן זיין הויז און דער קליינער צאַרט־ווייסער היצקע, וווּ נירוואַנאַ וווינט. דאָס דאָזיקע הויז געהערט צו א סיי־ריאַנער אלמנה, וועלכע דערנערט זיך פון האַלטן עטלעכע געסט ביי זיך. נירוואַנאַ האָט ביי איר א זויבערן ליכטיקן צימער, ארומגערינגלט מיט דיקע באַרנע און פּלוימען־ביימער. א הויכע ווינטמיל שאַטנט אריבער דעם ציי־מער און האַלט אין איין ארויסציען שטראָמען וואָסער פון דעם טיפן ברונעם,

און דאָס צעשוּימטע שניי־ווייס פּרישע קאַלטע וואַסער פאַלט אַריין מיט גע-  
פילדער אין צעמענטענעם קליינעם „דאָם“ ביי נירוואַנאַס פענצטער, דער  
קליינער „דאָם“ טרינקט אָן דעם גאַרטן און, בלייבנדיק שטענדיק פול, דינט  
ער אויך פאַר א באַקוועמען שוויס־באַסיין, וווּ נירוואַנאַ באַדט זיך יעדן פּרי-  
מאַרגן און יעדן אָונט.

— „כ׳וואַלט קיין פינגער ניט געקענט באוועגן צו אַרבעטן, ווען איך  
זאָל ניט האָבן דאָס חיותדיקע „דאָם“־וואַסער זיך צו באַדן צוויי מאָל טעג-  
לעך“ — פלעגט נירוואַנאַ זאָגן — „נאָר דער אלמעכטיקער „גיטשע־מאַני-  
טאָ“ האָט געקענט אזא געשמאַקן, קילן, פּרישן וואַסער־שטראָם באַשאַפן,  
און יעדער מענטש, וואָס באַזיצט א ריין האַרץ מיט א ליכטיקער נשמה, מוז  
זיך א פאַר מאָל א טאָג באַדן“.

א ריינע ליכטיקע נשמה האָט נירוואַנאַ געוויס, דאָס האָט געווסט איסר  
קאַפּמאַן פון דער געלייטערטער זוּיבערקייט, וואָס האָט געשטראָמט דורך  
דער לופט צוזאַמען מיט דעם בלומען־פאַרעפומיע־ריח, ווען נירוואַנאַ פלעגט  
קומען צו דער אַרבעט. און דעם דאָזיקן פאַרפומיע־ריח האָט ער שוין עט-  
לעכע מאָל אויך דערשפּירט, אריינקומענדיק אין זיין צימער, דערביי, לעבן  
זיין שאַפּ... וואָס זאָל עס באַדייטן? ער איז דערגאַנגען, אז נירוואַנאַ  
כאַפט זיך דאָרטן אַריין אלע טאָג, ווען ער איז אויף זיין לאַנגן שפּאַציר, זי  
העלפט דער שוואַרצער דינסט דעם צימער אויסזויבערן און אויספּוצן, באַ-  
שיינענדיק אלע ווינקעלעך מיט פּראַכטפולע בלומען, און זי לערנט דער  
דינסט, ווי אזוי דעם באַלעבאַס אויפצופאַסן:

— „דער באַלעבאַס אונדזערער איז דער איידלסטער, גנאָדיקסטער  
דזשענטלמען, וואָס לעבט אויף דער וועלט“ — האָט זי איינמאָל געזאָגט  
שטיל צו דער שוואַרצער דינסט, איר אין האַנט א זילבערנע מטבעה אריינ-  
רוקנדיק בשעת מעשה — „און ער מוז ווי א הייליקער אויפגעפאַסט ווערן.  
מענער האָבן ניט דאָס געדולד און אויך ניט די צייט אלץ אין אַרדענונג און  
זוּיבער צו האַלטן. טו עס דו. כ׳וועל דיך אלע מאָל באַפּרידיקן“.

די שוואַרצע דינסט האָט עס זינגיטוואן בסוד פאַרטרויט און זינגיטוואָ  
האָט עס פּריילעך און צופּרידן איסר קאַפּמאַנען דערציילט און פאַרענדיקט:  
— „יע, א מלאַך איז די נירוואַנאַ!“

און ווען איסר האָט נירוואַנאַן אַמאָל אומגעריכטערהייט געטראָפּן  
בשעת זי איז אָנגעקומען מיט א בונט פּראַכטיקע בלומען פאַר זיין צימער,  
האָט זי, צניעותדיק פאַרשעמט, זיך באַמיט פאַרבייצולויפן, אזוי ווי זי וואַלט  
אין זינען געהאַט אנדערשוו צו גיין.



— „וואָס פארא פראכטפולע בלומען, נירוואנא!“ — האָט ער פונדער־ווייטנס געזאָגט.

— „א, כ'האַב נאָך אזעלכע, באלעבאַס, אויב איר ווילט, קען איך אייך די אוועקגעבן“.

— „דו גיטט אויס אזוי פיל געלט אויף בלומען, נירוואַנאַ... דו דארפסט בעטן העכערן שכירות“.

— „כ'שאָץ אָפּ אייער גוט־האַרציקייט מיט דאנק, אָבער דער אמת איז, אז איך האָב גענוג אויף אלץ, איינגעשלאָסן די פיר הויפטזאכן, וואס זיינען אין מיין לעבן דער עיקר: זיידנס, פארפיוס, ביכער און בלומען“ — האָט זי שטיל געזאָגט, זיך אומקערנדיק אהיים צו גיין.

אירע אויגן האָבן זיך צום שוועל באהעפט, ווען אירע רויטע ליפן האָבן ארויסגעמורמלט:

— „כ'האַב העכערע פארלאנגען אויך, נאָר כ'באַמי זיך צו צויעמען מיין באגער, באלעבאַס...“

— „זי איז אן עלנטע נשמה, די נירוואַנאַ, עלנט ווי איך“ — האָט ער געטראַכט, ווען זי איז צווישן די ביימער פארשווונדן.

יענעם אָוונט האָט אים א מאָדנער אומעט ארומגענומען, ער האָט גענומען לייענען די צייטונג און דאָן א בוך, וואָס האָט אים געהאלטן גע־שפאַנט ביז א שפעטיקער שעה אינדערנאַכט, ווען ער איז אוועקגעגאנגען שלאָפן אין גאַרטן, ווו ער פלעגט שלאָפן אלעמאַל אין די ווארעמע זומער־נעכט.

אונטער אַ געדיכט־באַצווייגטן נוס־בוים איז אין זיין קליין בעטל גע־שטאַנען. די נאַכט איז געווען העל און ווארעם, די פארשטומטע ביימער — פארשלאָפן און פויל... פון יענער זייט גאַרטן האָט זיך פון א הויכן עקא־ליפטוס־בוים געטראָגן א שוואכלעכער קול: „קו־קו־קו“ און איז באלד אנטשוויגן געווארן... פאר זיינע אויגן האָבן פאר דער לבנה־ליכט א שיין געטאָן צייטיקע עפל, אראָפהענגענדיק פון אן אנטקעגנדיקן בוים. ער האָט געפרווט ציילן: איינס, צוויי, דריי, פיר, ביים פינפטן איז ער שוין גע־שלאָפן. אין חלום האָט ער דערפילט, ווי זיין הארציקער אידאס ווייכע הענט גלעטן אים די האַר פון קאַפּ און מיט אירע ברענענדיקע ליפן קושט זי אים אין שטערן און זאָגט: — „איסר מיינער, ניטאָ שוין מער קיין כח אריבערצוטראָגן דעם עלנט און די ברענענדיקע פארלאנגען! וואָס וועט ווערן פון אונדז אינעם נע־ונד־לעבן? אַש פון אן איבערגעברענטן טרו־



קענעם צווייגל וועט בלייבן פון אונדזער מעכטיקער בענקעניש איינער צום צווייטן ...”

— „מיר איז נאך שווערער אריבערצוטראגן, ליבסטע אידאָ מיינע — ענטפערט ער איר, קום, קום, לייג דיין קאָפּ אויף מיין צעברויטן האַרצן, קום, נעם מיך ...”

— „דריק מיך צו צו זיך שטאַרק, צעקוש מיר מיינע צעוואַרעמטע גלידער, וועלכע שמאַכטן נאָך דיר” — רעדט אידאָ, קושנדיק אים מיט אירע ברענענדיקע ליפּן. ... ער ברענגט ווי א פייער און כאַפּט זיך אויף, ניט וויסנדיק, צי ס'ציט זיך נאָך דער חלום אָדער עס איז טאַקע אויף דער וואָר, אַזן דערפילט א גלאַט ליבלעך וואַרעם פנים מיט לאַנגע דיקע ווייכע צעפּ אויף זיין פנים און אויף זיינע אויגן ...

ער ציט שווער דעם אָטעם:

— „נירוואַנאַ?!” ...

— „שש ... קענסט רויק שלאָפּן. אויף מיינע קני שטיי איך דאָ. נאָר מיין קאָפּ לייג איך אויף דיינעם. איך וויל נאָר נעבן דיר זיין ... איך ווייס, דו וועסט מיך פון דיר פארטרייבן ... איך ווייס, אָבער ווי עלנט און איינזאם דו ביסט אַקוראַט ווי איך ... כ'וועל דורך דער גאַנצער נאַכט לעבן דיר אויף די קני שטיק, מיין קאָפּ אויף דיינעם לייגן ... זאָל אונדזער עלנט לייכטער ווערן ... דיין גוטסקייט, איידלקייט און מיטגעפיל פאַר אלע שוואַכע און געדריקטע האָט מיך מיט קייטן צו דיר צוגעבונדן ... די צוויי בער הענט פונעם אלמעכטיקן גאָט „גוטשע מאַניטאָ” האָבן מיך צו דיר גע- צויגן און כ'האַב קיין מאַכט ניט געהאַט דאָס בייצושטיין ...”

— „נירוואַנאַ ... ביסט אזא ליב טייער מיידל ... ווי וואַגסטו עס אזא געפערלעכן טריט צו טאָן? ... און איך האָב א טייערע פרוי, וועמען איך האָב אזוי שטאַרק ליב און וועלכע איז מיר אזוי געטריי, נירוואַנאַ. ...”

— „פאַר מיר מזרח-פרוי, איז ניט אזוי שרעקלעך, וואס דו האָסט אן אנדער פרוי ... מענער האָבן סיי-ווי-סיי עטלעכע פרויען, אָפּן אָדער בשתיקה ... פאַר קיין סכנה האָב איך קיין מורא ניט ... קיין פרעטענ- זיעס וועל איך צו דיר ניט האָבן. קענסט דיין פרוי טריי ליבן און מיר אויך אינדערוויילע ליבשאַפּט ווייזן ... האָסטו דאָך צוויי פאַרשיידענע בלומען ליב ... כ'האַב געשפירט אין מיינע חלומות, ווי דו ציסט מיך, ציסט מיך צו דיר ... נעם מיך ... און ווען ס'וועט נאָר דיין ווילן זיין, באלעבאַס, וועל איך דיך פאַרלאָזן אַן תביעות און אַן טענות ... ווילסטו מיך שוין איצטער באלד אוועקטרייבן? — גיי איך באלעבאַס ...”

— „איך בין נאך שוואכער פאר דיר, נירוואנאָ, בלייב דאָ א ווילע, ס'הארץ צעשפרינגט אין מיר...“ און שווער אַטעמדיק זאָגט ער:  
— „מיר ווערן ביידע צוזאמענגעשמאַלצן אין איין העלישן פייער, ניר-  
וואַנאָ...“

— „שש... מיין הערשער... טרינק לאַנגזאַם פון דעם פארגעניגן-  
בעכער... לאַנגזאַם... שש... שש...“

— — — נאָך א סך אזעלכע נעכט זיינען געווען, און יעדעס מאל האָט  
ער טייער באצאלט מיט שווערסטן פיין פון ברענעדיקער חרטה... ער  
האָט זיין פלייש אויף שטיקער געוואלט צערייסן, פאר וואס ער האָט ניט  
פארמאָגט די קראפט פונעם באווסטן צדיק, וואָס ווען ער האָט א פרעמדע  
פרוי אויפן באלקאָן פון זיין הויז פלוצלונג דערזען און דערפילט, ווי זיין  
תאוה'שע בלוט האָט אין אים אויפגעקאַכט, האָט ער אָנגעהויבן שרייען:  
„ראטעוועט, פייער פייער!...“ אָבער קאפמאַן האָט געפילט, אז זיינע נס-  
יונות זיינען געווען שווערערע; און זיין פארסאָכנעט, אויסגעוהונגערט הארץ  
האָט עס ניט געקענט אריבערטראָגן.

און א טרייסט האָט ער געפונען אין דעם, וואס זיין ליבע צו זיין אידאן  
איז געבליבן פריש און ער האָט נאָך איר געגאַרט און געשמאַכט, זי זאָל  
שוין קומען.

\* \* \*

... נאָכן אַנקומען אהער איז אידאן אלץ קלאָר געווארן. א סך איז זי  
געוואָר געוואָרן, נייגעריק אויספאַרשנדיק די אויפריכטיקע נירוואַנאָ, צו  
וועמען זי האָט ניט ווילנדיק אזא נאָענטקייט דערשפירט. און נאָך מער  
פרטים זיינען איר קלאָר געוואָרן דורך איר אייגענער פאנטאַזיע...  
אויך פון איסרס איבערלעבונגען פון זיינע לעצטע לעבנס־טעג האָט  
אידא זיך דערוווסט פון נירוואַנאָ.

גראַד, אומבאוועגלעך איז נירוואַנאָ קעגן איר געזעסן, אירע הענט אויף  
דער זיך הייבנדיקער ברוסט אריבערגעלייגט. בלאס, מילד, די קלוגע טריבע  
אויגן האלב געשלאָסן, אירע ליפן האָבן שטיל דערציילט:

יע, אומגעפער א צוועלף טעג איידער זי, אידא קאפמאַן, האָט דעם אפ-  
ריקאנער לאנדברעג דערגרייכט, האָט עס פאסירט: ס'איז געווען א טומל-  
דיקער טאָג, איסר איז געווען זייער באשעפטיקט און פריילעך און גוטמוטיק  
ווי תמיד, מיטאמאָל זיינען צוויי ענגלישע גוטע פריינד אריינגעקומען און,  
אים אַפּרופנדיק אָן א זייט, האָבן זיי זיך עטלעכע מינוט שטיל דורכגערעדט.

און ווי נאָר זיי זיינען אוועק, איז איסר קאפּמאן געווארן אן אויפגערעגטער, א צעקאָכטער און ניט אכטנדיק דערויף וואָס די שאַפּ איז געווען פּול מיט קונדן, איז ער אויף א לענגערער צייט אוועקגעגאנגען. און ווען מען האָט באדארפט די שאַפּ שליסן, איז ער אָנגעקומען אין זיין אויטאָ, אין וועלכער ס'זיינען געזעסן נאָך א פינף יונגעלייט, און אין א דריי אַנדערע אויטאָס זיי נען געזעסן נאָך א סך באקאנטע יונגעלייט, וואָס זיינען אלע, קענטיק, גע- ווען אנטשלאָסן אויף עפעס א גרויסער אונטערנעמונג.

דער באלעבאָס האָט אלעמען אריינגעפירט אין הויז און דערקלערט, אז פון דער אנטיפּאָשיסטישער געזעלשאַפט פון א דערבייאיקער שטאָט האָט ער דערהאלטן א באריכט, אז די דאָרטיקע פּאָשיסטן האָבן זיך צובושעוועט און נאָך א מאסן-פּאַרזאמלונג, וואָס זיי האָבן אָפּגעהאלטן אויפן מאַרק און וווּ זיי האָבן גיפטיק געהעצט אנטקעגן יידן און אלע דעמאָקראטישע עלע- מענטן, האָבן זיי זיך אוועקגעלאָזן ברעכן פענצטער אין יידישע געשעפטן, געוואָרפן שטיינער אין יידישע אויטאָס און מיט ווילדע קולות: „טויט צו יידן און קאָמוניסטן!“ האָבן זיי אכוריותדיק געשלאַגן יעדן יידן, וואָס איז זיי אנטקעגן געקומען. און אַט די דאָזיקע פּאָשיסטן גייען איצט אויף וויל- דעדאָרפ, וווּ זיי האָבן גערופן א מאסן-פּאַרזאמלונג אויף היינט אָוונט און נאָך דער פּאַרזאמלונג גרייטן זיי זיך צו אַטאַקירן יידן און אַנטי-פּאָשיסטן.

— „מיר מוזן זיך דעריבער גיך צוגרייטן זיך צו פּאַרטיידיקן“ — האָט געזאָגט איסר קאפּמאן — „מיר וועלן זיך ניט לאָזן באליידיקן און שלאָגן פון די כוליאַגעס אָן א ווידערשטאַנד. דאָס ראַטזאמע איז, מיר זאָלן ארויס- פּאַרן זיי אָפּווארטן צווישן די בערג, צוערשט אין פּרידן זיי וואָרענען, זיי זאָלן גיין צוריק. נאָר אויב קיין גוטע דיבורים וועלן ניט העלפן און זיי וועלן אונדז אַטאַקירן, וועלן מיר מיט קלאַפּ פאַר קלאַפּ זיי פּאַריאָגן!“

פלוצלונג האָבן זיך עטלעכע יידן אין הויז אריינגעשפּאַרט און האַסטיק גענומען ריידן:

— „מיסטער קאפּמאן, ווי גאָט איז אייך ליב, פּאַרט ניט, איר וועט אויף אונדז א צרה ברענגען. אונדזערע פירער האָבן דאָך דעם מיניסטער פּאַר- זיכערט, אז מיר, יידן, וועלן זיך אויפּפירן בכבודיק און פּאַרשווייגן די אַטאַ- קעס פון די נאַרישע שונאים... סוף כל סוף איז עס דאָך ניט רוסלאַנד. ס'איז ניטאָ וואָס פּחד צו האָבן פאַר פּאַגראַמען, חלילה, ס'איז דאָך א פּריי לאַנד און די רעגירונג איז גוט!“ — — —

— „מה-יפּינתיקעס!“ — האָט איסר קאפּמאן אויסגעשריען — „איז דאָס, וואָס איר רופט אָן „בכבודיקע אויפּפירונג?“ אז אָך און אז וויי צו אייך

און צו אייערע פירער! „ס'איז ניט דאָס אמאָליקע רוסלאַנד“ — טענהט איר? אָבער אז איר וועט זיך אזוי שווייגנדיק לאַזן שפּייען אין פנים און קלאַפּן אין רוקן, וועט מען אייך דאָך דאָ אויך צעטרעטן אונטער די פיס ווי ווע-  
רעם...“

— „און דאָך, בעטן מיר אייך, מיטער קאפּמאן, בלייבט אינדערהיים, מיר וועלן פאר אייער קאפּריז טייער באַצאָלן!...“

— „ארויס פון דאנען!“ — האָט איסר קאפּמאן פארלירנדיק זיין גע-  
דולד געענטפערט — „טראַגט זיך אָפּ! באהאלט זיך אונטער די אויוונט  
צווישן די מיין... איר געהערט צו אן אנדער וועלט, צו אן אלטער פאר-  
שימלטער, פאסקודנער וועלט!... אַט זעט איר, די דאָזיקע יידישע און  
ניט-יידישע בראַווע יונגע לייט, וואָס זיינען גרייט צו גיין מיט מיר, נאָר זיי  
פארשטייען די לאגע ריכטיק און אין זייערע הענט ליגט די באפרייזונג פון  
דער גאנצער מענטשהייט, אויך פונעם יידנטום!“

און פריילעך זיינען פיר אויטאָס, פול געלאָדן מיט בראַווע מונטערע  
יונגעלייט, אָנגעפירט דורך איסר קאפּמאנען, ארויסגעפאָרן און פאר-  
שוונדן...“

שפעט נאָך האַלבער נאכט זיינען דריי פון די פיר אויטאָס צוריק אָנ-  
געקומען און איסר קאפּמאנען און נאָך צוויי יונגעלייט האָט מען אויף די  
הענט אין הויז אריינגעטראָגן. די קעפּ זיינען ביי זיי געווען פארבאנדא-  
זשירט, די קערפערס — שטאַרק צעקלאַפט, קיין ווארט האָבן זיי ניט גע-  
קענט ארויסריידן.

און אַט וואָס די אנדערע בראווע יונגעלייט האָבן דערציילט מיט קו-  
ראזש און פול מיט נצחון:

— „מיר האָבן געזיגט. איסר קאפּמאנס העלדישקייט לאָזט זיך גאָר  
ניט באשרייבן. מיר האָבן די כוליגאנעס צווישן די בערג באגעגנט. זיי  
דעם וועג פארשטעלנדיק, האָט איסר מוטיק זיי געוואָרנט ניט אריינצוקומען  
אין שטאָט די פרידלעכע בירגער צו העצן און גיפטיקן האָס צו פארשפרייטן.  
די צעקאָכטע שונאים האָבן אטאקירט און ס'איז געקומען צו א גרויסן  
געשלעג. ווי א לייב האָט קאפּמאן געקעמפט, מיר האָבן אים מיט אונדזער  
גאנצן כח נאָכגעפאָלגט, און ס'איז אונדז געלונגען די כוליגאנעס צו פארייאָגן.  
א סך פון זיי האָבן זיך געפילט באנארישט און פארשעמט. צופרידערנער-  
הייט זיינען מיר צוריקגעפאָרן, נאָכפאָלגנדיק אונדזער בראוון אָנפירער.  
נאָר פלוצלונג איז פון אונטערן בריק ארויסגעקראָכן א נידעריקער דיקער  
פארשוין און אויסגעשאָסן פון א רעוואָלווער, וואָס האָט געטראָפּן איסר

קאפּמאַנען אין פלייצע. פון קלאפּ האָט קאפּמאַן ס'רעדל פון אויטאָ ניט גע-  
קענט קאָנטראָלירן, די אויטאָ האָט זיך א דריי געטאָן, זיך שטאַרק אָפּ-  
קלאפּנדיק אָן א גרויסן שטיין און זיך איבערגעקערט עטלעכע מאָל. איבער  
בערגלעך און שפיציקע פעלדזן איז די אויטאָ צעקראכט געווארן און קוים  
וואָס מיר האָבן די צעקאָליעטשעטע ארויסגעקראָגן פון צווישן די צעשמע-  
טערטע אייזנס און גלאָז. . . .

\* \* \*

... טיף אָפּזיפּצנדיק, האָט נירוואַנא ווייטער דערציילט שטיל מעלאַנ-  
כאַליש, אָבער קלאָר :

ווי נאָר ער איז צום באווסטזיין געקומען, האָט ער, דער נאָבעלער  
מיסטער קאפּמאַן, אָנגעהויבן ריידן וועגן זיין אומגליקלעכער געליבטער  
פרוי און אזוי שוין ניט אויפגעהערט מיט די צערטלעכסטע ווערטער, ביז  
ער האָט זיין לעצטן אַטעם אויסגעהויכט. פאר די דאָזיקע טעג האָט ער  
געלאָזן אַנשרייבן א צוואה. אלץ געהערט צו זיין טרייער פרוי. נירוואַנאָ  
זאָל קריגן א געהעכערטע שכירות און אויפפאַסן ס'געשעפט. ער פארלאָזט  
זיך אויף איר ערלעכקייט און איבערגעגעבנהייט און ער ווייס, אז זיין אידא  
וועט זי ניט בלאַמירן און באַעוולה'ן. זינגיטווא זאָל אויך האָבן זיין שטעלע,  
ווי לאַנג ער וועט נאָר וועלן, און זיין פאמיליע זאָל געשטיצט ווערן, אויב  
ער וועט ניט זיך אין שטאַנד צו פארדינען מחמת קראַנקייט אָדער געפענ-  
קעניש. . . .

נירוואַנאָ האָט מער ניט געקענט ריידן, — ווי א פאַרשטיינערטע איז זי  
געבליבן זיצן. מיטאַמאָל האָט זי זיך פון אַרט א הייב געטאָן און, אויף די  
קני צו אידאָ קאָפּמאַנס פיס פאלנדיק, האָט זי ארויסגעקלאָגט :

— „כ'וועל דיך טריי און ערלעך דינען, ווי לאַנג דו וועסט מיר נאָר  
דערלויבן און ביז דו וועסט אליין פאַרשטיין דיין „ביזנעס“ אַנצופירן, ביז  
דו וועסט מיך נייטיק האָבן. ער האָט דיך טריי געליבט, ביז זיין אידעלע  
נשמה האָט זיין אָנגעליטענעם קערפער פארלאָזן. און אזוי וועל איך אויך  
דיר טריי דינען. פאַראַכט מיך ניט און טרייב מיט ניט אוועק! — — —“

\* \* \*

„אובאָמי בונזימאָ . . . אובאָמי בונזימאָ . . . — דערטראָגט זיך צו איי-  
דאָן דאָס מעלאַנכאַליש אויסגעקערעכצט געזאָנג פון די שוואַרצע ארעסטאַנטן,  
באגלייט פון די טעמפע קלעפּ פון די צעקראַכטע שטיינער אונטער די שווע-



רע ברעכאיונס... און פון יענער זייט בארג ציט זיך ברומענדיק דאָס  
אומעטיקע עכאָ, אין וועלכן ס'זיינען אויסגעמישט תחנונים-געבעט, טיפע  
עלבט-זיפצן און יאושדיקע פראַטעסטן...

זי דערלאנגט א לייכטן ציטער, ווי זיך אויפכאפנדיק פון א שרעקנס-  
חלום. זי דערוואַכט פון אירע טיפע מחשבות און זכרונות. און די שרעקלע-  
כע סצענע פון די געשלאַגענע פארמוטשעטע ארעסטאנטן פרעסט, דריקט  
איר האַרץ, וואָס גייט אויס פון רחמנות... וואָס וואַלט איסר געטאָן, אז ער  
וואַלט דאָס געזען? — קלאַפּט איר דורך א געדאַנק, בעת זי גייט פונעם  
שטיינערנעם בריקל פון „שאַפּ“ — „ער וואַלט געוויס גוט אויסגעזידלט דעם  
פאַליציאַנט; און ווער ווייס, צו וואָס עס וואַלט געפירט? דער ברענענדי-  
קער רעוואַלוציאַנער וואַלט געוויס ניט פארשוויגן אזא סקאַנדאַל!... וואָס  
אַבער קען א שוואַכע עלנטע פארטרויערטע פרוי ווי איך, טאָן?“  
דורך די פארטרערטע אויגן באַמערקט זי זינגיטוואָן, אַנקומענדיק מיט  
א קערבל עסנוואַרג אין האַנט.

— „וואָהן גייסטו, זינגיטוואָ?“ — פרעגט זי אים, דערשטוינט אַג-  
קוקנדיק.

— „כ'וועל פרובירן פרעגן דעם ציוויליזירטן היטער פון אַרדענונג  
און גערעכטיקייט, דעם פאַליציאַנט הייסט עס“ — ענטפערט דער שוואַר-  
צער מיט ביטערן סאַרקאָם, זיינע ברייטע גאַולעכער צוקנדיק פון איינגע-  
האלטענעם ווייטאַגדיקן צאָרן — „אַפּשר וועט ער דערלויבן עס צו דערלאַנג-  
גען די פאַרשמאַכטע ארעסטאַנטן, זיי א ביסל צו דערפרישן, נאָכדעם ווי ער  
האַט זיי אזוי צעשלאָגן...“

— „ווי וואָסטו עס, זינגיטוואָ?“ — בעט זיך אידאָ.

— „וואָס קען איך אייגנטלעך, דערביי פאַרלירן, מאַדאַם? קיין תּפּיסה  
שרעקט מיך ניט. שוין געוויינט דערצו ווי א הונט צום שטעקן... איבער-  
ריקנס, דער באלעבאַס, מיסטער איסר קאַפּמאַן, פלעגט אָפּט זאָגן, אז ס'איז  
נאָבל צו לייזן יסורים פאַר א גוטן טאַט...“ — זאָגט זינגיטוואָ, האַסטיק  
זיך דערנענטערנדיק צו די ארעסטאַנטן און אוועקשטעלנדיק לעבן זיי דעם  
קערבל.

— „שטיי!“ — שרייט דער פאַליציאַנט און זיין פנים ווערט בלאַ פון  
רוגז. ער גיט א העפטיקן פייף, באלד דערשיינען נאָך צוויי פאַליציאַנטן  
און, א כאַפּ טוענדיק זינגיטוואָן אונטער די אַרעמס, פירן זיי אים אוועק.  
— „אומרעכט, אומרעכט!“ — פראַטעסטירט אידאָ — „וואָס פאַר  
א חטא איז ער באַגאַנגען?... כ'וועל גיין צו דער העכערער מאַכט.“



נישקשה, ס'איז נאָך דאָ גערעכטיקייט אין דעם דעמאָקראטישן לאַנד! ...  
קאַלט און שטייף ברומט ארויס איינער פון די פאָליציאנטן, ווי זיך  
רייצנדיק:

— „אן עבירה אייער געלט און טרחה, מאדאם! פאר אזא פארברעכן  
קומט עטלעכע חדשים תפיסה; אָבער דער דאָזיקער זינגיטווא, ווי א גע-  
מערקטער פארברעכער, וועט שוין מסתמא פון תפיסה קיינמאָל ניט ארויס-  
קומען“.

\* \* \*

... אריינקומענדיק אין הויז, אין דער מוראדיקער פוסטיקייט מיט דעם  
פינצטערן אומעט, וואָס וויקלט זיך ארום איר ווי א דיק-שוואַרץ קלייד,  
דערהערט זי מיטאמאָל אין אלע ווינקעלעך די אָפּקלאַנגען פון דעם פאָלי-  
ציאַנטס הייזעריקער שטימע:

— „אין תפיסה וועט ער פארפוילט ווערן! ...“

„פונקט אזוי האָט אמאָל דער צארישער טשינאָזניק געזאָגט מיין איסרן  
פאר זיין פארטידיקן געפאנגענע און צעטראַטענע ...“  
זי קען דעם שטראָם טרערן מער ניט איינהאלטן.

— „וואָס טוען אָבער אויף די אומרויקע, צעוואַרעמטע הערצער מיט  
זייער ארויסשרייען זייערע געפילן?“ — צערודערט איר מחשבה — „זיי  
ווערן אזוי אומברחמנותדיק צעשלאָגן און בלייבן אויף אייביק פאר-  
שטומט ... אָדער — איז איסר פאַרט גערעכט געווען מיט דעם, וואָס ער  
פלעגט אזוי אָפט ארויסשרייען: אז די צונג, וואָס האָט צו זאָגן גערעכ-  
טיקייט, וועט אפילו א באַגראַבענע פון אונטער דער ערד, אירס ארויס-  
ריידן ... איינס איז אָבער זיכער, אז איסר איז גערעכט געווען מיט זיין  
שטענדיקן טענה'ן, אז אויך דאָ, אין אפריקע, איז פאראן גענוג פלאַץ פאר אן  
אידעאליסטישן קאמף און שטרעבונג אריינצוברענגען ליכטיקייט און פריי-  
הייט אין די פינצטערע ווינקעלעך, וווּ א פאראומגליקטער טייל פון דער  
מענטשהייט ליגט צעבלוטיקט“ — פרעפלט אידא מיט גרויס צער, בא-  
טראכטנדיק איסרס גרויסע פאַטאָגראַפיע, וואָס האָט ערנסט און טריב  
אראַפּגעקוקט פון א קליינעם טישל אין א ווינקל ...

אידאָ געפינט זיך קיין אַרט ניט. א פארצאָגטע גייט זי ארום איבערן  
הויז און אין מוח שווינדלען פיצלעך געדאַנקען, ווי קליינע שוואַרצע  
וואַלקנדלעך. וואָס טוט זי, אייגנטלעך, דאָ? וואָס דערווארט איר דאָ?  
איז נאָך עפּעס וואָס פארבליבן פאר איר אין דער צוקונפט? וואָס? ...

זי זעט איר גאנצן עבר, איר קעגנווארט און צוקונפט זיך צוזאמענקוועטשנ-  
דיק אינעם ענגן פארטונקלטן חלל פון דעם דאָזיקן תהו ובהוידיקן צימער,  
אין וועלכן זי איז עפעס אריינגעשטופט געוואָרן אַן טעם, אַן א ציל ... אזוי  
עלנט, אזוי עלנט! ...

לאַנגזאַם גייט זי ארויס אין גאַרטן. פון די וויינטרויבן און עפל-ביי-  
מער האלטן שוין די בלעטער אין ארונטערפאלן. „די טעג זיינען נאָך הייס-  
זומערדיקע און אויף די בימער רוקט זיך שוין ארויף דער הארבסט“ —  
טראכט אידא, צוקומענדיק צו א בארנע-בוים, וואָס האָט שוין זיין פרוכט  
אוועקגעגעבן. זיין זומער איז שוין געענדיקט, נאָר אלס טרייסט האָבן זיך  
ארום אים פונאנדערגעוואקסן, מיט א ווילן נאָך לאַנג צו לעבן, מאַסן גע-  
דיכטע ווייסע און רויטע קרעסאַנטמענט-בלומען. זי בייגט זיך איין און  
רייסט אַן א גרויסן בונט פון די דאָזיקע בלומען.

— „איך וועל מאַכן א קראַנץ פאר מיין ליבלינג, דעם אמתן קעמפער  
פאר מענטשלעכער גערעכטיקייט, פאר דעם וואָס האָט ניט געקענט פאר-  
שווייגן די שענדלעכע עוולות, וואָס רשעים טוען אָפּ, און אַן דערווארטונג  
אויף א באלוינונג האָט ער זיין „אליץ“ אוועקגעגעבן אין שטאַלצן, העלדישן,  
מוטיקן קאמף, פארטיידיקנדיק די געדריקטע, באליידיקטע און ליידנ-  
דיקע! — — —“

... א קליין ווינטל באוועגט די האַלב-נאַקעטע צווייגן ... דער ראָד  
פון דער דערבייקער ווינטמיל, שוין לאנג ניט געאילט, דרייט זיך, כריי-  
פענדיק און סקריפענדיק עפעס א טריבן ניגון. ס'דוכט זיך אידאן:  
ס'קרעכצן זיך אויס ריטמיש די ווערטער: „קראַנץ דעם קעמפער, קראַנץ  
דעם קעמפער...“

און פון אנטקעגנדיקן הויכן עקאליפטוס-בוים ענטפערט אַפּ אן איינ-  
זאמע פאַרטרויערטע קוקאווקע, טריבלעך אויסכליפענדיק אן עכאָ פון דער  
ווינטמילס ריטמיש-קרעכצנדיקע ווערטער:

— „קראַנץ דעם קעמפער, קראַנץ דעם קעמפער! ...“

אידא הויבט אויף דעם קאַפּ ...

פונדערווייטנס, איבער די דעכער פון די דערבייקע הייזער, טראַגט זיך  
א שטיל שלוכצנדיקער קול, וואָס רופט און מאַנט, רופט און מאַנט:

— „אויבאַ-מי ... בונ-זי-מא ...“

— „אויבאַ-מי ... בונ-זי-מא ...“

אלע נעמען אין די דערציילונגען זיינען  
פיקסירטע און אייניקע סיטואציעס זיינען  
דער דמיון פון מחבר.



Copyright by : SONIA HOFFMAN  
"KAYOR" PUBLISHING HOUSE  
JOHANNESBURG, 1950  
PRINTED BY PACIFIC PRESS (PTY.) LTD.  
302, FOX STREET, JOHANNESBURG, S.A.











